

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЧЕПЕЛЕВСЬКА МАРІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 378.147.091.33:004]: 911.3:338.48(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ
ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)
01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М. Чепелевська

Науковий керівник Кобися Володимир Михайлович, кандидат педагогічних
наук, доцент

Вінниця – 2023

АНОТАЦІЯ

Чепелевська М. М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) (01 Освіта/Педагогіка). – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2023.

У дисертації проаналізовано сучасний стан підготовки фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. На основі аналізу публікацій науковців у галузі освіти та практиків туристичної індустрії визначено суперечності очікування роботодавців та реального стану підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, сформульовано і обґрунтовано педагогічні умови, розроблено модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Упродовж останніх десятиліть важливе місце у світовій економіці посідає туристична галузь, що тісно пов'язана з різними галузями економіки. До професійної компетентності майбутніх фахівців завжди була прикута увага вітчизняних та закордонних дослідників. Темою для обговорення в їхніх дослідженнях є досягнення професіоналізму фахівців основних галузей, за допомогою яких можна підвищити рівень економіки країни.

У затвердженому Стандарті вищої освіти першого бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» чітко зазначена інтегральна компетентність: здатність комплексно розв'язувати складні професійні задачі та практичні проблеми у сфері туризму і рекреації як в процесі навчання, так і в процесі роботи, що передбачає застосування теорій і методів системи наук, котрі формують туризмознавство, і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, яка у Стандарті вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» спрямована на здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або

інноваційного характеру у сфері туризму і рекреації.

Дослідження поняття професійної компетентності показало, що це цілісне особистісне утворення, що складається з комплексу якостей та особливостей особистості. Науковці трактують поняття професійної компетентності по-різному, але основна сутність цього поняття полягає в ступені відповідності якісних характеристик особистості до ефективного здійснення діяльності та досягнення найкращих результатів.

Аналіз структури професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі дозволив виокремити її компоненти, серед яких основними є: пізнавальний, проєктувальний, конструктивний, організаторсько-практичний, комунікативний, аналітичний, діагностичний, естетичний та рефлексивний. Усі ці компоненти формують професійну компетентність майбутнього фахівця туристичної галузі, тобто здатність застосовувати набуті знання, вміння та навички для розв'язання поставлених завдань і виконання професійних обов'язків.

Дослідження наукових джерел підтвердило, що формування фахівця нового типу для туристичної галузі є актуальною потребою. Виходячи з аналізу наукових публікацій, практики роботи туристичних організацій, аналізу нормативних документів та освітніх програм, визначено низку суперечностей між:

- дидактичними можливостями технологій дистанційного навчання, що реалізуються в освітньому процесі закладів вищої туристичної освіти, і розрізненими, недостатньо методологічно, організаційно і методично обґрунтованими спробами інтеграції технологій дистанційного навчання у практику підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі;

- необхідністю використовувати у професійній діяльності цифрові технології та недостатнім забезпеченням закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі навчально-методичними ресурсами, зокрема електронними, з метою формування та

вдосконалення навичок використання цифрових технологій у теоретичному навчанні та практичній підготовці;

– необхідністю володіння іноземною мовою для професійної комунікації з закордонними колегами і недостатнім рівнем підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі з іноземної мови.

На основі моделювання професійної освіти майбутніх фахівців туристичної галузі, визначення необхідних педагогічних умов, розробки показників, критеріїв і рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі створено модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій як цілісного педагогічного феномену, що містить у собі мету, зміст, форми й технології реалізації, педагогічні умови; зміст, що відображає специфіку досліджуваного явища, а також кінцевий результат – високий рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Традиційно до складу моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі віднесено кілька основних компонентів, серед яких: мотиваційно-цільовий, методологічно-змістовий, організаційно-технологічний, оцінювально-результативний.

Під час визначення критеріїв формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій враховано те, що впровадження нових сучасних технологій, комп'ютеризація підприємств туристичної галузі, зростання конкуренції в індустрії туризму, викликають посилення вимог до якості професійної підготовки фахівців з туризмознавства.

Упровадження дистанційних технологій в освітній процес спрямоване на формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування і за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно). Використовуючи технології дистанційного навчання,

здобувачі вищої освіти зможуть розвивати творчі та інтелектуальні здібності за допомогою відкритого й вільного використання всіх освітніх ресурсів і програм, включно з наявними в Інтернеті.

Сучасність вимагає висококваліфікованих фахівців, які можуть вільно користуватися цифровими технологіями та ефективно їх застосовувати у професійній діяльності. Підготовка таких фахівців означає створення умов для набуття якісних знань та формування вмінь використовувати цифрові технології для ефективного розв'язання професійних завдань.

Використання цифрових технологій у закладах вищої освіти (ЗВО) дозволить задовольнити потреби в кваліфікованому персоналі на робочих місцях, а також підвищити рівень академічної підготовки, розширити та вдосконалити загальні та спеціальні (фахові) компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Умови ринкової економіки і тенденції до євроінтеграції вимагають від майбутніх фахівців туристичної галузі глибоких теоретичних знань і практичних навичок фахової діяльності, а також високого рівня володіння іноземною мовою. Враховуючи те, що знання іноземної мови є все частіше необхідною умовою для працевлаштування, її вивчення вважається невід'ємною складовою частиною професійної підготовки сучасного фахівця туристичної галузі. Оскільки мова є засобом спілкування, то навчання іноземній мові властивий комунікативно-орієнтований та професійно-орієнтований характер, адже майбутні фахівці туристичної галузі повинні бути готовими до здійснення ділових і партнерських контактів, налагодження міжнародних професійних зв'язків, участі в міжнародних презентаціях, промо-заходах, а також до вивчення іноземного досвіду в професійній діяльності.

Запропонована модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій, визначені й обґрунтовані педагогічні умови дозволяють конкретизувати і схарактеризувати змістовий, процесуальний і контролювальний аспекти

професійного навчання, що спрямоване на якісну підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

– вперше визначено педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій (використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій у професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації); обґрунтовано та представлено модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій;

– уточнено поняття «професійна компетентність» майбутніх фахівців туристичної галузі, компоненти, критерії і рівні професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі;

– набули подальшого розвитку форми, методи та засоби професійної підготовки фахівців туристичної галузі у закладах освіти засобами інноваційних технологій.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в процесі роботи створено дистанційний курс з навчальної дисципліни «Основи туризмознавства» на основі використання цифрових технологій (розроблено для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 24 «Сфера обслуговування» спеціальності 242 «Туризм» освітньо-професійна програма «Туризм» на основі повної загальної середньої освіти), розроблено методичні рекомендації щодо застосування інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, дидактичні матеріали до проведення занять на основі використання сучасних інноваційних технологій і платформ (інтерактивні словники, спільні документи, інтерактивні дошки, ментальні карти, мультимедійні презентації, віртуальні тури, блокчейн, доповнена і віртуальна реальність, відкриті освітні

платформи для дистанційного навчання та вивчення іноземних мов, мовні курси, програми спілкування, засоби віртуальної реальності тощо).

Теоретичні положення, одержані результати та висновки дослідження використовуються та можуть бути застосовані у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, у розробленні навчальних і робочих програм навчальних дисциплін, навчально-методичних матеріалів для викладачів і студентів з метою формування й удосконалення професійної компетентності засобами інноваційних технологій.

Ключові слова: професійна компетентність, туризм, фахівці туристичної галузі, професійна підготовка, інноваційні технології, дистанційне навчання, цифровізація вищої освіти, іншомовна підготовка.

ABSTRACT

Chepelevska M. M. Formation of professional competence of future specialists in the tourism industry by means of innovative technologies. – Qualifying scientific work as a manuscript.

A PhD dissertation in speciality 015 Professional education (by specialisation) (01 Education / Pedagogy). Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Vinnytsia, 2023.

The current state of training touristic sector specialists by means of innovative technologies is explored in the dissertation. Based on the analysis of publications of educationalists and practitioners in the field of tourism revealed are discrepancies between employers' expectations and the real state of training future experts in the tourism industry; represented and substantiated are pedagogical conditions for building professional competence of future specialists in tourism industry by means of innovative technologies; the relevant formation model is devised.

Over the past decades, tourism industry has held an important place in the world economy having close links with its various branches. The professional

competence of future specialists has always been of paramount concern to scientists in this country and abroad. Numerous investigations address the issue of enhancing professionalism of experts in divisions of economic activity with the view to promoting economic growth.

The approved Higher Education Standard of the first (bachelor) level of higher education in speciality 242 “Tourism” makes clear references to the integral competence as: the ability to comprehensively solve complex professional tasks and practical problems in the field of tourism and recreation both in the process of studying and in the course of carrying out professional activities, which involves the application of theories and methods of the system of sciences that make up tourism studies, and are characterized by the complexity and uncertainty of conditions. The Higher Education Standard of the second (master) level of higher education in speciality 242 “Tourism” interprets the integral competence as the one having to do with the ability to solve complex research and/or innovation problems in the realm of tourism and recreation.

The study of the concept of professional competence established that it is an integral personal formation comprising a range of qualities and characteristics of an individual. Scientists interpret the concept of professional competence in diverse ways. Generally, professional competence is believed to have relevance to the correlation between personal qualities, on the one hand, and good performance along with reaching top results, on the other.

Thorough examination of the structure of professional competence of future specialists in the tourism industry made it possible to identify its constituent parts. The main components are: cognitive, design, structural, organizational and practical, communication, analytical, diagnostic, aesthetic, and reflective ones. The above components of professional competence provide for the ability to apply the acquired knowledge, skills and abilities in the course of performing professional duties.

There is general agreement among experts that the formation of a new type of specialist for the tourism industry is an urgent task. At the same time, the

analysis of scientific publications, the study of work practices of tourist organisations, the scrutiny of regulations and curricula revealed a number of inconsistencies between:

- the didactic potential of distance learning technologies implemented in the educational process of institutions of higher tourism education, and scattered, insufficiently methodologically, organisationally and methodically justified attempts to integrate distance learning technologies into the practice of training future specialists in the tourism industry;

- the need to use digital technologies in professional activities and the insufficient provision of higher education institutions that train future specialists in the tourism industry with educational and methodical resources, in particular electronic ones, with the aim of forming and improving skills in the use of digital technologies in theoretical education and practical training;

- the need to have a good command of foreign languages for professional interaction with foreign colleagues and the insufficient foreign language proficiency of future specialists in the tourism industry.

Modelling professional education of future specialists in the tourism industry, elaborating indicators, criteria and levels of professional competence of experts, determining relevant pedagogical conditions, made it possible to work out a model of professional competence formation by means of innovative technologies. The above model is viewed as an integral pedagogical phenomenon, which constituent parts are: goal, content, implementation forms and technologies, pedagogical conditions; contents that reflect the essence of the phenomenon under study as well as the final result – a high level of development of professional competence of future specialists in the tourism industry.

Traditionally, several main components are included in the model of professional competence formation of future specialists in the tourism industry, such as: motivational and goal-oriented, methodological and content-related, organisational and process-oriented, evaluation and efficiency components.

When determining the criteria for the formation of professional competence

of future specialists in the tourism industry, it is taken into account that the introduction of modern technologies, the computerization of enterprises in the tourism industry, the growth of competition in the given field, raise demands for the quality of professional training of tourism specialists.

The implementation of distance learning technologies in the educational process is aimed at the formation of such competencies as: communicative (face-to-face communication and the one by means of network tools), informational (searching for information from various sources and the ability of its critical re-evaluation), self-education (ability to study independently). By means of distance learning technologies, students of higher education will be able to develop creative and intellectual abilities using available educational resources and programmes, including those on the Internet.

Present-day labour market conditions call for highly qualified specialists who have mastered digital technologies and can effectively apply them in their professional activities. Training of such specialists suggests creating conditions for the acquisition of profound knowledge and the formation of the ability to use digital technologies to effectively solve professional tasks.

The use of digital technologies at higher education institutions makes it possible to meet the needs for highly qualified staff at workplaces, as well as to increase the level of academic training, to expand and improve general and subject-related competences of future specialists in the tourism industry.

Under free market conditions and the trend towards European integration, future experts in tourism business must be equipped with profound theoretical knowledge and practical skills, including enhanced foreign language proficiency. Since second-language skills are becoming an indispensable prerequisite for employment, learning a foreign language is considered an integral part of the professional training of a modern specialist in the tourism industry. Foreign language teaching / learning must have a communication-oriented and job-related character because language is a means of communication, and future specialists in the tourism industry must be ready to build business and partner contacts, to

establish international professional ties, to participate in international presentations and promotional events, as well as to study foreign expertise.

The proposed model of the formation of professional competence of future specialists in the tourism industry as well as the presented and substantiated pedagogical conditions, made it possible to specify and characterize content-related, procedural and controlling aspects of high-quality professional training of future experts in the field of tourism by means of innovative technologies.

The academic novelty and theoretical significance of the research is that:

- for the first time, the pedagogical conditions for the formation of the professional competence of future specialists in the tourism industry by means of innovative technologies were defined (the use of distance learning tools for the training of specialists in the tourism industry; the use of digital technologies in the professional training of specialists in the tourism industry; in-depth study of a foreign language for professional communication);
- the model of formation of professional competence of future specialists in the tourism industry by means of using innovative technologies was substantiated and presented;
- the concept of “professional competence” of future specialists in the tourism industry, components, criteria and levels of professional competence of future specialists in the tourism industry were clarified;
- forms, methods and means of professional training of specialists in the tourism industry in educational institutions using innovative technologies were further developed.

The practical significance of the research work is that it resulted in the development of a distance course of the academic subject “Fundamentals of Tourism Studies” for Bachelor’s training in the field of knowledge 24 “Service sector”, speciality 242 “Tourism”, educational and professional programme “Tourism”, based on complete secondary education. Worked out were instructional guidelines as to the use of innovative technologies in professional training of future experts in the field of tourism as well as teaching materials for conducting lessons

based on the use of innovative technologies and platforms (online dictionaries, shared documents, interactive boards, mind maps, multimedia presentations, virtual tours, shared ledgers, augmented and virtual reality, open educational platforms for distance learning and language teaching, foreign language courses, communication programmes, means of virtual reality etc.).

The theoretical propositions, obtained results and conclusions of the research work can be used in training of future specialists in the tourism industry, in the course of developing curricula and syllabi of academic disciplines, teaching and learning resources with the view of forming and improving professional competence by means of innovative technologies.

Keywords: professional competence, tourism, specialists in the tourism industry, professional training, innovative technologies, distance learning, digitalization of higher education, foreign language training.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чепелевська М. М., Гуревич Р. С. Розробка моделі механізму реалізації професійної підготовки фахівців в туристичній галузі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. № 83, 2021. С. 198-203. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.41>.

2. Чепелевська М. М., Кадемія М. Ю. Застосування інформаційних технологій в професійній підготовці фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. №62, 2021. С. 96-104. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-62-1-330>.

3. Чепелевська М. М., Кобися В. М. Удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі за допомогою цифрових

технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 65. С. 30-40. DOI: 10.31652/2412-1142-2022-64-5-22.

4. Чепелевська М. М., Зубаль М. В., Райтаровська І. В. Ефективність механізму реалізації формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій» №47, 2022. С.239-243. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.46>.

5. Zaporozhchenko, T., Matviienko, O., Chepelevska, M., Nedosiekova, N., Artemieva, I., & Petukhova, T. Implementation of Vocational Education Standards in the Context of Postmodern Trends. *Postmodern Openings*. 2022. V.13. Issue (1Sup1), P. 266-275. <https://doi.org/10.18662/po/13.1Sup1>. (Web of Science)

6. Chepelevska M. Theoretical bases of professional competence formation of future specialists in the tourist industry. *Modern science. Praha*, 2021. № 3. P. 82-88.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Чепелевська М. М. Професійна компетентність майбутніх фахівців туристичної галузі як сукупність компетенцій майбутніх фахівців зі спеціальності «Туризм». *III International scientific conference «Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities» : Conference proceedings, February 21th, 2020*. Kaunas: Izdevniecība «Baltija Publishing» С. 207-211.

8. Чепелевська М. М. Оцінка професійної підготовки фахівців в туристичній галузі. *зб. праць міжнародної наукової конференції "Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції"*. Чернігів, 2020. С. 51-53.

9. Чепелевська М. М. Використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців. *Молодий вчений*. 2020. №12. С.78-83.

10. Чепелевська М. М. Модель підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. *Пріоритетні напрямки розвитку науки та освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23 грудня 2020 року) : збірник тез.* Бердянськ : БДПУ, 2020. С.66-69.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

11. Чепелевська М. М. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі: методичні рекомендації. Вінниця, ФОП Тарнашинський О. В., 2022. 120 с.

Зміст

АНОТАЦІЯ.....	2
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.....	25
1.1. Сучасний стан розвитку туристичної галузі.....	25
1.2. Структура та зміст професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.....	48
1.3. Модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій..	62
Висновки до 1 розділу.....	83
Список використаних джерел.....	85
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	99
2.1. Визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.....	99
2.2. Використання засобів дистанційного навчання для підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі.....	119
2.3. Застосування цифрових технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі.....	135
2.4. Поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації	155
Висновки до 2 розділу.	171
Список використаних джерел.....	173

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	187
3.1. Організація і методика дослідно-експериментальної роботи.....	177
3.2. Результати дослідно-експериментальної роботи та їх аналіз.....	201
Висновки до 3 розділу.....	218
Список використаних джерел	220
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	223
ДОДАТКИ.....	227

ВСТУП

Актуальність дослідження. Роль туризму для розвитку національної економіки важко переоцінити, разом з тим туристична галузь має об'єктивні передумови свого розвитку, що склалися на підставі історичних, географічних, культурних та економічних чинників.

Фундаментальна туристична освіта в Україні – відносно нова галузь, оскільки впродовж тривалого часу заклади вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти України не готували фахівців для галузі туризму. Розвиток туризму в Україні впродовж останніх років зазнав кількох серйозних потрясінь, пов'язаних з анексією Криму та частини територій Луганської і Донецької областей у 2014 році, світовою пандемією коронавірусу COVID-19 та повномасштабними воєнними діями, які відбуваються на території нашої країни останніх півтора року. Внаслідок цих подій потік туристів як в Україну, так і з неї, різко знизився, туристичні компанії зазнали значних збитків, частина з них припинили свою діяльність. Це призвело до різкого падіння престижу туристичних професій і зменшення кількості вступників на здобуття туристичної освіти, внаслідок чого спостерігається невиконання закладами освіти, що готують майбутніх фахівців для туристичної галузі, ліцензійних умов набору, втрати інтересу до здобуття професійної освіти у галузі туризму та неусвідомлення вступниками перспектив свого працевлаштування у майбутньому. Нині існує серйозна проблема з підготовки туристських кадрів для відновлення туризму як чиннику формування економіки держави у післявоєнний період, що зумовлює необхідність створення галузевої системи підготовки та підвищення кваліфікації туристських кадрів, котра б готувала фахівців, здатних в умовах конкуренції працювати креативно та продуктивно.

Дослідженню теоретичних та практичних основ організації туристичної діяльності, історичних аспектів розвитку туризму та професійної туристичної освіти присвятили роботи вітчизняні науковці: К. Антонюк, О. Апілат, С. Бабушко, М. Бойко, М. Борушак, Н. Ведмідь, Ю. Вишневська, А. Гайдук,

В. Ганський, Т. Гнатюк, Ю. Гуменюк, Я. Дубенюк, О. Дудкіна, С. Дутчак, Ю. Земліна, В. Зінченко, Л. Кнодель, О. Колотуха, О. Костюкова, Н. Кравченко, О. Ланда, В. Лозовецька, М. Мальська, С. Мельниченко, Н. Опанасюк, А. Охріменко, Ю. Павлішак, В. Полюга, Ю. Прасул, Г. П'ятницька, О. Ремеслова, М. Рутинський, О. Самохвал, Л. Сакун, О. Сватюк, І. Сидоренко, С. Сорока, Н. Страчкова, О. Тімець, А. Толочко, В. Федорченко, А. Федчук, Г. Шевченко, В. Шмагіна, Л. Шульгіна. Значна кількість наукових робіт закордонних науковців присвячена становленню, організації та розвитку туризму в країнах Європи, Америки й Азії, підготовки фахівців туристичної галузі: J. Akama, M. Address, M. Barnett, K. Basu, T. Baum, L. Becherel, R. Bianchi, T. Blackwood, C. Cooper, S. Lundtorp, G. Mowl, C. Standing та ін.

Дослідження наукових джерел підтвердило, що формування фахівця нового типу для туристичної галузі є актуальною потребою. Виходячи з аналізу наукових публікацій, можна стверджувати, що питання формування професійної компетентності у майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій є актуальним питанням сьогодення і заслуговує на дослідження.

Актуальність дослідження зумовлена наявністю низки суперечностей між:

- дидактичними можливостями технологій дистанційного навчання, що реалізуються в освітньому процесі закладів вищої туристичної освіти, і розрізненими, недостатньо методологічно, організаційно і методично обґрунтованими спробами інтеграції технологій дистанційного навчання у практику підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі;

- необхідністю використовувати у професійній діяльності цифрові технології та недостатнім забезпеченням закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі навчально-методичними ресурсами, зокрема електронними, з метою формування та

удосконалення навичок використання цифрових технологій у теоретичному навчанні та практичній підготовці;

– необхідністю володіння іноземною мовою для професійної комунікації із закордонними колегами і недостатнім рівнем підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі з іноземної мови.

Грунтуючись на викладених положеннях, виявлені суперечності актуалізують потребу у науковій розробці та обґрунтуванні перспективних напрямів удосконалення теорії й практики підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. Виходячи із актуальності проблеми, обрано тему дисертаційного дослідження: **«Формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій»**.

Зв'язок роботи з навчальними планами, програмами й темами.

Дисертаційне дослідження є складовою комплексного наукового дослідження кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном» (протокол № 8 від 23 грудня 2020 р.) та кафедри педагогіки і професійної освіти та управління навчальними закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (державний реєстраційний номер 0108U001064).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 26.05.2020 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців туристичної галузі у закладах професійної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови та модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Відповідно до поставленої мети, об'єкта, предмета, визначено завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан туристичної галузі як економічного феномену і формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій у сучасному суспільстві.

2. Визначити компоненти, критерії, показники і рівні професійної компетентності й обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

3. Створити модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Методи дослідження. Для досягнення визначених науково-методичних завдань та досягнення мети дослідження використано комплекс загальнонаукових методів дослідження, зокрема: теоретичні (аналіз закордонних і вітчизняних педагогічних, психологічних, туристичних, філософських джерел, присвячених проблемі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі із застосуванням інноваційних технологій; освітньо-професійних програм та освітніх документів, що регламентують роботу з майбутніми фахівцями туристичної галузі); емпіричні (спостереження за освітнім процесом; усне, письмове та онлайн-анкетування здобувачів туристичної освіти; дослідження стану підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в різних закладах освіти з

метою з'ясування потреб і виявлення труднощів, що виникають під час формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі; самооцінювання майбутніх фахівців туристичної галузі з метою виявлення рівня їхньої професійної компетентності; педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій); методи математичної статистики для визначення ступеня достовірності результатів експериментальної перевірки запропонованих педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- вперше визначено педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій (використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації); обґрунтовано та представлено модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій;

- уточнено поняття «професійна компетентність» майбутніх фахівців туристичної галузі, компоненти, критерії та рівні професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі;

- набули подальшого розвитку форми, методи та засоби професійної підготовки фахівців туристичної галузі у закладах освіти засобами інноваційних технологій.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в процесі роботи створено дистанційний курс з навчальної дисципліни «Основи туризмознавства» на основі використання цифрових технологій (розроблено

для бакалаврів галузі знань 24 «Сфера обслуговування», спеціальності 242 «Туризм», освітньо-професійна програма «Туризм» на основі повної загальної середньої освіти), розроблено методичні рекомендації щодо застосування інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, дидактичні матеріали до проведення занять на основі використання сучасних інноваційних технологій і платформ (інтерактивні словники, спільні документи, інтерактивні дошки, ментальні карти, мультимедійні презентації, віртуальні тури, блокчейн, доповнена та віртуальна реальність, відкриті освітні платформи для організації і здійснення дистанційного навчання та вивчення іноземних мов, мовні курси, програми для спілкування, засоби віртуальної та доповненої реальності тощо).

Теоретичні положення, одержані результати і висновки дослідження використовуються та можуть бути застосовані у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, у розробленні навчальних і робочих програм навчальних дисциплін, навчально-методичних матеріалів для викладачів і студентів з метою формування та удосконалення професійної компетентності засобами інноваційних технологій.

Результати дослідження впроваджені в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/33 від 15.09.2021 р), національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 141 від 29.09.2021 р.), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 407/02-13 від 01.09.2021 р.), Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (довідка № 30-11/2082 від 06.10.2021 р.).

Особистий внесок в статті «Розробка моделі механізму реалізації професійної підготовки фахівців в туристичній галузі», написаної в співавторстві з Р. Гуревичем, полягає у тому, що дисертанткою запропонована й обґрунтована структура механізму реалізації професійної підготовки фахівців для туристичної галузі.

Особистий внесок здобувачки в публікації «Застосування інформаційних технологій в професійній підготовці фахівців», написаної в співавторстві з М. Кадемією, полягає у виокремленні особливостей застосування інформаційних технологій у професійній підготовці фахівців туристичної галузі.

Особистий внесок здобувачки в публікації «Удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі за допомогою цифрових технологій», написаної в співавторстві з В. Кобисею, полягає в обґрунтуванні необхідності досконалої іншомовної підготовки фахівців туристичної галузі та аналізі платформ для індивідуального вивчення та поглиблення іноземної мови з використанням цифрових технологій.

Особистий внесок здобувачки в публікації «Ефективність механізму реалізації формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі», написаної в співавторстві з М. Зубаль та І. Райтаровською, полягає у визначенні критеріїв і показників сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Особистий внесок здобувачки в публікації «Implementation of Vocational Education Standards in the Context of Postmodern Trends», написаної в співавторстві з Т. Запорожченко, О. Матвієнко, Н. Недосековою, І. Артем'євою, Т. Петуховою, полягає у визначенні підходів до впровадження стандартів професійної освіти на основі використання інноваційних технологій.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися та доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема у зарубіжних: *III International scientific conference «Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities»* (Kaunas, 2020); у всеукраїнських: *«Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції»* (Чернігів, 2020), *II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Пріоритетні напрямки розвитку науки та освіти»* (Бердянськ, 2020); *III Всеукраїнська вебконференція «Теорія і практика смарт-навчання*

у професійній освіті» (Вінниця, 2019); наукових семінарах кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Публікації. Основні результати дослідження представлено в 11 опублікованих працях, із них: чотири статті в наукових фахових виданнях України; дві статті у зарубіжних фахових періодичних виданнях, одна з яких у виданні, що індексується наукометричною базою Web of Science; 4 статті у збірниках всеукраїнських та міжнародних наукових, науково-практичних конференцій; одні методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота містить титульний аркуш, анотацію, зміст, основну частину (вступ, три розділи, загальні висновки), список використаних джерел до кожного розділу, додатки. Загальний обсяг дисертації – 264 сторінки, із них – 170 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

1.1. Сучасний стан розвитку туристичної галузі

Здійснюючи аналіз галузей економіки України у період стабільного розвитку ми виявили, що безпосереднім лідером в отриманні значних доходів є туризм. Туристична індустрія розвивалася з кожним роком, збільшувалась кількість туристичних організацій, розширювався комплекс послуг для подорожуючих, створювалася туристична інфраструктура, збільшувалась кількість туристичних кадрів (менеджерів туризму, турагентів, екскурсоводів, гідів, інструкторів), розроблялись нові туристичні маршрути, що сприяло збільшенню надходжень до бюджету країни, розвитку торгівлі і промисловості, інвестицій, інфраструктури тощо. Туристична галузь стала одним із донорів для вирішення соціальних проблем у період розбудови України. Розвиток туризму сприяв утворенню нових робочих місць в суміжних галузях економіки, працевлаштування значної кількості фахівців різних професій, розвитку інфраструктури та збільшенню кількості грошових потоків, адже економіка низки країн в значній мірі залежить від ефективного функціонування туристичної індустрії.

За опублікованими результатами аналізу туристичної діяльності Всесвітньої Туристичної Організації (ВТО) «туризм – це одна з провідних галузей сучасного світового господарства, яка забезпечує 9,8% (7,581 млрд. дол. США) внеску у світовий валовий продукт. До 2025 року прогнозується зростання частки галузі туризму у світовому валовому продукті до 10,5% (11,382 млрд. дол. США)» [1, с. 6].

Сучасних трактувань терміну «туризм» досить багато. Чимало науковців визначають це поняття та вносять свої корективи в його сутність і

розуміння. Якщо дотримуватися Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003 року № 1282-IV, то «туризм є тимчасовим виїздом особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає» [2, с. 24].

Туристична галузь є привабливою для розвитку економіки та культури. Опрацьовуючи публікації відомих науковців, проаналізуємо поняття «туризм». Науковці О. Бейдик та О. Топалова визначають «туризм, як форму подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім середовищем, що може характеризуватися екологічними, освітніми та іншими функціями» [3, с. 76; 4, с. 64].

Науковці Д. Головка і П. Гудзь розглядають поняття туризм, як: «активний відпочинок, що може вплинути на зміцнення здоров'я, фізичний розвиток людини» [5, с. 65].

Як зазначає В. Кифяк: «трактування туризму має лаконічне визначення, скажімо це подорож з метою відпочинку і знайомства з новими місцями та об'єктами» [6, с. 312].

Якщо аналізувати ширше поняття туризму, то таке визначення надають науковці М. Мальська, В. Худо, В. Цибух, які вважають, що це «вид рекреації, пов'язаний з виїздом за межі місця проживання, або відпочинок, під час якого відновлюються працездатність, проходить оздоровлення, пізнання навколишнього світу» [7, с. 21].

З цих формулювань випливає, що єдиної думки стосовно визначення поняття туризму немає. Щоб не плутатися у дефініціях, у межах нашого дослідження будемо дотримуватися трактування, яке надає Закон України «Про туризм»: «тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає» [2].

Упродовж останніх десятиліть важливе місце у світовій економіці займає туристична галузь, що тісно пов'язана з такими галузями економіки,

як транспорт, торгівля, будівництво тощо. Якщо говорити про економічні показники, за даними ВТО відсоткове співвідношення у світовому ВВП – 9%, експортні послуги – 30%, імпортні послуги – 6%, понад 235 млн осіб задіяні в туристичній сфері. Як свідчать статистичні дані, у 2015 р. послугами туристичної галузі скористалися 983 млн. споживачів, а вже у 2019 р. спостерігалася тенденція до збільшення до позначки в 1,2 млрд осіб [8, с. 12].

За даними Всесвітньої туристичної організації, понад 900 млн. чоловік щорічно подорожує. Якщо брати Україну в порівнянні з іншими країнами світу, то за статистичними даними 2011-2019 років кількість туристів у деяких областях країни збільшилась і це стало позитивною тенденцією. Звертаючи на це увагу, необхідно поліпшувати діяльність туристичного бізнесу, щоб зможти повністю задовольняти потреби найвибагливіших споживачів. Для цього необхідно не тільки мати туристичний потенціал, а й активно розвивати зовнішньоекономічну діяльність.

Туристи світу нині «поділяються на певні групи, за якими можна проводити аналіз туристичного бізнесу: туристи, які люблять активний відпочинок; екзотичний відпочинок; відпочинок спокійний, сімейного типу тощо; всі ці групи можна поділити на регіони (континенти) найбільших відвідувань» [9] (табл.1.1).

З таблиці 1.1, видно, що загальна чисельність туристів з кожним роком проаналізованого періоду зростає. За даними ВТО ООН у «2020 році відбулося різке зниження кількості туристів» [10].

Причиною різкого зниження кількості туристів у 2020-2021 роках і в подальший період стала світова пандемія коронавірусу COVID-19, яка спричинила у 2020-2022 роках обмеження на вільне переміщення та скасування значної кількості перельотів і пасажирських перевезень.

Таблиця 1.1

Потік туристів по регіонах (країнах, континентах) 2012–2020рр.

Регіон	Кількість міжнародних туристів (прибуття), млн. осіб								
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Європа	448,9	484,9	516,1	533,9	562,8	580,2	608,6	649,1	270,6
у т. ч. Україна	17,6	21,2	21,4	23,0	24,7	12,7	12,4	13,3	2,7
Близький Схід	36,3	58,2	54,7	51,8	51,9	52,4	53,9	56,2	12,7
Африка	34,8	49,9	49,7	53,1	56,1	54,9	53,3	58,7	14,6
Америка	133,3	150,6	156,0	163,0	168,9	181,7	190,7	200,3	70,9
Азія й Тихо-океанський регіон	153,6	205,1	218,6	233,6	247,7	264,3	277,6	302,8	120,8
Світ, загалом	807	949	995	1035	1087	1133	1184	1265	524

Якщо розглядати потік туристів в Україні більш детально, то «ситуація є нестабільною, оскільки після 2014 р. туристичні потоки впали майже вдвічі внаслідок анексії Криму та окремих районів Луганської та Донецької областей Російською Федерацією» [11] (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Туристичні потоки в Україні [11]

	Кількість осіб, які виїжджали за кордон	Кількість іноземних громадян, які відвідали країну	Кількість осіб, які обслуговувались суб'єктами туристичної діяльності України	в тому числі		
				іноземні туристи	громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2006	16875256	18935775	2206498	299125	868228	1039145
2007	17334653	23122157	2863820	372455	336049	2155316
2008	15498567	25449078	3041655	372752	1282023	1386880
2009	15333949	20798342	2290097	282287	913640	1094170
2010	17180034	21203327	2280757	335835	1295623	649299
2011	19773143	21415296	2199977	234271	1250068	715638
2012	21432836	23012823	3000696	270064	1956662	773970

2013	23761287	24671227	3454316	232311	2519390	702615
2014 ¹	22437671	12711507	2425089	17070	2085273	322746
2015 ¹	23141646	12428286	2019576	15159	1647390	357027
2016 ¹	24668233	13333096	2549606	35071	2060974	453561
2017 ¹	26437410	14229610	2806430	39600	2289850	476970

¹ Без урахування даних окупованої території Автономної Республіки Крим та зони проведення антитерористичної операції

Україна має привабливе географічне положення, сприятливий клімат, наявний природний, історико-культурний та туристичний потенціал, що нараховує 78 тис. археологічних, 15 тис. історичних, 373 тис. архітектурних та 80 тис. монументальних пам'яток, а також монастирські та архітектурні ансамблі. Але розвиток туристичної галузі упродовж 2014-2016 років дещо загальмувався в зв'язку із економічною та загальною ситуацією в країні, адже розвиток туризму залежить від торгівлі, зв'язку, будівництва, сільського господарства, розвитку соціальної сфери тощо. За результатами аналізу інформації, наведеної у [12] і [13], потік осіб, які виїжджали в цей період збільшився, а тих, які заїжджали зменшився (рис.1.1).

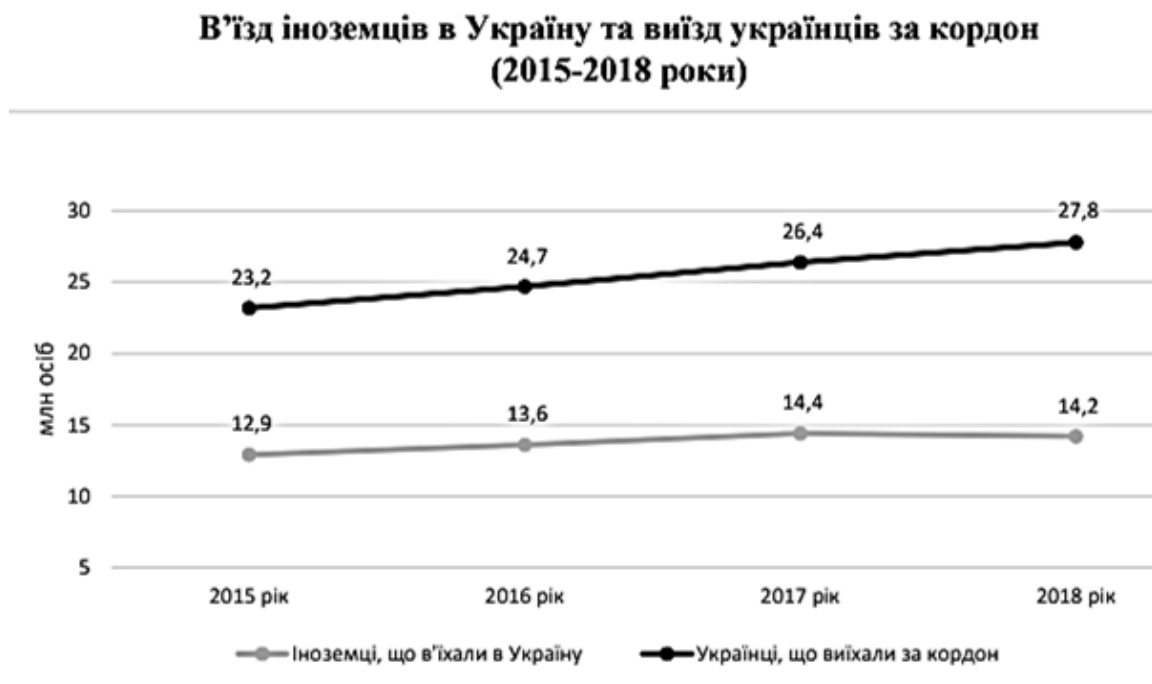

Рис.1.1. Потік туристів в Україну з-за кордону та навпаки [12. 13].

Аналізуючи рис. 1.1 можна зробити висновок, що впродовж 2015-2018 рр. виїзний потік збільшився з 23,2 млн. осіб у 2015 р. до 27,8 млн. осіб у 2018 р., тоді як за цей самий період в'їзний потік туристів коливався і в порівнянні з 2017 роком зменшився із 14,4 млн. осіб до 14,2 млн. осіб у 2018 р. Дані показують, що українські туристи є інвесторами зарубіжних країн.

Аналіз статистичних даних про потік туристів упродовж 2015-2018 років, показує тенденцію до зростання, хоча у 2018 році статистичні показники кількості туристів відповідають рівню 2017 року [13] (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Інформація щодо кількості іноземних громадян, які приїхали до України
(тис. осіб) [13]

	2015 р.	2016 р.	2016/ 2015,%	2017 р.	2017/ 2016,%	2018 р.	2018/ 2017, %
I квартал	2 864,8	2 427,3	-15,3	2 631,5	8,4	2 547,7	-3,2
II квартал	3 214,0	3 392,7	5,6	3 697,1	9,0	3 673,4	-0,6
III квартал	3 733,2	4 559,5	22,1	4 769,5	4,6	4 935,7	3,5
IV квартал	3 074,2	3 226,3	4,9	3 323,1	3,0	3 050,1	-8,2
Всього	12 886,2	13 605,9	5,6	14 421,2	6,0	14 207,0	-1,5

Таблиця 1.4

Країни, до яких найчастіше подорожували громадяни України (тис. осіб)

	Країна	2015	2016	2017	2018	Приріст 2018/ 2017, %
1	Польща	9 505,7	10 111,1	9 991,0	10 000,5	0,1
2	Росія	4 110,0	3 859,8	4 376,4	4 162,7	-4,9
3	Угорщина	2 442,1	2 893,4	3 118,8	3 219,3	3,2
4	Молдова	1 727,3	1 655,8	1 680,4	1 665,5	-0,9
5	Білорусь	1 325,5	1 114,5	1 186,5	1 400,1	18,0
6	Румунія	678,7	857,7	1 045,4	1 236,7	18,3

7	Туреччина	510,5	930,7	1 185,1	1 192,5	0,6
8	Єгипет	350,9	417,9	733,6	1 131,7	54,3
9	Словаччина	755,2	886,1	854,7	917,7	7,4
10	Німеччина	294,8	276,0	344,2	533,9	55,1
11	Італія	113,4	122,3	173,6	287,3	65,5
12	ОАЕ	137,4	150,7	166,6	184,5	10,7
13	Ізраїль	129,3	146,4	155,1	148,9	-4,0
14	Австрія	106,5	105,9	115,4	147,3	27,6
15	Іспанія	60,7	89,6	113,0	146,2	29,4
16	Греція	101,3	96,4	104,8	134,8	28,6
17	Грузія	81,6	104,5	112,0	121,1	8,1
18	Франція	98,4	92,7	106,7	116,7	9,4
19	Чехія	52,7	41,8	73,5	88,6	20,5
20	Кіпр	57,3	80,0	58,3	83,5	43,2
	Всього	23 171,2	24 668,2	26 437,4	27 810,9	5,2

На рис. 1.2 відображено динаміку зростання виїзду українців до неприкордонних країн.

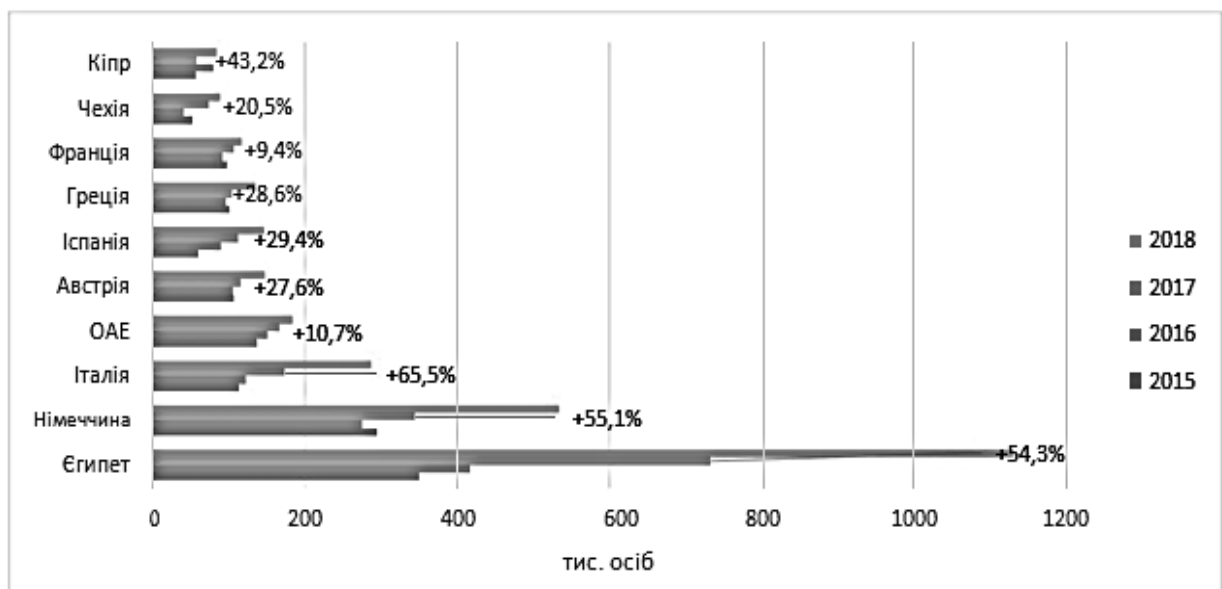

Рис.1.2. Кількісні показники виїзду українців до неприкордонних країн .

У 2018 році частка кількості громадян України, що виїжджали до прикордонних країн склала близько 81,3% загальної кількості виїжджаючих туристів, із зменшенням відвідувань Росії, Білорусі та Молдови. Українці

найчастіше відвідували Єгипет (41%) та Туреччину (31%), а це 72%. Інші 28% займають такі країни як: Німеччина, Греція, Кіпр, ОАЕ, Чехія, Угорщина, Болгарія, Іспанія та інші (рис. 1.3) [14].

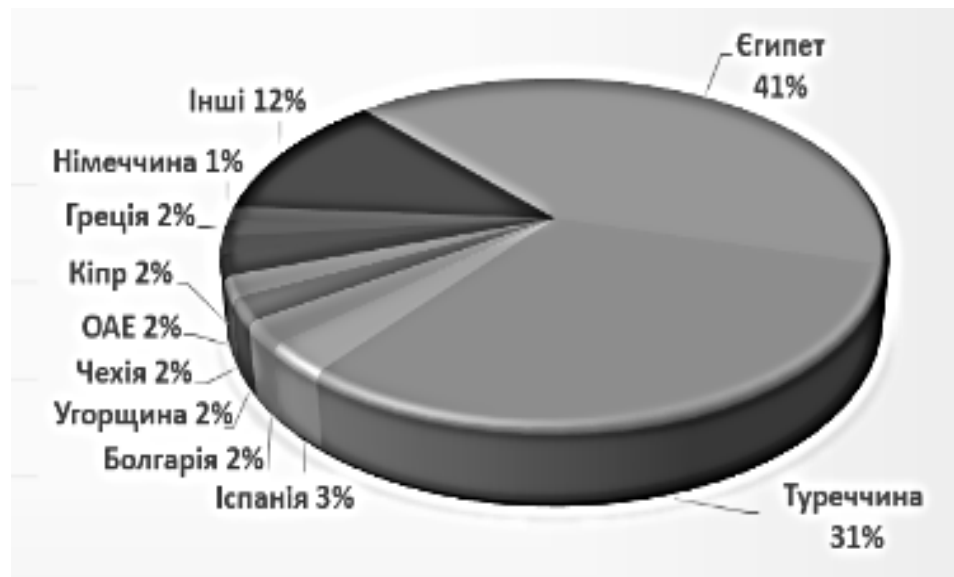

Рис.1.3. Країни, які найбільше відвідували українці в 2018 році [14].

Аналізуючи ринок туроператорів в Україні, можна навести список основних десяти, послугами яких користувалися туристи станом на 2019 рік (таблиця 1.5) [15].

Державна служба статистики повідомляє, що «упродовж 2019 року послугами туристичних компаній, скористалися 3376,4 тис. туристів, серед яких: 3334,4 тис. громадян України (з них 571,8 тис. – діти до 17 років); 42,0 тис. іноземних туристів. Із загальної кількості осіб, які скористалися послугами: подорожували Україною – 186,2 тис. осіб та здійснили туристичний виїзд за кордон – 3148,2 тис. осіб» [14].

За 2019 рік за даними офіційних джерел «реалізовано 1560,7 тис. путівок (організаціям та безпосередньо населенню) на 18325,1 тис. днів загальною вартістю близько 37766,0 млн. гривень» [15].

За тими ж даними, «безпосередньо населенню у 2019 році було реалізовано 815,7 тис. путівок на 9492,1 тис. днів загальною вартістю 21914,9 млн грн., громадяни України придбали 28,8 тис. путівок для подорожей в

межах країни; за кордон – 789,0 тис. путівок; іноземці придбали 11,4 тис. путівок для подорожей Україною» [15].

Таблиця 1.5

ТОП-10 туроператорів за кількістю обслугованих туристів (2019 рік) [15]

№ п/п	Найменування	Всього осіб
1	ТОВ «ДЖОІН АП!»	902 600
2	ТОВ «ТУРИСТИЧНА КОМПАНІЯ «АНЕКС ТУР»	515 582
3	ТОВ «АККОРД-ТУР»	297 744
4	ТОВ «ТЕЗ ТУР»	284 956
5	ТОВ «КОРАЛ ТРЕВЕЛ»	243 729
6	ТОВ «ТТВК»	230 462
7	ТОВ «ТРЕВЕЛ ПРОФЕШНЛ ГРУП»	229 484
8	ТОВ «ПЕГАС ТУРИСТИК»	115 887
9	ТОВ «ГТО»	66 400
10	ПАТ «ОБРІЙ ІНК.»	41 576
Всього за даними туроператорів		3 376 350

Можна провести аналіз здійснених подорожей «відповідно до мети поїздки:

- культурно-пізнавальна мета – 1731,1 тис. осіб;
- службова – 110,1 тис. осіб;
- лікувально-оздоровча – 17,2 тис. осіб;
- круїзна – 11,0 тис. осіб;
- міський туризм – 10,7 тис. осіб;
- гірський курорт – 8,9 тис. осіб;
- пригодницький – 6,5 тис. осіб;
- екологічний – 4,4 тис. осіб
- інші – 1 476,15 тис. осіб» [15].

Наведені статистичні дані та аналітичні висновки щодо діяльності туристичної галузі України використані нами за період з 2012 по 2019 р.,

оскільки під час пандемії коронавірусу COVID-19 з 2020 по 2022 р. та воєнного стану з лютого 2022 р. по теперішній час офіційні статистичні розрахунки на рівні держави недоступні для аналізу.

Спад кількості туристів, які заїжджають в країну призводить до створення негативного сальдо. Багато українських туроператорів орієнтують свою діяльність на наданні виїзних турів, при цьому майже не звертають увагу на іноземних туристів і взаємодії з міжнародними туроператорами. Через це кількість від'їжджаючих з країни туристів значно перевищує кількість в'їжджаючих до нашої країни. А цей факт дуже негативно впливає на формування бюджету нашої країни.

Розуміючи ситуацію в країні, туристичним компаніям, на думку науковців М. Кифора, Н. Судук, необхідно: «розробляти тури відповідно ділового туризму, туризму-події та дослідницького туризму. Тури мають носити характер не тільки як екскурсійний, оздоровчо-рекреаційний і загально-підготовчий, спортивний, професійно-прикладний» [16, с. 146].

Нині в суспільстві домінують думки щодо дотримання здорового способу життя. Тобто, туризм в Україні можна розвивати спрямовуючи діяльність туристичних компаній на оздоровлення, поновлення працездатності, удосконалення фізичної підготовки тощо. Якщо зорієнтувати туристичні послуги на спортивний напрям, то це призведе до створення спеціалізованих занять за конкретними видами спорту, проведення спортивних змагань на основі використання природних ресурсів тощо.

Якщо досліджувати географію українського туризму, то за офіційними статистичними даними «впродовж 2014-2020 рр. основними туристичними напрямками України були Чорноморське і Азовське узбережжя, Карпатські гори, міста Київ, Львів і Одеса» [17].

У 2014 році після втрати Криму в Україні значно зменшився потік туристів. Але, як свідчить статистика, наведена в публікаціях науковців (О. Бейдик, С. Сировець, А. Зяблова): «впродовж 2014-2020 рр. країна вдосконалила наявні пляжі та підвищила якість обслуговування туристів на

існуючих пляжних курортах (курорти на узбережжі Чорного моря – Коблеве і Затока, Приморськ, Лебедівці, Кароліно-Бугаз, Грибівка)» [18, с. 15].

Зимовий туристичний бізнес суттєво не постраждав від ситуації, що склалася в 2014 році. За даними статистичних показників туристичних компаній «основні зимові курорти розташовані на території Івано-Франківської, Львівської та Закарпатської областей, крім того, упродовж 2014-2020 рр. в Україні відкрилось багато гірськолижних курортів зі штучними лижними трасами» [19].

Аналізуючи період з 2020 по 2023 рік варто відзначити різке зменшення туристичної активності у світовому туризмі та в українському сегменті також, спричинене обмеженнями на переміщення населення і скасування пасажирських перевезень між країнами, в межах територій окремих країн також через пандемію коронавірусу COVID-19. Для українського туризму ці події стали важким випробуванням, оскільки він тільки почав відроджуватися після анексії частини територій України у 2014 році.

Найбільшим потрясінням для української туристичної галузі стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації, яке розпочалось 24 лютого 2022 року. Діяльність багатьох туристичних фірм призупинилась, відомі туристичні компанії почали волонтерську діяльність: евакуацію людей, розміщення їх у європейських країнах, збір допомоги для військових та населення постраждалих регіонів тощо.

Незважаючи на надзвичайно важкі умови роботи, туристична галузь України функціонує, її працівники одночасно опікуються внутрішньо-переміщеними особами, яких розміщують у центральних та західних регіонах на туристичних базах та курортах, а також військовими, для яких задіяно значні ресурси для проведення реабілітації та відновлення після поранень, контузій, ампутацій тощо.

Як і у мирний час Україну можна відвідати також і з лікувальною метою. На території країни діють санаторії Моршину, Східниці, Трускавця та

курортів Закарпаття, які знаходяться у відносно спокійних регіонах, хоча повітряні тривоги та ракетні обстріли стаються по всій території країни.

Як зазначається в інформаційних документах туристичних компаній «розробляється екскурсійна програма, в яку включаються відвідування пам'яток історії та архітектури, що розташовані у Батурині, Києві, Львові Одесі, Ужгороді, Чернівцях та інших містах України» [19]. Нині до цих міст приєдналися десятки інших міст-героїв, які нужно вистояли під час російського вторгнення та окупації, на туристичні подорожі до яких зважуються, здебільшого, туристи-екстремали. Маємо велику надію на найшвидшу перемогу та відновлення нашої держави, і, як наслідок, стрімкий розвиток туристичної галузі, адже про Україну та незламних українців дізналися у всьому світі, що має стати рушійною силою до збільшення туристичних показників.

В сучасному суспільстві цифрові технології впроваджені практично у всі галузі життєдіяльності людини. Вони тісно переплетені із робочими питаннями кожного працівника та відпочинком. Сучасні цифрові технології сприяють створенню та впровадженню нових видів туристичних послуг. Нині, на думку М. Кифор: «з поширенням інтернету, споживач виходить безпосередньо на постачальника турпослуг і замовляє номер у готелі на сайті постачальника, квитки – за допомогою онлайн-сервісу – на сайті авіакомпанії, практично будь-які послуги замовляються безпосередньо у профільного виробника» [20].

Одним із нововведень сучасної туристичної індустрії стає можливість віртуального відвідування будь-якого цікавого місця у форматах 3D, 4D чи 5D, які є складовими віртуального туризму. Варто зазначити, що за рахунок цифрового поєднання різних видів комунікацій відбувається створення нового символічного середовища, в якому віртуальність і реальність поєднуються і, навіть, замінюють одне одного.

Тема віртуального туризму, безумовно, нині актуальна, але зовсім мало висвітлена в наукових публікаціях. Розглянемо різні підходи до трактування

поняття віртуального туризму, адже, всупереч досить широкому дослідженню цієї теми науковцями різних галузей (культурологів, психологів, філософів), й до нині поняття віртуального туризму остаточно не визначено. Як зазначають самі дослідники: «в сучасній науковій літературі проблемі віртуального туризму присвячено незначну кількість праць, що цілком природно і пояснюється відносною новизною цього явища, а у багатьох визначеннях описуються технології віртуальної подорожі, у більшості наукових публікацій віртуальний тур розглядається як спосіб реалістичного відображення тривимірного багатоеlementного простору» [21].

Нині можна говорити про те, що віртуальний туризм доповнює, витісняє та замінює реальну туристичну подорож і справжній туризм. Віртуальна туристична подорож здійснюється в межах певного місця, тому вона комфортніша, зручніша і безпечніша.

Відомий український науковець Г. Сидоренко визначає віртуальний туризм як: «вид діяльності фізичних та юридичних осіб, які організують або здійснюють віртуальні тури» [22].

Проте, ми вважаємо, що таке визначення є неповним і потребує додаткових роз'яснень. Більш конструктивним вважаємо визначення науковця Л. Божко: «Віртуальний туризм – діяльність індивіда, що дозволяє за допомогою використання сучасної комп'ютерної техніки та комунікаційних мереж створити й отримати максимально реалістичну сенсуальну інформацію про бажану дестинацію з числа реально існуючих без фактичного переміщення до неї» [23, с. 151].

Більшість останніх інновацій сприяють розвитку віртуальної реальності (VR), такими є: цифрові інструменти та пристрої, спеціалізовані платформи для створення контенту VR. На сайті ВТО зазначено: «з'являється можливість заміни реального досвіду на віртуальний, що може спричинити ситуації, коли реальний досвід туристичних подорожей стає доступним тільки заможним мандрівникам, а менш забезпечені люди, швидше за все,

будуть надавати перевагу подорожам через легкодоступну та відтворювану віртуальну реальність. Адже VR описує створене комп'ютером тривимірне середовище, в якому користувачі можуть переміщуватися і, навіть, взаємодіяти з ним» [24; 25]. VR визначає один із векторів континіуму реальності – віртуальності, що відображено на рис 1.4.

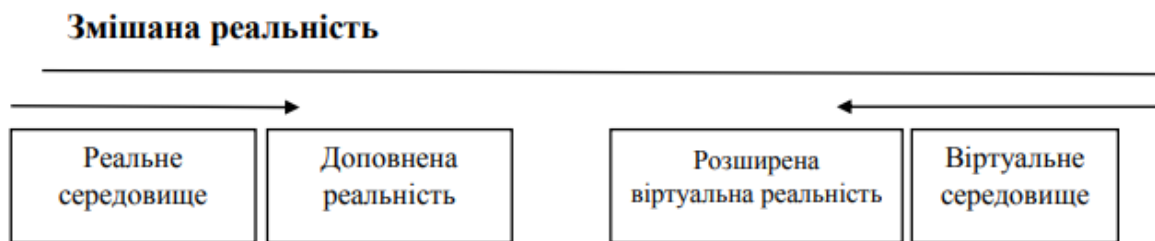

Рис. 1.4. Конструктивна схема змішаної реальності [розроблено автором].

Можливості та проблеми використання сучасних цифрових технологій у туризмі досить часто ставали результатами низки наукових досліджень [26; 27; 28]. Вплив цифрових технологій на якість туристичного продукту не лише посилює діяльність підприємств туристичної галузі та роботу бізнес-процесів, а й дає можливість урізноманітнити туристичні послуги, зробити їх доступнішими та уживанішими для пересічного громадянина. Широке впровадження цифрових технологій у туристичну галузь веде до створення абсолютно нових типів туристичних компаній, організацій і підприємств, що спеціалізуються на розробленні та впровадженні віртуального туризму. Технології VR пропонують широкі можливості для масових віртуальних турів та розроблення нових туристичних напрямків. Поряд із створенням та впровадженням туристичних продуктів нового типу, важливим є створення організаційних екосистем і туристичних мереж, з якими зазначені організації зможуть взаємовигідно співпрацювати.

В цьому ми вбачаємо не лише аудіо- і візуальне сприйняття навколишньої дійсності, а й використання сучасних технологій імітування сенсорних (тактильних) відчуттів. Сучасні технології дозволяють відчувати

запахи, а з часом додадуться й інші відчуття, що розширяють реалістичність віртуального туру. Такий підхід до розуміння віртуального туризму визначає переміщення у реально існуюче, але досить далеке місце.

Один із підходів до розуміння віртуального туризму описав Є. Борисов: «віртуальний тур – це спосіб реалістичного відображення тривимірного багатоеlementного простору на плоскому екрані, елементами якого, як правило, є сферичні панорами, з'єднані між собою інтерактивними посиланнями-переходами, що створює у глядача ефект присутності – яскраві, незабутні зорові образи» [29].

Цікаве визначення віртуального туру наводить науковця О. Ахмедова: «віртуальний тур – це інтерактивне представлення об'єкта або місця, що дає змогу відвідувачеві сайту переміщуватися ним у 3D-просторі та розглянути всі деталі» [30].

У зазначених визначеннях йдеться про «онлайн-подорожі» відомими музеями, пам'ятками архітектури, визначними місцями чи окремими країнами світу, і, навіть, комп'ютерне моделювання й імітацію космічних подорожей. Зрозуміло, що віртуальний туризм відрізняється від класичного розуміння поняття туризму. Плануючи та вирушаючи у віртуальну подорож, турист обирає регіон, країну, місто або певний арт-об'єкт – музей, підприємство, художню виставку, цікавий пам'ятник тощо. Навіть, якщо кінцевим пунктом віртуальної подорожі є конкретний об'єкт: готель, музей, ресторан світового рівня, виробничий цех, архітектурна будівля тощо, подорожуючи до нього, мандрівник спонтанно отримує широкий набір вражень від особливостей географічного регіону, в якому він опиняється. Так, наприклад, нині в Україні існує низка готельно-ресторанних етнокомплексів, що пропонують віртуальні етнокультурні подорожі різними регіонами країни.

Під готельно-ресторанним комплексом ми розуміємо сукупність підприємств сфери послуг для забезпечення проживання, перевезення, харчування клієнтів, через мережу готелів, ресторанів, кафе, барів,

транспортних компаній тощо. Особливістю таких утворень є надання клієнту різноманітних послуг щодо забезпечення транспортом, культурно-масовими, фізкультурно-оздоровчими та іншими видами обслуговування.

Прикладом такого віртуального туру є: «новостворений етнокомплекс «Українське село», що розміщений в Київській області біля села Бузова, поряд із трасою Київ-Житомир за 15 км від Києва. Це релігійно-етнографічний комплекс із цікавими спорудами та інтер'єром в українському національному стилі – музей під відкритим небом, що відображає історико-етнографічні регіони України: Карпати, Слобожанщину, Середню Наддніпрянщину, Полісся, Поділля, Південь, де кожна область відображена своїми особливостями житла, інтер'єру, побуту тощо» [31].

Очевидно, що віртуальний туризм має певні особливості, які впливають на сприйняття об'єкта та навколишнього оточення, розміри якого можуть бути зміненими, що спричинено особливостями створення віртуального зображення. Разом з тим, віртуальний турист втрачає можливість ознайомлення з оточуючим середовищем, що знаходиться поруч із обраним туристичним об'єктом. Подорожуючий відвідує виключно тільки обраний ним об'єкт і не розглядає його у складі туристичної системи.

За допомогою віртуальних турів можна не тільки залучати потенційних, а й підтримувати інтереси постійних клієнтів. Така технологія дозволяє істотно заощаджувати час, демонструвати потенційним клієнтам характеристики, особливості та переваги певного туристичного продукту або послуги на основі використання VR.

Розглядаючи поняття і структуру віртуального туристичного простору зазначимо, що складається він з декількох компонентів: «інформаційних ресурсів (автоматизовані бази даних, вебсайти, програмне забезпечення та комунікаційні мережі); інформаційного поля (сукупність всієї інформації про туристичну діяльність); інформаційних потоків (набір даних, які передаються віртуальним інформаційним простором певними каналами зв'язку); ринку інформаційних технологій; правових та інституційних заходів (інформаційне

право, міжнародні нормативно-правові документи, міжнародні договори тощо)» [32; 33; 34].

Швидкий розвиток віртуального туризму пояснюється низкою привабливих властивостей як для споживача послуг, так і для їх постачальника (надавача).

Найпривабливішими аспектами віртуального туризму для споживача на думку науковців є: «мінімальне витрачання особистих ресурсів: часу і грошей, адже віртуальні тури практично безкоштовні (не враховуючи оплату послуг інтернет-провайдеру), вони не вимагають часу на підготовку до подорожі, до того ж таку подорож можна перервати у будь-який момент, а потім, за бажанням, продовжити в зручний час; можливість віртуально відвідати регіони і об'єкти, що недоступні за певних життєвих обставин – ця можливість відкриває відвідування недоступних міст для осіб з обмеженими можливостями чи особливими потребами, релігійними переконаннями, гендерними, національними та політичними ознаками; безпека – віртуальна туристична подорож не містить ризику, за виключенням моментів нехтування правилами безпеки в комп'ютерній мережі – можна втратити гроші зі своїх банківських рахунків, але віртуальний тур ніяк не ставить під загрозу життя і здоров'я мандрівника; комфортне і зручне знайомство з обраним місцем, що є особливо актуальним для туристів, які не володіють іноземними мовами, не можуть вести пряму вербальну комунікацію з корінним населенням, що дозволяє уникати труднощів, пов'язаних із незнанням мови і браком знань про регіон перебування. Окрім цього, для деяких людей віртуальний туризм є підготовкою до реальної подорожі» [33; 34].

Отже, якщо замовником послуг віртуального туризму є окрема конкретна особа, то надавачем таких послуг, як правило, є різні суб'єкти туристичної та економічної індустрії: бізнес, що обслуговує окремого замовника, а також заклади супутніх галузей: освіти, культури, спорту тощо. Але окремо слід виділити компанії туристичної індустрії.

Кожна галузь економіки та група організацій сфери послуг мають свої вигоди від розвитку віртуального туризму. Бізнес може вигідно поширювати власні товари чи послуги, збільшити кількість клієнтів та їх лояльність. Мистецькі і соціокультурні заклади можуть популяризувати серед широких верст населення культурну спадщину: організувати ознайомчі навчальні програми, майстер-класи, квести тощо. Таким чином, віртуальний туризм є ознакою сучасної, інноваційної, креативної туристичної організації.

Віртуальний туризм є сучасним інноваційним засобом популяризації зони відпочинку, цікавого мальовничого місця, привабливої послуги тощо. Таким чином потенційний замовник туристичної послуги може ознайомитися з природними, логістичними, культурними, історичними, рекреаційними характеристиками дестинації та обрати для себе найцікавіші туристичні продукти і тури.

Віртуальний туризм сприяє розвитку бажань відвідати цікаві місця планети, побачити їх у найкращих ракурсах, спонукаючи і стимулюючи до реальної подорожі. Для класифікації віртуальних турів можна застосувати до них стандартні класифікації класичних туристичних продуктів. Разом з тим, віртуальні тури володіють специфічними характеристиками. Над питанням класифікації науковцями варто попрацювати у подальших дослідженнях. За результатами аналізу наукових публікацій, виділимо критерії для класифікації віртуальних турів, які, на думку В. Шамлікашвілі, є: «найбільш визначальними за потребами: рекреаційний, лікувально-оздоровчий, пізнавальний, діловий, спортивний, етнічний, релігійний, транзитний, освітній, ностальгічний та інші види туризму» [35, с. 135].

Однак, не всі відомі види класичного туризму можна реалізувати на основі використання віртуальних технологій. За технологічними можливостями подання інформації для характеристики віртуальних подорожей можуть бути використані: культурно-пізнавальний, етнічний, побутовий, історичний, пізнавальний, культовий, ностальгічний напрямки. В цих випадках для подання інформації використовуються переважно

відеоматеріали, підкасти тощо, що є ознакою низькотехнологічного способу створення VR. Але можлива і максимально реалістична симуляція дійсності, що вимагає наявності спеціалізованого технічного і програмного забезпечення: VR-крісел – для передавання сенсорних відчуттів, VR-окулярів – для створення ефекту повного огляду навколишнього простору та іншого додаткового обладнання для передавання інформації, що сприймається різними органами чуття. Цей варіант є високотехнологічним, але значно дорожчим.

За результатами аналізу наукових публікацій (М. Балджи, С. Дичковський, В. Мозгальова, Ю. Миронов, В. Семенов, В. Шамлікашвілі) ми визначили такі цілі «створення віртуальних туристичних подорожей: рекламно-демонстраційна (сприяє залученню уваги до дестинації або готельних закладів); інформаційно-ознайомча (реалізація цієї мети дозволяє показати не тільки відкриті колекції музеїв, а й колекції в запасниках та архівах); соціально-реабілітаційна (дозволяє краще соціалізуватися групам осіб з обмеженими можливостями та потребами); освітня та культурно-просвітницька (дають можливість розширити межі візуального ознайомлення з об'єктами показу)» [35; 36; 37; 38].

Зауважимо, що нами розглянуті можливості організації і здійснення віртуальних подорожей в сучасному вигляді. Зважаючи на викладене вище, зазначимо, що віртуальний туризм – це лише допоміжна частина основних послуг туристичних компаній, що реалізуються для підтримки, розвитку та розширення основного виду діяльності. Очевидним є подальший технологічний та індустріальний розвиток туристичної галузі, що призведе до широкого впровадження, технологізації і поширення віртуальних туристичних подорожей як кінцевого самостійного продукту.

Розвиток цифрових технологій, їх широке впровадження у життєдіяльність людини спричинить зміну уподобань замовників туристичних послуг, що підвищить актуальність питання технологічного

розвитку туристичних продуктів, розроблення і пропозиції послуг нового формату для користувачів цифрового контенту.

Одним із таких напрямків є надання консультаційних послуг, що дозволить зробити пошук потрібної інформації швидшим і ефективнішим. Разом з тим, туристична компанія може орієнтуватися, перш за все, на індивідуальну роботу з клієнтами, на розробку туристського продукту для окремого замовника з урахуванням потреб і переваг конкретного споживача, в якого відбулась віртуальна подорож.

Розвиток цифрових технологій і впровадження їх у повсякденне життя спричинили виникнення різноманітних феноменів і їх широке використання у життєдіяльності людини. Одним із таких нововведень є віртуальні музеї, привабливість і поширення яких зумовлені безкоштовним масовим доступом усіх бажаючих до культурної спадщини та всесвітньовідомих мистецьких досягнень. Показники відвідування вебресурсів відомих віртуальних музеїв надзвичайно високі, що пояснюється реалізацією нового технологічного напрямку поширення культурних цінностей. Разом з тим, варто розглянути й інший аспект функціонування віртуальних музеїв: у пошуку та отриманні вражень від огляду культурних об'єктів зацікавлений не тільки відвідувач, а й туристичні дестинації, які через сторінки в Інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки тощо поширюють інформацію серед спільноти.

В сучасному суспільстві цифрові колекції традиційних музеїв, наразі, розглядаються як супутнє явище – данина моді інновацій, але фактично сайти реальних музеїв, що використовують сучасні мультимедійні технології для ознайомлення із музейними фондами, створюють принципово нове художнє середовище.

Як зазначають науковці М. Балджи, В. Мозгальова, В. Семенов: «емоційне сприйняття користувачем віртуального інтерактивного середовища музею в мережі Інтернет принципово відрізняється від сприйняття звичних музейних експонатів у просторі традиційного музею – це новий естетичний досвід. Крім того, у віртуальних музеїв значно ширші

можливості, які дозволяють демонструвати не лише предмети, а й культурні практики в оцифрованій формі. Зазвичай, передача знань від майстрів до учнів була складним навчальним процесом, а в сучасному технологічному суспільстві це відбувається з використанням засобів інноваційних технологій різноманітним вмінням: будівельним тонкощам, обробці деревини, гончарній майстерності, столярній чи слюсарній справі тощо» [36].

Вебсайти, блоги та вебсторінки традиційних музеїв у соціальних мережах – не єдина форма існування музеїв онлайн. Нині в інтернеті відображено значну кількість віртуальних музеїв, які створюють заклади освітньої і культурної індустрії та адміністративно-територіального устрою (заклади освіти, фонди, артцентри, галереї, профільні наукові інститути, громадські організації, територіальні громади тощо).

Феномен віртуальних музеїв визначається такими характерними ознаками: присутністю в віртуальному просторі (інтернеті, соціальних мережах, блог-платформах, відеоканалах тощо), адже це є необхідною умовою існування віртуального музею (наявність або відсутність фізичного музею в нашому випадку не є принциповою); наявністю культурного продукту, що репрезентує експонати минулого, сьогодення та майбутнього; адресацією для широкого кола осіб; пропозицією класифікації різноманітних видів віртуальних музеїв із широкою систематизацією підходів до їх типології та включенням авторських варіантів типології віртуальних музеїв.

Аналізуючи досвід зарубіжних онлайн-музеїв, науковець Ю Миронов зазначає: «представництво музею в інтернеті спонукає до інтеграції у системі вітчизняних та зарубіжних профільних організацій; власний сайт надає музею додаткові можливості для презентації своїх колекцій, інтенсифікації процесу обміну професійною інформацією. Крім того, зростає можливість залучення додаткових ресурсів поза межами музейної системи, а музейний сайт стає додатковою площиною для проектування і розробки різноманітних музейних моделей» [37, с. 459].

Як зазначає науковець В. Шамлікашвілі: «віртуальні музеї створюють туристські мотивації, сприяючи просуванню регіонального туристичного продукту різними засобами: віртуальні музеї традиційних музеїв є сучасним рекламним інструментарієм; віртуальні музеї адміністративно-територіальних об'єктів інформують про туристичні переваги окремих регіонів; приватні віртуальні музеї сприяють формуванню у населення нового виду мотивації для культурного туризму, пов'язаного з розвитком інтересу до генеалогії родин і складання історичної сімейної хроніки» [37, с. 460].

Отже, розвиток цифрових технологій, впровадження інновацій в діяльність установ культури, відображення їхньої діяльності у віртуальному просторі є одним із ефективних способів пропагування і розвитку туризму та узагальнюється, на думку С. Дичковського, в таких: «напрямах діяльності організацій культури, як маркетинг, реклама, розширення можливостей експонування, підвищення конкурентоспроможності на ринку послуг культурного туризму, залучення інтересу молоді до експозицій за рахунок використання інноваційних технологій спілкування з відвідувачами» [38, с. 22].

На думку науковця С. Дичковського, таким чином: «можуть комбінуватися різні форми роботи, наприклад, інтерактивні лекції, демонстрація фільмів на задану тематику, проведення воркшопів і семінарів, тематичних екскурсій, у тому числі віртуальних екскурсій, відеозаписи, інсталяції тощо» [38, с. 23].

Інноваційні технології варто використовувати для вдосконалення секторів туристичної галузі, що можуть стати цікавими як для споживача, так і для виробника туристичних послуг.

На думку науковців Ю. Миронова і С. Дичковського: «для споживача важливими перевагами є: можливість віртуально мандрувати у будь-яке місце світу, реальне чи віртуальне; задоволення духовних та культурних уподобань споживачів; підвищення мотивації до пізнання навколишнього

світу та інтересу до чогось нового; безпека, адже віртуальний туризм не потребує переміщення у просторі чи на місцевості, що мінімізує ризик травм, хвороб та інших неприємних відчуттів» [37; 38].

Сучасний розвиток віртуальних технологій призвів до виділення нових типів туристів для окремих видів віртуального туризму: з'явилися як віртуальні екстремали, так і колекціонери, які об'єднуються у туристські віртуальні співтовариства.

Аналіз наукових публікацій дозволив виділити: «основні типи контенту додатків віртуальної реальності в туристичній галузі – подорож у віртуальній реальності; туристичний контент VR для соціальних мереж та вебсайтів; віртуальні тури готелями тощо» [32; 33].

Співробітники туристичних компаній зазначають, що нині: «можна виділити три основних критерії класифікації віртуальних турів: тип основної задоволеності потреби (пізнавальний, історичний, видовищно-розважальний, етнічний, побутовий, ностальгічний, культовий); ступінь технологічності подання інформації (низькотехнологічний та високотехнологічний); мета створення туру (інформаційно-ознайомча, рекламно-демонстраційна, видовищно-розважальна, освітня, культурно-просвітницька, соціально-реабілітаційна)» [39; 40].

Отже, класифікація віртуальних туристичних подорожей дозволяє адаптувати до них усталені класифікації опису класичних турів, а також розширити систему класифікації з урахуванням вимог сьогодення. Адже, розрізняти віртуальні туристичні подорожі можна за їх особливостями, основними з яких є мета створення і ступінь технологічності.

Аналізуючи туристичну галузь України можна акцентувати увагу на тому, що ситуація критична – два роки пандемії COVID-19 і понад півтора року війни, призвели до значного її занепаду. Туристичні компанії не зважаючи на глибоку кризу, продовжують займатися волонтерською діяльністю, створюють різнопрофільні краєзнавчі продукти для місцевого населення (переважно молоді) та відновлення військовослужбовців;

лікувально-профілактичні заклади в центральних і західних регіонах країни переважно працюють за договорами з державними та приватними організаціями та установами, щоб мінімально покрити необхідні витрати на утримання та функціонування. Але після закінчення війни, туристичним компаніям потрібно буде звернути увагу не тільки на українських туристів, а й на іноземних – за прогнозами аналітиків їх потік має бути значним, адже бажаючих відвідати Україну буде чимало. Тоді, в результаті збільшення кількості іноземних туристів, значно збільшаться фінансові потоки до туристичних компаній та бюджету нашої країни вцілому.

Суттєвим потенціалом для розвитку туристичного бізнесу в Україні є остаточна перемога у війні, повне відновлення та розбудова знищеної інфраструктури, історичних, архітектурних і культурних пам'яток, відновлення та збільшення кількості робочих місць, повернення українців, які в результаті воєнних дій змушені були залишити країну. Органам державної та місцевої влади, керівникам туристичних компаній необхідно усвідомити, що туристична індустрія є важливим чинником економічного зростання держави в умовах її післявоєнного відновлення, який може суттєво вплинути на ВВП країни, іноземні фінансові надходження, економічний та соціальний розвиток, підтримати й прискорити відновлення і розбудову важливих галузей виробництва та сфери послуг, зміцнити й поширити позитивний імідж України в світі.

1.2. Структура та зміст професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі

До професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі завжди була прикута увага вітчизняних та закордонних науковців. Провідною темою для обговорення в їхніх дослідженнях є досягнення

професіоналізму фахівців основних галузей, за допомогою яких можна підвищити рівень економіки країни.

Питанням розвитку туристської освіти присвячено багато праць вітчизняних та закордонних вчених: В. Антоненко [41], О. Бейдик [42; 43], Л. Божко [44], Т. Божук [45], О. Василів [46], С. Вовк [48], О. Гнаткович [50], Л. Грановська [51], С. Дмитрук [49], В. Загорський [52], О. Іваніна [47], Л. Дядечко [53], Н. Кудла [54], Г. Круль [55], В. Лозовецька [56], Л. Лук'янова [57], О. Любіцева [58], М. Мальська [59], Л. Матвійчук [60], В. Мацола [61], О. Мельниченко [62], О. Овчаров [63], В. Омельницька [64], М. Рутинський [65], С. Саламатіна [66], Т. Ткаченко [67], Л. Федулова [68], Н. Фоменко [69] та інші.

Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм», затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України 04.10.2018 р. № 1068 [70], містить опис усіх компетентностей, якими має володіти випускник ЗВО – майбутній фахівець туристичної галузі. Розробники стандарту вищої освіти України виділяють три групи компетенцій: інтегральну, загальні та спеціальні (фахові), окрім яких в ньому визначено програмні результати навчання здобувачів освіти за спеціальністю 242 «Туризм».

Проаналізуємо детальніше компетентності, якими має оволодіти здобувач освіти за спеціальністю 242 «Туризм» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

У затвердженому нормативному документі чітко зазначена інтегральна компетентність [70]. Із аналізу змісту матриці відповідності результатів навчання та компетентностей, визначених стандартом вищої освіти України, випливає, що інтегральна компетентність поєднує усі програмні результати навчання та є сукупністю визначених загальних і спеціальних (фахових) компетентностей.

У стандарті вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» виокремлено 14 загальних

компетентностей [70]. За матрицею відповідності визначених компетентностей дескрипторам Національної рамки кваліфікацій (НРК) до категорії «Знання» відносяться загальні компетентності K01, K02, K06, K08, K09, K10, K11; до категорії «Уміння» відносяться усі визначені загальні компетентності; до категорії «Комунікації» відносяться загальні компетентності K01, K02, K03, K06, K07, K08, K10, K11, K12, K14; до категорії «Автономія та відповідальність» віднесено усі загальні компетентності, окрім навичок використання інформаційних та комунікаційних технологій (K08) і здатності спілкуватися державною (K10) та іноземною (K11) мовами.

Щодо спеціальних (фахових) компетентностей, то стандартом вищої освіти України визначено 16 таких компетентностей (K15-K30) [70], 13 із них відносяться до категорії «Знання» НРК, 15 – до категорії «Уміння», 10 – до категорії «Комунікація» і 12 – до категорії «Автономія та відповідальність».

Нормативний зміст підготовки бакалавра, сформульований у термінах результатів навчання, містить перелік 22 програмних результатів навчання [70].

Аналізуючи матрицю відповідності визначених стандартом вищої освіти України результатів навчання та компетентностей зазначимо, що кожен програмний результат навчання відповідає певній компетентності, що утворює повну систему фахової підготовки фахівця туристичної галузі за спеціальністю 242 «Туризм».

Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України 20.02.2022 р. № 209 [71]. За структурою він дещо відрізняється від стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм». У зазначеному документі відображено інтегральну компетентність, яка спрямована на здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері туризму і рекреацій, 7 загальних компетентностей, 9 спеціальних

(фахових) компетентностей та 12 результатів навчання для освітньо-професійних програм і дві додаткових для освітньо-наукових програм.

Невід'ємними складовими галузевих стандартів є поняття «компетенція» та «компетентність», оскільки без чіткого їх визначення та обґрунтування важко виконувати ліцензійні вимоги та умови акредитації ЗВО, атестації випускників ЗВО, сертифікації фахівців. Підтвердженням цього є й те, що у суспільному освітньому просторі склалася й закріплюється тенденція до розроблення освітніх стандартів з орієнтацією на компетентнісний підхід до освіти. На думку експертів І. Носової, Л. Хаєт: «результати сучасної освіти відіграють важливу роль у найширшому контексті, що підтримує інтеграцію академічної та професійної освіти, самоосвіти, підвищення кваліфікацій впродовж життя. Якщо звернутися до головних понять Європейської системи кваліфікацій, то, очевидно, що компетенції відіграють ключову ролі в освітньому процесі» [72].

Досліджуючи професійну компетентність, варто сказати, що це цілісне особистісне утворення, котре складається з комплексу якостей та особливостей індивіда. Науковці трактують поняття професійної компетентності по-різному, але основна сутність цього поняття на думку І. Носової та Л. Хаєта полягає в «ступені відповідності якісних характеристик особистості до ефективного здійснення діяльності та досягнення найкращих результатів» [72].

Аналізуючи структуру професійної компетентності майбутнього фахівця туристичної галузі, необхідно виділити компоненти, що її формують. До основних компонентів, на нашу думку, відносяться наступні: пізнавальний, проєктувальний, конструктивний, організаторсько-практичний, комунікативний, аналітичний, діагностичний, естетичний та рефлексивний. Усі ці компоненти формують у фахівця професійні компетентності, тобто здатність застосовувати набуті знання, вміння та навички для виконання встановлених завдань і обов'язків.

Науковці О. Гринькевич, М. Юнко, А. Мацелюх зазначають: «проблемою сучасних працівників підприємств туристичної галузі є кадри з порівняно низькою кваліфікацією, недостатній професіоналізм фахівців, що зумовлений отриманими теоретичними знаннями, які не завжди відповідають практичній підготовці. Вимоги до фахівців туристичної галузі з кожним роком зростають, оскільки змінюються тенденції на ринку туристичних послуг, умови праці, відбуваються постійні зміни в економіці, управлінні, законодавстві тощо. В сучасному світі, щоб бути конкурентоспроможним фахівцем необхідно не тільки мати теоретичні знання й практичні навички, а й глибоко мислити, вміти аналізувати ринок, приймати ефективні управлінські рішення, відповідати високому рівню професіоналізму» [73, с. 95].

Аналізуючи структуру компетентності фахівця виділимо різні види компетенцій, які впливають на професіоналізм фахівця: функціональна компетенція (фахівець повинен застосовувати свої знання на практиці, вільно використовувати їх під час виникнення будь-яких ситуацій); особистісна компетенція (поведінка особи та вміння діяти в конкретній ситуації); когнітивна компетенція (пов'язана з розкриттям особистості через вміння використовувати знання, уміння та навички, які набуті з практичним досвідом); етична компетенція (наявність особистісних та професійних цінностей фахівця).

Професійна педагогічна література трактує компетенцію, як «інтегроване поняття, що виражає здатність людини самостійно застосовувати в певній ситуації знання та вміння» [74]. Досягнення «певного рівня компетенцій розглядається як здатність використовувати і поєднувати знання, уміння залежно від змінних вимог конкретної ситуації, тобто, відповідно до рівня компетенцій фахівець зможе справлятися із складними непередбачуваними ситуаціями і змінами» [74].

На нашу думку, компетентність фахівця є поєднанням відповідних знань, умінь, практичних навичок, сучасного мислення тощо, за допомогою

яких працівники туристичної галузі з ефективністю зможуть приймати правильні рішення та в цілому здійснювати професійну діяльність.

Зважаючи на викладене вище, можемо сформулювати остаточне визначення: професійна компетентність – здатність фахівця з відповідними компетенціями здійснювати ефективну професійну діяльність та відповідати потребам ринку, спеціалізації, посаді, яку він обіймає.

Науковці А. Булашев, Л. Гаєвська, Ю. Кошшої, Ю. Леонт’єва, В. Папп, К. Рудакова [75; 76; 77; 78], які досліджували процес формування професійної компетентності, виділяють три види компетентності: індивідуальна, спеціальна та соціальна (рис. 1.4).

Якщо розглядати професійну компетентність в туристичній галузі, то крім професійних знань, умінь та навичок, на думку Т. Блистівої, І. Горбацьо, О. Нужного, фахівці повинні: «уникати виникнення атмосфери нетерпимості; діяти толерантно; володіти декількома іноземними мовами; вільно працювати з програмними та апаратними засобами; постійно підвищувати професійний саморозвиток» [79, с. 86].

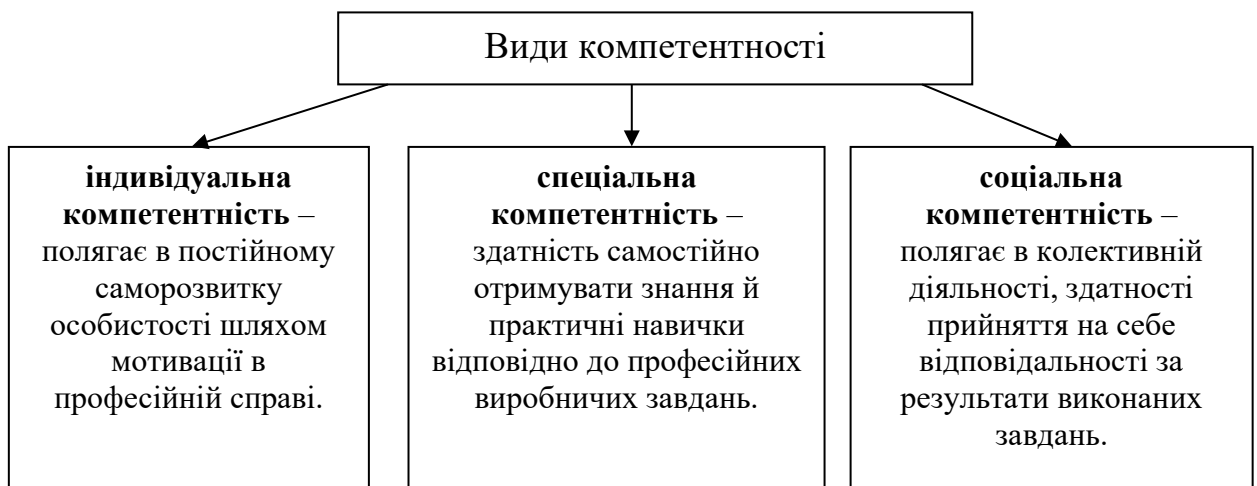

Рис.1.4. Види компетентності [побудовано на основі джерел 75-78].

Це дало нам можливість запропонувати наступну структуру професійної компетентності фахівця туристичної галузі (рис. 1.5).

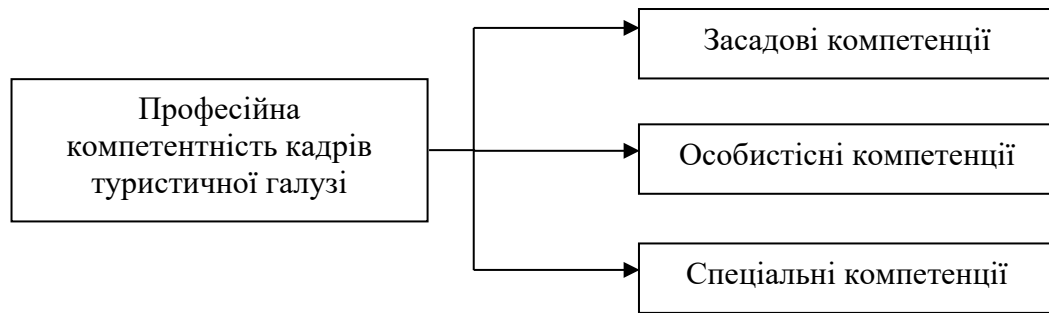

Рис.1.5. Структура професійної компетентності [розроблено автором].

Компетентному фахівцю туристичної галузі, як правило, притаманні такі якості:

- ефективність фахової діяльності на робочому місці (здатність забезпечувати конкурентоспроможність туристичного продукту);
- багатопрофільність, мобільність, самовдосконалення;
- розвиток особистісних характеристик фахівця.

Працівник, на думку С. Байлик, вважається компетентним, якщо він:

- знає, як досягти успіху;
- вміє використовувати потрібну інформацію для досягнення бажаного результату;
- комунікабельний, вміє знаходити спільну мову з людьми;
- ініціативний;
- винахідливий [80].

Важливою педагогічною умовою формування професійних компетенцій майбутніх фахівців є поетапність їх формування.

Перший етап – ціннісно-змістовий, на якому відбувається формування і усвідомлення цінностей і мотивів майбутньої професійної діяльності, що співпадає з вивченням теоретичних навчальних дисциплін загальнопрофесійного та професійного циклів.

Другий етап – інформаційно-когнітивний, на якому пріоритетом є формування когнітивного компонента професійних компетенцій, що відбувається під час вивчення фахових навчальних дисциплін та проходження навчальних практик.

Третій етап – практично-технологічний, на якому відбувається вивчення практико-орієнтованих фахових навчальних дисциплін, спецкурсів і виробничих практик, які безпосередньо пов'язані з формуванням та удосконаленням практичних навичок на основі засвоєних теоретичних знань.

Зазначену поетапність формування фахових компетенцій у студентів – майбутніх фахівців туристичної галузі, слід враховувати й під час розроблення навчальних комплексів дисциплін, що в рамках компетентнісного підходу потребує, перш за все, опису цілей та результатів навчання, а не тематичного змісту. Результатом вивчення навчальних дисциплін важливо зазначати комплекс умінь, що складає відповідну компетенцію, яка доводить, що випускник буде вміти робити, здобувши освіту, в яких умовах зможе застосувати свої фахові вміння та яким рівням вони відповідають.

Освітняни намагаються готувати фахівців галузі туризму відповідно до концепції системи туристської освіти. Вона полягає в отриманні знань шляхом теоретичної і практичної професійної підготовки. Перед тим, як готувати фахівців туристичної галузі, як зазначають науковці І. Носова, О. Машкова, Л. Хаєт, необхідно: «впевнитися, що в них є потреба в певних регіонах; визначити наскільки якісна туристська освіта; перевірити відповідність критеріям працівників, які надають освітні послуги майбутнім фахівцям; обов'язкове місце практики; наявність кваліфікаційних рівнів та стандартів» [81].

Першочерговим завданням перед туристичною галуззю є підбір професійних кадрів. Для цього необхідно, щоб ЗВО готували якісних фахівців, які на високому рівні здатні виконувати фахові завдання й вільно володіти отриманими знаннями у професійній галузі. Під час підготовки у ЗВО формується концепція фахівця туристичної галузі, закладаються базові знання з економічних дисциплін, основи загального, професійного та логіко-інформаційного мислення тощо. Для цього, майбутній фахівець вивчає та засвоює навчальні дисципліни відповідного циклу та поєднує теоретичні

знання з практикою, самостійною, науковою та індивідуальною роботами (рис. 1.6).

Проаналізувавши теоретичні засади формування професійної компетентності фахівців туристичної галузі та оцінивши їх професійну підготовку в закладах професійної освіти України можна запропонувати ефективні шляхи удосконалення.

Як зазначають дослідники цієї проблеми – науковці Л. Агафонова, О. Агафонова: «нині ситуація на ринку така, що випускники профільних закладів освіти не відповідають професійним вимогам відповідних міжнародних стандартів, мають низький професійний рівень, тому, готелям і туристичним фірмам, які мають власні програми підготовки фахівців, доводиться заново навчати прийнятих на роботу співробітників, у яких спостерігається недостатня компетентність і відсутність адаптаційних навичок, якими вони повинні володіти в розвинутому конкурентному середовищі» [82, с. 45].

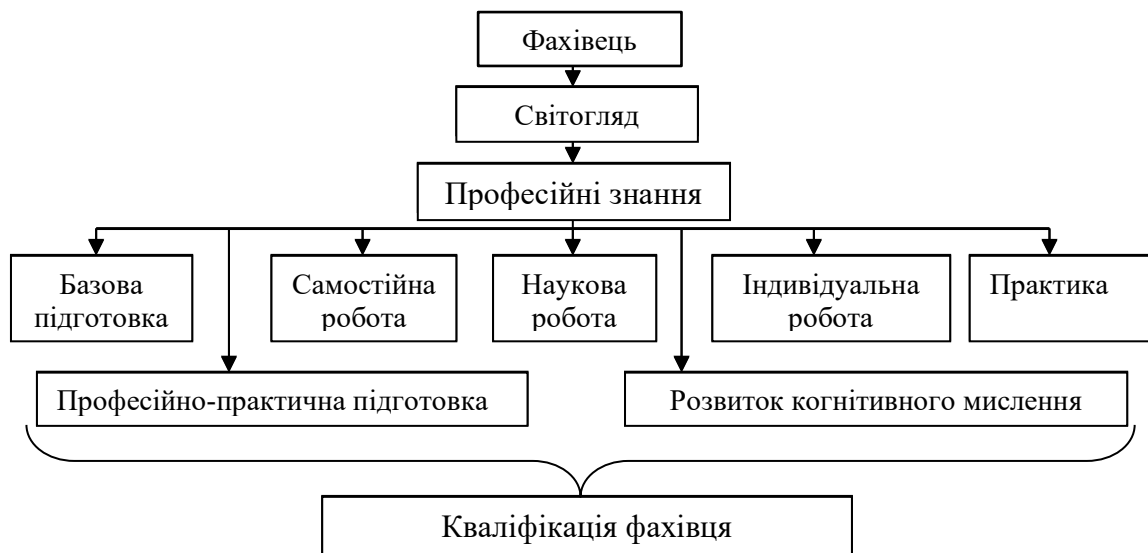

Рис. 1.6. Порядок отримання кваліфікації фахівця в туристичній галузі [розроблено автором].

Нау думку науковців О. Коваленко, Є. Великодної: «нині туристським підприємствам необхідні підготовлені фахівці з певним досвідом роботи, а

випускники закладів освіти приходять на ринок праці з великим теоретичним запасом знань і з недостатніми професійними навичками, але підготовка та навчання кадрів – це вкладення грошових коштів і часу, які необхідно раціонально використовувати, тому слід удосконалювати систему підготовки кадрів для туристських підприємств з урахуванням вимог ринку туристичних послуг і випускати з закладів вищої освіти уже добре підготовлених до практичної діяльності фахівців. Таким чином, сучасні економічні умови вимагають іншого, нового підходу від освітніх установ до підготовки фахівців ХХІ століття в сфері індустрії туризму» [85].

Дослідники виділяють такі: «обов'язкові компоненти, які повинна охоплювати професійна підготовка фахівців туристичної галузі закладів професійної освіти: знання законодавчих актів і нормативних документів, міжнародних норм у сфері туризму; навички управління людськими ресурсами, лідерство, вміння вирішувати проблеми, формулювання стратегій розвитку в команді; знання туристичної галузі, тенденцій розвитку, географії туристичних потоків, історії, культури, економіки; володіння однією і більше іноземними мовами, комп'ютерна грамотність; професійне володіння українською мовою і вміння дати грамотну відповідь на будь-яке питання клієнта; володіння в повному обсязі інформацією про туристичні продукти, яка може знадобитися споживачеві; навички особистісного розвитку, ефективний самоменеджмент, навички спілкування, проведення презентацій, використання міжнародних стандартів» [85].

Це ще раз доводить, що туристична освіта нині не може бути закінчена в закладах освіти, навіть якщо вона максимально зорієнтована на формування практичних вмінь і навичок. Навчання працівників має бути безперервним: програми адаптації всередині організації, підвищення кваліфікації працівників в провідних компаніях галузі, самоосвіта і саморозвиток. Щоб впровадити такий підхід до підвищення конкурентоспроможності туристичних кадрів, необхідне чітке державне урегулювання взаємовідносин профільних закладів освіти та представників

туристичного бізнесу, які можуть бути об'єднанні з представниками туристичних компаній, готелів, ресторанів, органів управління у системі освіти та фахівців закладів вищої освіти туристичного профілю.

Як було зазначено науковцями В. Матросовою, О. Матросовим: «процес ефективної професійної підготовки фахівця у ЗВО тривалий, складний та дуже змінний, враховуючи мінливість середовища. Даний процес поєднує наступне: принципи, цілі, зміст, методи, форми, засоби навчання; курси, цикли дисциплін, засвоєння частин дій та діяльності, компетенції тощо. Необхідно розуміти, що для підготовки фахівців туристичної галузі потрібно вкладати багато ресурсів, які необхідні для формування фахової компетентності» [83, с. 515].

Відобразити сукупність цих ресурсів та взаємозв'язки між ними можна у вигляді схеми, зображеної на рис.1.7.

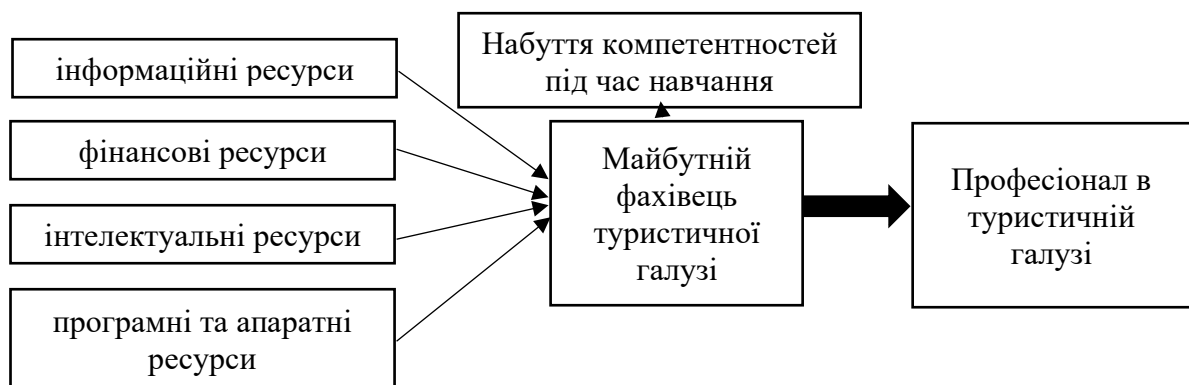

Рис. 1.7. Формування фахової компетентності в туристичній галузі [розроблено автором].

З рис. 1.7 зрозуміло, що для формування фахової компетентності необхідно вкладення певних ресурсів. Крім цього, очевидно, що необхідно проводити підготовку фахівців туристичної галузі поетапно, впроваджуючи при цьому додаткові заняття зі спеціалізованих предметів, наприклад, географії, психології, іноземної мови тощо. Тобто, використовувати ступеневу освіту починаючи із загальної середньої освіти (рис. 1.8).

Основним завданням професійної підготовки майбутніх фахівців

туристичної галузі у ЗВО є формування у здобувачів освіти мотивації на саморозвиток і самовдосконалення в професійній діяльності, оскільки туризм – досить складна соціо-еколого-економічна система, що охоплює з однієї сторони – різноманітні природно-географічні, соціокультурні, екологічні, економічні, організаційно-правові аспекти, а з іншої – процеси формування, просування, реалізації та організації споживання туристичного продукту, послуг суб'єктів туристичної діяльності.

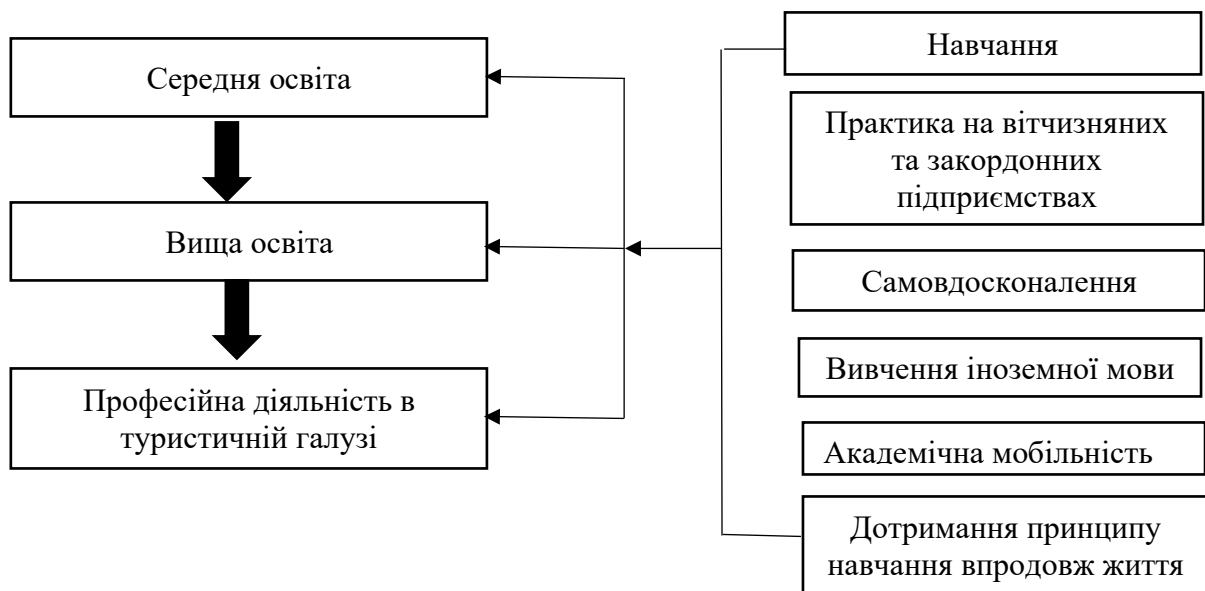

Рис. 1.8. Ступенева освіта професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі [розроблено автором].

Як зазначено у нормативних документах, майбутній фахівець з туризму повинен бути «здатний комплексно вирішувати складні професійні завдання та практичні проблеми у галузі туризму і рекреації як під час навчання, так і в професійній діяльності, що передбачає застосування теорій і методів системи наук, які формують туризмознавство, і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов» [70].

Лише комплексний підхід до професійної підготовки фахівців в туристичній галузі призведе до ефективного результату. Врахування методологічних підходів (компетентнісний, системний, аксіологічний, диференційований), принципів (неперервності, науковості, свідомості,

активності, синергізму, системності, демократизації та інтеграції) дозволить удосконалити професійну підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі.

Для професійної підготовки фахівців необхідно опанувати основні компоненти у досягненні результативності, наведені у стандартах вищої освіти України [70, 71]:

- система спеціальних знань, умінь, навичок;
- система загальнопрофесійних знань, умінь, навичок;
- система особистісних якостей;
- фізичний та психоемоційний розвиток.

Окрім отриманих професійних компетенцій фахівці туристичної галузі повинні мати наступні характерні риси: відповідальність, ініціативність, комунікабельність, креативність, моральність.

Необхідно розуміти, що підготовка майбутнього фахівця сфери туризму не повинна обмежуватися тільки отриманням теоретичних та практичних знань в аудиторіях. Важливо акцентувати увагу майбутніх фахівців на позааудиторну роботу, під час якої відбувається посилення соціокультурної спрямованості, використовуються інформаційно-комунікаційні технології із застосуванням сучасного програмного забезпечення та інноваційних технологій.

Професійна підготовка майбутніх фахівців для галузі туризму – це, на думку науковців: «важливий процес отримання студентами відповідних спеціальних знань, набуття вмінь та практичних навичок, що дозволять сформувати висококваліфікованого, конкурентоспроможного спеціаліста для туристичної галузі» [83, с. 515].

Таким чином, підготовка майбутнього фахівця туристичної галузі здійснюється через:

- отримання теоретичних та практичних знань;
- використання позааудиторної роботи;
- посилення виховної роботи у студентській групі;
- використання сучасних інноваційних та інформаційних технологій.

Розвиток сучасного туристичного бізнесу України можливий лише завдяки ефективному реформуванню цієї галузі та переорієнтації її функціонування на міжнародні стандарти.

Вітчизняна туристична галузь завжди запозичувала закордонний досвід у веденні діяльності підприємств. Існують міжнародні організації, які проводять аналітику туристичної галузі, вивчають потреби ринку фахівців і акцентують увагу на сучасних вимогах до їх діяльності, відповідно до яких науковець М. Гункевич визначає такі завдання: «в галузі туристичної освіти:

- розробляти та впроваджувати якісні стратегії в ЗВО з метою досягнення ефективності освіти;
- створити можливості для розвитку і вдосконалення освітнього процесу й підготовки фахівців галузі туризму;
- розробляти освітні програми відповідно до потреб ринку праці;
- вдосконалювати законодавчу та нормативно-правову базу для професійної туристської освіти» [84].

Під час планування освітньої діяльності фахівців туристичної галузі необхідно звертати увагу на досвід закордонних шкіл (американської, німецької, швейцарської, італійської та ін.), які займають провідні позиції у розвитку туризму і мають значний туристичний потенціал. Ці школи включають в освітній процес такі аспекти: фундаментальне навчання, технічне навчання, особисті здібності.

Як зазначають вітчизняні науковці О. Коваленко, Є. Великодна: «організація професійної підготовки фахівців туристичної галузі є невід’ємною складовою модернізації професійної освіти в Україні. Сьогодні вища освіта потребує вдосконалення, переходу на новий рівень. Ефективність освітнього процесу буде залежати від внутрішнього фактору, яким є мотивація, та зовнішніх факторів – освітніх умов підготовки майбутніх фахівців. Основна увага повинна приділятися не тільки отриманню теоретичних знань, а й розвитку особистості, навчанню мислити і

працювати по-новому, тим самим формуючи професійні компетенції, які потребує сучасний ринок» [85].

Зрозуміло, що професійна підготовка фахівців туристичної галузі має здійснюватися на основі основних засад компетентнісного підходу. Для цього, в освітній процес необхідно впроваджувати унікальні, інноваційні методики навчання, поєднувати теорію з реальною практикою на підприємствах, залучати досвідчених практиків з підприємств для обміну досвідом тощо. Конкретизація професійних компетенцій для фахівців сфери туризму потребує постійного вдосконалення та оновлення відповідно до потреб сучасного ринку, від чого й буде залежати професіоналізм та конкурентоздатність майбутнього фахівця.

Таким чином, фахівці туристичної галузі на освітньому рівні свого професійного становлення мають на достатньому рівні оволодіти необхідним переліком професійних та загальних компетентностей й підтвердити їх рівень здобуттям відповідної професійної кваліфікації. У майбутньому їхньому житті, на етапі працевлаштування та професійної діяльності, це допоможе самостійно застосовувати окремі компетенції, поєднувати їх залежно від конкретного завдання або проблеми, і, нарешті, стати професіоналами своєї справи. Зміст професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі потребує постійного удосконалення, а її формування у здобувачів освіти – врахування поетапності, як важливої умови.

1.3. Модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій

Зміни, що відбуваються у вітчизняній та світовій туристичній індустрії, вимагають удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. Бажання бізнесменів, державних службовців, політиків та науковців зробити вітчизняну туристичну галузь повністю економічно

незалежною та привабливою для закордонних інвестицій, обумовлюють доцільність глибокого аналізу сучасного стану підготовки фахівців туристичної галузі до роботи в регіональних умовах та визначення шляхів удосконалення такої підготовки.

Для дослідження ефективності формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій побудуємо модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій та проаналізуємо її структуру і зміст.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що сутність моделі досліджували науковці різних галузей: Д. Айстраханов [86], М. Амосов [87], Н. Брюханова [88], І. Бургун [89], Т. Гуменюк [90], О. Коберник [91], В. Кушнір [92], Є. Павлютенков [93], Г. Суходольський [94], А. Цимбалару [95], В. Штофф [96] та ін.

За визначенням, наведеним у енциклопедичному словнику В. Воловича: «моделювання – це науковий метод пізнання явищ та процесів за допомогою відтворення їх характеристик на інших об'єктах – спеціально створених з цією метою моделях» [97, с. 337].

Погоджуємось із думкою науковця Л. Івашевського, що «моделювання є методом пізнання, за якого теоретичне або практичне дослідження об'єкта здійснюється опосередковано через побудову та вивчення допоміжного штучного або натурального аналогічного йому об'єкта, який знаходиться у певній об'єктивній відповідності з пізнавальним об'єктом, здатен заміщувати його на певних етапах пізнання і дає в результаті його дослідження інформацію про сам об'єкт, що моделюється» [98, с. 134].

Цікавим, на наш погляд є твердження науковця А. Лопальєва: «модель становить певну копію реального об'єкта або явища, вона завжди є спрощенням (редукцією) досліджуваного явища і таке спрощення полегшує процес якісного й кількісного аналізу» [99, с. 4].

Відомий науковець С. Гончаренко зазначав: «модель – це штучно

створена система елементів, які з певною точністю відображають певні властивості, сторони, зв'язки об'єктів, що вивчаються» [100, с.120].

Погоджуємось із твердженням І. Осадчого: «у педагогіці моделі можуть виступати як засіб наукового дослідження, як предмет дослідження та як засіб діяльності, а у педагогічних дослідженнях моделі виконують ілюстративну, трансляційну, пояснювальну, прогностичну функції» [101, с. 112].

Як і будь-які об'єкти, моделі класифікують за певними ознаками, тому їх існує досить багато типів і видів.

Найбільш поширеною в педагогіці є класифікація моделей за способом реалізації (А. Веденов), наведена у праці В. Кіптенка:

- субстанціональні моделі – ті, що будуються з урахуванням субстанціонального підходу, який дає можливість виділяти базові субстанції для наукового аналізу; такою субстанцією у межах проблеми нашого дослідження є комунікація;

- структурні – тобто такі, при побудові яких найважливішими є сутнісні взаємозв'язки між структурними компонентами;

- функціональні моделі – при створенні яких враховуються функції всіх компонентів та їх роль у досягненні очікуваного результату;

- змішані моделі, які поєднують у собі риси двох чи всіх попередніх [102, с. 126].

В дослідженнях педагогів і практиків досить популярна структурно-функціональна модель, (наприклад, роботи І. Бей [103], М. Боделана [104], В. Васильєва [105], М. Шипович [106], М. Марцинюка [107], М. Мруги [108], Я. Сікори [109], А. Федорчук [110], О. Чубрея [111] та ін.).

Для того, щоб побудувати модель підготовки майбутніх фахівців необхідно зрозуміти як формуються компетентності, на що необхідно звертати увагу під час підготовки фахівців та які фактори впливають на ефективність освітнього процесу.

Відобразимо структуру моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі у вигляді трьох структурних блоків:

- 1) методологічно-цільовий, що складається із цільового, методологічного і нормативного компонентів;
- 2) змістово-технологічний, до складу якого віднесемо змістовий компонент, педагогічні умови і технологічний компонент;
- 3) оцінно-результативний, до якого віднесемо оцінний та результативний компоненти.

Модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі – це цілісна педагогічна система, що містить мету, зміст, форми й технології реалізації, педагогічні умови; оцінний компонент, що відображає специфіку визначення ефективності досліджуваного явища, а також кінцевий результат – підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі (рис. 1.9).

Проаналізуємо детальніше структуру і зміст кожного з наведених блоків.

1. Методологічно-цільовий блок. Основою будь-якого процесу є ціль і методологія її формуванні та реалізації. Для підготовки фахівців туристичної галузі основним завданням є формування у здобувачів освіти професійної компетентності. Основою для організації освітнього процесу є методологічний компонент, що відображає методологічні основи педагогічної науки. До цього компоненту ми відносимо педагогічні підходи і дидактичні принципи навчання. Зважаючи на зміст і способи організації освітньої діяльності виділимо такі підходи: теоретичний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, практико-орієнтований. Розкриємо детальніше суть кожного з них у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Рис. 1.9. Модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій

Теоретичний підхід полягає у вивченні теоретичних основ майбутньої професійної діяльності: туристської термінології, нормативних документів, теоретичних основ психології спілкування з клієнтами та співробітниками, історичного і краєзнавчого аспектів туристських продуктів та іншої різноманітної теоретичної інформації, необхідної для ефективної професійної діяльності у галузі туризму. Результатом навчання є сукупність теоретичних знань в галузі майбутньої професійної діяльності.

Компетентнісний підхід оснований на формуванні основних професійних компетенцій та загального поняття – професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі. Результатом навчання є не сукупність знань, а здатність на особистому рівні реалізовувати знання і навички в реальних життєвих (професійних) ситуаціях.

Особистісно-орієнтований підхід в сучасній освіті є основою формування майбутнього фахівця туристичної галузі як особистості з урахуванням його індивідуальних особливостей, інтересів та здібностей, що вимагає особливого підходу до організації освітнього процесу.

Діяльнісний підхід в сучасній професійній освіті спрямований на розвиток ключових фахових компетенцій та застосування теоретичних знань на практиці, що є основою успішної професійної самореалізації.

Практико-орієнтований підхід передбачає формування фахової компетентності за рахунок виконання практичних завдань професійного спрямування та проходження виробничої практики.

Використання вказаних підходів до підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі дозволяє максимально ефективно засвоїти теоретичні основи та сформувати необхідні загальні і фахові компетентності, щоб бути готовими до майбутньої професійної діяльності.

Крім описаних нами підходів, до методологічного компоненту віднесені принципи навчання, як сукупність основних дидактичних вимог, дотримання яких забезпечує ефективність освітнього процесу. Під час побудови моделі ми використали загально-дидактичні принципи навчання:

науковості, доступності, систематичності й послідовності, свідомості й активності, наочності, забезпечення міцності результатів навчання, зв'язку навчання з життям, теорії з практикою.

До методологічно-цільового блоку ми відносимо також нормативний компонент, що є основою для визначення цілей підготовки, тобто визначає основні знанієві і компетентнісні показники підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. Основою нормативного компоненту є галузеві професійні стандарти, які містять вимоги до компетентностей працівників відповідної галузі і є підставою для формування професійних кваліфікацій працівників та освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників за відповідною спеціальністю чи професією. На основі цих документів розробляються освітньо-професійні програми підготовки майбутніх фахівців відповідної галузі, в нашому випадку – туристичної.

Освітньо-професійна програма є документом, за яким заклад вищої освіти здійснює підготовку здобувачів відповідного ступеня вищої освіти за певною спеціальністю. Вона містить перелік загальних і фахових компетентностей та програмних результатів навчання, якими мають оволодіти здобувачі освіти, перелік освітніх компонентів – навчальних дисциплін, які слугують для формування відповідних компетентностей і програмних результатів навчання.

Таким чином, нормативний компонент методологічно-цільового блоку моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій визначає загальні і спеціальні (фахові) компетентності та результати навчання, що є метою підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі.

Але методологічно-цільовий блок не є статичним. На його зміст впливають стандарти вищої освіти України, галузеве замовлення на підготовку фахівців і вимоги роботодавців до їх компетентності. Ці три чинники є настільки динамічними, що максимально швидко реагують на будь-які зміни на ринку праці, туристичних послуг, розвиток технологій і їх

впровадження у практику роботи.

Галузеве замовлення є відображенням потреби у фахівцях відповідної галузі та максимально-гнучко підлаштовується під ринок праці. Цей елемент регулює кількість місць державного замовлення у закладах освіти та загальну потребу у підготовці фахівців відповідної галузі.

Вимоги роботодавців відображають потребу у формуванні відповідних компетенцій у випускників, тому вважаємо позитивною практику залучення роботодавців до робочих груп з розроблення освітньо-професійних програм та їх реалізації – це ефективний спосіб внесення необхідного змісту та компетентностей до освітньо-професійної програми та навчальних дисциплін.

З кожним роком заклади освіти намагаються вдосконалювати освітні програми для кращої підготовки фахівців туристичної галузі. Так, у 2018 році було систематизовано освітньо-професійні програми підготовки фахівців різних рівнів та створено Класифікатор освітніх програм, який формує певні напрямки підготовки фахівців: туристична діяльність (туризм); менеджмент і маркетинг у туризмі; туристичне обслуговування; менеджмент і маркетинг в готельній справі та рекреації. Усі спеціальності та напрямки спрямовані так, щоб сформувати у здобувачів освіти всі необхідні навички туристичної та управлінської діяльності. За таких умов, основна увага акцентується на формуванні компетентностей для результативного здійснення фахової діяльності у галузі рекреації і туризму, формування туристичного продукту, обслуговування туристичних потоків тощо.

Регулювання змісту підготовки фахівців для туристичної галузі здійснюється державою за рахунок прийняття стандартів вищої освіти для відповідних спеціальностей. Так, наказом Міністерства освіти і науки України 04.10.2018 р. № 1068 затверджено стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня для ступеня вищої освіти «Бакалавр», галузі знань 24 «Сфера обслуговування», спеціальності 242 «Туризм», і наказом Міністерства освіти і науки України від 21.02.2022 р. № 209 – стандарт вищої

освіти другого (магістерського) рівня для ступеня вищої освіти «Магістр» галузі знань 24 «Сфера обслуговування» спеціальності 242 «Туризм».

Прийняті стандарти вищої освіти розроблені із залученням провідних фахівців туристичної галузі і закладів освіти, що здійснюють підготовку фахівців для галузі туризму й на державному рівні регулюють її зміст, тому, перш за все, враховують потреби роботодавців, вимоги до змісту і якості підготовки фахівців для туристичної індустрії та її потреби.

2. *Змістово-технологічний блок* моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій складається із змістового компоненту, педагогічних умов і технологічного компоненту.

Змістовий компонент моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій відображає зміст підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі і складається із навчальних планів, навчальних програм, робочих навчальних програм та силабусів навчальних дисциплін, що розробляються на основі освітньо-професійних програм із врахуванням вимог роботодавців та стандартів вищої освіти України. Це основні елементи, що визначають зміст підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, на основі яких викладачі розробляють змістове наповнення навчальних курсів: навчально-методичні комплекси дисциплін, змістові модулі електронних навчальних курсів у системах керування навчанням для змішаного і дистанційного навчання.

На викладання і засвоєння здобувачами освіти змісту навчальних дисциплін впливають педагогічні умови, що регулюють реалізацію освітнього процесу.

Аналізуючи вітчизняний і міжнародний досвід, ми зробили висновок, що підготовка кадрів підпорядковується двом моделям – це спеціалізовані заклади вищої освіти та університети. Сучасна освіта, на думку науковиці Н. Степанець: «зосереджена на постійному вдосконаленні знань, умінь,

набуття компетентностей, що дає можливість справлятися з різними ситуаціями, багато з яких неможливо передбачити» [112, с. 267].

Як зазначають науковці М. Бакіров, Ю. Білецька, Н. Данко, А. Перепелиця, Р. Плотнікова, М. Чуйко: «сучасний ринок ставить перед фахівцем все більше і більше вимог. Для того, щоб працювати в туристичній галузі необхідно вільно володіти іноземними мовами, мати комунікативні навички та високий рівень знань в галузі сучасних інформаційних технологій в туризмі» [113, с. 51].

На основі теоретичного аналізу наукової літератури (Т. Вакалюк, О. Волченко, М. Галицька, Л. Гапоненко, О. Гомонюк, Н. Замкова, Л. Хмілярчук та ін.) і власних досліджень, ми дійшли висновку, що формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі буде ефективним у разі дотримання таких педагогічних умов:

- 1) використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі;
- 2) застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі;
- 3) поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації.

Зазначені нами педагогічні умови регулюють освітній процес і впливають на технологічний компонент моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій, до якого ми віднесли форми навчальних занять, методи і засоби навчання.

Форми навчальних занять регулюються внутрішніми документами ЗВО, як правило, це Положення про організацію освітнього процесу. Загальноприйнятими для ЗВО є лекційні заняття, на яких розглядаються теоретичні аспекти змісту освітніх компонентів освітньо-професійної програми; практичні та лабораторні заняття, на яких формуються вміння і навички використання теоретичних знань, здобутих на лекційних заняттях; навчальна і виробнича практики використовуються для розвитку й

удосконалення практичних навичок роботи, адже організуються на майбутньому робочому місці; самостійна й індивідуальна форми роботи, що застосовуються диференційовано для поглиблення й систематизації знань, удосконалення і закріплення навичок практичної діяльності здобувачів освіти; науково-дослідна діяльність майбутніх фахівців туристичної галузі, яка пов'язана із самостійним проведенням досліджень, пошуком і обробленням інформації, аналізом і синтезом даних, формулюванням висновків, гіпотез, їх доведення чи спростування тощо.

Таким чином, форми навчальних занять, запропоновані нами у моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій, охоплюють весь спектр діяльності здобувача освіти в рамках освітнього процесу, що сприяє здобуттю знань, формуванню, розвитку, поглибленню й удосконаленню навичок практичної діяльності за фахом.

У технологічному компоненті моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій відображені також методи навчання. Зважаючи на рівень підготовки фахівців – заклади вищої освіти, ми використали класифікацію методів навчання за характером пізнавальної діяльності здобувачів освіти, наведену в науковій публікації відомого педагога Г. Ващенко [114, с. 112]. Зважаючи на провідні види діяльності студентів у закладах вищої освіти, у моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій ми відобразили наступні: репродуктивний, проблемний, дослідницький, що характеризують діяльність студентів на описаних вище формах навчальних занять.

Крім цього, до технологічного компоненту моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій нами віднесено засоби навчання: традиційні та інноваційні, які відображено у класифікації, запропонованій науковцем

Ю. Жуком [115, с. 15]. Традиційні засоби навчання використовуються на заняттях за звичної аудиторної форми навчання студентів і, враховуючи тему нашого дослідження, акцентуємо увагу на використанні поряд із традиційними – інноваційних засобів навчання, що забезпечують реалізацію змішаного та дистанційного навчання студентів, впровадження в освітній процес цифрових технологій, організацію активних та інтерактивних методів навчання тощо.

Зазначена модель забезпечує професійну спрямованість та відповідні професійно-особистісні якості, загальні та фахові компетентності, необхідні для успішного здійснення туристичної діяльності.

Під час розроблення моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій ми орієнтувалися на досвід світової практики, в якому на освітній процес майбутніх фахівців туристичної галузі впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори, розвиток інноваційних технологій та основні чинники впливу (організаційні, економічні, інформаційні та техніко-технологічні).

Сучасна підготовка фахівців туристичної галузі потребує всебічних знань. Фахівець повинен вміти не тільки надавати основні послуги стосовно розробки туристичного, рекреаційного, оздоровчо-розважального обслуговування турів та організацію туристичного обслуговування на маршрутах, а й вміти забезпечувати бізнес-планування та організувати комерційну діяльність в туристичних установах та фірмах, бути відповідальним за розробку та реалізацію спеціальних циклів туристично-рекреаційних заходів тощо. Оскільки, індустрія туризму охоплює діяльність організацій із розміщення і харчування мандрівників, туристичних підприємств щодо створення та реалізації туристського продукту (туру), екскурсійне обслуговування, трансфер, розваги та іншу діяльність, пов'язану з відпочинком і рекреацією, то майбутній фахівець туристичної галузі має виконувати складні функції, які потребують якісної професійної підготовки.

Впродовж останніх років розробляються нові освітні стандарти, які змінюють перелік навчальних дисциплін з додаванням інноваційних комплексів, які пов'язані з туристично-краєзнавчою діяльністю, поглиблення знань стосовно спортивно-оздоровчого туризму, включення нових навчальних дисциплін медико-біологічного та психолого-естетичного спрямування тощо. Оновлення освітніх програм сприяє впровадженню нових інноваційних засобів навчання.

3. *Оцінно-результативний блок* складається із оцінного та результативного компонентів. Оцінний компонент використовується для визначення рівня підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі та містить критерії, показники і рівні стану сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Розроблення механізму визначення стану сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі потребує з'ясування базових дефініцій, до яких належать такі поняття як: «критерій», «показник», «рівень».

Аналізуючи публікації з проблем оцінювання якості педагогічних експериментів нами встановлено, що існують різні підходи до трактування і визначення основних характеристик експериментальних досліджень. Проблема ефективного визначення критеріїв і показників у педагогічних дослідженнях неодноразово ставала предметом наукових пошуків і дискусій.

Відомий вітчизняний науковець С. Гончаренко, аналізуючи проблему визначення критеріїв, показників та рівнів ефективності педагогічного дослідження, зазначає: «для опису експерименту варто дотримуватися такої послідовності: структура об'єкта чи процесу → критерії → показники → методи виявлення показників» [116, с. 202].

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури з цього питання дають змогу констатувати, що поняття «критерій» науковці розглядають як:

– «ознаку, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація чого-небудь, мірило суджень, оцінювання» [117, с. 201];

- «показник, об'єктивний прояв чого-небудь» [118, с. 42-44];
- «ідеальне уявлення суб'єкта оцінювання про те, яким має бути об'єкт в ідеалі» [119, с. 98];
- «стандарт, на основі якого можна оцінити, порівняти реальне педагогічне явище, процес або якість за еталоном» [120, с. 132];
- «ознаку, взяту за основу класифікації» [121];
- «мірило для визначення, оцінювання предмета, явища» [122, с. 76];
- «підставу для оцінювання, визначення або класифікації чогось; мірило» [123].
- «якості, властивості і ознаки об'єкта, що досліджується, які дають змогу оцінити його стан і рівень функціонування та розвитку» [124, с. 12].

Для оцінювання ефективності формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій в нашому дисертаційному дослідженні поняття «критерій» будемо використовувати як індикатор, властивість, орієнтир, на основі якого здійснюватиметься визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Компонентом кожного критерію є показник. Показник – це: «величина, яка характеризує кількісну характеристику явища або часткову складову процесу розвитку» [125, с. 112], «опис характеристики об'єкта, яка визнається суттєвою та актуальною в процесі оцінювання» [126, с. 37].

Український науковець В. Ягупов визначає поняття «показник» як: «свідчення, доказ, ознаку чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення у чому-небудь; явище або подію, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу» [127, с. 348].

Використання показників дозволяє оцінити рівень і якість сформованості однієї із визначених характеристик певної якості особистості. Показник є типовим і конкретним її проявом.

Для аналізу результатів нашого дослідження вважаємо доречним

визначення науковця А. Галімова, який зазначає: «критерій виражає найзагальнішу сутнісну ознаку, на основі якої здійснюють оцінювання, порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію виражаються у конкретних показниках» [128, с. 93].

Особливого значення в цьому випадку набуває оцінювання знань здобувачів освіти, основними критеріями якого є такі характеристики: повнота; міцність; глибина; якість; гнучкість; оперативність; систематичність. Кожний критерій оцінювання рівня знань здобувачів освіти характеризується власною сукупністю показників.

Під час визначення показників для детальної характеристики розроблених нами критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій ми дотримувались таких вимог: чіткість змісту показників, можливість їх виміряти; системність показників, що повинна забезпечувати найбільш повну характеристику досліджуваного процесу, бути гнучкою, адаптивною, здатною відобразити всі можливі зміни об'єкта, результативність, ефективність показників.

Для нашого дослідження важливим є сутність поняття «оцінювання», оскільки саме воно є визначальним. У наукових публікаціях вітчизняних і закордонних дослідників оцінювання трактується як: «систематичне тлумачення фактів, за яким розпочинається наступний етап – судження про їх цінність, а відтак, відповідне планування правильних дій» [131, с. 705–707].

Якщо мова йде про фахівців туристичного профілю, то основними функціями оцінювання освітніх досягнень майбутніх фахівців туристичної галузі є: *«освітня, що зумовлює таку організацію оцінювання навчальних досягнень студентів, при якій його проведення сприяє повторенню, вивченню, уточненню й поглибленню знань, їх систематизації, вдосконаленню навичок і вмінь; стимулюючо-мотиваційна, що визначає*

таку організацію оцінювання навчальних досягнень студентів, за якої його проведення стимулює бажання поліпшити власні результати, розвиває відповідальність, сприяє змагальності студентів, формує позитивні мотиви навчання; *контролююча*, що передбачає визначення рівня досягнень окремого студента (групи), виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу викладачеві відповідно планувати й викладати навчальний матеріал; *діагностико-коригуюча*, що передбачає з'ясування причин труднощів, які виникають у студентів під час навчання, виявлення прогалин в знаннях і вміннях та внесення коректив, спрямованих на усунення цих прогалин; *виховна*, що полягає у формуванні вміння відповідально й зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю, сприяє розвитку працелюбності, активності, акуратності та інших якостей особистості» [132, с. 74].

Під час оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти мають враховуватися такі характеристики:

- 1) логічність, правильність, цілісність обґрунтованість відповіді здобувача освіти;
- 2) повнота, гнучкість, глибина, міцність, системність знань;
- 3) сформованість загальнопрофесійних і загальноосвітніх компетентностей;
- 4) рівень володіння розумовими операціями (вміння аналізувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, синтезувати, абстрагувати), формулювати висновки та обґрунтовувати їх;
- 5) досвід творчої діяльності і творчі здібності (уміння виявляти проблеми, вирішувати завдання, формулювати гіпотези та спростовувати чи підтверджувати їх).

Необхідно також відмітити, що основними компонентами самого оцінювання є співвідношення виявлених знань з еталонними, встановлення фактичного рівня знань, оформлення результату освітньої діяльності студентів у вигляді оцінки – балів.

Деталізуємо критерії сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі за допомогою сукупності основних показників, які розкривають певний її рівень.

Науковець О. Сущенко вважає: «визначені критерії повинні бути об'єктивними (результати мають відповідати педагогічному явищу), повними (охоплювати найбільш значні й стійкі сторони педагогічного явища), унікальними (не повинно бути взаємно пересічних критеріїв та їх показників), надійними (має бути достовірний результат у різних умовах) і зрозумілими (усі експерти мають однозначно тлумачити критерії та їх показники)» [129, с. 45].

Дотримуючись забезпечення зазначених нами вимог, пропонуємо вибрати в якості критеріїв ефективності формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій такі: *мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний*.

Під час визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій ми враховували те, що впровадження нових сучасних технологій, комп'ютеризація підприємств туристичної галузі, зростання конкуренції в індустрії туризму, викликають посилення вимог до якості професійної підготовки фахівців туристичної галузі. Вважаємо, що комплекс критеріїв, якими оперує роботодавець туристичної індустрії, варіюється за структурою та пріоритетами і помітно відрізняється від критеріїв, що є важливими для студентів, але саме спираючись на цей комплекс, роботодавець має можливість впливати на освітню діяльність.

Мотиваційно-ціннісний критерій сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі передбачає наявність у студентів потреб освітньої діяльності, усвідомлення мети підготовки, вмотивованості, цілісної системи уявлень щодо майбутньої професії тощо. Цей критерій характеризується сформованістю загальних освітніх та

пізнавальних мотивів, бажанням досягати фахового зростання, що актуалізує професійний саморозвиток майбутнього фахівця туристичної галузі. Основою оцінювання тут виступає мотив – внутрішній привід до дії.

Показниками для визначення рівня сформованості фахової компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій за мотиваційно-ціннісним критерієм є ціннісні і мотиваційні, до яких, на думку науковиці А. Тимейчук, відносяться: «сформованість освітніх та пізнавальних мотивів, ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, прагнення до самостійного здобуття фахових знань» [130, с. 124].

У нашому дослідженні визначальними для встановлення відповідних кількісних характеристик наведених показників за окресленими критеріями є: стійкий інтерес до навчання та майбутньої професійної діяльності; навчальна ініціативність; міра усвідомлення значення професійної підготовки і свідоме ставлення до майбутньої професії; бажання оволодіти знаннями, уміннями та навичками фахової діяльності; усвідомлення значущості професійного самовдосконалення та особистісного сенсу, а відповідно – постійне фахове самовдосконалення та інтенсивність участі в навчально-пізнавальній діяльності.

Інтелектуально-когнітивний критерій передбачає наявність у майбутніх фахівців туристичної галузі певного рівня теоретичних знань щодо розуміння сутності, функцій, передумов і особливостей успішної професійної діяльності, здобуття конструктивних, евристичних та системних компетенцій, вміння застосовувати професійно-значущі навички у фаховій діяльності.

Показниками для визначення рівня сформованості інтелектуально-когнітивного критерію є сутнісні і змістові: знання сутності, змісту майбутньої професійної діяльності, принципів маркетингу; розуміння особливостей використання у професійній діяльності сучасних інноваційних технологій, особливостей галузі туризму, тенденцій її розвитку,

конкурентного середовища, регуляторних механізмів; розуміння місця окремих бізнес-процесів (логістики, закупівель, виробництва/технічної експлуатації, продажів, обслуговування тощо) в загальному бізнес-процесі туристичної компанії.

Кількісною характеристикою показників за цим критерієм є дієвість знань – уміння застосовувати їх для розв'язання практичних завдань, що, як зазначає науковець Л. Ярошук: «передбачає конкретне визначення основних напрямів застосування знань у практичній діяльності та змістовну характеристику методів, процедур і методики дій щодо використання теоретичних і практичних знань» [133, с. 212].

Показниками цього критерію визначимо наступні: здатність оцінювати власну діяльність, рівень засвоєння фахових понять, готовність до творчої діяльності в напрямку реалізації здобутих знань і вмінь та оволодіння інноваційними технологіями, методами й формами майбутньої професійної діяльності.

Операційно-діяльнісний критерій – це сукупність операцій для розв'язання професійних завдань і готовність практично застосовувати набуті компетентності у майбутній професійній діяльності.

Показниками за операційно-діялісним критерієм є наступні: здатність до професійної самореалізації, уміння комунікувати з колегами, володіння комунікативними інструментами, які дозволяють співрозмовнику відчувати довіру і впевненість та спонукають до прийняття рішення.

Особистісно-рефлексивний критерій пов'язаний із здібностями особистості, особистісними та професійно-значущими якостями, що впливають на результат її діяльності.

Показниками для встановлення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій за особистісно-рефлексивним критерієм є наступні: впевненість, наполегливість, ініціативність, активність, стресостійкість,

адаптивність, працездатність, прагнення до самовдосконалення і саморозвитку тощо.

Визначені сукупності критеріїв і показників дозволили нам схарактеризувати рівні сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Проблема визначення рівнів сформованості компетентності розглядалась в дослідженнях низки вітчизняних науковців. У психолого-педагогічній літературі існує кілька підходів: наприклад, науковця Н. Белікова визначає три рівні сформованості компетентності: «репродуктивний, евристичний, творчий» [134, с. 207]; науковці Г. Терещук, В. Сидоренко визначають чотири рівні: «впізнавання, програвання (алгоритмічна діяльність), продуктивна конструктивна діяльність (евристична діяльність), продуктивна творча діяльність» [135, с. 241]; а науковець Т. Фурман виокремлює п'ять рівнів: «початкові вміння, низький, середній, високий, усвідомленого розуміння» [136, с. 177].

Враховуючи запроваджену у вітчизняних ЗВО стобальну систему оцінювання освітніх досягнень здобувачів освіти, використаємо чотири рівні для визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі та охарактеризуємо кожен з них.

1. Низький рівень – здобувачі освіти володіють понятійним і фактичним апаратом на елементарному рівні, мають уявлення про зміст основних розділів освітніх компонентів; виконання окремих дій відбувається не усвідомлено, однак переважно правильно; навчально-пізнавальна активність мотивується ситуативно-прагматичним інтересом.

2. Середній рівень – характеризується володінням понятійним і фактичним апаратом на середньому рівні, можливістю проілюструвати власними прикладами відповідь на питання, частковим усвідомленням специфіки навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо, наявністю знань про способи розв'язування типових задач, ситуацій тощо.

3. Достатній рівень – характеризується володінням понятійним і

фактичним апаратом на підвищеному рівні, можливістю усвідомлено застосовувати знання та вміння для висвітлення суті питання переважно у знайомих ситуаціях, усвідомленням особливості навчальних задач та ситуацій, спроможності аргументувати застосування певної методичної дії у ході розв'язування задач, ситуацій, що здійснюється за зразком.

4. Високий рівень – характеризується поглибленим володінням понятійним і фактичним апаратом, комплексом знань та вмінь, який характеризується системністю, проявом нешаблонності мислення у виборі і використанні елементів комплексу знань, здатності самостійно і творчо використовувати набуті уміння відповідно до варіативних ситуацій навчання; спроможності самостійно формулювати узагальнення та висновки, нові задачі, розв'язувати нестандартні задачі, ситуації, проявляти інтерес до актуальних проблем професійної діяльності.

Таким чином, визначені нами критерії, показники і рівні сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій дозволяють в повній мірі визначити та оцінити рівень сформованості професійної компетентності у випускників закладів вищої освіти туристичного профілю. Оцінно-результативний блок має значний вплив на ефективність реалізації всієї моделі загалом.

Результатом реалізації моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій є високий рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі, що полягає у розвитку професійно важливих якостей студентів, їхньої моральної, психологічної та методичної підготовки.

Запропонована модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій дозволяє конкретизувати та охарактеризувати змістовий, процесуальний і контролюючий аспекти професійної підготовки, що спрямована на якісну підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Висновки до розділу 1

Аналізуючи стан туристичної галузі України акцентуємо увагу на тому, що ситуація у 2017-2019 роках покращилася в порівнянні з 2014 роком. Початок пандемії коронавірусу у 2020 році став кризовим не лише для туристичної галузі України, а й для світового туризму загалом. Вітчизняна туристична галузь зазнала непоправних втрат під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року, частина туристичних компаній, DESTINAЦІЙ, ПРИВАБЛИВИХ МІСЦЬ І МАЛЬОВНИЧИХ КУТОЧКІВ, ІСТОРИЧНИХ І АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК була назавжди знищена окупантами, решта туристичних об'єктів і компаній знаходяться під загрозою обстрілів та руйнувань. Однак, українським туристичним компаніям варто готуватися до майбутньої активної діяльності, орієнтуватися не лише на українських, а й на іноземних туристів, адже світ дізнався про Україну, багато іноземців приїжджають на територію нашої країни, щоб побачити наслідки окупації та зробити власні висновки. В результаті збільшення потоку іноземних туристів значно підвищиться і рівень надходження грошових коштів до туристичних компаній та бюджету нашої країни вцілому.

Для поліпшення стану туристичної галузі в країні, необхідно вирішити низку проблем, які стосуються чинного законодавства, відновлення та розвитку зруйнованої інфраструктури та пам'яток історії, архітектури, культури, мистецтва, збільшення кількості робочих місць, підвищення кваліфікаційного рівня персоналу туристичних компаній тощо.

Потенціал для розвитку туристичного бізнесу в Україні є. Тим, хто працює в туристичній галузі необхідно зрозуміти, що сучасний туризм може позитивно вплинути на економічний та соціальний стан країни, стимулювати важливі галузі економіки, сприяти зміцненню позитивного іміджу України.

Аналіз інновацій в туризмі визначив зміщення запитів у площину віртуальної та змішаної реальності, розвитку віртуального туризму, що

передбачає відповідну підготовку кадрів для туристичної індустрії.

Нами проаналізовано стан професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у закладах вищої освіти, визначено основні структурні елементи професійної компетентності. Фахівці сфери туризму на освітньому рівні свого становлення мають оволодіти необхідним переліком компетентностей, насамперед загальними та фаховими, й отримати їхнє підтвердження через присвоєння відповідної кваліфікації. У подальшому їхньому житті, на етапі працевлаштування, це допоможе самостійно застосовувати окремі елементи знань і вмінь, поєднувати їх залежно від конкретної ситуації або проблеми, і стати фахівцями високого рівня. Конкретизація фахових компетентностей для фахівців сфери туризму потребує подальшого вдосконалення.

Розроблена модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій дозволяє комплексно проаналізувати весь процес підготовки, відобразити основні складові та взаємозв'язки між ними.

Матеріали цього розділу детальніше представлено в публікаціях автора: [137], [138], [139], [140].

Список використаних джерел

1. UNWTO World Tourism Barometer. №11, 2019. 16 p.
2. Закон України «Про туризм» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 31, ст. 24
3. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. К.: Палитра, 1997. 130 с.
4. Топалова О. І. Місце адаптивного туризму в етноландшафтному просторі. *Міжнародна науково-практична конференція: Регіональні проблеми розвитку приморських територій: теорія і практика.* – Мелітополь, 2014. С 63–66.
5. Гудзь П., Головка Д. Вияв ризиків в діяльності туристичного підприємства. *Наук. вісник.* 2015. № 10. С. 64-77.
6. Географія туризму України : навч. посіб. / Кифяк В. Ф. – Чернівці : Зелена Буковина, 2003. – 112 с.
7. Мальська М. П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу: навч. Посібн. К.: Центр навч. літ-ри, 2004. 272 с.
8. UNWTO Tourism Highlights. 2021 Edition, April, vol. 12. 24 p.
9. Офіційний сайт всесвітньої туристичної організації. URL: <http://unwto.org>.
10. Виїзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Туристичні потоки (2000–2017 рр.). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Виїзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали, у 2015-2018 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули, у 2015-2018 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

15. Звіт Travel & tourism Competitiveness URL: <https://www.weforum.org/reports>
16. Судук Н., Кифор М. Мотиви і цілі співпраці в туристичному регіоні. Моделювання регіональної економіки. 2017. Вип. 1 (29). С. 142-150.
17. Статистичний збірник «Туристична діяльність в Україні». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
18. Бейдик О. О., Сировець С. Ю., Зяблова А. О. Український туризм: приховані можливості та сучасні тенденції розвитку. *Географія та туризм*. 2020. Вип. 34. С. 12-26.
19. Державна програма розвитку регіону Українських Карпат на 2020-2022 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-rozvitku-regionu-ukrayinskih-karpat-na-20202022-roki-i201019>.
20. Кифор М. Оцінка розвитку туристичної галузі в Україні та регіонах. *Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 1. С. 36-37.
21. Україна у 3D. URL: <http://ukraine3d.com>.
22. Сидоренко Г. Ю. Віртуальний туризм: кінець традиційному туризму? *Наукові записки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка. Географічні науки*. 2013. Вип. 4. С.112-114.
23. Божко Л. Д. Віртуальний туризм: нові віяння часу. *Культура України*. 2015. Вип.49. С.151-160.
24. The World Tourism Organization (UNWTO). *Why VR tourism?* URL: <http://www2.unwto.org/content/why-tourism>.
25. Touring the world from your couch. *How popular is VR travel in 2020*. URL: <https://www.comparethemarket.com.au/travel-insurance/vr-travel>.

26. Richards G. WYSE Work Abroad Member. *Volunteer Programmes, Publisher WYSE Travel Confederation.* 2018. URL: <https://wyseworkabroad.wordpress.com>.
27. Virtual reality in tourism. *A state-of-the-art review.* URL: https://www.researchgate.net/publication/332819100_Virtual_reality_in_tourism_a_state-of-the-art_review.
28. Zouheir El-Sahli. *The Role of Inbound Tourist Flows in Promoting Exports.* URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01524530/document>.
29. Борисов Є. А. Тривимірна візуалізація туристичних об'єктів та маршрутів як елемент інформаційного забезпечення діяльності турагенств. *Гірський інформаційно-аналітичний бюлетень: науково-технічний журнал.* 2013. № 12. С. 302-305.
30. Ахмедова О. О. Можливості використання світового досвіду розвитку інновацій у сфері туризму в Україні. *Вісник Харківського національного університету ім Каразіна.* 2018. № 1. С. 32-37.
31. Етнокомплекс «Українська хата» URL: <http://www.ethnoselo.com.ua/ua/muzej>.
32. Віртуальний туризм, та що він несе URL: <https://article/n/vrturizm-scho-vin-za-soboy-nese/viewer>.
33. Global foodservice disposables market 2018-2020 Ukraine. *Technavio.* URL: <http://www.technavio.com/report/global-packaging-foodservice-disposables-market>.
34. Richards G. WYSE Work Abroad Member. *Volunteer Programmes, Publisher WYSE Travel Confederation.* 2018. URL: <https://wyseworkabroad.wordpress.com>.
35. Шамлікашвілі В. А. Віртуальний туризм як новий вид туризму. *Креативна економіка.* 2014. № 10 (94). С. 128-138.
36. Семенов В. Ф., Балджи М. Д., Мозгальова В. М. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності: монографія. Одеса: Optimum. 2012. 201 с.

37. Миронов Ю. Б. Інтернет-технології в туризмі. *Економіка: проблеми теорії та практики*: зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. Вип. 194. Т. II. С. 457-464.
38. Дичковський С. І. Інкорпорація віртуальних практик в систему віртуального туризму. *Культура і сучасність*. 2019. № 2. С. 16-24.
39. Annual Report on Tourism Trends – 2019. *World Tourism Organization and Global Tourism Economy Research Centre*. UNWTO/GTERC-2019 Edition, Executive Summary, UNWTO. Madrid. 2019.
40. Global Report on City Tourism. New World Tourism Organization. *Unwto World Tourism Organization*. URL: <https://www.unwto.org/archive/middle-east/publication/globalreport-city-tourism>.
41. Антоненко В., Хуткий В. Самостійний туризм як альтернатива організованому туризму: переваги, виклики, загрози. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія : Туризм. 2018. Вип. 2. С. 67-79.
42. Бейдик О. О., Сировець С. Ю., Зяблова А. О. Український туризм: приховані можливості та сучасні тенденції розвитку. *Географія та туризм*. 2015. Вип. 34. С. 12-26.
43. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2001. 395 с.
44. Божко Л. Д. Проблеми розвитку сталого туризму в Україні в умовах глобалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2014. № 2. С. 43-50.
45. Божук Т. Рекреаційно-туристичні дестинації: теорія, методологія, практика. Львів : Український бестселер, 2014. 468 с.
46. Василів О. Б. Державне управління розвитком туристично-рекреаційної галузі на регіональному рівні (на прикладі Івано-Франківської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. 25.00.01. Львів, 2008. 20 с.

47. Іваніна О. О. Аудит туристичної діяльності: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 256 с.
48. Вовк С. В. Всесвітня туристична організація як глобальний форум у сфері туристичної політики. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць. 2014. Том 18. № 2. С. 81-86.
49. Дмитрук С. В., Дмитрук О. Ю. Соціально-педагогічні технології в туризмі : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2012. 327 с.
50. Гнаткович О. Д. Управління туристичними потоками в Україні як чинник ефективного розвитку національної економіки. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*. 2014. № 9. С. 25 – 33.
51. Грановська Л. М. Еколого-збалансоване природокористування в умовах поліфункціональних територій: монографія. Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. 414 с.
52. Загорський В. С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком екологоекономічних систем : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с.
53. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
54. Кудла Н. Є. Управління якістю в туризмі. К.: Центр учбової літератури, 2015. 328 с.
55. Круль Г. Я. Основи готельної справи: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 368 с.
56. Лозовецька В. Т., Лук'янова Л. Б., Козак Л. В., Паламарчук Л. Б., Грибова Л. В., Гусечко Л. В., Мартинова Н. С., Оліферчук О. Г. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму: навч.-метод. посібн. К.: Педагогічна думка. 2010. 134 с.
57. Лук'янова Л. Г. Освіта в туризмі. – К. : Вид-во «Вища школа», 2008. 719 с.
58. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – 2-е вид., перероб. та доп. К.: «Альтерпрес», 2003. 436 с.

59. Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. Основи туристичного бізнесу: навч. посібн. К.: Центр навч. літ-ри, 2004. 372 с.
60. Матвійчук Л. Ю. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2020. 332 с.
61. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. Львів, 1997. 259 с.
62. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2017. 153 с.
63. Балченко З. А. Бухгалтерський облік в туризмі і готелях України : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2006. 230 с.
64. Омельницька В. О. Сутність та класифікація видів гастрономічного туризму. Приазовський економічний вісник. 2018. №1 (6). С. 15-20.
65. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ЦУЛ, 2007. 432 с.
66. Саламатіна С. Є. Стан та перспективи розвитку гастрономічного туризму на півдні Одещини. *Наукові праці Одеської національної академії харчових технологій*. 2014. № 46. С. 325-329.
67. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія. К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2009. 463 с.
68. Федулова Л. І. Інноваційні контури розвитку туризму: [Основні світові тенденції розвитку інноваційної діяльності туризму]. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 137–147.
69. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти: навч. посібн. для студ. ВНЗ. К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005. 216 с.
70. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврський) рівня галузі знань 24 – Сфера обслуговування, спеціальності 242 – Туризм. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/242-Turizm-bakalavr.21.01.22.pdf>.

71. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 24 – Сфера обслуговування, спеціальності 242 – Туризм. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/02/21/242-Turyzm-mahistr-21.02.22-1.pdf>.

72. Носова І. О., Хаєт Л. Г. Тренінгові методи у розвитку професійних компетенцій фахівців готельно-ресторанної справи. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*, 2013. Вип. 1(2). URL: <http://sbornik.college.ks.ua/downloads/sbornik2/pdf/38.pdf>.

73. Гринькевич О. С., Юнко М. М., Мацелюх А. В. Моніторинг професійних знань та навиків менеджерів у сфері готельно-туристичного бізнесу. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*: зб. наук. статей. Львів, 2007. № 2. С. 92-96.

74. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23-30.

75. Кошшої Ю. С., Папп В. В. Інноваційні технології в туризмі як умова підвищення конкурентоспроможності кадрів. *Актуальні проблеми наукового й освітнього простору в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : зб. тез доповідей. Мукачево : Вид-во «Карпатська вежа», 2015. 390 с.

76. Леонт'єва Ю. Ю., Рудакова К. А. Дослідження можливостей використання існуючих методів оцінки конкурентоспроможності для готельних підприємств. *Науково-технічний збірник*. 2012. №102. С. 499-503.

77. Гаєвська Л. А. Управління освітою: нові пріоритети. *Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти* : збірник науковоекспертних матеріалів. К.: Санспарель, 2009. С. 73–79.

78. Булашев А. Я. Спортивно-оздоровительный туризм : учебн. Харьков : ХГАФК, 2003. 192 с.

79. Блистів Т. В., Горбацьо І. І., Нужний О. В. Теорія і практика туристичних походів : навч. посіб. Львів : Укр. технології, 2006. 129 с.
80. Байлик С. И. Вступление в анимацию гостеприимства : учеб. Пособие. Харьков : Кроссруд, 2008. 128 с.
81. Носова І. О., Машкова О. В., Хаєт Л. Г. Концептуальні підходи до підготовки фахівців готельно-ресторанної справи. URL:[http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/nosova_i._mashkova_o._hay_et_l._the_concept_of_education_in_hotel_and_re staurant_business.pdf](http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/nosova_i._mashkova_o._hay_et_l._the_concept_of_education_in_hotel_and_re_staurant_business.pdf).
82. Агафонова Л. Г., Агафонова О. Є. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання : навч. посіб. Київ: Знання України, 2002. 358 с.
83. Матросова В. О., Перерва П. Г., Матросов О. Д. Кадрове забезпечення галузі туризму та гостинності. Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 515–516.
84. Гункевич М. Б. Сучасні тенденції процесів підготовки фахівців галузі в Україні туризму. *Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка*. 2013. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/gunkevych.htm.
85. Коваленко О. В., Великодна Є. М. Особливості підготовки фахівців сфери туризму та гостинності в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/8290/3/Коваленко_Великодна_Стаття.pdf.
86. Айстраханов Д. Д. Математичні моделі професійної компетентності майбутнього фахівця. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2014. № 3. – С. 136–140.
87. Амосов Н. М. Моделирование сложных систем. К. : Наукова думка, 1965. 303 с.
88. Брюханова Н. О., Корольова Н. В. Педагогічне моделювання: стан і тенденції розвитку. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Вип. 3. Х.: ХПІ-Песс, 2015. С. 64 - 71.

89. Бургун І. В. Модель розвитку навчально-пізнавальних компетенцій учнів. *Сборник научных трудов Sworld*. Вып. 2. Том 14. Одесса : Куприенко, 2013. С. 66–74.
90. Гуменюк Т. Б. Моделювання в педагогічній діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 13 : Проблеми трудової та професійної підготовки. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nchnpu_13/2010_7/13.pdf.
91. Коберник О. М. Психолого-педагогічне проектування виховного процесу в сільській загальноосвітній школі : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.07. К., 2000. 34 с.
92. Кушнір В. А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи : дис. ... д-ра пед. наук Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, КНУ ім. Драгоманова, 2003. 346 с.
93. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). Вип. 7 (67). Х. : Вид. група «Основа», 2008. 28 с.
94. Суходольский Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности. Львов: ЛГУ, 1976. 120 с.
95. Цимбалару А. Д. Педагогічне моделювання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, Вип. 6. 2007. С.196 – 199.
96. Штофф В. А. Введение в методологию научного познания : учебн. пособ. Львов: ЛГУ, 1972. 191 с.
97. Волович В. І. Соціологія : короткий енциклопедичний словник К. : Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.
98. Ивашевский Л. И. Философские вопросы геологии (диалектика геологического знания). К.: Наука, 1979. 208 с.
99. Лопальєв А. О. Моделювання як метод пізнання. Теорія і методика фізичного виховання. 2007. № 8. С. 4-10.
100. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця, 2008. 278 с.

101. Осадчий І. Г. Спрямований розвиток освітніх систем : теорія, технологія, практика : монографія / І. Г. Осадчий. К. : Інформавтодор, 2013. 436 с.
102. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму : підручник. Київ : Знання, 2010. 502 с.
103. Бей І. Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектного навчання: теоретичний аспект. *Освітні обрії*. № 1(50), 2020. С. 136-141.
104. Боделан М. В. Структурно-функціональна модель формування функціональної компетентності майбутніх соціальних працівників щодо вуличної соціальної роботи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 54 (107). С. 81-86.
105. Васильєв В. В. Структурно-функціональна модель педагогічного процесу формування професійного потенціалу державних службовців системи соціального захисту населення. *Наукові записки НаУКМА*. Т.84. 2008. С.6-10.
106. Шипович М. В. Структурно-функціональна модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності URL: mp2.umo.edu.ua/wp-content/uploads/2012/04/Шипович.pdf.
107. Марцинюк М. Особливості управління навчально-виховним процесом у закладах II рівня акредитації. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні основи фізичного виховання і спорту*. 2003. №17. С. 57-63.
108. Мруга М. Р. Структурно-функціональна модель професійної компетентності майбутнього лікаря як основа діагностування його фахових якостей: автореф.дис. ... канд..пед.н. : 13.00.04. К, 2007. 20 с.
109. Сікора Я. Б. Структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики. *Вісник Житомирського державного університету*. №47. С.171–175.
110. Федорчук А. Л. Структурно-функціональна модель підготовки вчителя інформатики до роботи в класах фізико-математичного профілю.

Гуманітарний вісник ДЗВО «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2011. Вип. 21. С. 293-296.

111. Чубрей О. С. Авторська структурно-функціональна модель професійної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності. *Теорія і методика професійної освіти*. 2019. Вип. 16. Т. 1. С. 161-165.

112. Степанець Н. П. Компетентнісна парадигма в підготовці кадрів для сфери туризму. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39. Ч. 3. С. 262-271.

113. Biletska Y., Plotnikova R., Danko N., Bakirov M., Chuiko M., Perepelytsya A. Substantiation of the expediency to use iodine-enriched soya flour in the production of bread for special dietary consumption. *Вост.-Европ. журн. передових технологій*. 2019. № 5/11 (101). С. 48-55.

114. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Видання перше. К. : Українська видавнича спілка, 1997. 441 с.

115. Жук Ю.О. Засоби навчання як параметр освітнього простору. *Фізика та астрономія в школі*. 2003. № . С.13-18.

116. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Київ: Слово. 2005. 212 с.

117. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 364 с.

118. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови. К. : Аконіт, 1998. 351 с.

119. Федієнко В. В. Моделі кваліметрії і порівняння рівнів навчальних досягнень студентів у різних оціночних системах: : дис...канд. пед.наук: 13.00.09. Кіровоград, 2009. 212 с.

120. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Збірник наукових праць Хмельницького*

інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2012. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2012_6_4.pdf.

121. Критерій. *Словник іношомовних слів*. URL: <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=критерій&image.x=22&image.y=17>.

122. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання: навч.- метод. посібн. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. 102 с.

123. Критерій. *Публічний електронний словник з української мови*. URL: <http://ukrlit.org/slovnuk/критерій>.

124. Тернопільська В. І., Дерев'янюк О. В. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2012. №31. С. 264–267.

125. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога: дис...д-ра пед.наук.13.00.04. Київ, 2007. 488 с.

126. Курило В. С. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 2. С. 35–39.

127. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібн. К.: Либідь, 2002. 560 с.

128. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом : монографія. Хмельницький : Вид-во Нац. академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2004. 376 с.

129. Сущенко О. Г. Теоретичні та методичні основи моделювання педагогічного процесу : навч.-метод. пособ. Луганськ: Вид-во ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. 216 с.

130. Тимейчук А. М. Підготовка майбутніх магістрів з туризмознавства до проектної професійної діяльності: дис... канд. пед. наук. 13.00.04. Вінниця, 2018. 264 с.

131. Boud D., Molloy E. Rethinking models of feedback for learning: the challenge of design. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 2013. №38, L. 6. P. 698- 712.
132. Лукьянова Л. Г. Проблемология образования в туризме и гостеприимстве. К.: Друк ТОВ «ТриК», 2016. 348 с.
133. Ярощук Л. Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 304 с.
134. Белікова Н. О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності : автореф. дис ... д-ра пед. наук. Київ, 2012. 45 с.
135. Терещук Г. В., Сидоренко В. К. Основи педагогічних досліджень. Ольштин: WSiE NWP, 2010. 328 с.
136. Фурман Т. Ю. Результати аналізу сучасного стану сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі економіки та підприємництва. Зб. наук. праць Хмельниц. ін-ту соц. технол. Ун-ту «Україна». Хмельницький: ХІСТ. 2011. № 4. С. 175-179.
137. Чепелевська М. М. Гуревич Р. С. Розробка моделі механізму реалізації професійної підготовки фахівців в туристичній галузі. Науковий часопис. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. № 83, 2021. С. 198-203. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.41>.
138. Chepelevska M. Theoretical bases of professional competence formation of future specialists in the tourist industry. *Modern science*. Praha, 2021. № 3. P. 82-88.
139. Чепелевська М. М. Професійна компетентність майбутніх фахівців туристичної галузі як сукупність компетенцій майбутніх фахівців зі спеціальності «Туризм». III International scientific conference «Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities» : Conference proceedings, February 21th, 2020. Kaunas: Izdevniecība «Baltija Publishing» С. 207-211.

140. Чепелевська М. М. Модель підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі Пріоритетні напрямки розвитку науки та освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23 грудня 2020 року) : збірник тез. Бердянськ : БДПУ, 2020. С.66-69.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій

Сфера туризму – це галузь, яка потребує висококваліфікованих фахівців, які володіють професійними компетентностями відповідно до вимог сьогодення. Фахівець туристичної галузі має бути людиною зі здібностями до самореалізації та саморозвитку, чітко сформованою мовленнєвою культурою, етикою комунікативної поведінки, вмінням користуватися інноваційними технологіями тощо.

Туризм є одним із тих напрямків діяльності, який, як зазначено в інформаційних матеріалах: «займає важливу нішу у світовому господарстві. У рік сектор туризму приносить більше 1,5 трлн. доларів США або 4,5 млрд доларів щоденно. Після того, як класичний туризм перетворився у величезну індустрію, до класичних подорожей приєднався цілий спектр послуг та напрямків діяльності. Туризм має свої переваги, такі як можливість подорожувати різними країнами; значні фінансові прибутки, які мають сезонний характер тощо. Але, незважаючи на сезонність, туризм вважається однією з найперспективніших та найбільш прибуткових галузей» [1].

Галузь туризму поєднує «екскурсії, відпочинки, подорожі й пасажирські перевезення. Це і великі готельні підприємства, транспорт (наземний, морський та повітряний), сфера харчування, розваги, спорт, оздоровлення, пізнавальні та ділові об'єкти, туроператори та величезні туристичні агентства. Також, до туризму відносяться послуги екскурсоводів, гідів, перекладачів» [2].

Найціннішим ресурсом будь-якої туристичної компанії є її співробітники, відповідно, і підхід до їх відбору має бути максимально зваженим. Як свідчить аналіз працевлаштування випускників туристичних спеціальностей, зустрічаються випадки, коли вони працюють не за фахом або змінюють роботу через короткий час після здобуття освіти. Таким чином, частина ресурсів на підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі витрачається даремно.

Як зазначено в листі МОН України від 31.07.2008 № 1/9-484 «Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти», «якість освітньої діяльності – це сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені і передбачені потреби окремої особи або(та) суспільства» [3, с. 205].

Як зазначають науковці Г. Хімичева, О. Антоненко: «під якістю освіти розуміють сукупність певних світоглядних, поведінкових і професійно-значущих властивостей та характеристик особи, що зумовлюють її здатність задовольняти як особисті духовні та матеріальні потреби, так і потреби суспільства» [4, с. 204].

Для проведення оцінювання фахової підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі необхідно аналізувати як діяльність ЗВО, які готують фахівців, так і роботу підприємств туристичної галузі, в яких будуть працювати випускники. Як зазначає науковець Л. Сакун: «професійна підготовка кадрів сфери туризму в країнах-членах ВТО в сучасних умовах має цілісний характер й охоплює такі підсистеми:

- допрофесійну підготовку (актуалізація професійного самовизначення, допрофесійне навчання, професійний відбір);
- різнорівневе професійне навчання у закладах вищої освіти (освітньо-кваліфікаційні рівні: бакалавр, магістр, доктор філософії у галузі туристської діяльності);
- післядипломну освіту (професійне підвищення кваліфікації,

самоосвіта, професійне підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, перекваліфікація, оволодіння додатковими спеціалізаціями, професійна перепідготовка)» [5, с. 112].

Аналізуючи запити на вакантні місця у туристичних компаніях, всупереч тому, що нині в Україні низка закладів освіти здійснює підготовку фахівців для туристичної галузі, погоджуємося із С. Огуй про те, що «їх випуск не повністю задовольняє потреби ринку. Тому, все більша кількість непрофільних ЗВО отримує ліцензії на підготовку кадрів із туристських спеціальностей» [6].

Якісну підготовку майбутнього фахівця туристичної галузі ми сприймаємо як сукупність високого рівня здібностей, здатностей, якостей, властивостей та характеристик фахівця туристичної галузі, що формуються в нього у закладі вищої освіти і відповідає вимогам споживачів (роботодавців, ринку праці, суспільства і самої особистості).

Впродовж 2015-2019 років кількість туристичних підприємств в Україні щороку збільшувалася, що стало наслідком суспільного попиту на туристичні послуги. В розпал туристичного сезону різко зростає попит на працівників компаній туристичної індустрії. Висока конкуренція на ринку туристичних послуг вимагає ретельного відбору майбутніх кадрів, що висуває підвищені вимоги до якості освіти. Всупереч всьому, в туристичній галузі працює значна частка працівників без фахової освіти, що підвищує затребуваність підготовки кадрів для галузі туризму, але основною залишається вимога у максимальному поєднанні теорії загальнопрофесійної підготовки із практикою роботи у туристичній галузі.

Відповідно до оприлюднених Всесвітньою туристичною організацією даних: «266 млн. чол. у світі зайнято в індустрії туризму і пов'язаних з нею галузях. На долю міжнародного туризму (подорожі та пасажирські перевезення) припадає 30% світового експорту послуг і 7% від загального обсягу експорту товарів та послуг. Туризм як експортна категорія посідає п'яте місце у світі після експорту палива, хімікатів, продуктів харчування та

автопромисловості, і водночас – перше місце у багатьох країнах, що розвиваються» [7] (рис. 2. 1).

Рис. 2.1. Основні формуючі чинники туризму [розроблено за 7]

Як зазначено у матеріалах ВТО, «сучасний туризм – це справжня індустрія, що поєднує: готельні підприємства, транспортні засоби, об'єкти харчування, розважального, пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого призначення; підприємства, що здійснюють туроператорську та турагентську діяльність, а також організації, що надають екскурсійні послуги і послуги гідів-перекладачів» [7]. Організаційну структуру сучасного туризму в Україні відображає наведена нижче схема, яка окреслює галузеві ринки туристичного бізнесу та сфери майбутньої професійної діяльності випускників (рис. 2.2.).

За даними, оприлюдненими на сайті Міністерства економіки України, «станом на червень 2019 року кількість навчальних закладів, що готують фахівців сфери туризму становить 193 од., з них закладів вищої освіти (академії, університети, інститути) – 93 од., з них державних – 119 од., приватних – 67 од., комунальних – 3 од.» [7].

Підготовка кадрів відбувається за такими напрямками: «Туризм», «Готельно-ресторанна справа», «Готельне обслуговування», «Ресторанне обслуговування», «Туристичне обслуговування».

яскравими враженнями, спілкуванням з цікавими людьми, можливістю побачити і пізнати інші країни тощо.

Сучасна економіка висуває низку вимог до якості професійної туристичної освіти, зокрема, якісної всесторонньої підготовки випускників закладів фахової передвищої та вищої освіти, їхньої швидкої і безболісної адаптації до виробничих та соціальних умов, диференціації освітнього процесу, його цифровізації, впровадження і поширення інновацій, гендерної та національної рівності, спрямованості на постійне самовдосконалення і самоосвіту.

На сучасному ринку праці характерною є ситуація, коли, на думку науковиці О. Самохвал: «після закінчення навчання вчорашні студенти стикаються з проблемою працевлаштування, адже однією з обов'язкових умов, яку висувають роботодавці є наявність досвіду роботи. Студенти, володіючи лише теоретичними знаннями, не вміють поводитися з системами бронювання, не володіють комерційними навичками, не знайомі з формами бланків, які використовуються в туризмі, недостатньо орієнтуються в професійній термінології тощо. У свою чергу, туристи стають все більш досвіченими та вимогливими. Рівень їх уявлень про сервіс, вимоги до відпочинку і навіть знання географії, іноземних мов іноді значно вище, ніж у випускників ЗВО» [11, с. 498].

Як зазначає науковець С. Гринько: «низький ступінь співробітництва між закладами професійної туристської освіти та підприємствами галузі туризму не дає можливості становлення не лише високоякісної теоретичної, а й практичної сторони освіти. Недостатність практичних навичок випускників гальмує розвиток туристської сфери, оскільки підприємствам необхідно проводити навчання співробітників вже на робочому місці, витрачаючи не лише час, а й кошти. Фахівці, які закінчили заклади вищої освіти, мають нести в виробництво прогрес, сучасні методи обслуговування, креативність, але в дійсності цього, як правило, не відбувається. Основна проблема криється у відірваності освітнього процесу від сучасних методів роботи

готелів, ресторанів і туристських фірм. Освітній процес значно відстає від дійсності, особливо від сучасного світового досвіду. Досвід підготовки кадрів туристської сфери у країнах Західної Європи та Північної Америки набагато більший, ніж у країнах Східної Європи, в тому числі й в Україні» [12, с. 245].

Аналізуючи світовий досвід вважаємо, що у післявоєнний період ринок туристичних послуг України розвиватиметься шаленими темпами, що спричинить розширення й урізноманітнення ринку вакансій в галузі туризму. Але, як зазначає науковець О. Проценко: «на співбесідах роботодавці часто стикаються з відсутністю належного рівня знань і умінь випускників ЗВО, однак останні висувають досить високі вимоги до рівня заробітної плати, мають низьку трудову мотивацію і часто завищену самооцінку. Причин такої ситуації багато: це небажання студентів навчатися, відсутність їх прагнення до самоосвіти, низька мотивація до навчання; загальна ситуація в суспільстві; і, безумовно, негативні тенденції в освітніх установах, іноді низький рівень професійної підготовки деяких викладачів. При цьому, саме викладач здатен викликати інтерес до майбутньої професії, дисципліни шляхом динамічного, доступного викладання, демонстрації зв'язку теоретичних знань з майбутньою професійною діяльністю, що в свою чергу стає спонукальною причиною прагнення студентів до саморозвитку» [13, с. 98].

Серед найважливіших проблем професійної туристичної освіти, на думку науковиці Н. Осьмьоркіної, варто виділити: «відсутність у викладачів власного професійного досвіду в галузі туризму та готельного господарства, що призводить до відірваності теорії від практики. Так, трапляються випадки, коли викладач на лекціях і семінарах надає нелогічні та непорівнянні з туризмом приклади, не здатен відповісти на питання студентів повною мірою згідно із найновішими сучасними тенденціями в цій сфері. Як результат, випускники, володіючи тільки теоретичними знаннями, не в змозі застосувати їх на практиці, що призводить до проблем при працевлаштуванні

і подальшої трудової діяльності» [14, с. 20].

Якісна підготовка майбутніх працівників для туристичної індустрії є актуальним питанням для усіх власників і керівників об'єктів туристичної індустрії. Важливим завданням сучасної туристичної освіти є підвищення її якості з впровадженням провідних практик передових профільних закладів освіти та потреб галузевих підприємств з урахуванням тенденцій розвитку світового туризму.

Через це, знання іноземних мов, історії та релігійних традицій України й іноземних держав, географії, культурних розбіжностей, ведення бізнесу, психології та інших специфічних навчальних дисциплін є визначальними для успішної підготовки фахівця з туризму.

Науковці І. Погоріла та О. Романенко так визначають проблеми підготовки фахівців: «в нинішніх умовах при постійних змінах економічного та соціального розвитку держави триває пошук найбільш оптимальних моделей безперервного розвитку особистості фахівця. У реалізації цього процесу потрібні розробка та впровадження системи діагностичних досліджень особистості, підвищення професіоналізму та відповідності компетенціям, адже професіонал відіграє важливу соціальну роль як фахівець з високим рівнем знань і навичок в певній галузі, він зобов'язаний постійно підвищувати свою професійну майстерність, самовдосконалюватись, демонструвати адекватну особистісну та міжособистісну поведінку, дотримуватись високих етичних норм, бути комунікабельним, використовувати інформаційні технології» [15].

Погоджуємося із думкою науковця О. Проценко: «для фахівця з туризму важливо вміти спілкуватись з клієнтами, бути оратором та психологом одночасно. Так як більшість часу фахівець з туризму проводить за спілкуванням з клієнтами, саме ці якості допоможуть визначити потреби людини, яка до нього звернулася, відшукати райський куточок для відпочинку чи здійснити мрію всього життя. Також, важливі такі якості, як комунікабельність, вміння творчо та нестандартно приймати рішення.

Доречними стануть стійкість до стресу та працьовитість. Адже з туристами можуть статися різні непередбачувані ситуації, починаючи від урагану на узбережжі моря і закінчуючи відміною рейсу. Фахівець з туризму повинен мати вищу освіту, а також володіти кількома іноземними мовами, добре знати історію та культуру, релігії, психологію» [13].

Результати аналізу наукових публікацій переконливо доводять, що: «проблема розвитку компетентності виробничого персоналу полягає не стільки в навчанні його способам діяльності в умовах нормального функціонування сучасного обладнання, а у випереджальній підготовці до успішних, мотивованих, усвідомлених, відповідальних і оперативних дій у різних ситуаціях перспективи безперервної модернізації обладнання для підприємств» [12; 14; 15; 16].

Як зазначають науковці Л. Слатвінська та І. Поворознюк: «професійна діяльність фахівців туристичної галузі розглядається в сучасних умовах в контексті глобальних світових викликів і містить невичерпний матеріал для постійного зростання. Сучасні наукові пошуки різносторонньо висвітлюють запити практики та переконливо доводять необхідність удосконалення фахової освіти туристичної галузі з посиленням на інноваційні тенденції, використовуючи при цьому вітчизняний та зарубіжний досвід» [17].

Зважаючи на освітні нормативні документи маємо таке визначення: «професійна підготовка майбутніх фахівців для туристичної галузі – це отримання здобувачами освіти спеціальних знань, набуття вмінь і навичок, досвіду роботи, що дозволяє сформувати висококваліфікованого фахівця для туристичних компаній» [18].

Надзвичайно динамічні тенденції суспільного розвитку постійно підвищують вимоги до організації та змісту процесу підготовки фахівців для сфери туризму: швидкими темпами розвиваються цифрові технології, з'являються нові професії, туристи стають все більш обізнаними, тому й більш вимогливими. Все це, як зазначає науковець С. Гринько: «дозволяє належним чином оцінити значення проблематики підготовки кадрів

туристичної галузі та знайти можливі вирішення вказаних проблем для нинішнього періоду» [19, с. 244].

Назріла потреба глибокої модернізації системи професійної підготовки кадрів для туристичної галузі, що викликана мінливим соціальним суспільним замовленням на фоні глобалізаційних процесів у світовій і вітчизняній економіці. Нині, варто виокремити новий напрям професійної педагогіки – педагогіка туризму, теоретичні засади якої відображені у публікаціях вітчизняних науковців: Л. Поважної, І. Поворознюк, Л. Сакун, Л. Слатвінської, М. Скрипник, В. Федорченка, Н. Фоменко, Г. Цехмістрової, та ін.

Нам імponує твердження, що відображені у публікаціях науковиці Л. Сакун: «педагогіка як наука постійно розвивається та видозмінюється, що спричиняє появу нових її напрямів, таких як педагогіка особистості туриста, педагогіка культури, педагогіка туристичної комунікації, педагогіка туризму й педагогіка міжнародного туризму, педагогіка історії туризму, педагогіка соціального туризму, педагогіка туристичної діяльності. Педагогіку туризму визначають як порівняно новий напрям педагогіки, предметом вивчення якого є процес формування особистості висококваліфікованого фахівця туристичної індустрії. Представники цього розділу педагогіки розглядають педагогіку туризму як майстерність виховання нової моделі фахівця сфери туризму, яка може витримати значну конкуренцію на ринку праці на сучасному етапі розвитку людства» [20, с. 121].

Погоджуємося із твердженням науковців Л. Слатвінської та І. Поворознюк: «проблема удосконалення системи професійної освіти в туризмі зумовлена сучасними вимогами, які висуваються до фахівців з туризму роботодавцями, споживачами туристичних послуг, конкуренцією на ринку праці, який стає все більш вимогливим до фахівців з туризму, навчання яких має забезпечувати високий рівень їх теоретичної та практичної підготовки, готовність до здійснення професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг» [21].

На думку науковиці С. Кобзової: «склад загальних умінь, які повинні бути сформовані під час вивчення базових дисциплін у всіх майбутніх фахівців сфери туризму як основа для виконання фахових завдань проектного характеру, виглядає таким чином: уміння аналізу, прогнозування, планування, пошуку інформації, реалізації розроблених планів, самооцінки, корекції тощо» [22, с. 213].

Науковиця зазначає: «на базі виділених загальних умінь майбутніх фахівців сфери туризму надано перелік функціональних (специфічних) умінь, яких повинні набути студенти, щоб професійно проектувати регіональні маршрути, до яких належать: уміння аналізувати наявний рекреаційний потенціал територій; розробляти методикау маркетингових досліджень туристичного ринку з метою виявлення потреб туристів в окремих маршрутах; організовувати процес обслуговування туристів; розробляти нові туристичні послуги; визначати оптимальні види та проектувати оптимальні схеми транспортування; взаємодіяти з виробниками туристичних послуг, засобами розміщення, підприємствами харчування, транспорту, екскурсійними бюро, музеями, спортивними установами, іншими закладами рекреаційно-курортної сфери, сфери культури тощо з дотриманням правил ведення договірної роботи; складати технологічну документацію (технологічну карту туристичної подорожі, графік завантаження турпідприємства, інформаційний листок до турпутівки тощо); розраховувати калькуляцію турів; організовувати підготовку, презентацію і поширення спеціалізованої туристичної інформації, використовуючи рекламні та PR-технології тощо» [22, с. 213].

Про важливість якісної освіти у своїх наукових працях зазначає науковиця Н. Трішкіна: «освіта – невід’ємна складова більшості економічних та соціальних процесів, які відбуваються у сучасному суспільстві, є важливим чинником створення, формування й вдосконалення людського капіталу та економічного розвитку держави, який, в свою чергу, передбачає збільшення потреби у висококваліфікованих фахівцях. Якісна освіта

забезпечує ефективну підготовку кадрів для національного господарства. І, оскільки результатом освіти в сучасному світі є компетентність особистості, то це, насамперед, вимоги до самої людини, а після – і до її знань» [23, с. 110].

Підсумовуючи вище зазначене вважаємо, що компетентність, яка має орієнтацію на ефективну професійну діяльність, самостійне прийняття нестандартних виробничих і управлінських рішень щодо забезпечення конкурентоспроможності туристичного продукту чи компанії є найважливішими показниками якісної підготовки працівника туристичної галузі.

Важливість компетентності розуміють як сучасні здобувачі освіти, так і науковці. Так, науковці С. Шмалей і Т. Щербина зазначають: «бути компетентним – значить уміти мобілізувати в даній ситуації набуті знання і досвід. Тому, показником освіченості випускника ЗВО є не тільки засвоєння певного обсягу знань, а й здатність використовувати їх у реальних умовах, аналізувати нову інформацію, самостійно приймати рішення, виконувати певні професійні й соціальні функції» [24, с. 111].

Професійна компетентність працівника є складовою життєвої компетентності. Візуалізуємо структуру професійної компетентності за допомогою схеми (рис. 2.3).

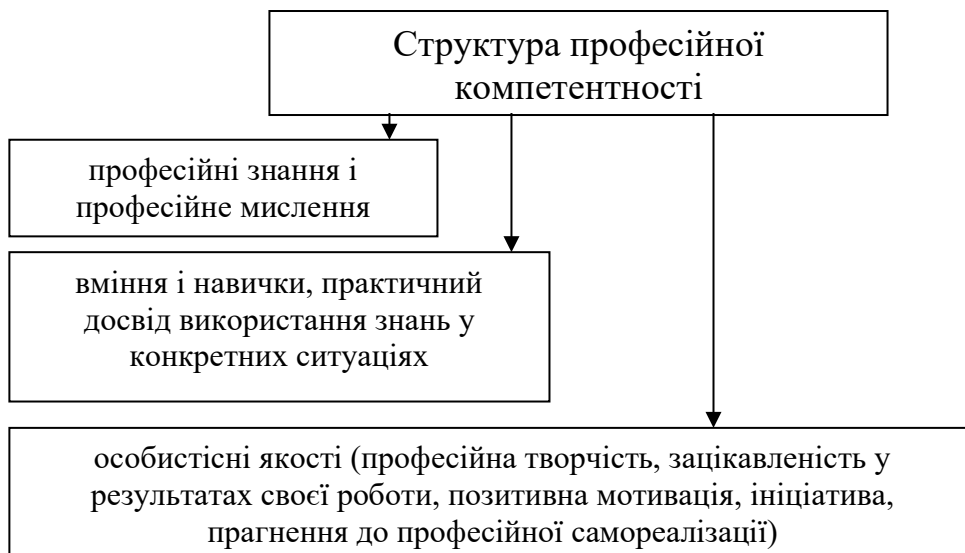

Рис. 2.3. Структура професійної компетентності людини [розроблено автором].

На думку науковців С. Шмаля і Т. Щербини: «за рахунок активної участі студента в наукових дослідженнях, на тренінгах, набуття та закріплення навичок ділового спілкування (роботи з клієнтами, в переговорному процесі, припинення маніпулятивних впливів і робота з запереченнями тощо), надбання професійно значущих навичок і якостей особистості визначається професійне становлення фахівців як процес їх формування у туристичному бізнесі» [24, с. 115].

Зважаючи на висвітлені вище вимоги до підготовки фахівців туристичної галузі актуалізується потреба у виробленні єдиних стандартів до навчальних планів, програм тощо. Науковиця О. Самохвал зазначає, що: «Зміст професійної підготовки фахівців туристичної галузі визначається в складовій державного галузевого стандарту» [25, с. 498].

Для формування професійної компетентності майбутнього фахівця туристичної галузі необхідно обґрунтувати педагогічні умови.

З'ясуємо сутність поняття «умови» для детального їх обґрунтування. У процесі теоретичного аналізу наукової літератури нами встановлено, що й донині в науковому світі не існує єдиного підходу до розуміння сутності поняття «умова».

З точки зору філософії: «умова тлумачиться як чинник (від лат. factor – чинник), тобто рушійна сила, причина будь-якого процесу» [26, с. 482].

У великому тлумачному словнику української мови умова розглядається як «сукупність факторів, які впливають на щось, створюють середовище функціонування або протікання чого-небудь» [27, с. 925].

У сучасному словнику української мови умову визначають як «вимогу однієї зі сторін, які домовляються; як усну чи письмову згоду про що-небудь; як правила, що встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставини, за яких відбувається чи залежить що-небудь» [28, с. 134].

Зрозумілим є психолого-педагогічний підхід до пояснення поняття «умова», який запропоновано науковцем В. Онищуком: «сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів

його здійснення, коли забезпечується успішне вирішення поставленого педагогічного завдання. У цьому контексті умови виступають у ролі динамічного регулятора інформаційних, особистісних, психологічних і педагогічних чинників навчання» [29, с. 90].

У працях науковців П. Матвієнко, С. Клепко, І. Охріменко, В. Пащенко, Н. Білик, поняття умова трактується як: «середовище, в якому перебувають і без якого не можуть існувати» [30, с. 108].

На думку науковиці Н. Бухлової поняття «умови» визначено як: «сукупність соціально-педагогічних і дидактичних фактів, що впливають на освітній процес та надають змогу керувати ним» [31, с. 4].

У теорії педагогіки під терміном «умови» розуміють: «фактори, від яких залежить ефективність освітнього процесу» [32, с. 45].

Для обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій у закладах фахової передвищої та вищої освіти розглянемо напрацювання науковців із зазначеної тематики.

Поняття «педагогічні умови» використовується у сучасній науковій літературі, присвяченій проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців у різних аспектах.

У посібнику для здобувачів наукового ступеня закладів вищої освіти педагогічного профілю відомий науковець А. Литвин зазначає: «педагогічні умови – це стійкі обставини, які визначають стан і розвиток функціонуючих педагогічних систем» [33, с. 34].

У наукових працях В. Манько поняття педагогічні умови визначаються як: «взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність освітнього процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності» [34, с. 154].

У словнику-довіднику з питань професійної педагогіки А. Семенов тлумачить педагогічні умови як: «обставини, від яких залежить та завдяки

яким відбувається цілісна продуктивна професійна підготовка фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [35, с. 278].

За твердженням науковців Н. Іпполітової, Н. Стерхової педагогічні умови є: «одним із компонентів педагогічної системи, що відображають сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, впливають на особистісний і процесуальний аспекти системи та забезпечують її ефективне функціонування й розвиток» [36, с. 9].

Відомий науковець С. Гончаренко визначає педагогічні умови як: «демонстрацію сукупності процесів відношень, що необхідні для виникнення та існування певного об'єкта або обставин процесу навчання, які є результатом відбору, конструювання і пристосування елементів, змісту, методів, засобів навчання для досягнення поставлених завдань» [37, с. 287].

В той же час науковці В. Будаєв, А. Старєва, О. Пєхота зазначають, що педагогічні умови – це: «система, складовими якої є певні норми, методи, умови, ситуації, що об'єктивно склалися та є необхідними для досягнення певної педагогічної мети» [38, с. 56].

Важливою, з погляду нашого дослідження, є думка науковиці Л. Качалової, яка в своїх працях розглядає педагогічні умови, як: «ключовий фактор успішності освітнього процесу та комфортного педагогічного середовища» [39, с. 98].

Відомий науковець Ю. Бабанський педагогічні умови розуміє як: «становище, в якому компоненти освітнього процесу подані в найкращій взаємодії, що дає викладачеві змогу результативно працювати, керувати освітнім процесом, а тим, хто навчається – успішно працювати» [26].

Педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців економічної сфери визначено у наукових працях Т. Фурман, до яких віднесено такі: «мотивування освітньої діяльності студентів; розробка дидактичного забезпечення аудиторного навчання і самостійної роботи студентів на засадах компетентнісного підходу» [40].

Ми поділяємо погляди низки науковців, які вважають, що: «педагогічні умови – категорія, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети» [38, с. 55; 39, с. 97].

Вимоги до формулювання педагогічних умов зазначені у наукових публікаціях Н. Зінчук, яка наголошує що: «педагогічні умови повинні відповідати таким вимогам: бути зумовленими змістом майбутньої професійної діяльності фахівця та специфікою його навчання; становити сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-технічних факторів, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань; включати зовнішні (соціально-економічні, соціально-культурні та ін.) і внутрішні (психолого-педагогічні, дидактичні та ін.) умови, уміщувати мотиваційний, організаційний, змістовий, контрольний-оцінний аспекти» [41, с. 112].

У наукових публікаціях С. Масліч обґрунтовує такі педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з туризму: «актуалізація суб'єктивної позиції особистості майбутнього фахівця в процесі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності; спільна діяльність викладача і магістранта, що характеризується адаптивністю, діалогічністю, рефлексивністю; побудова процесу навчання на основі розв'язування навчальних професійно-педагогічних завдань» [42, с. 32].

Педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у закладах вищої освіти виділив В. Шафранський: «організація навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу; професійна спрямованість змісту загальної та спеціальної підготовки фахівців; суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності; формування професійної компетентності на основі використання комплексу

ситуаційних завдань; впровадження інтегрованої туристської практики» [43, с. 284].

Зважаючи на те, що визначені різними науковцями педагогічні умови лише підвищують ефективність розвитку окремих досліджуваних компетентностей, існує нагальна потреба у визначенні й обґрунтуванні гнучкого комплексу педагогічних умов для формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Важливим для розуміння процесу формулювання й обґрунтування педагогічних умов вважаємо підхід, відображений Н. Мачинською у монографії за редакцією С. Сисоєвої, яка, аналізуючи вплив різних обставин на вибір й обґрунтування педагогічних умов, визначає необхідність встановлення до них певних вимог: «ці умови повинні бути спрямовані на формування позитивної мотивації студентів і задоволення результатом творчої діяльності; мають сприяти розвитку особистості та її творчих здібностей; мають забезпечувати не тільки розвиток студента, а й професійне зростання викладача» [44, с. 212].

В сучасних умовах у ЗВО професійна підготовка майбутніх фахівців туристичної галузі здійснюється із застосуванням цифрових технологій, що сприяє створенню інформаційного освітнього середовища закладу освіти. Накопичені масиви навчальних матеріалів стають загальнодоступними і утворюють єдиний освітній простір, у якому здобувачі освіти, надавачі освітніх послуг і працівники підприємств та організацій відповідної галузі можуть постійно самоудосконалюватися та підвищувати свій фаховий рівень.

Важливим також у процесі формулювання педагогічних умов є врахування впливу на результати освітнього процесу створеного єдиного освітнього простору навчальної та науково-практичної діяльності студентів, який на думку науковців: «спрямована на органічне поєднання різних форм організації професійної підготовки з метою забезпечення належних умов для пошукової, дослідницької, пізнавальної та практичної діяльності студентів,

спрямованої на розвиток проєктувальних, організаційних та управлінських навичок професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг» [45].

В умовах сьогодення для підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі важливо застосовувати змішане навчання. Як зазначає науковець І. Власенко: «цей вид освітньої діяльності відображає відносно новий підхід у світі вищої освіти у нашій країні і є більш гнучким порівняно з традиційним навчанням, адже він надає можливість закладам вищої освіти пропонувати навчання у різних умовах подання навчального матеріалу» [46, с. 11].

Проведений нами аналіз можливості впровадження дистанційного навчання, зокрема його змішаної форми, дозволив визначити такі категорії здобувачів вищої освіти, що зацікавлені в такій формі навчання: здобувачі, які бажають отримати другу вищу освіту; здобувачі, які навчаються очно в іншому ЗВО і бажають отримати паралельно додатково економічну освіту; здобувачі, які за сімейними обставинами (декретна відпустка тощо) не можуть відвідувати аудиторні заняття; здобувачі, які за умовами праці перебувають тривалий час за межами України або на тимчасово окупованій території; громадяни України, які тимчасово або постійно проживають за її межами; здобувачі освіти з особливими потребами тощо.

Змішане навчання, як правило, складається із трьох етапів: дистанційне вивчення теоретичного матеріалу, засвоєння практичних навичок у формі аудиторних занять, складання екзамену/заліку і виконання випускного кваліфікаційного проєкту (роботи).

Для нашого дослідження доречним вважаємо твердження науковця І. Власенко: «Змішана модель навчання – це модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів у очному навчанні із застосуванням елементів асинхронного і синхронного дистанційного навчання» [46, с. 12].

Одним із напрямів удосконалення сучасної професійної освіти детально охарактеризовано науковицею Л. Білоус: «Дуальна система навчання кадрів передбачає поєднання навчання в закладах освіти з

періодами виробничої діяльності. Освітній процес, за таких умов, організовується таким чином: паралельно зі звичайними заняттями у закладі освіти (загальноосвітня чи загальнопрофесійна підготовка) слухачі працюють на конкретних підприємствах, де набувають практичний досвід (професійна підготовка). За системою дуальної освіти може проводитися навчання в межах короткострокових курсів в обсязі до 700 годин. Така форма підготовки і перепідготовки працівників технічного та професійного профілю дозволяє гнучко поєднувати проходження теоретичного курсу і професійної підготовки фахівців безпосередньо на робочих місцях і забезпечити отримання більш високих кваліфікацій (розрядів), можливість розширення функціональних обов'язків тощо. Графік освітнього процесу у дуальній системі освіти розробляється з урахуванням специфіки кожного конкретного підприємства та вимог до компетентності і кваліфікації слухача. Основні переваги системи дуальної освіти – це відкриття додаткової можливості підвищення ефективності підготовки фахівців, забезпечення диверсифікації професійної освіти, тобто є можливість щодо розширення запропонованих професійних програм, сприяння різнобічному професійному розвитку здобувача освіти, взаємозв'язок, взаємопроникнення і взаємовплив різних систем (наука і освіта, наука і виробництво тощо), що призводить до якісних змін у професійній освіті» [47, с. 56].

Реалізація науково-методичного забезпечення освітнього процесу на основі використання універсальних та спеціалізованих інформаційних систем та програмних продуктів дозволить включити у зміст підготовки фахівців з туризму окремі навчальні дисципліни, в яких застосовуються сучасне програмне забезпечення та інноваційні технології.

Важливою умовою стає оволодіння майбутніми фахівцями з туризму комунікативними стратегіями для успішної професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг, що дозволяє поєднати традиційні та інноваційні форми навчання через інтерактивні компоненти програми та використання засобів віртуальних комунікацій.

За результатами аналізу наукових публікацій з питань обґрунтування педагогічних умов для формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі впливає, що: «під час визначення педагогічних умов формування або розвитку професійної компетентності переважна більшість науковців виділяють мотивацію до певних видів діяльності. Окрім того, більшість дослідників звертає увагу на змістовне наповнення навчальних дисциплін з урахуванням напрямів професійної діяльності майбутніх фахівців, а також підбір форм й методів професійного навчання» [41; 42; 43; 44; 45; 47].

Отже, за результатами аналізу основних наукових підходів до визначення педагогічних умов, нами запропоновано такі педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі туризму у закладах освіти засобами інноваційних технологій:

- 1) використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі;
- 2) застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі;
- 3) поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації.

Зазначені педагогічні умови мають є визначальними для формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій, оскільки в процесі їх реалізації відбувається особистісне зростання здобувачів вищої освіти, що характеризується адекватністю суджень, зрілими позиціями світогляду та здатністю формувати відповідальні рішення.

Таким чином, ми вважаємо за доцільне, впровадження запропонованих педагогічних умов для формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

2.2. Використання засобів дистанційного навчання для підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі

В нинішніх умовах все актуальнішим стає попит на інтелектуальність в професійній освіті, що диктує нові вимоги до системи професійної освіти в сучасному суспільстві та її інституційний статус. Освіта в багатьох країнах світу є не лише інструментом взаємопроникнення знань і технологій, а й капіталом, ефективним засобом боротьби за сучасний ринок, розв'язання високотехнічних завдань тощо.

Сучасне суспільство активно намагається досягти головних завдань в освіті, якими, як ми уже зазначали, є: «підготовка компетентних фахівців, які будуть постійно самовдосконалюватись, навчатись різним іноземним мовам та підвищувати професійний досвід. Зрозуміло, що все це залежить від уміння належним чином інтегруватися в сучасний світ, а потім показати такі якості, які сприятимуть подальшій активній еволюції в зазначених середовищах. Останні події в світі засвідчують, що отримати знання, бути обізнаним в актуальних подіях, зрозуміти важливі речі без використання сучасних технологій неможливо. Нині інноваційні технології для роботи та навчання посідають важливе місце в суспільстві. Впродовж останніх років освітні заклади активно впроваджують засоби дистанційного навчання (ДН), що забезпечує доступність навчальної інформації та зручність її отримання незалежно від місця перебування. Застосування дистанційного навчання надає можливість об'єднати не лише здобувачів вищої освіти та викладачів різних країн, а й стимулює освітній процес, обмін досвідом, циркуляцію знань» [48, с. 78].

Питання підготовки фахівця туристичної галузі, здатного ефективно боротися за перспективне робоче місце, є прямим наслідком розвитку методик і технологій, що переважають у конкретний момент суспільного історичного розвитку. Очевидно, що передавання основної навчальної інформації здійснюється з активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, а також методик, сформованих на їх основі, які

частіше доповнюють, а інколи й замінюють традиційні методи підготовки майбутніх фахівців. Такий стан справ потребує постійного оновлення знань, що вимагає активного використання зазначених технологій у процесі підготовки конкурентоспроможних фахівців туристичної галузі.

Впродовж останніх двадцяти років, відбувається перехід від традиційного навчання до навчання на основі комп'ютерних технологій. Застосування дистанційного навчання стало одним із стратегічних напрямів розвитку та реформування системи освіти України. За допомогою мережі Інтернет можна збирати, накопичувати, аналізувати інформацію та передавати її з одного місця до іншого. Онлайн-технології забезпечують можливість проведення конференцій, тренінгів, бесід, дискусії з іншими користувачами мережі тощо. Цифрові технології дозволяють удосконалювати освітній процес та підвищувати його ефективність. Сучасні суспільні виклики вимагають впровадження дистанційної освіти, що передбачає розроблення і використання різних технологій, у тому числі поєднання традиційного навчання зі змішаним.

Невпинний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій спричинив модернізацію сучасної системи освіти, що відображається в розробленій концепції дистанційної освіти. Науковець Є Долинський зазначає: «сучасна дистанційна освіта – це розгалужена система передавання знань на відстані за допомогою різноманітних засобів і технологій, яка сприяє отриманню здобувачами вищої освіти необхідної інформації для використання у практичній діяльності» [49, с. 203].

Розглядаючи вищу професійну освіту варто відмітити, що до пандемії коронавірусу COVID-19 в освітньому процесі переважно використовувалися традиційні методи навчання. Дистанційне навчання до 2020 року повільно впроваджувалось в освітній процес закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців різних галузей знань і спеціальностей у вигляді окремих модулів або самостійної чи індивідуальної роботи. Після введення карантинних обмежень у березні 2020 року всі заклади освіти почали

обирати та застосовувати дистанційні технології для здійснення освітньої діяльності, спілкування, проведення засідань, конференцій, тренінгів тощо.

Згідно з Положенням про дистанційне навчання, під терміном «дистанційне навчання» розуміють: «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних і інформаційно-комунікаційних технологій» [50].

ДН розглядається науковцями як форма організації освіти, коли здобувачі освіти віддалені від викладача у просторі і часі, але можуть підтримувати діалог за допомогою засобів комунікації. Надання доступу до масиву навчальних та інструкційних матеріалів відбувається через різноманітні платформи, що дозволяє здобувачеві вищої освіти організувати розклад навчання у зручному режимі, забезпечити індивідуалізацію навчання. ДН відрізняється від інших форм навчання темпом, інтерактивністю, доступністю та регулюванням режиму пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Під час ДН відбувається поєднання компетентності викладача, інформаційних технологій та цілеспрямованості здобувача вищої освіти. Тому, основною метою ДН здобувачів вищої освіти є «формування особистості, яка має бажання і здатність до спілкування, навчання та самоосвіти» [51, с. 212].

Якщо в Україні дистанційна освіта до пандемії не була досить поширена, то за кордоном вона використовується для перепідготовки і підвищення кваліфікації переважної більшості фахівців різних галузей. Найбільше ДН впроваджене в практику професійної освіти Канади, Великої Британії, США.

Сучасний освітній процес в Україні поєднує звичайне і дистанційне навчання в закладах освіти різних рівнів, адже частина здобувачів освіти внаслідок воєнних дій стали внутрішньо переміщеними особами і

перебувають в інших регіонах країни, а значна кількість населення взагалі виїхала до інших країн і продовжує навчатися в українських закладах освіти за технологіями дистанційного навчання. Як зазначає науковець Т. Собченко: «для підготовки фахівців туристичної галузі завжди було актуальним змішане навчання з поглибленою іншомовною фаховою підготовкою, а під час дистанційного навчання використовуються дистанційні курси навчальних дисциплін – масиви навчальної інформації, які є достатніми для вивчення окремих навчальних дисциплін» [52, с. 28].

Загалом, у технологіях дистанційного навчання можна виділи педагогічні та інформаційні складові. Провідний український науковець із технологій цифрового та дистанційного навчання Н. Морзе в своїй праці трактує інформаційну складову дистанційного навчання, як «сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються людьми для реалізації конкретного складного процесу шляхом поділу його на систему послідовних взаємопов'язаних процедур і операцій, які виконуються більш або менш однозначно, і мають на меті досягнення високої ефективності в пошуку, накопиченні, опрацюванні, зберіганні, поданні, передаванні даних за допомогою засобів обчислювальної техніки та зв'язку, а також засобів їх раціонального поєднання з процесами опрацювання даних без використання машин» [53, с. 24].

Протягом 2020-2023 рр. дистанційне навчання набуло масштабності в Україні. В цей період створено мережі регіональних дистанційних центрів; у закладах вищої освіти модернізовано матеріально-технічні бази, розгорнуто платформи для реалізації і підтримки дистанційного навчання, розроблено електронні бібліотеки та архіви, вивчення навчальних дисциплін здійснюється переважно за допомогою дистанційних технологій; розроблено дистанційні курси; створено інтерактивні навчальні матеріали, організовано наукові та науково-практичні конференції, вебінари, тренінги, конкурси тощо. Така організація освітнього процесу вносить корективи у сам підхід до навчання, серед яких варто виділити такі: модульність, гнучкість,

технологічність, нова роль викладача, паралельність, велика аудиторія, економічність, інтернаціональність, соціальна рівність, самостійність пошуку, аналізу, систематизації та узагальнення інформації, самоорганізація й самоконтроль тощо.

Погоджуємося з твердженням науковиці Н. Безлюдної: «дистанційне навчання має низку переваг у порівнянні з традиційними формами навчання: доступність джерел інформації, передові освітні технології, зручна система консультування, індивідуалізація навчання, зручний графік та місце роботи, демократичні стосунки між здобувачем вищої освіти та викладачем» [54].

Систематизуємо переваги та недоліки дистанційного навчання у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Переваги та недоліки дистанційного навчання

Дистанційне навчання	
Переваги	Недоліки
Можливість навчатися у будь-який час.	Проблема ідентифікації студента.
Можливість навчатися в будь-якому місці.	Проблеми розвитку комунікабельності.
Доступність джерел інформації.	Необхідна сильна мотивація.
Зручна система консультування.	Нестача практичних вмінь та навиків.
Навчання без відриву від основної діяльності.	
Можливість навчатися у власному темпі.	Складність організації навчання здобувача вищої освіти.
Демократичні стосунки між здобувачем вищої освіти та викладачем.	Труднощі соціалізації (перебування поза колективом однолітків може призводити до труднощів в ситуаціях вирішення конфліктів, співпраці тощо).
Доступність навчальних матеріалів.	
Мобільність.	
Навчання в спокійній обстановці.	Проблеми з постійним підключенням до мережі
Індивідуальний підхід.	

Оволодіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.	Інтернет через планове відключення електроенергії у певних населених пунктах і перебої в Інтернет-зв'язку.
Зручність для викладача та здобувача вищої освіти.	
Мінімізація страху чи сором'язливості здобувача вищої освіти під час навчання.	Погіршення стану здоров'я.

Джерело: розроблено автором

З аналізу таблиці 2.1 очевидно, що перелік переваг значно перевищує недоліки дистанційного навчання, але разом з тим, кожний засіб чи технологія, що використовуються під час дистанційного навчання мають свої особливості.

Під засобами дистанційного навчання розуміємо сукупність програмного й апаратного забезпечення для організації і здійснення освітнього процесу в дистанційному форматі. Серед програмних засобів дистанційного навчання виділимо наступні: середовище дистанційного навчання, програмне забезпечення для комунікації викладачів і здобувачів освіти та програмні продукти для створення, поширення і демонстрації навчальних матеріалів та контролю знань здобувачів освіти. До апаратного забезпечення дистанційного навчання віднесемо обладнання, необхідне для здійснення комунікації викладача із здобувачами освіти: комп'ютери, ноутбуки, смартфони, вебкамери, комп'ютерні комунікаційні мережі тощо.

Для підготовки фахівців туристичної галузі використовують різноманітні засоби дистанційного навчання, за допомогою яких відбувається спілкування між викладачем та майбутнім фахівцем туристичної галузі: аудіо та відеозаписи, електронні навчальні матеріали, що пересилаються електронною поштою; системи відеоконференцій, засоби для колективного спілкування, месенджери; інтерактивні програмовані навчальні засоби, навчальне телебачення; комп'ютерні навчальні програми; локальні та

глобальні комп'ютерні мережі тощо. Освітній процес здійснюється у синхронному та асинхронному режимах.

Для проведення освітнього процесу в синхронному режимі викладачі найчастіше застосовують такі засоби дистанційного навчання: відеоконференції з використанням програмного забезпечення Google Meet, Zoom, Microsoft Teams та ін., що дозволяють здійснювати обмін відеозображеннями, які супроводжує звук в режимі реального часу. Крім цього, відомий український науковець у галузі професійної освіти В. Осадчий пропонує використовувати такі засоби дистанційного навчання: «аудіоконференції (обмін звуковою інформацією на цифрових і аналогових засобах зв'язку), комп'ютерні телеконференції; відео-лекції; заняття в чаті (обмін завданнями, повідомленнями); вебзаняття; електронну пошту; youtube та телевізійні канали» [55, с. 197].

Засоби дистанційного навчання можуть використовуватися як окремо, так і комплексно в залежності від оснащення закладу освіти технічними і програмними засобами та специфіки освітніх програм. До найпопулярніших засобів дистанційного навчання в Україні можна віднести наступні: Moodle; Google Classroom, Collaborator, Google Meet, Zoom; Microsoft Teams; Lotus Learning Space; Blackboard Learning System; Redclass; Prometheus; Coursera та інші. Відобразимо їх переваги і недоліки у вигляді таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Найпопулярніші засоби дистанційного навчання в Україні [

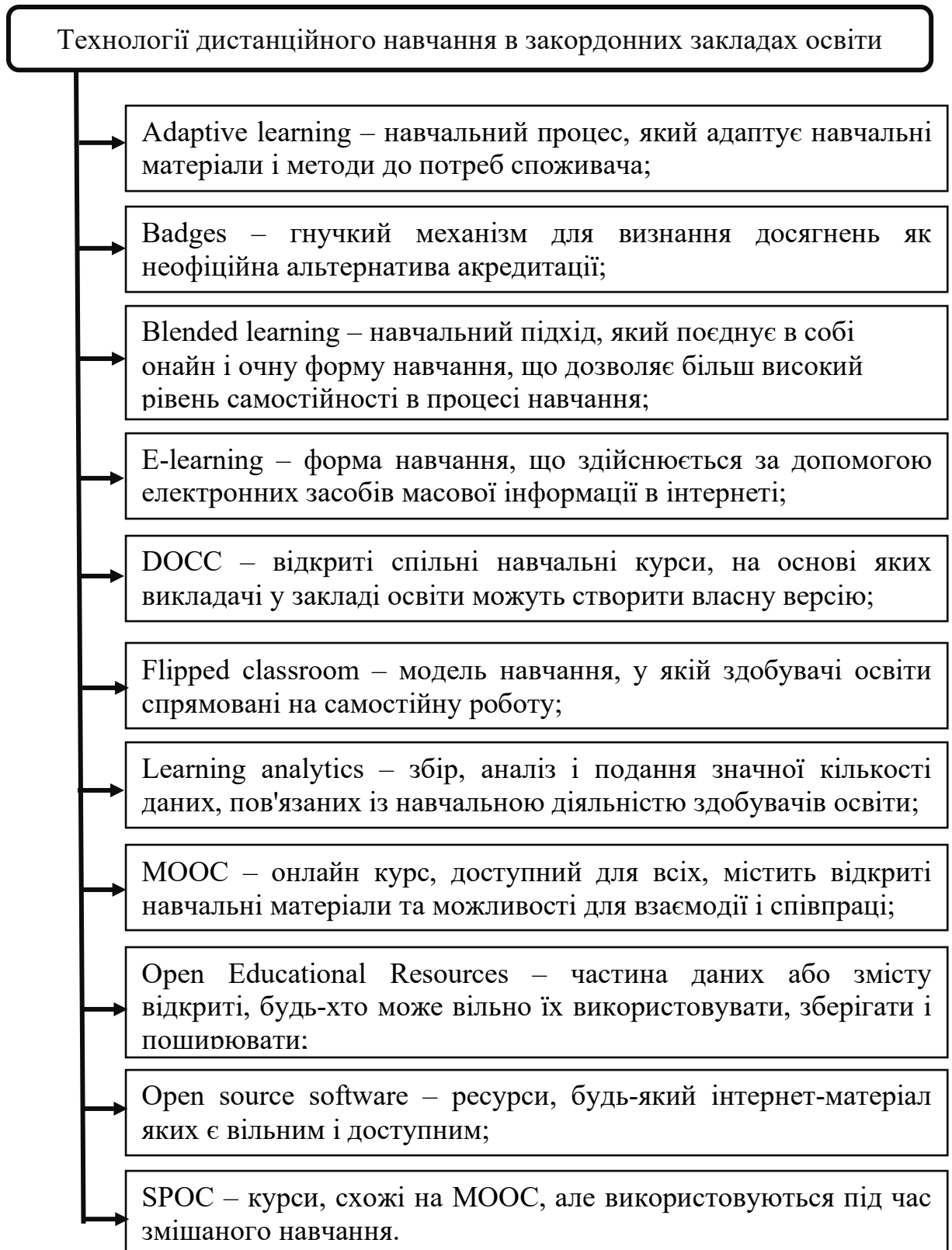
Система	Переваги	Недоліки
Moodle – це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням, спрямована на організацію взаємодії між викладачем та здобувачем вищої	<ul style="list-style-type: none"> – можливість вибору зручного часу; – облік здобувачів освіти, можливості їх персоналізації і розмежування прав доступу до навчальних матеріалів; – контроль і оцінка рівня знань; – анкетування і створення опитувань; – постійне збільшення кількості навчальних матеріалів, які можуть використовувати здобувачі вищої освіти. 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність прямого контакту між здобувачем освіти, викладачем та іншими учасниками освітнього процесу; – відсутність мотивації та самодисципліни; – застарілість архітектури та інтерфейсу;

освіти.		– технічні проблеми, які відбуваються під час налаштування системи.
<p>Google Classroom – безкоштовний вебсервіс, створений корпорацією Google для навчальних закладів з метою спрощення створення, поширення і класифікації завдань безпаперовим шляхом.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – викладачі можуть створювати теми для обговорення, додавати запитання здобувачам освіти та додавати заходи; – простий інтерфейс; – розвиток навичок командної роботи; – можливе оцінювання кожного завдання та обмеження часу для його виконання; – викладачі можуть імпортувати результати навчання здобувачів освіти та змінювати вид діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> – проблеми із службами Google, які обмежують або не підтримують роботу із зовнішніми файлами; – відсутність автоматизованих тестів; – відсутність чатів для комунікації між здобувачем освіти та викладачем.
<p>Skype – програмний продукт, розроблений корпорацією Microsoft для проведення онлайн конференцій, бесід, обміну повідомленнями.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – легкий у використанні; – можливість демонстрації екрану для показу презентацій студентів; – наявність аудіо та відеозв’язку; – працює на усіх видах сучасних пристроїв; – можливість ставити питання віч-на-віч, надсилати файли, переписуватися у чаті, передавати файли, проводити опитування. 	<ul style="list-style-type: none"> – обмеження кількості користувачів; – технічні проблеми з відеозв’язком; – відсутність віртуальної дошки.
<p>Microsoft Teams – є одним із застосунків Office 365 від корпорації Microsoft, який інтегрує користувачів, вміст і засоби, необхідні команді для ефективнішої роботи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – об’єднує все в спільному робочому середовищі, яке містить чат для нарад, файлообмінник та корпоративні програми; – охоплює всі необхідні елементи онлайн-занять; – відеоконференції вдало передають звук і можливість говорити одночасно кільком здобувачам вищої освіти; – наявний онлайн-журнал з оцінками та онлайн-зошити з роботами студентів; – весь сеанс спілкування або його частину можна записати; – доступ з різних платформ; – легкий і доступний запис дзвінків; – можливість міняти фон під час 	<ul style="list-style-type: none"> – мікрофон вмикається самостійно час від часу; – іноді вибиває з програми під час заняття; – обмеження в колективних дзвінках складає 300 учасників.

	зв'язку з вебкамерою.	
Zoom – сервіс, який використовують для підтримки робочих зв'язків, проведення онлайн-зустрічей і навчання в закладах освіти.	<ul style="list-style-type: none"> – містить віртуальну дошку, де здобувачі освіти і викладачі на занятті можуть роботи необхідні записи; – вбудований автоматичний перекладач і різномовний інтерфейс; – весь сеанс спілкування або його частину можна записати; – дозволяє встановлювати анонімні або відкриті опитування респондентів заздалегідь або під час зустрічі. 	<ul style="list-style-type: none"> – обмеження в онлайн-аудиторії до 100 чоловік (у безкоштовній версії); – спілкування можливе лише на 40 хв, після 40 хв потрібно повторно під'єднуватись або придбати ліцензійну версію.
Discord – платформа обміну миттєвими повідомленнями та цифрового розповсюдження інформації з функціями VoIP.	<ul style="list-style-type: none"> – можливість організувати конференцій; – відсутні обмеження у часу на відеотрансляцію; – у чатах може бути необмежена кількість учасників; – вбудована систематизація груп та доступ у середині каналу. 	<ul style="list-style-type: none"> – обмеження обміну файлами (безкоштовно тільки файли менше 8 Мб); – достатньо тривале завантаження додатку.
Prometheus – український громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів.	<ul style="list-style-type: none"> – електронні курси об'єднані в цикли, які дозволяють слухачам здобути повний набір навичок та вмінь в тій чи іншій галузі; – курси абсолютно безкоштовні; – можливість втілення електронних курсів в навчальний процес закладів освіти у форматі змішаного навчання; – можливість роботи з будь-якого пристрою; – можливість навчатися з будь-якого місця. 	<ul style="list-style-type: none"> – успішне завершення курсів та отримання сертифікатів не гарантує наявності потрібних знань і навичок; – недостатня кількість спеціалізованих матеріалів вищого рівня складності; – необхідність постійного підключення до мережі Інтернет.
Coursera – це платформа онлайн-навчання, заснована професорами Стенфордського університету	<ul style="list-style-type: none"> – задля уникнення списування чи інших типів шахрайства на сайті введено «Кодекс честі»; – можливість безкоштовного навчання у провідних науковців світу; – можливість заздалегідь підготуватися до навчання у закладі вищої освіти; – можливість проходження курсів задля розширення світогляду та власного удосконалення. 	<ul style="list-style-type: none"> – низька можливість взаємодії між студентом та викладачем; – багато інформації на форумах курсу, у якій іноді важко зорієнтуватись; – на сайті не приділяється досить уваги студентам з низьким рівнем успішності, як наслідок, вони залишають курси.

Джерело: розроблено автором на основі [21-35]

В сучасних умовах всім учасникам освітнього процесу необхідно розуміти, що вибір системи дистанційного навчання багато в чому визначає характер і ефективність навчання майбутніх фахівців туристичної галузі. Оскільки туризм націлений не тільки на національний ринок, а й на міжнародний, проаналізуємо дистанційні технології, які використовуються в закордонних закладах освіти і відобразимо їх у вигляді схеми.

В сучасних умовах найоптимальнішим для вітчизняних ЗВО є поєднання традиційної і дистанційної форм навчання. Пандемія коронавірусу COVID-19 спричинила різке поширення дистанційних технологій навчання у закладах вищої освіти, в тому числі й туристичного профілю.

11 березня 2020 року Кабінет Міністрів України ухвалив рішення щодо запровадження карантину та заборону відвідування закладів освіти її здобувачами [56].

Відповідно до листа МОН України від 11.03.2020 № 1/9-154 [57] усі заклади освіти незалежно від форми власності і сфери управління перейшли на дистанційну форму навчання та розробили заходи щодо проведення навчальних занять за допомогою дистанційних технологій.

Компанія Google надала безкоштовний доступ до пакету GSuite з низкою безкоштовних інтерактивних інструментів та сервісів Google, розроблених спеціально для дистанційного навчання, про що МОН України повідомило Департаменти (управління) освіти і науки обласних і Київської міської державних адміністрацій [58]. Це й стало основним чинником широкого впровадження в освітній процес закладів вищої освіти дистанційного навчання на основі використання GSuite for Education (Google Classroom, Google Meet та набір інших засобів дистанційного навчання).

У 2020-2021 та 2021-2022 н.р. у зв'язку із підвищенням захворюваності на коронавірус населення окремих регіонів та країни в цілому, навчання у закладах вищої освіти здійснювалося переважно у змішаному форматі, що також сприяло розвитку технологій дистанційного навчання та впровадженню інноваційних засобів для спілкування викладачів із студентами, організації і здійсненню моніторингу освітньої діяльності та проведенню підсумкового оцінювання й атестації здобувачів освіти.

У зв'язку із введенням воєнного стану 24 лютого 2022 року заклади вищої освіти практично усіх регіонів України змушені були перейти на дистанційне навчання.

Як свідчать практика й низка досліджень, вища освіта в період 2020-

2023 рр. чітко розвивається у напрямі дистанційного або змішаного навчання.

Далі, для прикладу, розглянемо засоби дистанційного навчання, що використовуються у ЗВО (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Засоби дистанційного навчання, що використовуються у ЗВО

Засоби дистанційного навчання	Заклади освіти			
	Вінницький торговельно-економічний інститут	Вінницький національний аграрний університет	Національний університет імені Василя Стуса	Київський національний університет імені Т. Шевченка
Moodle	+	+	+	+
Google Classroom, Meet			+	
Zoom	+		+	
Ms Teams			+	
Prometheus	+		+	+

Джерело: розроблено автором

З таблиці 2.3 зрозуміло, що розглянуті заклади вищої освіти не використовують лише один засіб дистанційного навчання, а вдало поєднують їх. Це дозволяє ефективно та продуктивно проводити навчання і максимально комунікувати із здобувачами вищої освіти.

В межах дисертаційного дослідження нами розроблено низку засобів дистанційного навчання на основі середовища Google Classroom з навчальної дисципліни «Основи туризмознавства» для здобувачів освіти першого (бакалаврського рівня) на основі повної загальної середньої освіти (додаток Б, рис. Б.1). Розроблений курс містить матеріали лекцій та практичних робіт (додаток Б, рис. Б.2). На Google Disk створена папка, де розміщені усі приєднані до курсу навчальні матеріали (додаток Б, рис. Б.3). Це дозволяє ефективно використовувати не тільки текстові матеріали, а й відеолекції, тестові завдання, мультимедійні презентації, ментальні карти, інтерактивні

вправи, віртуальні дошки тощо, що створюються на основі використання локальних і хмарних програмних продуктів.

Для зворотного зв'язку та моніторингу результатів освітньої діяльності студентів у рамках змішаного і дистанційного навчання використовуються опитувальники і тести, реалізовані у вигляді форм Google – ефективні засоби дистанційного навчання для проведення оцінювання, самооцінювання та дослідження суспільної думки. До кожного заняття з навчальної дисципліни «Основи туризмознавства» у Google Classroom розміщені розроблені нами тестові завдання (додаток В), які містять запитання різних типів (вибір однієї правильної відповіді, вибір кількох правильних відповідей, впорядкування, встановлення відповідності тощо), що дозволяє точніше та ефективніше оцінити роботу майбутніх фахівців туристичної галузі та рівень їх знань. Результати тестування одразу відображаються у Google Classroom, що дозволяє студентам побачити можливі прогалини у засвоєнні теоретичного матеріалу і ліквідувати їх.

Для кращого засвоєння освітнього контенту у змішаному й дистанційному навчанні вважаємо використання максимальної його візуалізації та систематизації за допомогою локальних засобів дистанційного навчання – мультимедійних презентацій, графіків та діаграм, веб-сайтів, ментальних карт, електронних таблиць тощо.

До мережевих засобів дистанційного навчання для демонстрації навчальної інформації відносяться: хмари тегів, ментальні карти, хмарні сервіси, додатки, інтерактивні вправи та словники, віртуальні дошки, блоги, сайти, онлайн-конструктори тощо, використання яких, у поєднанні з Google Classroom, дозволяє відображати навчальну інформацію зручніше для сприйняття майбутніми фахівцями туристичної галузі. Так, у додатку Д наведені розроблені нами хмари тегів – інтерактивні словники з тем: «Види туризму залежно від засобу пересування» (рис. Д.1), «Види туризму залежно від мети подорожі» (рис. Д.2) та ін. Такі інтерактивні засоби дистанційного навчання дозволяють візуалізувати вивчення основних теоретичних аспектів

професійно-спрямованих навчальних дисциплін та полегшити їх запам'ятовування. Кожне слово у такій хмарі тегів містить посилання на окремий веб-ресурс і дозволяє легко та швидко відкрити його у вікні браузера. Таким способом зручно здійснювати систематизацію визначень та основних понять із теоретичного матеріалу навчальних дисциплін.

Одним із засобів альтернативного подання навчального матеріалу є ментальна карта – інструмент для відображення процесу мислення і структуризації інформації у візуальній формі. Такий спосіб подання інформації у ЗВО є дієвим, адже на лекційних заняттях розглядаються об'ємні питання, конспектувати які досить важко, а ментальна карта може стати найкращим варіантом структурування таких масивів інформації, адже, як зазначає науковця Т. Позднякова: «ментальні карти передбачають різні прийоми, щоб активувати процес сприйняття: лінії різної товщини і кольору, ключові слова, значущі для автора карти, використання графічних образів і символіки, інтерактивні гілки тощо. Техніка роботи із ментальними картами допомагає організувати і упорядкувати інформацію, а також поліпшити процеси її сприйняття та запам'ятовування» [59, с. 8].

Використання ментальних карт розвиває логіку та вміння структурувати навчальний матеріал до найважливішого, підвищує якість та інтенсивність навчання, тренує пам'ять. Окрім того, карту знань можна будувати під час опрацювання значних за обсягом навчальних тем – замість об'ємних конспектів та витрат часу для записування матеріалів здобувач освіти формує лише одну блок-схему. Ментальна карта, як засіб дистанційного навчання, допомагає реалізувати один із принципів педагогіки – принцип наочності і дає змогу охопити одним поглядом зміст теми, демонструючи все найважливіше в асоціативних порівняннях та зв'язках. Зразки ментальних карт, розроблених нами до лекцій навчального курсу «Основи туризмознавства» наведені у додатку Е.

Під час роботи з Google Classroom доцільно використовувати Google документи, Google таблиці і Google презентації – це також один із

ефективних прикладів використання хмарних технологій у змішаному чи дистанційному навчанні. Використовуючи ці сервіси, викладач може створювати та редагувати практично всі популярні типи файлів, що використовуються в освітньому процесі, адже Google Workspace – найпоширеніша система засобів дистанційного навчання, заснована на хмарних технологіях, що використовується в освітньому процесі.

Ще одним із сучасних засобів дистанційного навчання для візуалізації та залучення здобувачів освіти до активної участі в освітньому процесі є інтерактивні вправи, які створюються за допомогою різноманітних програмних платформ і онлайн-сервісів, таких як: LearningApps, Wizer, Kahoot, ThingLink, Glogster та ін.

У додатку Ж наведені зразки розроблених нами інтерактивних вправ до лекцій навчального курсу «Основи туризмознавства» за допомогою безкоштовного онлайн-сервісу LearningApps, який дозволяє створити різноманітні інтерактивні завдання для вивчення, повторення, узагальнення та систематизації знань і є ефективним засобом дистанційного навчання, який можна використовувати на різних етапах лекційних, практичних чи лабораторних занять.

До сучасних засобів дистанційного навчання, завдяки яким можливе поєднання тексту, зображення, гіперпосилань, презентацій, інтерактивних елементів, відео й аудіоматеріалу в спільному віртуальному середовищі відносять віртуальні дошки. Як зазначають практики: «на віртуальних дошках можна розміщувати завдання і спільно виконувати їх, поширювати навчальну інформацію, збирати ідеї для проектів та обговорень, організувати мозкові штурми, узагальнювати та систематизувати навчальну інформацію, залишати окремі дописи, нотатки, файли, посилання, а також коментувати та оцінювати їх» [60].

Віртуальні дошки використовуються в освітньому процесі як «платформи для організації групової діяльності студентів під час мозкового штурму, узагальнення та систематизації знань чи рефлексії; розміщення

навчальної інформації або завдань для пошуку; організації спільних операцій під час виконання завдань для самостійної роботи, проектних ідей та їх обговорення» [61, с. 11].

На відміну від використання звичайних інтерактивних дошок або паперів для нотаток, здобувачі освіти, які працюють на віртуальних інтерактивних дошках, як стверджує науковець Н. Дзямулич: «мають можливість переглядати результати роботи інших груп під час виконання запропонованих завдань, негайно аналізувати їх та досягати згоди з дискусійних питань» [62, с. 37].

Нині в мережі Інтернет розміщено значну кількість вебресурсів для створення віртуальних інтерактивних дошок, з яких найуживанішими серед освітян є: Glogster, Padlet, FlockDraw, Scribblar, CoSketch та ін.

Відповідно до особливостей використання в освітньому процесі, їх умовно можна розподілити на чотири групи:

- дошки для створення інтерактивних плакатів, електронних публікацій тощо;
- дошки для малювання;
- дошки для зберігання нотаток;
- дошки для організації спільної роботи викладачів і студентів із різноманітним контентом та можливістю спільного його редагування.

Тому, використання віртуальних інтерактивних дошок для організації етапу реалізації базових знань та мотивації освітньої діяльності допомагає сформувати у студентів стійку пізнавальну мотивацію; стимулює їх до подальшої освіти, самоосвіти та пізнавальної діяльності. Зразки віртуальних дошок, розроблених нами для візуалізації і систематизації навчальної інформації з курсу «Основи туризмознавства», наведено в додатку І.

Виконані завдання практичних робіт студенти завантажують у GoogleClassroom для перевірки викладачем. У додатку К наведено зразок виконання практичного завдання на прогнозування діяльності туристичної компанії.

Впровадження інноваційних технологій в дистанційне навчання та підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі є необхідністю для сучасної професійної освіти, адже науковці попереджають: «потреба у формуванні людини третього тисячоліття – це новий виклик світовій системі освіти. Наскільки ясно і адекватно ми зможемо визначити і реалізувати нові технології навчання, і його різноманітні форми, для поліпшення якості і збільшення масовості освіти, настільки продуктивно вітчизняна освіта виконає це історичне замовлення – створення в нашій країні нового громадянського суспільства» [62].

Впровадження засобів дистанційного навчання в освітній процес майбутніх фахівців туристичної галузі спрямоване на формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування за допомогою засобів комп'ютерної мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно). На основі використання дистанційних технологій здобувачі вищої освіти розвивають творчі та інтелектуальні здібності за допомогою відкритого й вільного використання всіх освітніх ресурсів і програм, включно з наявними в інтернеті.

2.3. Застосування цифрових технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі

Трансформація освіти в Україні відображає особливості, проблеми та напрямки змін із більш широким професійним розвитком. Нині традиційні форми і методи навчання у закладах вищої освіти не дозволяють здобувачам освіти досягнути цілісного розуміння внутрішньої сутності освітнього процесу і явищ, власних резервів саморозвитку та належного рівня готовності до майбутньої професійної діяльності без застосування цифрових технологій.

Для професійної підготовки фахівців туристичної галузі необхідні заходи, які забезпечують особистісний і професійно спрямований розвиток і саморозвиток, оригінальність, гнучкість і продуктивність мислення, професійну мобільність, креативність, комунікабельність тощо. В сучасній вищій освіті звичним стало впровадження цифрових технологій під час аудиторної, позааудиторної, індивідуальної та самостійної роботи здобувачів освіти для інтерактивної організації освітнього процесу (дидактичні ігри, мультимедійні презентації, комп'ютерне моделювання та тестування, елементи доповненої та віртуальної реальності тощо).

Необхідність використання цифрових технологій в ЗВО зростає через потребу у підготовці кваліфікованих фахівців туристичної галузі, здатних застосовувати свої здобуті знання в майбутній професійній діяльності, що спонукає ЗВО до створення умов для набуття якісних знань та формування вмінь використовувати цифрові технології для ефективного вирішення професійних завдань.

Використання цифрових технологій у ЗВО дозволяє задовольнити потреби в кваліфікованому персоналі на робочих місцях та підвищити рівень академічної підготовки, розширити і вдосконалити фахові та загальні компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Очевидно, що для того, щоб сформувати загальні та фахові компетентності в підготовці фахівців туристичної галузі, необхідно забезпечити умови для поглибленого вивчення іноземних мов, проходження практичної підготовки та стажування в закладах туристичної індустрії на території України та за її межами, використання в освітньому процесі спеціалізованих програмних засобів для керування автоматизованими системами на робочих місцях та системної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації тощо. Проблема працевлаштування випускників у туристичній галузі носить складний, комплексний характер: випускники ЗВО з дипломом бакалавра чи магістра, але без реальної практичної роботи, не завжди готові до вимог, які висувають до них роботодавці; разом з тим,

власники туристичних компаній змушені обирати кращих серед претендентів без досвіду роботи, щоб заповнити вільні робочі місця.

Під спеціалізованими цифровими технологіями розуміємо науково обґрунтовані технології професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, які спрямовані на її оптимізацію та ефективність, а також базові інструменти оновлення матеріально-технічної бази на основі останніх досягнень науки і технологій.

За результатами аналізу літератури та оцінки професійної підготовки фахівців туристичної галузі, можна стверджувати, що цифрові технології – це основа інформатизації освіти, яка передбачає: підвищення якості освіти шляхом більш повного використання наявної інформації; підвищення ефективності освітнього процесу на основі його індивідуалізації та інтенсифікації; впровадження активних методів комп'ютерного навчання, підвищення творчої та інтелектуальної складової; досягнення необхідного рівня професіоналізму в оволодінні засобами цифрових технологій; інтеграція різних видів діяльності; забезпечення безперервності освіти; навчання здобувачів освіти впродовж життя в інформаційному суспільстві; підвищення професійної компетентності та конкурентоспроможності майбутніх фахівців туристичної галузі; розроблення матеріалів для дистанційного (змішаного) навчання; вдосконалення програмно-методичного забезпечення освітнього процесу [8-12; 26-34].

В освітньому процесі ЗВО необхідно створити умови для розвитку креативного і логічного мислення здобувачів освіти, усвідомлення необхідності використання цифрових технологій для управління та прийняття рішень в майбутній професійній діяльності, вивчення складних економічних та операційних процесів у галузі туризму. Для того, щоб вільно застосовувати набути знання під час практичної професійної діяльності необхідно якісно навчатися та самовдосконалюватись.

В період цифровізації суспільства важко уявити підготовку майбутніх фахівців без використання цифрових технологій. Впродовж останніх років в

сучасній системі освіти, як правило, активно використовуються інтерактивні мультимедійні технології, технології скрінкастингу, віртуальної та доповненої реальності, 2D та 3D моделювання, системи штучного інтелекту, різноманітні ресурси мережі Інтернет тощо, що значно вплинуло на вектор розвитку системи професійної освіти загалом, зокрема, на її зміст, форми та методи навчання, що призвело до кардинальних змін в організації освітнього процесу ЗВО. Нині всі заклади вищої освіти на достатньому рівні забезпечені технічними та програмними засобами для організації ефективного освітнього процесу в умовах цифрової трансформації суспільства.

Аналіз наукових праць та досвіду практичної діяльності науковців у підготовці фахівців туристичної галузі дозволив виокремити декілька ключових аспектів використання цифрових технологій в освітньому процесі.

Цифрові технології є потужним та ефективним інструментом для подання освітнього контенту у різноманітних формах (текст, графіка, анімація, аудіо, цифрове відео тощо) як основного чи додаткового джерела навчального матеріалу. Останнім часом значна увага приділяється розробленню та вдосконаленню електронних підручників та посібників з навчальних дисциплін. Демонстрація просторових анімованих моделей є перспективним напрямком використання цифрових технологій в підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, адже дозволяє відтворювати складні природні та технологійні процеси, динамічні явища, які приховані від спостереження в звичайних умовах навчання. Основні труднощі в реалізації такого освітнього процесу пов'язані з необхідністю використання досить складного програмного забезпечення, підвищеними вимогами до цифрової компетентності викладачів та, загалом, високою вартістю створення навчального контенту. Цифрові освітні засоби – це перспективний та високоефективний інструмент, що дозволяє візуалізувати навчальні матеріали, структурувати та систематизувати значні обсяги інформації в порядку, що відповідає логіці знань та рівню сприйняття даного контенту здобувачами освіти.

Проблема підготовки фахівців туристичної галузі полягає в тому, що в освітньому процесі з низькою ефективністю використовуються спеціалізоване програмне забезпечення для професійної підготовки фахівців туристичної галузі, яке впроваджено в практику роботи туристичних підприємств. Повноцінне використання таких програмних продуктів дозволить значно підвищити професійну компетентність майбутніх фахівців туристичної галузі та їх конкурентоспроможність на ринку праці.

На підставі цього припущення нами розроблена загальна модель, що описує механізм впровадження цифрових технологій в освітній процес та їх вплив на якість підготовки фахівців туристичної галузі [23] (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Механізм впливу цифрових технологій на підготовку фахівця [розроблено автором].

Класифікуємо цифрові технології, які необхідно впроваджувати для формування фахової компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

1. Застосування стандартного програмного забезпечення, наприклад, пакету програм Microsoft Office для операційних систем Windows, macOS, iOS та Android: Outlook, InfoPath, Communicator, Publisher, Visio, Project, Query, OneNote, Groove, SharePoint Designer, Picture Manager, Diagnostics; а також систем ілюстративної й ділової графіки та видавничих систем, експертних систем та програм для ведення бухгалтерського обліку, правових баз даних, програм розпізнавання символів, програм-перекладачів, програм обробки відео та звукових файлів, навчальних програм для вивчення іноземних мов, програм математичних розрахунків, моделювання

та аналізу експериментальних даних тощо.

2. Застосування спеціалізованих типових програмних комплексів для управління в туристичній галузі: Мастер-тур, Мастер-Web, ТІС, ТІС Навігатор, TurWin, Само-Тур, Турбо-Тур та ін.

3. Використання глобальних комп'ютерних систем резервування та бронювання туристичних послуг: Amadeus, Worldspan, Galileo, Sabre, Fidelio Hotel Bank, Алеан, Сирена, Matisse, Express, Кипарис, Пансіон та ін.

4. Інтернет-технології: WWW (World Wide Web), електронна пошта; ІР-телефонія, телеконференції, вебінари тощо.

5. Автоматизовані системи управління туристичним підприємством: Парус, Галактика та ін.

У межах дисертаційного дослідження проаналізовано діяльність туристичних компаній та з'ясовано, що крім стандартних програм використовуються спеціалізовані цифрові додатки для підвищення продажів, купівельної активності та активізації продажів через Інтернет, до яких відносять CRM-системи. Визначення CRM розшифровується як «Customer Relationship Management, що означає «управління взаємовідносинами з клієнтами» і відноситься до всіх стратегій, методів, інструментів і технологій, які використовує бізнес для розвитку, утримання і залучення клієнтів. Customer Relationship Management – це «особливий підхід до ведення бізнесу, при якому на перше місце діяльності компанії ставиться клієнт» [63]. Основним завданням CRM є нагадування бізнесу про клієнта, відповідаючи на три основних питання: «Кому?», «Коли?», «Що?». Зазвичай, це «завдання виникає після знайомства з клієнтом і закінчується після завершення угоди. Сучасна CRM вже на етапі вхідного дзвінка отримує інформацію про те, звідки клієнт прийшов і що шукав, а якщо раніше він уже телефонував, система покаже, хто він і про що раніше з ним говорили» [63].

Значна кількість великих та середніх підприємств туристичної галузі використовують для управління відносинами з клієнтами спеціалізовані

програмні продукти: Worksection, AmoCRM, Мегаплан, FreshOffice, Terrasoft та ін. Для формування навичок роботи майбутніх фахівців туристичної галузі ми пропонуємо використовувати зазначені вище програмні засоби в освітньому процесі, наприклад, під час проведення лабораторних занять з навчальних дисциплін: «Цифрові технології в галузі туризму», «Інформаційні системи і технології в туризмі», «Менеджмент та маркетинг туризму», «Автоматизація діяльності туристичного підприємства». Для визначення найбільш вдалого програмного засобу для використання в освітньому процесі, нами проведено їх порівняльний аналіз (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз кращих CRM-систем на ринку України для туристичного бізнесу

Назва програми	Короткий опис
Worksection	Потужна онлайн-система управління проектами, командами, ефективного управління комунікацією і відстежування процесів онлайн.
amoCRM	Синхронізує усі заявки клієнтів, назавжди зберігає про них усю інформацію та автоматизує роботу менеджерів.
Pipedrive	Ефективна CRM-система для управління конвеєрами продажів для постачальників і підприємств, що розвиваються, з великим набором функцій.
Vpm'online	Хмарна система для великих і середніх компаній, яка допомагає об'єднати і прискорити процеси продажів, маркетингу та сервісу, а також операційні процеси організації.
Microsoft Dynamics 365	Дозволяє вибудовувати бізнес-процеси відповідно до ефективних моделей, розроблених компаніями або сценаріями, запропонованими бізнес-логікою системи.

Джерело: розроблено автором

Основними критеріями вибору CRM-систем стали:

- відповідність функціональних можливостей системи цілям бізнесу і стратегії компаній туристичної галузі;
- можливість інтеграції з іншими корпоративними інформаційними

системами і соціальними мережами;

- можливість доопрацювання CRM-системи її розробниками з орієнтацією на потреби компанії;
- відповідність CRM технічним вимогам;
- сукупна вартість володіння CRM-системи (вартість ліцензій, впровадження, технічний супровід) тощо.

Цифрові технології є складовими інноваційної професійної діяльності у будь-якій галузі людської праці. Науковці зазначають, «зміни, що вони породжують, є двигуном соціально-економічного розвитку як незворотного, спрямованого закономірного процесу перетворень. Вичерпання джерел видимих новацій привело до еволюції нових форм, безупинного пошуку і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства» [64, с. 273].

Дослідники акцентують увагу на різних аспектах інноваційної діяльності туризму. Так, С. Дичковський зазначає, що «інновації в туризмі – це надання послуг, що в певний період мають високі споживчі якості, при цьому вони націлені на підвищення рівня задоволеності туриста, його якості життя» [65, с. 18].

Як зазначає Г. Горіна, «інновації в туризмі передбачають створення нового товару, яким може бути або маршрут, або місце відпочинку тощо. Крім того, вони повинні базуватися на низці принципів, використання яких приводить до позитивних результатів» [66, с. 241-245].

На думку Ю. Миронова, «інноваціями в сфері туризму є різнобічні організаційно-керуючі нововведення, в тому числі зміна правового забезпечення, організація нових видів туристської діяльності і нових турпродуктів на основі використання сучасних технологій» [67, с. 459].

А. Манько, О. Орлик розглядають «інноваційну діяльність туристичного підприємства як комплекс наукових, організаційних, технологічних, комерційних, фінансових заходів, що приводять до інновацій,

а інноваційний потенціал туристичного підприємства – як здатність його організаційної культури до самодобудови» [68, с. 121].

Таким чином, характеризуючи інновації в туристичній галузі, насамперед мають на увазі розроблення і впровадження нових туристичних продуктів, організаційних рішень, впровадження нових принципів надання туристських послуг на основі використання сучасних цифрових технологій. Багато в чому інновації в туристичній галузі зумовлені технологічним розвитком суспільства, що формує цифрову, віртуальну, змішану реальність зі особливими культурними, соціальними, споживчими практиками. В діяльності постачальників традиційних туристичних послуг (агенції, перевізники, готелі, ресторани, заклади культури) основна робота з клієнтом проходила через спеціалізовані підприємства – туристичні фірми.

Розвиток цифрових технологій спричинив виникнення і широке використання віртуальних туристичних операторів і агентств. Перевагою таких новоутворень є створення туру замовником у режимі он-лайн із урахуванням своїх побажань і одночасна оплата туру. Окремі готельні мережі використовують сучасні програмні комплекси для бронювання, пропозиції і компонування послуг, інформаційного супроводження клієнтів. Прогресивні готелі мають інтелектуальні комп'ютерні системи, що запам'ятовують параметри усіх налаштувань клієнтів, їх уподобання в їжі, розвагах, музиці, телепрограмах, температурних режимах в кімнаті, розпорядку дня тощо).

Таке зміщення обслуговування споживача з реального ринку в цифровий виводить туроператора за межі надання послуг, а діалог споживача безпосередньо з надавачем послуги є все конструктивнішим і популярнішим. Використання цифрових технологій у кінцевому розумінні знижує різноманітні ризики клієнта. Якщо переважна більшість туристичних компаній працює на умовах передплати, то використання онлайн-сервісів дозволяє сплатити за послуги тільки після їх отримання з можливістю відмовитися від них.

Цифрові технології та ринок онлайн-послуг змінюють алгоритм споживчої поведінки туриста, який має можливість самостійно формувати свій туристичний продукт. Турист може встановлювати і змінювати маршрут подорожі, ґрунтуючись на інформації, що розміщена на сайтах цікавих для нього дестинацій; бронювати різноманітні послуги засобів пересування, проживання, харчування, розваг, супутніх сервісів. Найпоширенішими в туристичній галузі інноваціями на основі цифрових технологій, є нововведення в галузі транспортних послуг та послуг розміщення (електронне бронювання, електронні квитки, електронні візи). Прикладом найпоширеніших інновацій є послуга «електронний квиток», що дозволяє зареєструватися на рейс в онлайн-режимі та й загалом всі послуги на електронні продажі. Вони дають можливість отримувати необхідну інформацію про готелі, культурні заходи, події в дестинації. Інформація про такі види інновацій, їх переваги і недоліки досить докладно розглянуті в літературі [69; 70; 71].

Зважаючи на те, що значна кількість туристів не володіють на високому рівні цифровими технологіями, фахівець туристичної галузі повинен вміти допомогти клієнтам у цьому питанні, тому формування навичок роботи із засобами цифрових технологій для оформлення різноманітних документів, вибору послуг, взаємодії з інформаційними системами готелів, перевізників та інших організацій тощо, має здійснюватися під час проведення лабораторних занять із навчальних дисциплін, які забезпечують формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців туристичної галузі.

Проаналізуємо застосування цифрових технологій для формування, поглиблення й удосконалення навичок роботи з програмним забезпеченням в освітньому процесі майбутніх фахівців туристичної галузі.

Основи роботи з текстовим процесором, електронними таблицями, комп'ютерними презентаціями, растровою і векторною графікою вивчалися майбутніми фахівцями туристичної галузі на уроках інформатики у

зкладах загальної середньої освіти, тому в ЗВО у них мають удосконалитися та поглибитися навички використання стандартного програмного забезпечення у майбутній професійній діяльності.

Так, наприклад, поглиблення і удосконалення навичок роботи з стандартним програмним забезпеченням доцільно здійснювати під час вивчення розділу «Цифрові технології оброблення інформації» з навчальної дисципліни «Цифрові технології в галузі туризму», у змісті якого закладено теми: «Створення і редагування текстових документів складної структури», «Оброблення масивів даних з використанням електронних таблиць», «Підготовка демонстраційних матеріалів з використанням комп'ютерних презентацій і публікацій», «Автоматизація введення і оброблення даних з використанням цифрових технологій» та ін.

Вивчення зазначених тем спрямовано на виконання лабораторних робіт із застосуванням найбільш поширеного стандартного програмного забезпечення:

- створення документів складної структури у текстовому процесорі (Microsoft Word, Open Office Writer, GoogleDocs та ін.), під час яких у майбутніх фахівців туристичної галузі поглиблюються та удосконалюються навички створення та редагування текстових документів;

- створення електронних таблиць, проведення розрахунків з використанням вбудованих операторів і функцій, побудови діаграм і графіків в електронних таблицях (Microsoft Excel, Open Office Calc, Google Sheets та ін.) під час яких у майбутніх фахівців туристичної галузі поглиблюються та удосконалюються навички створення та редагування електронних таблиць, використання вбудованих операторів і функцій для оброблення даних, візуалізації масивів даних за допомогою діаграм і графіків;

- створення комп'ютерних презентацій, налаштування демонстрацій, проектування автоматичного керування ними з використанням програмного забезпечення (Microsoft PowerPoint, Open Office Impress, Google

Presentations та ін.), створення, макетування та оформлення різного виду поліграфічної продукції з використанням настільних видавничих систем (Microsoft Publisher, InDesign та ін.), під час виконання яких у майбутніх фахівців туристичної галузі удосконалюються і поглиблюються навички підготовки і оформлення презентаційних матеріалів та поліграфічної продукції;

– використання програмного забезпечення для автоматизації введення та оцифрування інформації (Fine Reader, MapEdit, Easy Trace, Descartes та ін.), під час виконання яких майбутні фахівці туристичної галузі удосконалюють навички сканування, розпізнавання, перекладання текстових документів, оцифрування графічних зображень, оброблення та конвертування звукових та відео-файлів тощо.

Другий розділ навчальної дисципліни «Цифрові технології в галузі туризму» спрямований на поглиблення й удосконалення навичок використання інтернет-технологій. Він містить лабораторні роботи з тем: «Пошук і систематизація інформації в мережі», «Створення сайтів і блогів», «Робота з електронною поштою», «Створення опитувальників і аналіз результатів опитувань», «Організація і проведення відео конференцій та вебінарів» та ін.

Виконання перерахованих лабораторних робіт сприяє формуванню, поглибленню й удосконаленню навичок роботи із пошуковими каталогами та системами, тематичними закладками, електронною поштою, онлайн-ресурсами для створення та проведення опитувань (Формами Google та ін.), організації і проведення відео конференцій та вебінарів, створення і ведення сайтів та блогів тощо.

Формування навичок роботи з спеціалізованими типовими програмними комплексами для управління в туристичній галузі у майбутніх фахівців можливе під час вивчення тем першого розділу навчальної дисципліни «Автоматизація діяльності туристичного підприємства».

Розглянемо використання в освітньому процесі типових програмних комплексів для управління в туристичній галузі на прикладі комплексу «Мастер-тур». Типові програмні комплекси відповідають вимогам світового туристичного менеджменту, оскільки вони універсальні: можуть використовуватися як для невеликих туристичних фірм так і для потужних туристичних компаній, незалежно від характеру їхньої туристичної діяльності. Програми прості у використанні, не потребують спеціальної комп'ютерної освіти, захищені від некоректних дій користувача, мають інтуїтивно зрозумілий інтерфейс.

Для формування навичок роботи з програмним комплексом достатньо виконання лабораторних робіт з тем: «Встановлення й налаштування програмного комплексу», «Підготування туристичних послуг до продажу», «Робота з туристичним модулем комплексу», «Робота з фінансовим модулем комплексу»

Під час виконання лабораторних робіт студенти використовують програмний комплекс із різними правами доступу. Наприклад, під час лабораторної роботи із встановлення і налаштування програмного комплексу «Мастер-тур» сформовуються навички ведення інформаційних довідників (заповнення баз даних по країнах, готелях, авіакомпаніях), систематизації ресурсів, встановлення та редагування системи цін, знижок, календарних періодів, підготування ілюстративних матеріалів, адміністрування прав користувача (кому і які операції дозволено).

Під час виконання лабораторної роботи з підготування туристичних послуг до продажу у майбутніх фахівців туристичної галузі формуються навички використання цифрових технологій для формування турпродукту, прораховування очікуваного прибутку за тур та розміру комісійних агенту, комплектування групи та роботи з індивідуальними туристами, прискорення та спрощення процесів формування туристів – підготовки та роздруковування пакетів необхідних документів (туристичні путівки, ваучери, анкети посольства, фінансову звітність та інше), запобігання

помилкам у роботі з клієнтами; квотування будь-яких послуг туру; відслідковування ходу оплати по туру та контролю проведення туру; оцінювання поточного фінансового стану фірми. Основним змістом лабораторної роботи є використання довідників «Тур» та «Послуга». Де «Тур» – це набір (блок) послуг, які продаються клієнту. Зазвичай – це переліт, трансфер, проживання, декілька екскурсій, віза, страхування.

Лабораторна робота «Робота з туристичним модулем комплексу», передбачає продовження роботи, розпочатої на попередніх лабораторних роботах, тобто студенти працюють в режимі “Квоти на послуги”: вводять квоти на послуги, наприклад на певні авіа перельоти, визначають та редагують ціни, знижки; в режимі “Дата та завантаження турів”: визначають графіки поїздок, календарних періодів та в режимі “Конструктор турів”: конструюють тури для продажу, формують типові туристичні блоки з яких і складається туристичний тур.

Лабораторна робота «Робота з фінансовим модулем комплексу» передбачає формування вмінь для роботи в декількох режимах: каса; розрахунки з агентами; директор; розрахунки з партнерами; фінансовий стан; затрати по заїзду.

Охарактеризовані вище технологічні операції складають основну частину будь-якого програмного комплексу та є бек офісною складовою офісних цифрових технологій, тому іноді такі програмні комплекси називають саме бек офіс. Безперечно в кожному комплексі присутня і фронт офісна складова: автоматизовано обслуговування клієнта (бронювання агентами та клієнтами послуг, турів, їх продаж): реалізовано технологію без паперового офісу (широкі можливості підготування стандартних документів – ваучерів, списків для посольств, анкет, звітів по платежах, бронюванню, продажу путівок). Таким чином, під час виконання лабораторних робіт майбутні фахівці туристичної галузі використовують цифрові технології для формування практичних навичок професійної діяльності.

Практичні навички використання глобальних комп'ютерних систем резервування та бронювання туристичних послуг майбутні працівники туристичної галузі можуть сформулювати під час виконання лабораторних робіт з другого розділу навчальної дисципліни «Автоматизація діяльності туристичного підприємства». Одним із сервісів, який можна встановити безкоштовно і емулювати роботу туристичного підприємства є Worldspan Net. Ресурс надає термінальні рішення підключення до системи бронювання; друк квитків та звітності; продукт для самостійного введення тарифів; оформлення корпоративного сайту для бронювання в on-line; підключення до Інтернету; надання обладнання; навчання; технічний супровід та служба оперативної підтримки. Користувачам Інтернету та корпоративним клієнтам пропонується: глобальні інформаційні портали; інструменти для самостійного бронювання в on-line; програмне забезпечення для автоматичної виписки квитків на різні маршрути та за різними тарифами; друк маршрутного листа; зберігання даних про номери квитків та маршрути; електронну передачу інформації.

Ознайомитися із роботою глобальних комп'ютерних систем резервування та бронювання туристичних послуг студенти можуть за дві лабораторні роботи. Одна з них необхідна для вивчення функціоналу комп'ютерних систем резервування та бронювання туристичних послуг, а друга для формування навичок резервування та бронювання туристичних послуг на земульованій туристичній компанії.

Окремим напрямом цифрових технологій, які доречно використовувати в освітньому процесі майбутніх фахівців туристичної галузі є онлайн-ресурси для самостійного керування туристичним продуктом.

Нині, як зазначають науковці, «впровадження інноваційних технологій у туристичну галузь, кардинально змінює не лише бізнес-процеси, а й взагалі усі аспекти туристичної галузі, серед найпоширеніших новітніх напрямків цифрового розвитку у туризмі слід виділити технологію Blockchain, яка реалізує розподілену базу даних, не підключену до загального сервера» [72].

Технологія blockchain використовується туристичними агентствами повсякчас, яскравим прикладом того є метапошукова система – «пошукова система, яка на відміну від класичних пошукових машин не має власної бази даних і власного пошукового індексу, а формує пошукову видачу за рахунок змішування і переранжування результатів пошуку інших систем» [73].

Науковці виділяють чотири основних можливості використання технології blockchain у міжнародному туризмі та готельній індустрії: *Відстеження багажу* – використання децентралізованої бази даних значно спрощує обмін даними відстеження багажу між компаніями. *Служби ідентифікації* – можливість різко скоротити час реєстрації або черги в аеропортах, оскільки відбиток пальця або фото сітківки ока можуть замінити показані документи. *Безпечні, відстежувані платежі* – можливість зробити банківські платежі більш простими та безпечними, щоб дати змогу туристичним компаніям приймати платежі за допомогою біткойна та інших криптовалют. *Схеми лояльності клієнтів* – можливість оперативно отримувати інформацію про точки лояльності та поширювати бонуси. Це також може допомогти боротися з шахрайством у цій галузі [74].

На додаток до цих загальних прикладів того, як blockchain може допомогти трансформувати міжнародний туризм та готельну індустрію, деякі більш конкретні приклади технології, яка вже застосовується, наведені в додатку Л.

Використання цих засобів цифрових технологій на лабораторних заняттях дозволяє сформувати у майбутніх фахівців туристичної галузі компетентності, необхідні під час професійної практичної діяльності.

Формування і постійний розвиток інформаційного суспільства створює передумови для формування і поширення нової культури, заснованої на взаємодії не тільки з реальними предметами і відчуттями існування, а й з їх графічними зображеннями, віртуальними моделями і віртуальними образами.

Уперше про «технологію доповненої реальності» почали говорити на початку ХХІ століття, але широковідомою вона стала у 2012 році, після

появи СМАРТ-окулярів GoogleGlass (додаток М). Гуляючи містом в окулярах GoogleGlass, побачивши розташування потрібного об'єкта, можна прокласти маршрут до нього, рухатись за вказаним маршрутом, отримуючи підказки про напрям руху тощо» [75].

Іншим прикладом використання технології доповненої реальності є мобільні додатки. Наявність практично в усіх сучасних гаджетах геолокаційних приладів (приймач GPS та компас) сприяє визначенню об'єктів, що знаходяться в полі зору користувача та безпосередньому ракурсі камери планшета або смартфона. За допомогою спеціального програмного забезпечення можна накладати на зображення, яке надходить з камери мобільного пристрою, додаткову інформацію: навігаційні вказівники, маршрути, пізнавальну інформацію про готелі, ресторани, культурно-дозвіллієві заклади, магазини та багато чого іншого (додаток Н).

Часто під доповненою реальністю також розуміють візуальне надання інформації, наприклад у музеях, де за допомогою використання спеціальних пристроїв (за умови наведення їх на експонат) можна отримати додаткову інформацію про об'єкт показу (додаток П).

Доповнена реальність переважно реалізується через використання спеціального маркера, який можна розташувати практично на будь-якій поверхні. У якості такого маркера можуть застосовуватися: «ілюстрація, фотографія, логотип, але в більшості випадків – це QR-код (англ. quick response – швидкий відгук). Основна перевага такого коду виявляється у його легкому розпізнаванні сканером, зокрема за допомогою фотокамери, планшета або смартфона» [76, 77].

Така технологія є дуже популярною під час створення спеціальних сервісів, пов'язаних з туризмом, музейною справою, громадським транспортом, готельними та ресторанными послугами. Технологія доповненої реальності «активно використовується для надання туристам довідкової інформації про місцеві історико-культурні пам'ятки» [78, с. 13] (додаток Р).

Останнім часом набули популярності віртуальні екскурсії до відомих пам'яток великих міст. На туристичному ринку з'явилися компанії «Wonderland in VR» (Швейцарія), «Virtual Reality» (Нью-Йорк), «L'impossible devient possible» (Париж), що пропонують віртуальні мандрівки мальовничими куточками старих міст, у яких поєднано документальні кадри та реконструкцію культових споруд, за допомогою цифрових технологій.

Для удосконалення навичок створення і використання у професійній діяльності технологій доповненої і віртуальної реальності до переліку освітніх компонент освітньо-професійних програм доцільно ввести вибіркові освітні компоненти цифрового спрямування, наприклад, «Сучасні інноваційні технології в туристичному бізнесі», «Віртуальний туризм», як це реалізовано в освітньо-професійній програмі «Туризм. Екскурсознавство» Вінницького державного педагогічного університету для підготовки бакалаврів спеціальності 242 Туризм з спеціалізацією «Екскурсознавство».

Навчальна дисципліна «Віртуальний туризм» введена до освітньої програми підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі на вимогу сьогодення, адже багато з останніх інновацій, такі як платформи, пристрої та інструменти для створення контенту віртуальної реальності, сприяють розвитку віртуальної реальності в туристичній галузі.

Навчальний контент дисципліни спрямований на вивчення можливостей створення і використання в професійній діяльності додатків віртуальної реальності, що включають подорожі у віртуальній реальності, туристичний контент віртуальної реальності для соціальних мереж / веб-сайтів, віртуальні тури музеями, готелями, заповідниками, визначними і цікавими місцями Землі. Практики туристичної галузі описують «поняття трьох головних Е у «віртуальних туристичних мандрівках, які максимально коротко та повно характеризують переваги такого напрямку: Enable (включення), Escape (видалення), Enrich (збагачення)» [78].

Очевидно, що на туристичну галузь активно впливає розвиток цифрових технологій, що призводить до її модернізації. У практичній

підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі ми пропонуємо активно використовувати технології віртуальної реальності для вивчення туристичних дестинацій, ознайомлення із особливостями кожного туристичного продукту, підготовки до спілкування з клієнтами.

Яскравим прикладом таких турпродуктів є «віртуальна екскурсія семи Українських музеїв (Національний музей народної архітектури та побуту України (Пирогів), Музей народної архітектури і побуту у Львові “Шевченківський гай” (Львів), Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (Переяслав-Хмельницький), Закарпатський музей народної архітектури та побуту (Ужгород), Центр народознавства “Мамаєва Слобода” (Київ), Запорізька Січ - Національний заповідник “Хортиця” (Запоріжжя), Резиденція Богдана Хмельницького (Чигирин)), де можна здійснити віртуальну подорож, дізнатися більше про народну архітектуру і побут, відчувати всю самобутність української культури. 3D-тури таких музеїв також доступні в режимі Street View на Картах Google» [78, с. 12]

Прикладом програмного забезпечення, яке дає змогу сформувати навички роботи з системою створення контенту для віртуальних туристичних продуктів є додаток Google Планета Земля, який дозволяє безкоштовно створювати і використовувати віртуальні екскурсії цікавими місцями планети. Кожен користувач може досить легко створити свій туристичний продукт і завантажити його в систему. Для цього потрібно зібрати колекцію фотоматеріалів обраного місця і завантажити їх на сервер Google. Таку роботу майбутні фахівці туристичної галузі можуть виконати в межах самостійної чи індивідуальної роботи з однієї із перерахованих вище навчальних дисциплін. Це дозволяє сформувати навички створення віртуальних туристичних продуктів, які можна удосконалювати з використання платного програмного забезпечення, що має більше технічних і технологічних можливостей.

Віртуальні туристичні продукти можна розробляти з використанням низки засобів цифрових технологій. Наприклад, Mapillary – онлайн-ресурс, що дозволяє переглядати лінійні панорами вздовж доріг, річища річок, біля видатних пам'яток архітектури тощо; Tour Builder – онлайн-ресурс для створення віртуальних турів; Historypin – онлайн-ресурс для створення віртуальних екскурсій не лише у просторі, а й у часі (демонстрація вигляду об'єкта в різний час); Tour Creator – онлайн-сервіс компанії Google для створення віртуальних турів з використанням фото Google Street Map, а також власних панорамних світлин.

Усі наведені вище онлайн-ресурси є безкоштовними і не вимагають встановлення на локальний комп'ютер. Вивчення роботи з ними, можна організувати в рамках виконання кількох лабораторних робіт з навчальних дисциплін: «Сучасні інноваційні технології в туристичному бізнесі» чи «Віртуальний туризм». Для створення віртуальних туристичних продуктів майбутнім фахівцям туристичної галузі потрібно зібрати підбірку зображень, на основі яких і буде створюватися віртуальний тур. Такі лабораторні роботи дозволяють підготувати студентів до майбутньої професійної діяльності з використанням сучасних інноваційних технологій та цифрових засобів.

Удосконалити навички використання засобів цифрових технологій у професійній діяльності можна на заняттях з навчальних дисциплін вибіркового циклу, на які у кожній освітній програмі відводиться не менше 25% навчального навантаження.

Використання сучасних цифрових технологій у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі сприяє удосконаленню змісту, методів та форм навчання в унікальному інформаційному просторі, формуванню навичок використання цифрових технологій у практичній діяльності, підготовці до професійної діяльності в умовах інноваційного розвитку, самостійному здобуттю знань, проведенню інформаційно-освітньої та експериментально-дослідницької діяльності і є пріоритетом для підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі.

2.4. Поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації

Умови ринкової економіки та сучасні євроінтеграційні тенденції вимагають від майбутніх фахівців туристичної галузі глибоких теоретичних та знань практичних навичок фахової діяльності та високого рівня володіння іноземною мовою. Ураховуючи, що знання іноземної мови є необхідною умовою для прийняття на роботу, вивчення іноземної мови є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки майбутнього фахівця туристичної галузі.

Оскільки мова є засобом міжетнічного спілкування, то навчання іноземній мові властивий професійно-орієнтований та комунікативно-орієнтований характер, адже майбутні фахівці туристичної галузі повинні бути готовими до здійснення ділових і партнерських контактів, налагодження міжнародних професійних зв'язків, участі в міжнародних презентаціях, промо-заходах, а також до вивчення іноземного досвіду в професійній діяльності.

Як зазначають практики туристичної підготовки «основними формами іншомовної комунікативної взаємодії у підготовці фахівців туристичній галузі є участь у розмовних клубах, виступи, доповіді, презентації на наукових конференціях, проведення ділових бесід, ведення ділової кореспонденції, реферування наукових статей тощо. Під час вивчення іноземної мови закладаються сприятливі можливості для професійної підготовки фахівців. Незважаючи на те, що іноземна мова є засобом набуття знань, формування вмінь та навичок, вивчення іноземної мови на високому рівні може слугувати розширенню загального світогляду, отримання додаткової наукової і професійно-значущої інформації та поглиблення професійних знань, а відтак статус іноземної мови значно зростає» [79, с. 31].

Одним із основних завдань навчання іноземної мови є формування та розвиток у майбутнього фахівця навичок говоріння і комунікативної компетенції, тобто здатності та готовності здійснювати міжособистісне, міжкультурне та професійне спілкування з представниками інших культур,

носіями мови. Звідси випливає, що говоріння як вид мовленнєвої діяльності є одним із найважливіших напрямків навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної галузі в закладах освіти. Ефективність діяльності будь-якого фахівця визначається за наявності комунікативних умінь і навичок, що дають можливість правильно планувати і здійснювати комунікації в швидкозмінних умовах освітнього та економічного процесу. Незважаючи на вимоги сьогодення, не всі випускники закладів вищої освіти туристичного профілю можуть вільно спілкуватися іноземною мовою в іншомовному середовищі. І все частіше роботодавці стикаються із проблемою соціалізації і розвитку комунікативних навичок претендентів на робочі місця у туристичній галузі. Невміння правильно спілкуватися іноземною мовою сильно ускладнює спроби будувати кар'єру або вести власний туристичний бізнес.

Питаннями формування комунікативних навичок займалася низка видатних педагогів, психологів та методистів минулих років і сьогодення: В. Артемов, П. Бех, Л. Биркун, О. Близнюк, Л. Булаховський, І. Вихованець, Ф. Гужва, Л. Давидюк, Л. Мацько, Г. Михайловська Л. Панова, О. Гордій, Т. Романенко, О. Тарасова та ін.

На думку І. Трегуб та Л. Власенко «комунікативні навички та вміння – це поведінковий комплекс, завдяки якому можна: встановити контакт із незнайомою людиною; зацікавити співрозмовника в подальшому спілкуванні; підтримувати теплі відносини з оточенням; відстояти і аргументувати свою позицію, захистити свої інтереси; зводити до мінімуму наслідки конфліктів; усвідомлено використовувати невербальні способи спілкування; розпізнавати і запобігати спробам маніпуляції; розуміти інших людей, причини їх вчинків і реакції на ті чи інші дії і слова співрозмовника» [80, с. 138].

Як зазначає Л. Савенкова, «комунікативні вміння розподіляються на три блоки: проектування спілкування, організація спілкування, регулювання спілкування» [81, с. 38].

За визначенням О. Дзьобаня, «ефективність комунікативної діяльності визначається наявністю таких умінь: швидко й правильно орієнтуватись у мінливих умовах спілкування; правильно планувати й здійснювати систему комунікації, зокрема й мовленнєвий вплив; точно знаходити адекватні змістові акти спілкування комунікативні засоби, що відповідають одночасно і творчій індивідуальності людини, і ситуації спілкування, індивідуальним особливостям партнера зі спілкування; постійно відчувати й підтримувати зворотний зв'язок; демонструвати свою дружелюбність, добре ставлення, висловлювати свої почуття і думки» [82, с. 29].

Д. Трубачова пов'язує «комунікативні вміння особистості з розвитком соціально перспективної сторони спілкування й виокремлює вміння розпізнавати внутрішній стан людей, оцінювати й контролювати альтернативні лінії власної поведінки стосовно інших» [83, с. 34].

Як зазначають І. Архіпова, Ф. Бацевич, М. Васильєва, О. Волченко, Л. Гапоненко, В. Кизенко, «основними процесами комунікативної діяльності є: інформаційний; перцептивний; інтерактивний» [84; 85; 86; 87; 88; 89].

Інформаційна підструктура, або сторона, комунікативної діяльності, «виявляється через дії особистості, свідомо зорієнтовані на змістове їх сприйняття іншими людьми, передачу певної інформації» [90, с. 12];.

Перцептивна сторона «виявляється через сприймання й оцінку людьми соціальних об'єктів (інших людей, самих себе, груп, інших соціальних спільнот)» [91], с. 15.

Інтерактивна сторона – це «взаємодія людей та вплив їх одне на одного в процесі міжособистісних відносин» [92, с. 370].

Як зазначає С. Омельчук, «основними структурними компонентами комунікативної діяльності є: предмет спілкування – це інша людина, партнер зі спілкування як суб'єкт; потреба в спілкуванні – прагнення людини до пізнання й оцінки інших людей, а через них і за їх допомоги – до самопізнання, до самооцінки; комунікативні мотиви – те, заради чого здійснюється спілкування; дії спілкування – одиниці комунікативної

діяльності, ініціативні й відповідні; задача спілкування – мета, на досягнення якої в конкретній комунікативній ситуації спрямовані різноманітні дії, котрі виконуються в процесі спілкування; продукт спілкування – утворення матеріального й духовного характеру, його результат» [93, с. 4].

Науковці описують різні підходи до формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Дослідники по-різному підходять до визначення комунікативних умінь і навичок. Проаналізувавши різні підходи до визначення цих понять ми вважаємо, що комунікативні вміння пов'язані із психічними і практичними операціями, які зумовлюють міжсуб'єктну взаємодію, дають змогу моделювати й регулювати спілкування залежно від поставленої мети й умов, в яких воно здійснюється. Комунікативні вміння фахівця туристичної галузі визначається нами як здійснення безпосередньої й опосередкованої взаємодії з колегами та клієнтами, вміння правильно і якісно пояснювати свою думку й адекватно сприймати інформацію від співбесідників. Їхній розвиток пов'язаний із формуванням особистісних новоутворень як інтелектуальних, так і професійно значущих властивостей фахівця. Комунікативні навички ми визначаємо як характеристики, що показують, як фахівець взаємодіє з колегами та клієнтами під час спілкування, як їх розуміє, чи правильно надає їм інформацію та сприймає отриману від них. На нашу думку ефективному спілкуванню фахівця туристичної галузі сприяють не тільки комунікативні навички, а й вміння слухати, сприймати, аналізувати інформацію, здатність переконувати та об'єктивно оцінювати співрозмовників тощо.

У переважній більшості освітньо-професійних програм зі спеціальності 242 Туризм закладено вивчення двох іноземних мов з обсягом від 18 до 40 кредитів ЄКТС на першому (бакалаврському) рівні і від 3 до 9 кредитів ЄКТС на другому (магістерському) рівні вищої освіти.

Основними формами комунікативної діяльності фахівців туристичної галузі на думку науковців є: монолог, у якому переважають комунікативні дії фахівця як організатора слухання інших учасників спілкування; діалог, коли

суб'єкти взаємоактивні; полілог, за якого здійснюється багатостороннє спілкування з кількома учасниками.

Значний перелік дидактичних матеріалів для розвитку іншомовної компетентності розроблено науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти туристичного профілю. Так наприклад у публікаціях С. Бабушко, М. Галицької, Л. Соловей описано використання авторських підручників, що «охоплюють матеріали з усіх секторів туризму та мають відповідні назви: «Travel and Tourism Industry», «Hotel Business», «Catering Industry Service», «Tourism Operating» [94]. Автори розробили завдання на розвиток усіх чотирьох видів іншомовної діяльності (аудіювання, говоріння, читання та письма).

Як зазначає В. Теляшенко, «у процесі формування комунікативної компетенції фахівця необхідним є використання всього набору засобів, орієнтованих як на розвиток суб'єкт-суб'єктних, продуктивних, особистих сторін спілкування, так і його суб'єкт-об'єктних, репродуктивних, операційних складових, що передбачає збереження в навчально-мовленнєвій практиці основних характеристик і умов природного процесу спілкування: вмотивованість висловлювань, їх спрямування на конкретну особу, ситуативність, варіативність, емоційне забарвлення тощо» [95, с. 79].

Для формування навичок професійної комунікації іноземною мовою під час педагогічного експерименту студенти склали діалоги з професійно орієнтованої тематики (наприклад, «Влаштування на роботу», «Бронювання місця в готелі», «У барі», «Туристична поїздка», «Закордонна поїздка», «Відомі музеї», «Зелений туризм», «Краєзнавство», «Туристичні місця» «У ресторани»тощо).

У навчанні майбутніх фахівців туристичної галузі I та II курсів ми пропонуємо перевагу надавати використанню рольової гри, яка, як зазначає О. Назаренко, «має забезпечити професійно орієнтований розвиток особистості, допомагаючи формувати такі важливі якості, як комунікативність, вміння працювати в парах і групах, проявити мовленнєву

самостійність, організаторські та лідерські навички. Виконуючи різноманітні ролі, студенти мають вирішити певну проблемну ситуацію. Підбір проблемних завдань спонукає до використання англійської мови для повсякденного й професійно орієнтованого спілкування. Ефективне використання рольових ігор дозволить студентам вдосконалювати та відпрацьовувати нову мову та поведінку, а також додасть різноманітності до тих видів роботи, які вже виконуються студентами під час заняття та розвиватиме мислення і креативність» [96].

Майбутнім фахівцям туристичної галузі пропонуються професійні ситуації («Презентація готелю», «Презентація туристичного маршруту», «Опис бази відпочинку», «Огляд туристичного напрямку», «Огляд музею», «Бронювання номеру в готелі», «Бронювання автомобіля для поїздки», «Договір з екскурсоводом», «Бронювання квитків на літак», «Бронювання морського круїзу», «Бронювання яхти для подорожі» тощо). Додатково студентам надаються відомості про їх роль у цій ситуації, відношення до неї тощо. Така рольова гра є ефективною технікою та способом залучення студентів до професійно-орієнтованого іншомовного середовища спілкування, імпрровізації та відпрацювання ситуацій реального життя на занятті із застосуванням іноземної мови.

Не менш важливим на думку О. Савченко «для формування навичок іншомовної професійної комунікації є навчання публічного виступу з презентацією іноземною (англійською) мовою. Уміння інтерактивного спілкування, ефективна взаємодія доповідача та аудиторії, проведення ефективних публічних виступів, презентацій та правильне їх оформлення й представлення є важливими як для формування комунікативних мовленнєвих компетенцій на заняттях, так і у подальшій професійній діяльності» [97, с. 219].

Як зазначає Ю. Панасюк «навчання фахової презентації англійською мовою сприяє розвитку професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій; дає змогу застосувати знання, отримані в процесі

навчання, у розв'язанні практичних завдань, пов'язаних із фахом; забезпечує розвиток культури іншомовлення, ініціативи, самостійності, творчого мислення; веде до створення умов для розвитку вмінь і навичок самоосвіти через організацію творчо-дослідницької освітньої роботи студентів, спрямованої на інтеграцію та актуалізацію знань із різних предметів» [98, с. 198].

Наприклад, під час проведення педагогічного експерименту для майбутніх фахівців туристичної галузі пропонувалися такі теми для презентацій та виступу: «Готелі Вінниці», «Популярні ресторани Вінниці», «Туристичні маршрути України», «Підземна Вінниця», «Відлуння давньої війни на Вінниччині», «Туристичні маршрути Поділля», «Туристичні маршрути подільського села», «Історичні місця Вінниці», «Історичні місця Вінниччини», «Польська історія українського Поділля», «Архітектурні пам'ятки Поділля» та інші.

Крім аудиторних занять, які найчастіше проходять за сценарієм викладача, у освітньому процесі передбачено значний обсяг матеріалу для самостійної роботи студентів, яка значно впливає на систематизацію теоретичних знань, закріплення умінь і навичок. Погоджуємося із твердженням Ю. Дегтярьової про те, що «для організації самостійної роботи студентів одним із кращим інструктивних методів є кейсметод, що дозволяє поєднати теорію і практику і дає можливість майбутнім фахівцям туристичної галузі ідентифікувати й аналізувати факти, краще розуміти поставлені завдання, уміння її розв'язувати та робити раціональні висновки, розвивати уяву, мислення, комунікаційні навички, навички працювати самостійно й у групі» [99].

Як зазначає Ю. Сурмін «застосування цього методу в аудиторному режимі навчання дає можливість викладачеві не тільки активізувати увагу студента, а й формувати або розвивати навички формування управлінських рішень, сприяє засвоєнню сучасних управлінських технологій, розширює

комунікативну компетентність студента, підвищує мотивацію до навчання» [100, с. 65].

У підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі ми застосовували кейс метод для організації самостійної роботи студентів з іноземної мови. Кожному студенту пропонувалося підібрати матеріал для обговорення і розв'язання професійних завдань: організація туру, бронювання автотранспорту, авіаперевезень, пропозиція туристичної путівки, поселення у готель, проведення екскурсії, реєстрація на прогулянку, обговорення послуг гіда тощо. Запропоновані завдання майбутні фахівці туристичної галузі розробляли з урахування матеріалів, вивчених на заняттях із навчальних дисциплін професійного циклу.

Не менш важливим для підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі до професійної комунікації іноземною мовою, на нашу думку, є підготовка публічного виступу з презентацією англійською мовою із застосуванням цифрових технологій. Адже під час такого інтерактивного спілкування, як зазначає Л. Варга, «вдосконалюються: прийоми ефективної взаємодії доповідача й аудиторії, доречне використання ресурсів мови та невербальних засобів спілкування, проведення ефективних публічних виступів, презентацій і якісне їх оформлення та подання, стають необхідними в освітньому процесі і визначальними у професійній діяльності, відповідають вимогам ринку праці, сприяють кар'єрному росту фахівців туристичної галузі» [101, с. 45].

Як показує практика використання такого методу удосконалення навичок спілкування іноземною мовою у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, навчання фахової презентації англійською мовою сприяє розвитку професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій; дає змогу застосувати знання, отримані в процесі навчання, у розв'язанні практичних завдань, пов'язаних із фахом; забезпечує розвиток культури іноземного мовлення, ініціативи, самостійності, творчого мислення; веде до створення умов для розвитку вмінь і навичок самоосвіти через

організацію творчо-дослідницької навчальної роботи студентів, спрямованої на інтеграцію та актуалізацію знань із різних предметів.

Ще один метод інтерактивного навчання, на який варто звернути увагу під час поглибленого вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями туристичної галузі – метод тренінгу. Як зазначає В. Бевз, «тренінг – це навчання через взаємодію, під час якого активність учасників вища, ніж активність ведучого; створення позитивної відкритої атмосфери довіри та доброзичливості; діяльність, яка дає учасникам задоволення, активізує їх, стимулює інтерес до пізнання, допомагає стати більш компетентним» [102].

Завдання тренінгу можуть формулюватися на основі професійних потреб і особистісних прагнень майбутнього фахівця туристичної галузі, його майбутніх фахових завдань, розвитку необхідних іншомовних комунікативних навичок. Зважаючи на багатогранність впливу тренінг має не тільки професійне, а й організаційне значення, завдяки чому може задовольняти й особистісні потреби майбутнього фахівця туристичної галузі, адже особливістю тренінгу є поєднання різноманітних інтерактивних методів: мозкового штурму, дискусії, рольової або ділової гри, методу кейсів, бесід, роботи в малих групах та парах, моделювання виробничих ситуацій, медитативні техніки, техніки мови тощо.

Ми погоджуємося із твердженням О. Завалевської, яка вважає, що «тренінг орієнтований на запитання та пошук, повністю охоплює рівень та обсяг видів компетенцій особистості, які мають місце в професійній діяльності, самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії» [103, с. 69].

Як показує практика проведення тренінгів під час вивчення іноземної мови у процесі підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, вони допомагають підвищити ефективність занять, інтерес студентів до майбутньої професійної діяльності, розуміння суті професійної іншомовної комунікації; розвивати іншомовні комунікативні навички та вміння, здатність ефективно працювати індивідуально й у команді; формувати аналітичні

здібності, відповідальне ставлення до власних вчинків, навички самоконтролю та самооцінки; розвивати творчий пошук у межах професії, усвідомленість потреби й здатності до підвищення професійної кваліфікації.

Розвиток технологій, що використовуються у навчанні іноземних мов сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, мотивації здобувачів освіти до оволодіння іншомовними комунікативними компетентностями. Як зазначають науковці, «використання цифрових технологій для вивчення іноземної мови професійного спрямування розширює доступ до значної кількості джерел інформації, підвищує мотивацію майбутніх фахівців туристичної галузі до сприйняття та оброблення інформації професійного характеру іноземною мовою, підвищує ефективність індивідуальної роботи, відкриває нові можливості для формування та закріплення професійних навичок, сприяє реалізації нових форм і методів навчання іноземної мови професійного спрямування» [104, с. 181].

Як зазначає Т. Бетіс, «головною і визначальною перевагою цифрових технологій в порівнянні зі всіма іншими засобами навчання є можливість створення навчального іншомовного середовища, яке за автентичністю та інтенсивністю мовного спілкування наближене до реальної комунікації, чого не можна було досягти в минулому, а також конструктивно обумовлений індивідуалізований характер навчання, що є визначальним за наявності у навчальних групах здобувачів освіти із різними початковими рівнями володіння іноземною мовою, різним ступенем мотивації та рівнем сформованості умінь і навичок» [105, с. 187].

О. Павлусенко зазначає, що «останнім часом в рамках CALL (Computer-Assisted Language Learning), що визначається як підхід за якого комп'ютер відіграє роль допоміжного інструмента для подання та оцінювання навчального матеріалу, широкого розповсюдження набули інтерактивні мультимедіа системи, які є програмно-методичними комплексами, що зберігають і відтворюють: тексти, звук, статичні зображення, анімаційні зображення, відео фрагменти, відповідні засоби

відтворення, застосування різних інформаційних середовищ, що дозволяє ретельніше вивчити систему управління ustalених форм спілкування іноземних країн» [106].

Педагоги-практики С. Денисова, О. Кузьмич, І. Ніколаєва, підтримують впровадження комп'ютерних навчальних програм, що «мають цілу низку переваг перед традиційними методами навчання: дозволяють тренувати різні види мовленнєвої діяльності і поєднувати їх в різних комбінаціях; допомагають усвідомити мовні явища, формувати лінгвістичні здібності, створювати комунікативні ситуації; автоматизувати мовні і мовленнєві дії; а також забезпечують реалізацію індивідуального підходу й інтенсифікацію самостійної роботи студента» [107, с. 17].

Найпоширенішим використанням цифрових технологій в сучасній освіті є звернення до мережевих технологій, в першу чергу – мережі Інтернет. Найпростішим «використанням Інтернету вважається використання його як джерела додаткових матеріалів як для викладача так і для студента, адже це величезна довідково-інформаційна система, яка може бути використана для вивчення мови» [108, с. 41].

Найповніше можливості інтернету розкриваються під час використання його безпосередньо в освітньому процесі. Викладач іноземної мови може використовувати на занятті два типи сайтів: інформаційні та навчальні. Як зазначає І. Костікова, «інформаційні сайти використовують для підбору цікавих текстових документів, творчих завдань» [109, с. 46].

Спеціальні навчальні сайти, на думку науковиці, «містять різноманітні завдання, розроблені з урахуванням рівня знань студентів; робота з такими сайтами є корисною і водночас цікавою у вивченні мови» [110, с. 90].

Крім того, є група вузькоспеціальних навчальних сайтів, що «призначені для навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, письма, говоріння та читання), вивчення лексики, граматики, фонетики тощо» [111, с. 112].

У самостійній роботі з навчальними сайтами здобувач освіти сам обирає той рівень складності, що відповідає рівню його підготовки. Варто зазначити, що науковці виділяють низку умов, за дотримання яких «використання навчальних сайтів буде ефективним: - чітке формулювання завдань; - конкретні вказівки щодо їх виконання; - добір матеріалу відповідно до потреб комунікації та компетенції студентів; - вмiле використання часу і простору» [112, с. 272].

З метою поглибленого вивчення іноземних мов під час змішаного навчання, яке здійснювалося в Україні та й у всьому світі впродовж останніх років доцільно використовувати як вільне спілкування іноземною мовою в мережі у форматі відеоконференцій, вебінарів, соціальних мереж тощо, так і спеціально організоване спілкування в режимі месенджера, чату, електронної пошти, електронної конференції чи дошки оголошень. Адже це створює між учасниками спілкування унікальну автентичну ситуацію діалогічного мовлення.

Важливою психологічною особливістю корисності глобальної мережі є спілкування, адже її застосування створює унікальні можливості для обміну інформацією «справжньою живою мовою» для носіїв цієї мови, а не тих, для кого ця мова все ж є нерідною. На думку дослідників, «використання Інтернет-ресурсів надає можливість студентам ознайомитися з новішими правилами написання наукових досліджень, наукових конференцій, статей, рефератів. Інформаційні Інтернет-ресурси як вебсайти газет та журналів, телеканалів, офіційні портали урядів, президентських адміністрацій, міністерств не є навчальним матеріалом, але можливість працювати online з автентичними джерелами інформації є важливим мотиваційним фактором для студентів і впливає, безперечно, на ефективність процесу набуття знань і вмінь, як мовних, так і комунікативних» [113, с. 112].

Залучення Інтернету в іншомовну підготовку майбутніх фахівців туристичної галузі дозволяє застосовувати найновішу професійну інформацію та спілкуватися між собою. Важливо, що «навчання з допомогою

мережі – це творчий процес, який дозволяє розвивати і розробляти нові прийоми навчання, його використання стимулює студентів до подальшого самостійного вивчення мови. Адже в процесі активного використання іношомовних електронних ресурсів студент здобуває навички коректної поведінки в типових ситуаціях та уявлення про основні елементи іноземної культури, відчуває справжнє занурення у живу мову, отримує можливість для розвитку мовленнєвих навичок» [114, с. 98].

Використання в освітньому процесі мережевих ресурсів зовсім не виключає традиційні методи навчання, а гармонійно з ними поєднується. Застосування сучасних цифрових технологій дає можливість не тільки підвищити ефективність професійної освіти, а й сприяти подальшому поглибленому вивченню іноземних мов студентами.

Особливість застосування інтернет-ресурсів у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі з іноземної мови полягає у двосторонньому характері освітнього процесу – як в аудиторній роботі, так і в позааудиторній самостійній роботі. Інтернет-ресурси «дозволяють самостійно перевіряти правильність виконаних вправ, не покидаючи простору, застосовувати найрізноманітніші банки даних, енциклопедичні та довідкові видання, діставатися до носіїв мови, незважаючи на відстань і час. Доступ до значних обсягів різноманітної інформації та різноманітність сайтів визначають різноманітність варіантів роботи студентів з навчальними матеріалами, наприклад, застосування рубрик: full English grammar with explanations and examples; fully searchable grammar subjects; learning games and tests; writing section; punctuation section; spelling help; multi-dictionary lookup; direct access to online services; vocabulary section, etc». Для формування умінь і навичок у роботі з граматичним матеріалом використовуються, наприклад, такі сервіси: explanation of all main verb forms in English; graphical representation of verb timelines; examples and illustrations; audio and video grammar presentations; list of English irregular verbs; direct access to sites and services; optional access to grammar exercises online, etc.

В межах підтримки освіти України, починаючи з березня 2022 року, світові освітні онлайн-платформи Coursera, Udey та edX пропонують безкоштовний доступ до своїх онлайн-курсів для українських здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, із можливістю отримати сертифікати про їх успішне проходження. Coursera надає доступ до понад 5200 курсів і 2200 проєктів від провідних університетів і партнерів на платформі Coursera for Campus, а Udey відкрила для українських студентів понад 13000 курсів зі своєї колекції курсів, що входять до топ 3% серед всього маркетплейсу. Реєстрація закладів освіти на платформи Coursera та Udey відкрита. Платформа edX надала доступ до понад 1600 онлайн-курсів і програм від провідних світових установ і компаній на edX Online Campus. Реєстрація закладів освіти на платформу edX відкрита [115, с.1].

Нами проведений аналіз та практичне впровадження в освітній процес підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі доступних мережевих ресурсів для вивчення англійської мови. За результатами якого ми виділили такі освітні онлайн-ресурси:

Веб-сайт British Council Learn English (<https://learnenglish.britishcouncil.org>) (додаток С, рис. С.1), що належить Британській раді, яка пропагує британську культуру і сприяє вивченню англійської мови у світі. На сайті розміщені вправи для вдосконалення усіх видів мовної та мовленнєвої діяльності: фонетики, лексики граматики, читання, аудіювання, письма й говоріння. Завдання вправ розподілені за рівнями володіння англійською – від Elementary до Advanced. Сайт містить значний перелік аудіо та відеоматеріалів, публіцистичних статей з вказаної тематики з розробленими до них завданнями у формі дидактичних матеріалів (worksheets) та можливістю коментувати зміст обраного тексту, аудіо чи відео у форумі для обговорення.

British Council Learn English Teens (<https://learnenglishteens.britishcouncil.org>) (додаток С, рис. С.2), окрім вправ для практики усіх аспектів мови, містить відео, ігри, вікторини, значну

кількість країнознавчого матеріалу, поради для здачі іспитів на перевірку рівня сформованості усіх мовно-мовленнєвих вмінь та навичок. Цікавою є рубрика “Журнал”, в якій розміщуються статті користувачів сайту в публіцистичному стилі, їхні роздуми на довільну, але актуальну тему соціального, культурного чи науково-технічного характеру.

Доцільним у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі є матеріали веб-сайту News in Levels (<https://www.newsinlevels.com>) (додаток С, рис. С.3). Він містить міжнародні новини в текстовому, аудіо- та відео форматах. Новини оновлюються щодня і адаптовані до трьох рівнів володіння англійською. Наявний також список корисної лексики. Третій рівень (advanced) демонструє оригінальну відеOVERсію новин.

Randal’s ESL Cyber Listening Lab (<https://www.esl-lab.com>) (додаток С, рис. С.4) – цікавий авторський портал, призначений не лише для розвитку вмінь аудіювання, а й активізації діяльності студентів на занятті. Тут можна знайти лексичні ігри, вікторини, інтерактивні завдання, короткі тематичні відеоролики за участю творця сайту. Аудіопідкасти супроводжуються новою лексикою до аудіо, транскриптом, лексичним завданням на закріплення нової лексики, а також тестом множинного вибору на розуміння прослуханого тексту, після виконання якого автоматично видається результат з коментарем до обраних відповідей. Аудіювання тексту проводиться відповідно до загальноприйнятих методичних рекомендацій: – у три його етапи: дотекстовий, етап прослуховування та післятекстовий. Останній етап охоплює питання для формування усномовленнєвих навичок на понадфразовому рівні та пошуково-дослідницькі завдання онлайн [116], [117].

Отже, комунікативні вміння і навички – це рівні оволодіння комунікативними діями щодо оцінки комунікативної ситуації, сприйняття, вироблення й передавання інформації, встановлення контакту, планування, організації й забезпечення ефективного перебігу спілкування, що приводить до ефективної реалізації професійних завдань і особистісних інтересів. Якщо

володіти певними елементарними (найпростішими) комунікативними навичками та вміннями, це сприятиме кращій адаптації (приспосуванню) до професії та в соціальному житті. Поглиблене вивчення іноземної мови для формування у майбутніх фахівців туристичної галузі комунікативних навичок підвищує готовність до роботи не тільки в межах нашої держави, а й сприяє підвищенню готовності до реальної взаємодії із закордонними партнерами, сприяє впевненій інтеграції у світовий туристичний бізнес.

Висновки до розділу 2

Враховуючи результати аналізу основних підходів до визначення поняття «педагогічні умови», нами запропоновано такі педагогічні умови: використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації.

Пандемія коронавірусу SARS-CoV-2 та повномасштабна війна з російською Федерацією спричинили різке поширення дистанційних технологій навчання у закладах вищої освіти, в тому числі й туристичного профілю. Для проведення освітнього процесу науково-педагогічні працівники застосовують засоби для синхронного (відеоконференції, аудіоконференції, комп'ютерні телеконференції, відео-лекції, заняття в чаті) та асинхронного (системи дистанційного навчання, веб-заняття, електронна пошта, youtube та телевізійні канали) навчання.

Впровадження дистанційних технологій в освітній процес спрямоване на формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування і за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно). На основі використання дистанційних технологій здобувачі вищої освіти зможуть розвивати творчі та інтелектуальні здібності із допомогою відкритого й вільного використання всіх освітніх ресурсів і програм, включно з наявними в Інтернеті.

Використання сучасних цифрових технологій в освітньому процесі може покращити якість навчальних матеріалів та посилити викладацький ефект інноваційних навчальних планів та технік, оскільки забезпечує додаткові можливості для викладачів та здобувачів освіти. Побудова індивідуальних способів навчання сприяє вдосконаленню змісту, методів та форм навчання в унікальному інформаційному просторі, формуванню навичок, самостійному здобуттю знань, проведенню інформаційно-освітньої

та експериментальної дослідницької діяльності. Тому впровадження сучасних цифрових технологій є пріоритетом для формування, поглиблення і удосконалення навичок роботи із стандартним та спеціалізованим програмним забезпеченням для професійної діяльності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Поглиблене вивчення іноземної мови для формування у майбутніх фахівців туристичної галузі комунікативних навичок підвищує готовність до роботи не тільки в межах нашої держави, а й сприяє підвищенню готовності до реальної взаємодії із закордонними партнерами, сприяє впевненій інтеграції у світовий туристичний бізнес. Ми пропонуємо використовувати звичні засоби вивчення іноземної мови у поєднанні із комп'ютерно орієнтованими – мережеві ресурси, платформи для спілкування з закордонними партнерами, студентами, викладачами, колегами, міжнародна навчальні курси від провідних світових брендів, що надають безкоштовний доступ до якісного освітнього контенту.

Матеріали цього розділу детальніше представлено в публікаціях автора: [121], [124], [125], [126].

Список використаних джерел

1. Професія – туризм [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kudapostupat.ua/profesiia-turyzm>.
2. Спеціальність туризм [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://forestcollege.com.ua/college/specialties/9-turizm.html>.
3. Лист МОН України від 31.07.2008 № 1/9-484 «Щодо нормативно-методичного забезпечення розроблення галузевих стандартів вищої освіти» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-484290-08#Text>.
4. Хімичева Г. І., Антоненко О. А. Аналіз категоріальних поняття системи управління якістю ВНЗ. Вісник КНУТД №5 (90), 2015. С. 203-210.
5. Сакун Л. В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира: [монографія] / Л. В. Сакун. – К.: МАУП, 2004. – 285 с.
6. Огуй С. В. Зарубіжний та вітчизняний досвід підготовки фахівців сфери обслуговування. Наукові записки Серія: Педагогічні науки Вип. 186. 2020. С. 215-220.
7. Річний звіт СОТ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/annual_report_e.htm
8. Кількість поданих заяв і середній конкурсний бал. Вступна кампанія 2018. URL: <https://vstup2018.edbo.gov.ua/statistics/requests-by-university>.
9. Кількість поданих заяв і середній конкурсний бал. Вступна кампанія 2021. URL: <https://vstup2021.edbo.gov.ua/statistics/requests-by-university>.
10. Кількість поданих заяв і середній конкурсний бал. Вступна кампанія 2022. URL: <https://vstup2022.edbo.gov.ua/statistics/requests-by-university>.

11. Самохвал О. О. Теоретичні основи змісту професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у ВНЗ України. «Молодий вчений» № 11 (38) листопад, 2016 р. С. 497-500.
12. Гринько С. А. Ринок підготовки туристських кадрів: реалії і перспективи розвитку / С. А. Гринько // Психолого-педагогічні, соціологічні та філософські аспекти фізичної культури і спорту. – Гл. 5. С.243–246.
13. Проценко О. А. Сучасні тенденції розвитку туризму. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина II. Миколаїв: ВП «МФ КНУКІМ», 2015. 145 с.
14. Осьмьоркіна Н. М. Основні проблеми розвитку туристичної галузі в Україні. Актуальні проблеми розвитку національної економіки : матер. IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – Т. 3. – С. 19-23.
15. Погоріла І. О., Романенко О. В. Психолого-педагогічні умови формування особистості фахівця у вищих навчальних закладах. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8788/1/33.pdf>.
16. Освітня програма «Туризм». URL: <https://nupp.edu.ua/page/os-242-t-b.html>.
17. Слатвінська Л. А., Поворознюк І. М. Академічна підготовка магістрів з туризму як фактор впливу на зайнятість населення на туристичному ринку. Ефективна економіка. 2018. № 6. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6413>.
18. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
19. Гринько С. А. Ринок підготовки туристських кадрів: реалії і перспективи розвитку. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2006. №10. С.243-246.

20. Сакун Л. В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира: [монографія] / Л. В. Сакун. – К.: МАУП, 2004. – 285 с.
21. Слатвінська Л. А., Поворознюк І. М. Академічна підготовка магістрів з туризму як фактор впливу на зайнятість населення на туристичному ринку. Ефективна економіка. 2018. № 6. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6413>.
22. Кобзова С. М. Теоретична модель підготовки майбутніх фахівців сфери туризму до проектування регіональних маршрутів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2013, № 4 (30). С. 207-216.
23. Трішкіна Н. І. Впровадження маркетингу у вищих навчальних закладах. Вісник Хмельницького національного університету 2014, № 5, Т. 2. С. 110-114.
24. Шмалей С. В., Щербина Т. І. Педагогічні умови професійного становлення майбутніх фахівців з туризму. Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Частина III. 2013. №18 (277). С. 109-118.
25. Самохвал О. О. Теоретичні основи змісту професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у ВНЗ України. Молодий вчений. № 11 (38). 2016. С. 497-501.
26. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Редакція “Українська радянська енциклопедія”, 1974. – 776 с.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
28. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970 -1980.
29. Онищук В. А. Узагальнення і систематизація знань учнів: монографія. Київ: Рад. школа, 1970. 135 с.

30. Матвієнко П. І., Клепко С. Ф., Охріменко І. В., Пашенко В. О., Білик Н. І. та ін. Педагогічні технології. Досвід. Практика: довідник. Полтава: ПОПОПП, 1999. 376 с.
31. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття "Самоосвітня компетентність" / Бухлова Н. В. // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2008. – № 1 – С. 4.
32. Мартиненко С. М., Хоружа Л. Л. Загальна педагогіка: навч посібник. К.: МАУП, 2002. 176 с.
33. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» / на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.
34. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійнопізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В.М. Манько // Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К.: Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153-161.
35. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред. А. В. Семенова. – Одеса : Пальміра, 2006. – 364 с.
36. Ипполитова Н., Стерхова Н. Анализ понятия "педагогические условия" : сущность, классификация. General and Professional Education. – 2012. № 1. С. 8-14.
37. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. - К., 1997. - 375с.
38. Пехота О. М., Будаєв В. Д., Старєва А. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій. К.: А.С.К., 2003. 240 с.
39. Качалова Л. П. Педагогическая импровизация: теоретическое обоснование основных понятий, обеспечивающих диссертационное исследование: монография / Л. П. Качалова. – Шадринск, 2006. – 185 с.
40. Фурман Т. Ю. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців економіки та підприємництва в процесі вивчення

економічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. Ю. Фурман. – Київ, 2012. – 287 с.

41. Зінчук Н. А. Формування аналітичної компетентності майбутніх менеджерів у вищих навчальних закладах : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Н.А.Зінчук. – К., 2010. – 320 с.

42. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах: дис. канд. пед. наук. 13.00.04. Вінниця, 2018. 268 с.

43. Шафранський В. В. Педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Сучасні особливості формування і управління інноваційним потенціалом регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу». Тернопіль. 2015. http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/7104/2/ConfTur_2015_Shafranskiy_V_V-Pedagogical_conditions_284-285.pdf.

44. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: монографія /; за ред. докт. пед. наук, проф., членкор. НАПН України С. О. Сисоєвої. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.

45. Професійно-навчальна мотивація студентів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.wunu.edu.ua/student-life/laboratory-psychological-services/recommendations-and-tips/9998-profesiino-navchalna-motyvaciiia-studentiv.html>.

46. Власенко І. Г. Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 102 с.

47. Білоус Л. Й. Управління підготовкою робітничих кадрів для підприємств харчової галузі: дис. канд. екон. наук. 08.00.04. Тернопіль, 2018. 214 с.
48. Чепелевська М. М. Використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців. Молодий вчений. 2020. Вип. №12. С. 78-83. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/12/17.pdf>
49. Долинський Є. В. Дистанційне навчання – одна з прогресивних форм підготовки фахівців. Теоретичні питання культури, освіти та виховання : Збірник наукових праць. Вип. 42. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2010. С. 202–207.
50. Положення про дистанційне навчання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>.
51. Кудрявцева С. П. Міжнародна інформація : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2005. 400 с.
52. Собченко Т. М. Дидактична система змішаного навчання студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти: автореф. дис. д. п. н. 13.00.09. Полтава, 2021. 43 с.
53. Морзе Н. В. Інформаційні технології в навчанні: навч. посіб. Київ : Видавнича група ВНУ, 2004. 240 с.
54. Безлюдна Н. В. Використання засобів дистанційної освіти для підвищення ефективності навчального процесу у ВНЗ. Використання інноваційних технологій в процесі підготовки фахівців. Вінниця: ВНТУ. 2016 https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6622/1/Стаття_1.PDF.
55. Осадчий В. В. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої педагогічної школи. Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наук. праць. Київ : Видавництво П/П «ЕКМО», 2009. Вип. 2. С. 190–207.
56. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>.

57. Лист МОН України «Щодо запровадження карантину для усіх типів закладів освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zaprovadzhennya-karantynu-dlya-usih-tipiv-zakladiv-osviti>.

58. Лист МОН України «Щодо можливостей використання сервісів для дистанційного навчання». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2020/05/22/don-shchodo-resursiv-dlya-distantsiynogo-navchannya.pdf>.

59. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: наук.-метод. посібн. Рівне: РОШПО, 2018. 50 с.

60. Як організувати простір навчальної взаємодії на Padlet? URL: <http://ceit-blog.ucu.edu.ua/ed-tech/organizatsiya-navchalnogo-prostoru-vzayemodiyi-ta-spivpratsi-na-padlet>.

61. Жалдак М. І. Проблеми інформатизації навчального процесу в середніх і вищих навчальних закладах. *Комп'ютер в школі та сім'ї*. № 3. 2013. С. 8-15.

62. Дзямулич Н. Використання хмарних сервісів – новий етап у розвитку освітніх інформаційно-комунікаційних технологій. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (Ч. 1). 124 с.

63. Дізнайтеся більше про CRM-системи URL: <https://www.terrasoft.ua/page/definition-crm>.

64. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003. 278 с.

65. Дичковський С. І. Інкорпорація віртуальних практик в систему віртуального туризму. *Культура і сучасність*. 2019. № 2. С. 16-24.

66. Горіна Г. О. Розвиток ринку туристичних послуг в Україні в умовах просторової поляризації: дисертац. ... д-ра екон. наук, 08.00.03. Дніпро, 2017. 493 с.

67. Миронов Ю. Б. Інтернет-технології в туризмі. *Економіка: проблеми теорії та практики*: зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. Вип. 194. Т. II. С. 457-464.
68. Манько А. В., Орлик О. В. Інструменти та механізми віртуального туризму. *Інформаційні технології в економіці і управлінні* : зб. наук. праць. Одеса: ОНЕУ, 2019. Вип. 1. С. 119–125.
69. Сущенко О. А., Кравченко В. В. Становлення віртуального туризму як напряму розвитку інформатизації діяльності туристичного підприємства. *Комунальне господарство міст*, 2018. Вип. 140. С. 19-24.
70. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: від теорії до реалій. *Туризм: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Київ : КНТЕУ. С. 41-43.
71. Урок гончарства. URL: <https://www.bodo.ua/go/urok-goncharstva>.
72. Global Report on City Tourism. *New World Tourism Organization. Unwto World Tourism Organization*. URL: <https://www.unwto.org/archive/middle-east/publication/globalreport-city-tourism>.
73. Global AR VR in Travel and Tourism Market Ecosystem By Raw Material; By Components; By Products, Parts and Devices; By Services & Solutions; By Application (3D modelling/ Design, Training, Monitoring/ Maintenance, Others), By Region & Forecast by 2020-2025 // AR-VR-in-Travel-and-Tourism URL: <https://www.alltheresearch.com/report/389/AR-VR-in-Travel-and-Tourism>.
74. Токаренко О. І., Черемісіна Т. В., Бабіна Н. І. Цифрові технології у міжнародному туризмі та готельній індустрії. *Інфраструктура ринку*. Вип. 44. 2020. С. 126-130.
75. Microsoft Hololens. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/hololens>.
76. У Львові побільшає QR-кодів. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/u_lvovi_pobilshaye_qrkodiv_n1235381.
77. Гости смогут на мобильном посмотреть прошлое городов, принимающих Чемпионат. Информационное агентство “ОстроВ”. URL: <http://www.ostro.org/general/society/news/270852>

78. Крупа І. П., Козловський Є. В. Особливості використання інформаційних технологій в процесі збереження пам'яток історії та культури. *Актуальные научные исследования в современном мире: Сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017. Вып. 8 (28), ч. 2. С. 9-14.*

79. Малик Ю. І. Роль вивчення іноземної мови у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. *«Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах». V Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. Київ : НУХТ. 2019. С. 31 - 32.*

80. Тригуб І. П., Власенко Л. В. Комунікативні навички та вміння для ефективного вивчення англійської мови самостійно. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. № 40. Т. 2. С. 137-140.*

81. Савенкова Л.О. Педагогічне спілкування : навч. посіб. Київ : КДЕУ, 1997. 140 с.

82. Дзьобань О. Проблема комунікацій у сучасному соціокультурному просторі. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи* : матеріали II Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф. / редкол. : І. Г. Передерій, А. А. Соляник та ін. – Полтава : ПолтНТУ, 2016. – С. 28-32.

83. Трубачова Д. В. Дидактичні умови формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови в процесі вивчення філологічних дисциплін : дисерт... . канд. пед. наук 13.00.09. Київ. 2016. 244 с.

84. Архіпова І. Диференціація навчання англійської мови у вищих навчальних закладах / І. Архіпова // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – № 3. – С. 27–33.

85. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с. –

86. Васильева М. П. Формирование коммуникативных умений как компонента педагогической культуры будущего учителя : дис. ... канд. пед.

наук : 13.00.01 / Васильєва Марина Петровна ; Харьковський гос. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 1996. – 181 с.

87. Волченко О. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Волченко Ольга Михайлівна. – К., 2006. – 234 с.

88. Гапоненко Л. П. Моделювання комунікативних ситуацій як засіб формування готовності студентів до іншомовного спілкування. Педагогіка вищої та середньої школи: [зб. наук. пр.] / гол. ред. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2001. Вип. 3. С. 37-43.

89. Кизенко В. І. Формування комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови засобами підручника / В. І. Кизенко, Д. В. Трубачова // Проблеми сучасного підручника : [зб. наук. праць] / ред. кол., головн. ред. О. М. Топузов. – К. : Педагогічна думка, 2014. – Вип. 14. – С. 258–265.

90. Васильєва М. П. Формирование коммуникативных умений как компонента педагогической культуры будущего учителя : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Васильєва Марина Петровна ; Харьковський гос. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 1996. – 21 с.

91. Babushko S., Halytska M., Solovei M. Forming Tourism Higher School Students' Readiness for Foreign Language Communication in Ukraine Tertiary level. *International Journal of Language Education*. Vol. 4. No 2, 2020, pp. 234-244.

92. Корніяка О. М. Визначення змістової структури комунікативної культури особистості. Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: Матеріали методологічного семінару. К., 2005. С. 368–374.

93. Омельчук, С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису. *Дивослово*, 2006. №9. С. 2-5.

94. Комунікативна майстерність. URL: <http://www.vokrug-sveta.com.ua/komunikacionnoe-masterstvo.html>

95. Теляшенко В. Л. Професійно орієнтоване навчання студентів іноземної мови в немовному вузі. Теорія та практика державного управління: [Збірник] / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т [Редкол.: 30 Г.І.Мостовий та ін.]. Вип. 4. Актуальні питання навчання іноземної комунікації у вищих навчальних закладах: матеріали наук.-практ. конф., 20 травня 2003 р. Харків: Магістр, 2003. С. 78–81.

96. Назаренко О. І. Особливості навчання англійської мови професійного спрямування. *Науково-практична конференція «Новітні освітні технології»*. URL : <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1154>.

97. Савченко О. В. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови і склад професійно-комунікативної компетенції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31 (70) № 2 Ч. 2 2020. С. 218-223.

98. Панасюк Ю. Компетентнісний підхід у викладанні іноземної мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов у школі та ВНЗ*. Вип. 3. 2015. С. 196-202.

99. Дегтярьова Ю. В. Підвищення ефективності навчання іноземних мов з використанням кейс-методів [Електронний ресурс]. -Режим доступу:<http://www-center.univer.kharkov.ua/vesnik/full/173.pdf>.

100. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Casestudy) та його навчальні можливості. *Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології*. К.: МАУП, 2005. 218 с.

101. Варга Л. І. Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами інтерактивних технологій дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. – К., 2017. – 302 с.

102. Бевз В. Основні положення щодо проведення тренінгів [Електронний ресурс] / В. Бевз // Професійний освітянський журнал

«Відкритий урок: розробки, технології, досвід». – К. : Плеяди, 2005. – Режим доступу : <http://osvita.ua>.

103. Завалевська О.В. Інтерактивні методи формування професійного самоусвідомлення майбутніх фахівців вищих технічних навчальних закладів / О.В. Завалевська // Наука і освіта. – 2009. – №7. — С. 68-71.

104. Зеликовская Е. А., Степаненко Е. И. Развитие межкультурной коммуникации, использование облачных технологий как инновационные компоненты методики преподавания иностранных языков. *Поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання української та іноземних мов як чинник забезпечення дієвості знань*: матеріали III Всеукраїнської науковопрактичної конференції. Харків: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2016. С.181–184.

105. Bates T. Thirty Years Later: Reflection on Computer Assisted Learning or Communications for Instructional Technology in Distance Education. Ryerson University, Toronto, Canada, 2016. Vol. 32. No. 2. P.186–188.

106. Павлусенко О. В. Сучасні методи викладання англійської мови в технічних вузах. URL :<http://intkonf.org/pavlusenko-ov-suchasni-metodi-vikladannya-angliyskoyi-movi-v-tehnicnih-vuzah>.

107. Денисова С. П., Кузьмич О. В., Ніколаєва І. А. Інтернет як інтерактивний засіб навчання іноземних мов. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти*: зб. матеріалів III Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2020. – 288 с.

108. Бужиков Р. П. Дидактичний потенціал Інтернет-технологій в сучасній системі освіти/Р. П. Бужиков//Проблеми освіти: наук. збірник Інту інновац. технологій і змісту освіти МОНМС України. – К., 2011. – Вип. 66. – Ч. II., с. 41 – 42.

109. Костікова І. І. Дидактичні можливості Інтернет-ресурсів для вивчення англійської мови. Шляхи підвищення якості навчання англійської мови: Міжрегіональна науково-практична Інтернет-конференція. Харків, 2016. С. 44–50.

110. Костікова І. І. Вивчення англійської мови у ВНЗ засобами Інтернет-ресурсів. Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи: III всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція. Харків, 2016. С. 87–92.

111. Костікова І.І. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій: монографія. Харків, 2008. 355 с.

112. Петрова Т.О. Організація процесу навчання усного підготовленого монологу-переконання англійською мовою з використанням ресурсів Інтернету / Т.О. Петрова // Педагогічний процес: теорія і практика., К.: ЕКМО, 2008.– С. 265–274.

113. Ярова О.Б. Мультимедійні засоби навчання іноземних мов./ М-во освіти і науки України, Київський нац.лінгв.ун-т К.: Київськ. нац.лінгв.ун-т., 2005. – С. 110-113.

114. Токменко О. Інформаційні технології у викладанні іноземних мов: сьогодні і скрізь віки / О. Токменко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2011. – № 2. – С. 98.

115. Про використання безкоштовних цифрових ресурсів для дистанційного і змішаного навчання: лист МОН № 1/12253-22 від 18.10.2020

116. Краснопольський В. Е. Іншомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей на основі встановлення і використання web-технологій: дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.01. Східноукраїнський національний університет. Київ. 2019. 438 с.

117. Черненко А.В. Цифрові технології у процесі навчання майбутніх учителів іноземних мов. Збірник наукових праць “Педагогіка та психологія”. Харків. 2019. Вип. 61. С.193–200.

118. Чепелевська М. М., Кадемія М.Ю. Застосування інформаційних технологій в професійній підготовці фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць, Вінницького

державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. №62, 2021. С. 96-104. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-62-1-330>.

119. Кобися В. М., Чепелевська М. М. Удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі за допомогою цифрових технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 65. С. 30-40. DOI: 10.31652/2412-1142-2022-64-5-22.

120. Чепелевська М. М. Використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців. *Молодий вчений*. 2020. №12. С.78-83.

121. Zaporozhchenko, T., Matviienko, O., Chepelevska, M., Nedosiekova, N., Artemieva, I., & Petukhova, T. Implementation of Vocational Education Standards in the Context of Postmodern Trends. *Postmodern Openings*. 2022. V.13. Issue (1Sup1), P. 266-275. <https://doi.org/10.18662/po/13.1Sup1>.

РОЗДІЛ 3.
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ
ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1 Організація та методика дослідно-експериментальної роботи

Програма дослідно-експериментальної роботи з теми «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій» відповідає основним вимогам проведення педагогічного дослідження. На етапі підготовки і проведення дослідження головною гіпотезою було твердження, що якість формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі підвищиться за умови впровадження в освітній процес експериментальної моделі та визначених нами і обґрунтованих педагогічних умов (використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації). Зважаючи на це, метою нашого дослідження є перевірка рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі на основі використання інноваційних технологій та апробація розробленої нами моделі.

Програма дисертаційного дослідження виконувалася нами впродовж 2018–2021 рр. відповідно до етапів формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі (підготовчого, основного, завершального). Виконання цієї програми підпорядковувалося загальноприйнятому комплексу методів, спрямованих на перевірку сформульованої гіпотези та реалізацію мети і завдань дослідження. Основою дослідження став педагогічний експеримент, у якому ми виокремили:

констатувальний, формувальний, контрольний. Педагогічний експеримент підпорядковувався результатам наукових досліджень П. Воловика [1], Л. Ковальчук [2], І. Підласого [3]. За результатами аналізу наукових публікацій розроблено методику впровадження моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій в освітній процес ЗВО та перевірити її ефективність.

Експеримент проводився на базі: Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Національного університету Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

У педагогічному експерименті було задіяно 462 здобувачі освіти та 27 науково-педагогічних працівників ЗВО. Експериментальне дослідження виконувалося поетапно.

Перший етап — діагностичний (2018 рр.). Проведено аналіз наукових публікацій, на основі якого з'ясовано стан розроблення проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій в ЗВО, сформульовано й обґрунтовано актуальність проблеми дослідження.

Другий етап – прогностичний (2019 р.). Розроблено програму експериментальної роботи та методику формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій в ЗВО.

Третій етап – організаційний (2019–2021 рр.). Його основною метою стало забезпечення необхідних організаційно-педагогічних умов організації і здійснення освітнього процесу під час вивчення дисциплін професійної підготовки. Нами сформульовано робоче визначення поняття «професійна компетентність майбутніх фахівців туристичної галузі»; розроблено і обґрунтовано експериментальну модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі, сформульовано й

обґрунтовано педагогічні умови (використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації) та методик у впровадження розробленої моделі в освітній процес; створено відповідне методичне забезпечення.

Ефективність розробленої моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій перевірялася шляхом проведення педагогічного експерименту. Констатувальний експеримент відбувався на прогностичному та організаційному етапах дослідження.

Завдання констатувального експерименту полягало у:

- 1) формуванні контрольної та експериментальної груп для проведення дослідження;
- 2) визначенні критеріїв, показників і рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі;
- 3) визначенні рівня знань, умінь і навичок здобувачів освіти на початку експерименту;
- 4) формулюванні й обґрунтуванні педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі;
- 5) розробленні та створенні моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Отримані результати свідчать про однорідність знань студентів, а, отже, й про відповідність рівнів професійної компетентності здобувачів освіти, що дозволило сформувати експериментальні та контрольні групи для проведення формувального експерименту.

Четвертий етап – практичний (2019–2020 рр.). На цьому етапі було проведено формувальний експеримент, відкоригована модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами

інноваційних технологій, апробовано та впроваджено розроблену нами модель в освітній процес ЗВО.

Формувальний експеримент мав на меті:

1) формування складу контрольних і експериментальних груп здобувачів освіти на основі результатів констатувального експерименту;

2) впровадження й апробацію моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій;

4) визначення рівня професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі на основному етапі формування;

5) розроблення Google-класу, дидактичних і методичних матеріалів із застосуванням цифрових технологій, підбору засобів, сервісів, платформ та пропозицій для поглибленого вивчення іноземної мови, що забезпечують формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

Зі всього переліку студентів, які були учасниками нашого дослідження, ми відібрали репрезентативну вибірку з паралельних експериментальних (ЕГ) і контрольних (КГ) груп. Відбір здобувачів освіти до КГ і ЕГ проводився за результатами констатувального експерименту на основі результатів опитувань, експертних оцінок, спостережень тощо.

П'ятий етап – узагальнювальний (2022 р.). На узагальнювальному етапі дисертаційного дослідження проводився контрольний експеримент з метою контролю і узагальнення результатів дослідження.

Для того щоб оцінити професійну підготовку фахівців з туризму необхідно розраховувати рівень кваліфікації працівників, рівень знань, навичок, здібностей, що дає уявлення про ділові та моральні риси особистості.

Для проведення дослідження було розроблено анкету, за якою проводилося опитування здобувачів освіти.

Дослідження дозволило визначити критерії рівнів сформованості

професійної підготовки фахівців в туристичній галузі

Зважаючи на те, що професійна компетентність майбутніх фахівців туристичної галузі розглядається як здатність індивіда ефективно виконувати професійні завдання на основі комплексної системи компетенцій, відповідно до критеріїв ми визначили показники, що розкривають їх якісну характеристику, а також рівні, що визначають їх кількісний показник.

Для оцінювання результатів освітньої діяльності здобувачів освіти у ЗВО України впроваджена «Європейська кредитно-трансферна система (з англ. European Credit Transfer System – ECTS) – це система, що створена для забезпечення єдиної міждержавної процедури виміру й порівняння між закладами освіти результатів навчання студентів, їхнього академічного визнання. Вона розроблена для забезпечення мобільності студентів, спрощує розуміння і порівняння навчальних програм та навчальних досягнень студентів як між вітчизняними, так і між іноземними закладами освіти» [4].

Як зазначено у нормативних документах «Система ECTS заснована на оцінюванні всіх видів роботи студента, необхідних для досягнення цілей, зазначених у навчальній програмі: відвідування лекцій, виконання лабораторних робіт, підготовка і участь у семінарах і практичних заняттях, самостійна робота, складання заліків та іспитів, проходження практики (стажування), підготовка та захист курсових і магістерських робіт тощо» [5].

Нормативною базою для введення системи ECTS стали накази Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 № 48 «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу» [4], від 23.01.2004 № 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської Декларації у системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки» [5], від 20.10.2004 № 812 «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» [6], від 30.12.2005 № 771 «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» [7], від

13.07.2007 № 612 «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2025 року» [8], та від 16.10.2009 № 943 «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи» [9], методичні матеріали «Впровадження ECTS в українських університетах» [10], Положення про використання європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського [11].

«Навантаження студентів в ECTS включає час лекцій, семінарів, самостійного навчання, підготовки, складання іспитів тощо. Кредити розподіляються на всі освітні компоненти програми навчання (модулі, дисципліни, стажування, дипломна робота тощо) і відображають кількість роботи, необхідної для виконання кожного компоненту у зв'язку із загальною кількістю необхідної роботи для завершення повного року навчання за даною програмою» [11].

Для визначення навчальних досягнень здобувачів освіти нами проаналізовано:

- характеристики відповідей здобувачів освіти: повнота, логічність, чіткість, обґрунтованість, креативність;
- якість, глибина, гнучкість, міцність, системність знань;
- сформованість загальних і фахових компетенцій та програмних результатів навчання;
- рівень сформованості інтелектуальних операцій: аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення тощо;
- навички творчої діяльності (формулювання гіпотез, виявлення проблеми, усунення недоліків, обґрунтування й доведення тверджень);
- критичність і неупередженість в оцінюванні суджень.

На основі охарактеризованої системи оцінювання нами виокремлено **чотири рівні** навчальних досягнень здобувачів вищої освіти: *початковий, середній, достатній, високий* (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1.

**Взаємозв'язок оцінок за шкалою ECTS, розширеною шкалою,
кількості балів за 100 бальною шкалою та рівня сформованості
професійної компетентності**

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за розширеною шкалою	Кількість балів за 100 бальною шкалою	Рівень сформованості професійної компетентності
A	відмінно	90-100	високий
B	дуже добре	80-89	достатній
C	добре	75-79	
D	задовільно	60-74	середній
E	достатньо	50-59	
F	незадовільно	35-49	низький
FX	неприйнятно	0-34	

Впродовж 2018 – 2020 років проводилося експериментальне дослідження ефективності обґрунтованих нами педагогічних умов та моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі в освітньому процесі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Національного університету Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Метою експериментально-дослідної роботи була перевірка

ефективності організаційно-педагогічних умов та моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Експериментальне дослідження було організоване за такими етапами:

– діагностичний (аналіз проблем формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі у педагогічній теорії, і туристичній практиці, визначення важливих підходів до вирішення цих проблем, аналіз основних дефініцій, нормативної документації та передового досвіду формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі у вітчизняних і закордонних закладах вищої освіти, організації освітнього процесу та змісту навчальних дисциплін, врахування передових педагогічних практик застосування засобів інноваційних технологій);

– прогностичний (формулювання й узгодження наукового апарату дослідження, програми експерименту);

– організаційно-підготовчий (узгодження та затвердження програми експерименту, добір об'єктів для проведення експерименту, підготовка та розроблення змісту навчальних дисциплін, підбір програмного забезпечення тощо);

– практичний (розроблення послідовності заходів, тем, програми, змісту і термінів експерименту, узгодження логічної структури експерименту, визначення методів і прийомів отримання інформації про хід експерименту та його результати;

– педагогічний аудиторний експеримент (проведення занять);

– узагальнювальний (оброблення експериментальних даних та їх аналіз, узагальнення одержаних результатів, формулювання висновків, оформлення звітних матеріалів); апробація (застосування на практиці).

Для кожного з етапів дослідження визначені завдання та мета відповідно до програми дослідження.

На діагностичному етапі дослідження проаналізовано вітчизняний і

зарубіжний досвід та навчальну документацію з формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі. Організація освітнього процесу на діагностичному етапі дослідження відповідала основним напрямам та вимогам до підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, що відображені у низці нормативних документів: Конституції України (1996. ред. 2016), Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про курорти» (2000), «Про туризм» (2015), положеннях щодо: введення дисциплін з економічної, соціальної, культурної цінності туристичних обмінів (Глобальний етичний кодекс туризму (1999)); сприяння розвитку туристичної освіти (Осакська декларація тисячоліття (2001)); неперервності освіти, міжнародної співпраці, інтеграції в галузі освіти (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002)); модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців (Указ Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2013)), врахування потреб молоді та співвіднесення їх реалізації з економічними можливостями держави (Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2017)); сталого розвитку туризму (Резолюція 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (2015)); вдосконалення системи підготовки згідно з умовами регіонального ринку праці (Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 р. (2020)).

На цьому етапі дослідження ми вивчали й оцінювали сучасний стан професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, використовувалися емпіричні методи наукового пізнання: аналізували плануючу документацію та результати освітньої діяльності, використовували письмове й усне опитування здобувачів освіти й викладачів, педагогічне спостереження під час освітнього процесу й поза його межами, анкетування учасників педагогічного експерименту. Для цього ми опрацювали літературу, для визначення особливостей формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі, вимоги до їх

професійної підготовки, передумови формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі, проведено спостереження за професійною підготовкою майбутніх фахівців туристичної галузі.

Прогностичний етап експерименту використаний нами для формулювання мети й завдань дослідження, уточнення гіпотези та редагування плану-проспекту дослідження.

Проведені на цьому етапі спостереження за викладанням навчальних дисциплін у звичному форматі, проаналізовано зміст навчального матеріалу, умови проведення занять, зміст спілкування викладача із здобувачами освіти стали підґрунтям для висновків про зв'язок між використаними в освітньому процесі засобами інноваційних технологій та їх ефективністю, сформулювати робочу гіпотезу дослідження.

За результатами аналізу сучасного стану підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, визначення змісту, структури і основних підходів до формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі, нами визначено основні завдання дослідно-експериментальної перевірки.

На організаційно-підготовчому етапі дослідження визначено та обрано об'єкти для експерименту, визначено інноваційні засоби, що впливають на рівень професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, розроблено методичні матеріали до навчальних дисциплін, електронні навчальні курси, які в процесі експерименту постійно оновлювалися та удосконалювалися, уточнено заходи для перевірки робочої гіпотези щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

За результатами аналізу наукових праць для розробки моделі професійної підготовки майбутніх фахівців в туристичній галузі засобами інноваційних технологій використані аксіологічний, системний, компетентнісний та диференційований методичні підходи.

Компетентнісний підхід дозволяє обґрунтувати структуру компонентів професійної компетентності майбутніх фахівців в туристичній галузі.

Системний підхід дозволяє розглядати процес формування професійної компетентності як систему, яка складається із сукупності професійних компетенцій фахівців туристичної галузі.

Аксіологічний підхід представляє майбутніх фахівців туристичної галузі, як креативну особистість, яка працює стабільно високопродуктивно і має високий рівень особистісно-ділових та професійно важливих якостей.

Диференційований підхід дозволив розробити навчально-методичне забезпечення для професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. Під час проведення занять враховані психолого-педагогічні особливості.

Тільки з врахуванням проведеного аналізу та провівши маркетингове дослідження, можна побудувати ефективну модель механізму реалізації професійної підготовки фахівців.

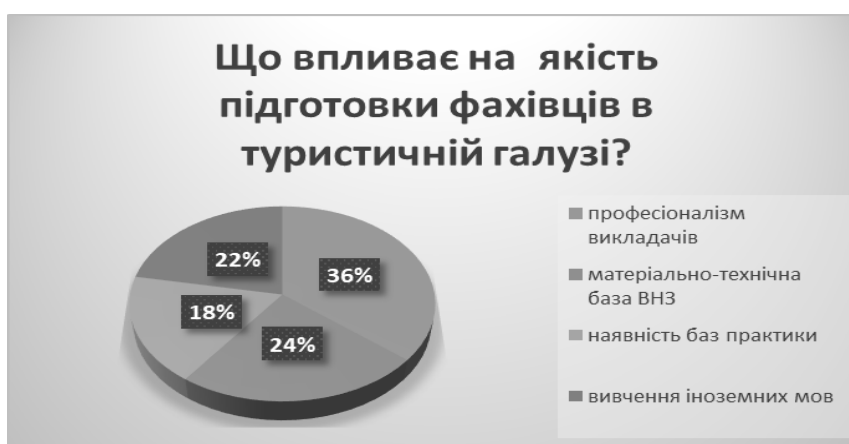
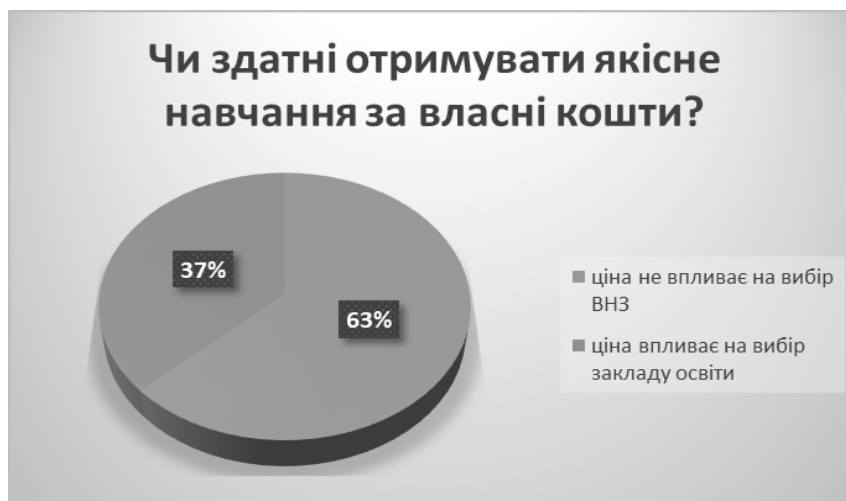
Модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій описує цілісний процес якісної підготовки майбутніх фахівців з урахуванням змісту навчальних дисциплін і послідовності їх вивчення. Структура моделі яку ми розробляємо повинна надати можливість простежити будь-які сторони та характеристики об'єкта дослідження. Зміст моделі обумовлено соціальним замовленням суспільства на професійну підготовку майбутнього фахівця туристичної галузі.

Для збору первинної інформації була розроблена анкета (додаток Т). Анкетуванням охопили випускників закладів загальної середньої освіти – майбутніх абітурієнтів, здобувачів вищої освіти, працівників туристичної галузі – майбутніх роботодавців.

Для репрезентативності вибірки, розраховано статистично допустимий її розмір відносно генеральної сукупності з статистичною ймовірністю 95%. Згідно статистичних розрахунків встановлено, що чисельність вибірки має не

менше 384 осіб. (За даними Державного відділу статистики, усе доросле населення України у 2019 р. становило 25760537 осіб). В опитуванні задіяно 409 респондентів. Опитувальник у вигляді Google Forms розповсюджувався соціальною мережею Facebook. Результати опитування опрацьовувалися групою експертів за раніше розробленою анкетною для визначення рівня професійної підготовки фахівців туристичної галузі.

Аналіз статистичних показників за результатами відповідей респондентів доводить, що: 63% опитаних зазначають, що ціна впливає на споживчий вибір меншою мірою; лише 36% громадян вважають, що від професіоналізму викладачів залежить якість підготовки фахівців в туристичній галузі, а решта респондентів ставляться нейтрально (64%); респонденти усвідомлюють достатньо низький рівень підготовки кадрів в туристичній галузі; лише близько 20% респондентів згодні самовдосконалюватись.

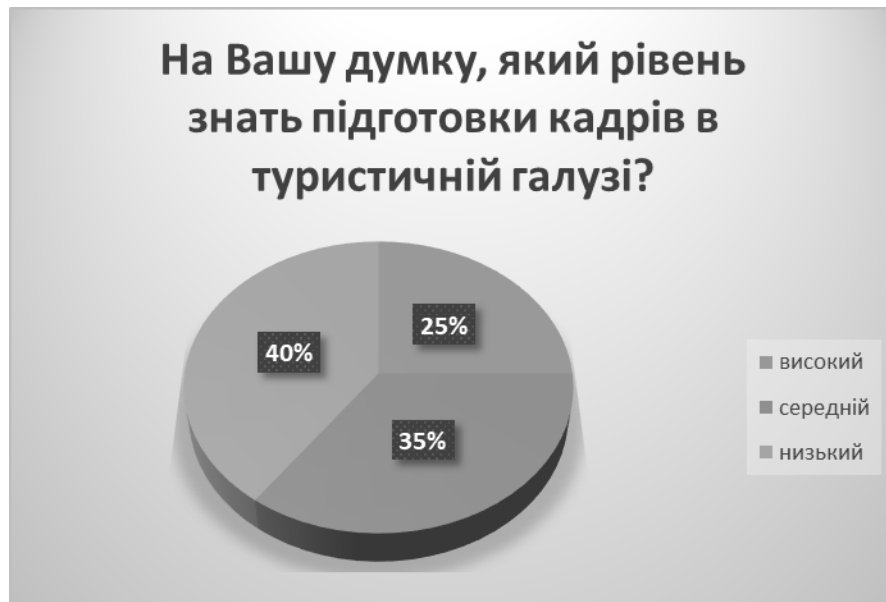

Рис. 3.1. Результати розподілу відповідей на питання анкети

Більше половини респондентів (61,9%) відповіли, що лише інколи вивчають додаткову літературу, 16% – взагалі цим не обтяжується.

Отже, зріз відповідей на питання анкети показав достатньо тривожну картину – суспільство схильне навчатися без врахування важливих факторів, що може вплинути на якість професійної підготовки фахівців в туристичній галузі. Причин тому чимало – байдужість, необізнаність, неухважність, низький рівень доходів й інші причини. Все це створює сприятливі умови для зниження професіоналізму майбутніх фахівців. Тому, необхідно розробити модель, яка продемонструє концепцію неперервної туристської освіти починаючи з середньої освіти та закінчуючи працівниками туристичної галузі, формуючи при цьому модель ступеневої освіти в туристичній галузі з врахуванням основних факторів.

В результаті аналізу відповідей стає зрозумілим, що система професійної підготовки майбутніх фахівців в туристичній галузі мусить задовольняти потреби туризму у кваліфікованих кадрах на рівні сучасних і перспективних вимог, оскільки існує нерозривний взаємозв'язок між надання послуг і споживанням, який визначає багато видів туристичної діяльності. Фахівець, який надає послугу стає її невід'ємною частиною, тому для туризму необхідний професійний персонал.

Після формулювання робочої гіпотези дослідження уточнено форми її перевірки практичному етапі експерименту. Важливість педагогічного експерименту полягала у вивченні реального стану та визначенні впливу обґрунтованих педагогічних умов на формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі на основі використання інноваційних технологій.

Завданням констатувального експерименту стало визначення достатнього рівня професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі. Для цього проведено діагностику рівня професійних компетенцій здобувачів освіти.

Якість професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі оцінювалася перед формувальним етапом педагогічного експерименту за допомогою тестів для порівняння та корекції рівня професійних компетенцій здобувачів освіти ЕГ і КГ ЗВО, де проходив експеримент. Це уможливило забезпечення однакових умов для реалізації формувального експерименту. Для визначення статистичних показників проводилися початковий, проміжний і кінцевий контрольні зрізи. Визначимо контрольним етапом експерименту проміжний і кінцевий зрізи, які використовувалися для перевірки результативності педагогічного експерименту.

Довготривалий формувальний етап експерименту супроводжувався обґрунтованим вибором складу ЕГ та КГ і дозволив визначити вплив обґрунтованих педагогічних умов якості формування професійних компетенцій.

Експериментальна робота в ЗВО проводилася з дотриманням звичного режиму роботи ЗВО та перебігу освітнього процесу, не виділялися із загальної системи освітнього процесу. Експериментальні заняття відрізнялись від традиційних тим, що їх проведення супроводжувалось використанням педагогічних умов.

3.2. Результати дослідно-експериментальної роботи та їх аналіз

Загалом до складу КГ увійшло 195 студентів, ЕГ склалися із 189 студентів.

Визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі до та після експерименту проводилося за визначеними нами критеріями: мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

Узагальнені результати перевірки знань і вмінь здобувачів освіти за наведеними вище критеріями відображені у таблицях 3.2 – 3.10.

Для визначення рівня професійної компетентності за мотиваційно-ціннісним критерієм до формувального експерименту оцінювалися: ставлення до професійної діяльності, рівень намагань і здатності до самоосвіти, інтенсивність участі в навчально-пізнавальній діяльності.

Показники оцінювалися за допомогою таких методів та засобів діагностики як анкетування, спостереження, бесіди, тестування, експертна оцінка. Для проведення статистичних розрахунків використовувалися програма MS Excel і пакет програм SPSS (Statistical Package for Social Science – Статистичний пакет для соціальних наук), що надає користувачеві широкі можливості зі статистичної обробки емпіричних даних педагогічного дослідження, щодо формування баз даних, з їх «модифікації, а також для базового аналізу і створення звітів, надаючи широкі можливості для подання результатів статистичної обробки в текстовій, табличній і графічній формах» [12].

За результатами аналізу кількісних характеристик показників за мотиваційно-ціннісним критерієм у студентів ЕГ якісний показник складає 62%, а в студентів КГ – 64%, що відповідає статистичним показникам якості знань здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра. Статистичний розподіл кількісних показників відповідає нормальному розподілу Гауса [13, с. 87].

Таблиця 3.2

**Узагальнені результати діагностування майбутніх фахівців
туристичної галузі за мотиваційно-ціннісним критерієм до
формульовального експерименту**

Групи	Показники	Рівні							
		низький		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
ЕГ	ціннісні	0	0	72	38	101	53	16	9
	мотиваційні	0	0	68	36	105	55	16	9
	Середній показник	0	0	70	37	103	54	16	9
КГ	ціннісні	0	0	73	37	108	55	14	8
	мотиваційні	0	0	69	35	110	56	16	9
	Середній показник	0	0	71	36	109	56	15	8

Інтелектуально-когнітивний критерій передбачає наявність у майбутніх фахівців туристичної галузі знань сутності, функцій, передумов успішної професійної діяльності, формування умінь і навичок застосовувати професійні компетенції у фаховій самореалізації.

Рівні вираження показників визначалися за допомогою анкетування, спостереження, аналізу успішності із фахових навчальних дисциплін, тестування, експертної оцінки.

Аналіз результатів вхідного контролю знань із фахових навчальних дисциплін показав, що у майбутніх фахівців туристичної галузі переважає середній і низький рівень засвоєння фахових знань: лише 10% студентів ЕГ показали високий рівень знань, 57% – достатній рівень, 33% – середній рівень. Відповідно в 9% студентів КГ визначено високий рівень засвоєння фахових знань, у 55% – достатній рівень і в 36% – середній рівень. Початкового рівня знань не зафіксовано ні у ЕГ ні у КГ, пояснити таку ситуацію можемо підготовкою абітурієнтів до вступу у ЗВО, здачею ЗНО, що дозволило вступити на навчання абітурієнтам, що мають середній і достатній рівні знань з основних шкільних навчальних предметів, що стало основою

навчальної діяльності у ЗВО.

Таблиця 3.3

Узагальнені результати діагностування майбутніх фахівців туристичної галузі за інтелектуально-когнітивним критерієм до формульовального експерименту

Групи	Показники	Рівні							
		низький		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
ЕГ	сутнісні	0	0	64	34	105	55	20	11
	змістові	0	0	64	34	107	56	18	10
	Середній показник	0	0	64	34	106	56	19	10
КГ	сутнісні	0	0	71	37	106	54	18	9
	змістові	0	0	69	36	108	55	18	9
	Середній показник	0	0	70	36	107	55	18	9

Операційно-діяльнісний критерій є сукупністю заходів для розвитку усвідомлення, сприйняття та оцінювання важливості та престижності майбутньої професійної діяльності. Це демонструє практичне застосування набутих знань, вмінь та навичок у майбутній професійній діяльності.

Для визначення рівнів сформованості показників використовувалися спостереження, анкетування, експертна оцінка, аналіз успішності з навчальних дисциплін професійного циклу, результати виконання практичних завдань з фахових навчальних дисциплін (таблиця 3.4).

Особистісно-рефлексивний критерій сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі відображає рівень формування особистісних та професійно значущих якостей, особистісних здібностей, що впливають на його діяльність, розкривають вміння здобувачів освіти нестандартно і творчо реалізовувати результати освітньої діяльності для виконання професійних операцій, вміння контролювати результати

діяльності і рівень розвитку особистісних досягнень, здатність до творчого вирішення складних професійних завдань.

Таблиця 3.4

**Узагальнені результати діагностування майбутніх фахівців
туристичної галузі за операційно-діяльнісним критерієм до
формульованого експерименту**

Групи	Показники	Рівні							
		низький		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
ЕГ	практичні	0	0	70	37	103	54	16	9
	професійні	0	0	68	36	101	53	20	11
	Середній показник	0	0	69	36	102	54	18	10
КГ	практичні	0	0	71	37	106	54	18	9
	професійні	0	0	67	36	110	55	18	9
	Середній показник	0	0	69	36	108	55	18	9

Засобами діагностики виступали спостереження, анкетування, тестування, аналіз поведінки на заняттях, позааудиторних заходах тощо.

Особистісно-рефлексивний критерій найбільше залежить від особливостей психіки і характеру особистості студентів, тому з студентами проводилися бесіди й анкетування, що гуртуються на вивченні особливостей психолого-фізіологічного розвитку студентів.

За результатами досліджень очевидно, що учасники обох груп показали переважно достатній рівень (для ЕК – 57% студентів, для КГ – 56% студентів) за особистісно-рефлексивним критерієм, що є однією із передумов якісного проведення експерименту та рівномірного розподілу студентів у ЕК та КГ.

Узагальнені результати дослідження за всіма критеріями ми об'єднали в таблиці 3.6.

Таблиця 3.5

**Узагальнені результати діагностування майбутніх фахівців
туристичної галузі за особистісно-рефлексивним критерієм до
формульованого експерименту**

Групи	Показники	Рівні							
		низький		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
ЕГ	творчі	0	0	64	34	107	56	18	10
	самооцінювальні	0	0	65	34	109	58	15	8
	Середній показник	0	0	64	34	108	57	17	9
КГ	творчі	0	0	68	35	112	57	15	8
	самооцінювальні	0	0	72	37	106	55	17	8
	Середній показник	0	0	70	36	109	56	16	8

Таблиця 3.6

**Узагальнені результати діагностування за мотиваційно-ціннісним,
інтелектуально-когнітивним, операційно-діяльнісним, особистісно-
рефлексивним критеріями до формульованого експерименту**

Критерії	Групи	Рівні							
		низький		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
мотиваційно-ціннісний	ЕГ	0	0	70	37	103	54	16	8
	КГ	0	0	71	36	109	56	15	8
інтелектуально-когнітивний	ЕГ	0	0	63	33	107	57	19	10
	КГ	0	0	71	36	107	55	18	9
операційно-діяльнісний	ЕГ	0	0	68	36	102	54	19	10
	КГ	0	0	69	36	108	55	18	9
особистісно-рефлексивний	ЕГ	0	0	64	34	108	57	17	9
	КГ	0	0	70	36	109	56	16	8
За всіма критеріями	ЕГ	0	0	66	35	105	56	18	9
	КГ	0	0	70	36	108	56	17	9

Розрахуємо середні значення в КГ та ЕГ за всіма чотирма критеріями: для зручності інтерпретації результатів позначимо вагові коефіцієнти рівнів: початкового – 1, середній – 2, достатній – 3, високий – 4. Визначимо середні значення узагальнених показників для ЕГ та КГ за формулою:

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i n_i}{n}, \quad (3.1)$$

$$\text{Для ЕГ } \bar{x}_{ЕГ} = \frac{0*1 + 66*2 + 105*3 + 18*4}{189} = 2,75,$$

$$\text{для КГ } \bar{x}_{КГ} = \frac{0*1 + 70 + 2 + 108*3 + 17*4}{195} = 2,73.$$

Обчислимо дисперсії розподілу для ЕГ та КГ:

$$D_{ЕГ} = \frac{\sum x_i^2 n_{iЕГ}}{n_{ЕГ}} - (\bar{x}_{ЕГ})^2, \quad D_{КГ} = \frac{\sum x_i^2 n_{iКГ}}{n_{КГ}} - (\bar{x}_{КГ})^2. \quad (3.2)$$

$$D_{ЕГ} = \frac{0*1 + 66*4 + 105*9 + 18*16}{189} - (2,75)^2 \approx 0,36$$

$$D_{КГ} = \frac{0*1 + 70*4 + 108*9 + 17*16}{195} - (2,73)^2 \approx 0,36$$

Перевіримо однорідність вибірок контрольної та експериментальної груп. Застосуємо t-критерій Стьюдента [14, с. 123] для незалежних змінних. У даному випадку висуваємо нульову гіпотезу H_0 , згідно з якою різниця рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі в обох типах груп незначні, і тому розподіл оцінок відноситься до однієї генеральної сукупності, тобто вибірка здійснена правильно. Поряд із нульовою гіпотезою висуваємо альтернативну – H_1 , згідно з якою різниці між обома розподілами достатньо значні та пов'язані з малим обсягом вибірки. Таким чином, потрібно довести, що розподіл оцінок під час вхідного тестування в КГ та ЕГ є вибірками з однієї генеральної сукупності, тобто, що нульова гіпотеза підтверджується.

Спостережуване значення критерію знаходимо за формулою:

$$t_{cn} = \frac{|\bar{x}_{EG} - \bar{x}_{KG}|}{\sqrt{\frac{D_{EG}}{n_{EG}} + \frac{D_{KG}}{n_{KG}}}} = \frac{|2,73 - 2,75|}{\sqrt{\frac{0,36}{195} + \frac{0,36}{189}}} = 0,33. \quad (3.3)$$

Критичне значення критерію за умови рівня значущості $\alpha = 0,05$ знаходимо за таблицями критичних точок розподілу Стьюдента при $n = 384$ $t_{кр} = 1,97$. Оскільки критичне значення критерію більше, ніж спостережуване ($t_{cn} < t_{кр}$), то нульова гіпотеза не відкидається і обидві вибірки відносяться до однієї генеральної сукупності, тобто вони однорідні з ймовірністю 99,5%, що й треба було довести.

Для визначення результативності експериментальної методики проводилося тестування й анкетування здобувачів освіти контрольних та експериментальних груп, спостереження за їхньою навчальною та практичною діяльністю, технологічною практикою, результати оцінювань оброблялися методами математичної статистики.

Узагальнені результати перевірки знань і вмінь студентів за наведеними вище критеріями після експерименту відображені у таблицях 3.7 – 3.11.

Опитування учасників експерименту здійснювалося за допомогою опитувальник професійного самоздійснення О. Кокун (додаток У). Як зазначають автори, використаний нами «опитувальник має достатньо високу конкурентну валідність, про яку свідчать істотні кореляційні зв'язки його трьох основних показників (загального рівня, рівня внутрішньо-професійного та зовнішньо-професійного самоздійснення) із шкалами Самоактуалізаційного тесту (САТ). Вказані показники достовірно корелюють ($r = 0,2 - 0,71$; $p \leq 0,01 - 0,001$) із 12-ма з 14-ти шкал САТ (за виключенням шкал сенситивності та прийняття агресії); найвищі кореляційні зв'язки зафіксовано із шкалами: ціннісних орієнтацій ($r = 0,71$), самоповаги ($r = 0,66$), поглядів на природу людини ($r = 0,5$), підтримки ($r = 0,43$) та орієнтації у часі ($r = 0,4$); достовірні кореляційні зв'язки ($p \leq 0,001$) зафіксовано із показниками внутрішньої ($r = 0,4$) та зовнішньої позитивної ($r = 0,23$) мотивації методики "Мотивація

професійної діяльності"» [15].

Ще однією з методик, що використовувалася для діагностування майбутніх фахівців туристичної галузі за мотиваційно-ціннісним критерієм стала «Мотивація навчання у ВНЗ» (Т. Ільїна) [16, с. 57] (додаток Ф).

Таблиця 3.7

**Узагальнені результати діагностування майбутніх фахівців
туристичної галузі за мотиваційно-ціннісним критерієм після
формульованого експерименту**

Групи	Показники	Рівні							
		початковий		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
ЕГ	ставлення до професійної діяльності	0	0	33	17	120	63	36	19
	рівень намагань і здатності до самоосвіти	0	0	31	16	122	65	36	19
	інтенсивність участі в навчально-пізнавальній діяльності	0	0	31	16	124	66	34	18
	Середній показник	0	0	32	17	122	65	35	19
КГ	ставлення до професійної діяльності	0	0	62	32	113	58	20	10
	рівень намагань і здатності до самоосвіти	0	0	58	30	116	59	21	11
	інтенсивність участі в навчально-пізнавальній діяльності	0	0	60	31	116	59	19	10
	Середній показник	0	0	60	31	115	59	20	10

У порівняння з результатами, одержаними до експерименту, кількість учасників із високим рівнем показників у КГ збільшилася від 8% до 10%, в той час як у ЕГ збільшення становить 11% (від 8% до 19%), спостерігається також збільшення кількості учасників із достатнім рівнем у обох типах груп: в КГ від 56% до 59%, а в ЕГ на 11% (від 54% до 65%). Такі показники є підґрунтям для позитивних висновків, щодо впливу інноваційних технологій на формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Інтелектуально-когнітивний критерій передбачає наявність у майбутніх фахівців туристичної галузі певного рівня теоретичних знань щодо сутності, функцій, передумов успішної професійної діяльності.

Показниками для визначення рівня сформованості інтелектуально-когнітивного критерію є:

- розуміння особливостей використання у професійній діяльності сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- знання принципів маркетингу, порядку проведення маркетингових досліджень;
- знання технологій активних продажів;
- поглиблене знання переваг послуг компанії перед послугами конкурентів.

Показники оцінювалися за допомогою таких методів та засобів діагностики як анкетування, спостереження, бесіди, тестування, експертна оцінка, аналіз результатів із фахових навчальних дисциплін, практичної підготовки. Однією з методик була методика визначення комунікативної толерантності М. Снайдера [17] (Додаток X).

Зменшення практично вдвічі (від 33% до 18%) кількості учасників із середнім рівнем показників у ЕГ свідчить, що застосування інноваційних технологій в освітній діяльності ЗВО стимулює студентів до оволодіння фаховими вміннями й навичками. Збільшення кількості учасників з такою ж рівнем і у КГ на 11% є підтвердженням високого рівня фахової підготовки у

ЗВО.

Таблиця 3.8

**Узагальнені результати діагностування майбутніх фахівців
туристичної галузі за інтелектуально-когнітивним критерієм після
формульованого експерименту**

Групи	Показники	Рівні							
		початковий		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
ЕГ	оволодіння, фаховою термінологією	0	0	33	19	118	62	38	20
	володіння технологіями, методами та формами професійної діяльності	0	0	31	18	122	65	36	19
	здатності оцінювати свою діяльність	0	0	31	18	121	64	37	20
	Середній показник	0	0	32	18	120	64	37	20
КГ	оволодіння, фаховою термінологією	0	0	62	32	111	57	22	11
	володіння технологіями, методами та формами професійної діяльності	0	0	58	31	117	60	20	10
	здатності оцінювати свою діяльність	0	0	60	31	114	58	21	11
	Середній показник	0	0	60	31	114	58	21	11

Операційно-діяльнісний критерій відображає систему дій для розв'язання фахових завдань, пов'язаних з усвідомленням, сприйняттям та оцінюванням важливості та престижності майбутньої професійної діяльності.

Цей компонент демонструє готовність здобувачів освіти до практичного застосування набутих знань, вмінь та навичок у майбутній професійній діяльності.

- Показниками для визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі за операційно-діяльнісним критерієм є: вміння встановлювати контакт з партнерами по спілкуванню з метою налагоджування результативної взаємодії, керувати розмовою; володіння комунікативними інструментами, які дозволяють партнеру відчувати довіру та впевненість та які спонукають партнера до прийняття рішення.

Для діагностики використали спостереження, анкетування, експертна оцінка, успішність з основних навчальних дисциплін, практики, захисту курсових та дипломної робіт, опитування, наприклад, методика «Чи відповідальна Ви людина?» (А. Махнач) (додаток Ц).

Таблиця 3.9

Узагальнені результати діагностування майбутніх фахівців туристичної галузі за операційно-діяльнісним критерієм після формульовального експерименту

Групи	Показники	Рівні							
		початковий		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
ЕГ	здатність до професійної самореалізації	0	0	30	16	119	63	40	21
	наполегливість та дисциплінованість під час виконання навчальних завдань	0	0	28	15	119	63	42	22
	сформованість професійних вмінь	0	0	31	16	118	62	40	21
	Середній показник	0	0	30	16	119	63	41	22

КГ	здатність до професійної самореалізації	0	0	60	31	112	57	23	12
	наполегливість та дисциплінованість під час виконання навчальних завдань	0	0	58	30	117	60	20	10
	сформованість професійних вмінь	0	0	58	30	116	59	21	11
	Середній показник	0	0	59	30	115	59	21	11

Результати аналізу рівнів сформованості фахової компетентності за операційно-діяльнісним критерієм доводять, що здобувачі освіти у ЕГ і КГ наполегливо і цілеспрямовано працюють над формування професійних практичних вмінь і навичок, чому сприяє в першу чергу практична підготовка, що дозволяє узагальнити теоретичні знання і удосконалити сформовані на практичних заняттях вміння. Зі вказаним критерієм спостерігається найбільше спадання кількості студентів з середнім рівнем, що є основою для максимального збільшення показників з достатній і високим рівнем у ЕГ і КГ.

Особистісно-рефлексивний критерій сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі пов'язаний з особистісними та професійно значущими якостями, здібностями особистості,

Для визначення рівня сформованості професійної компетентності за особистісно-рефлексивним критерієм використовувалися методика діагностики оцінки самоконтроля в спілкуванні М. Снайдера [18] (додаток Ш) та методика визначення стану розвитку рефлексивного показника студентів (діагностична методика А. Карпова, В. Пономарьова) [19, с. 160] (додаток Щ).

Таблиця 3.10

**Узагальнені результати діагностування майбутніх фахівців
туристичної галузі за особистісно-рефлексивним критерієм після
формульовального експерименту**

Групи	Показники	Рівні							
		початковий		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
ЕГ	оригінальність ідей	0	0	34	18	119	63	36	19
	трансформація вихідного матеріалу	0	0	32	17	122	65	35	19
	об'єднання елементів досвіду	0	0	35	19	118	62	36	19
	Середній показник	0	0	34	18	120	63	36	19
КГ	оригінальність ідей	0	0	64	33	114	58	17	9
	трансформація вихідного матеріалу	0	0	65	33	114	58	16	8
	об'єднання елементів досвіду	0	0	64	33	116	59	15	8
	Середній показник	0	0	64	33	115	59	16	8

Показники за особистісно-рефлексивним критерієм найбільш інертні, спостерігаємо найменші зміни у ЕГ і КГ до і після експерименту. Пояснюється це психо-фізіологічним складником особистісно-рефлексивного критерію. Змінити особисті характеристики студентів досить складно, для цього потрібен значний час і сильний мотиватор. Однак у ЕГ у порівнянні з КГ вдалося збільшити якісні показники високого і достатнього рівнів значно більше, ніж у КГ, що також є позитивним свідченням про переваги застосування інноваційних технологій у фаховій підготовці.

Узагальнені результати діагностування за всіма критеріями ми об'єднали в таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Узагальнені результати діагностування за мотиваційно-ціннісним, когнітивним, професійним, креативним критеріями після формульовального експерименту

Критерії	Групи	Рівні							
		початковий		середній		достатній		високий	
		n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
мотиваційно-ціннісний	ЕГ	0	0	32	17	122	65	35	19
	КГ	0	0	60	31	115	59	20	10
інтелектуально-когнітивний	ЕГ	0	0	32	17	120	64	37	20
	КГ	0	0	60	31	114	58	21	11
операційно-діяльнісний	ЕГ	0	0	30	16	119	63	41	22
	КГ	0	0	59	30	115	59	21	11
особистісно-рефлексивний	ЕГ	0	0	34	18	120	63	36	19
	КГ	0	0	64	33	115	59	16	8
За всіма критеріями	ЕГ	0	0	32	17	120	64	37	20
	КГ	0	0	61	31	114	59	20	10

Обчислимо середні значення в КГ та ЕГ за всіма чотирма критеріями за формулами 3.1.

$$\text{Для ЕГ } \bar{x}_{EG} = \frac{0 \cdot 1 + 32 \cdot 2 + 120 \cdot 3 + 37 \cdot 4}{189} = 3,02,$$

$$\text{для КГ } \bar{x}_{KG} = \frac{0 \cdot 1 + 61 \cdot 2 + 115 \cdot 3 + 20 \cdot 4}{195} = 2,8.$$

Знаходимо дисперсії розподілу для ЕГ та КГ за формулами 3.2:

$$D_{EG} = \frac{0 \cdot 1 + 32 \cdot 4 + 120 \cdot 9 + 37 \cdot 16}{189} - (3,02)^2 \approx 0,41$$

$$D_{KG} = \frac{0 \cdot 1 + 61 \cdot 4 + 115 \cdot 9 + 20 \cdot 16}{195} - (2,8)^2 \approx 0,36$$

Порівнюючи показники в КГ до та після формульовального експерименту, бачимо що вони змінилась ($\bar{x}_{до\ експ.} = 2,73$, $\bar{x}_{після\ експ.} = 2,8$), тобто сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі за умов

традиційної системи підготовки зріс всередньому на одну десяту, це пояснюється пізнавальним інтересом до професійної діяльності; в той час в ЕГ середні значення показників зросли ($\bar{x}_{до\ експ.} = 2,75$, $\bar{x}_{після\ експ.} = 3,02$) майже на 0,3 одиниці, а це означає, що використання засобів інноваційних технологій у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі підвищили її рівень на 0,3 одиниці. Перевірку достовірності одержаних результатів проведемо за критерієм Стюдента для залежних вибірок, тобто для ЕГ до та після формувального експерименту. Висуваємо нульову гіпотезу про те, що розбіжність між середніми значеннями показників до та після формувального етапу експерименту є випадковою, та альтернативну гіпотезу, згідно з якою ця розбіжність спричинена запропонованою нами методикою. Спостережуване значення критерію знаходимо за формулою:

$$t_{cn} = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{\frac{S_x^2 + S_y^2}{n(n-1)}}} = \frac{3,02 - 2,75}{\sqrt{\frac{0,36 + 0,41}{188 \cdot 189}}} = 58;$$

де $\bar{y} = 2,75$ – середнє значення показників до експерименту, $\bar{x} = 3,02$ – середнє

значення показників після експерименту; $S_y^2 = \frac{n}{n-1} \cdot 0,36 = \frac{189}{188} \cdot 0,36 = 0,36$,

$S_x^2 = \frac{n}{n-1} \cdot 0,41 = \frac{189}{188} \cdot 0,41 = 0,41$ - виправлені дисперсії до та після експерименту.

Критичне значення критерію для рівня значущості 0,05 (ймовірність 95%) знаходимо за таблицями $t_{xp} = 1,97$. Оскільки $t_{xp} < t_{cn}$, то нульову гіпотезу можна спростувати, тобто розбіжності між середніми значеннями показників оцінювання за наведеними критеріями не є випадковими, а спричинені використаною нами методикою з достовірністю 95%.

Отже, середній якісний показник в ЕГ дійсно підвищився внаслідок використання запропонованих нами організаційно-педагогічних умов.

Найбільшого зросту рівня професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі вдалося досягнути за мотиваційно-ціннісним, інтелектуально-когнітивним та операційно-діяльним критеріями завдяки

найширшому впровадженню в освітній процес засобів інноваційних технологій. Показники за особистісно-рефлексивним критерієм зросли менше через їх значну інертність. В подальшому слід звернути особливу увагу на розвиток показників за цим критерієм.

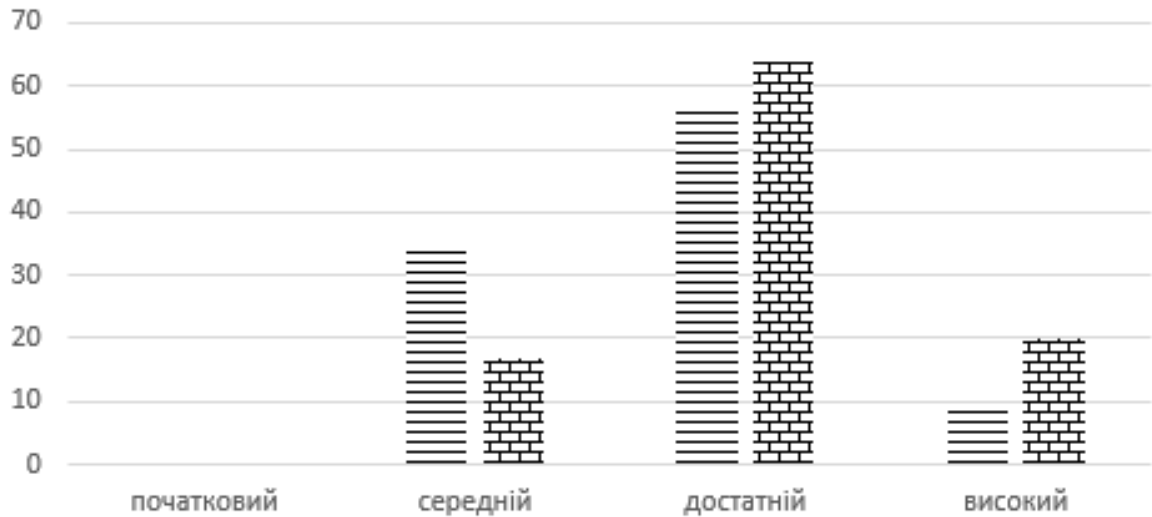

Рис. 3.3. Динаміка діагностики показників професійної компетентності у фахівців туристичної галузі у експериментальних групах

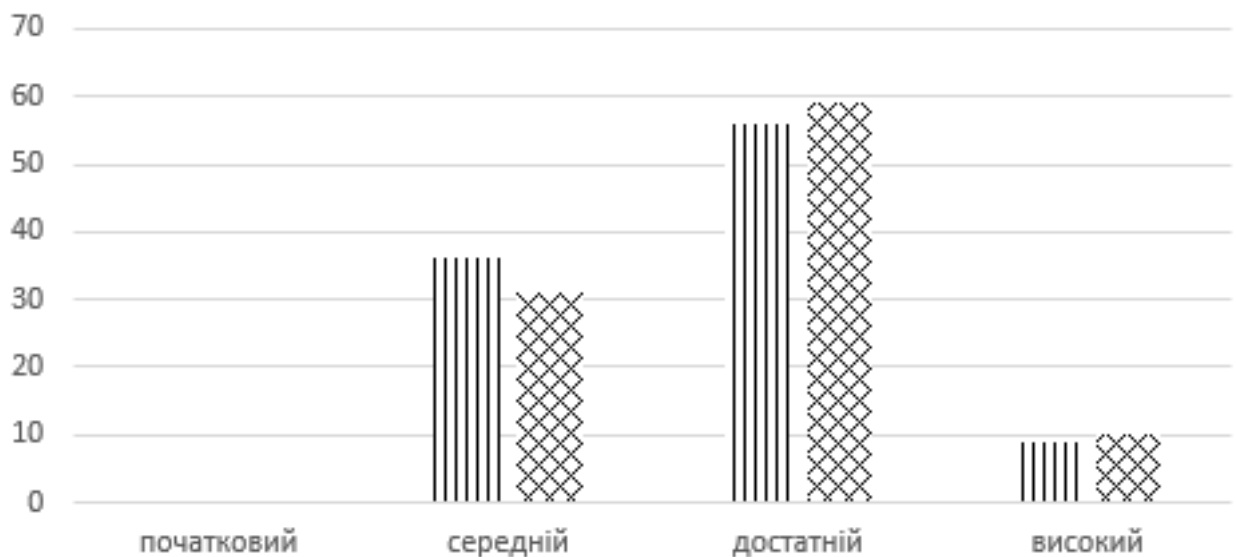

Рис. 3.3. Динаміка діагностики показників професійної компетентності у фахівців туристичної галузі у контрольних групах

Спостереження за динамікою результатів діагностики студентів КГ та ЕГ показали, що під час формувального експерименту в ЕГ значно підвищились теоретичні знання, уміння використовувати цифрові технології у професійній діяльності.

Отже, результати експериментального дослідження, доводять важливість впровадження в процес підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі інноваційних технологій.

В студентів експериментальних груп, на відміну від студентів контрольних груп, спостерігаються значні позитивні зміни рівня сформованості професійної компетентності, про що свідчать зростання відповідних показників внаслідок застосування у освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі педагогічних умов: використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації.

Таким чином, мета дослідження досягнута, висунута гіпотеза доведена, завдання – розв'язані.

Висновки до третього розділу

Результати експериментально-дослідної роботи засвідчили, що застосування визначених і обґрунтованих педагогічних умов та створеної моделі підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій якісно змінює освітній процес, забезпечує інтенсифікацію самостійної пізнавальної діяльності студентів, створює необхідні умови для саморозвитку та вміння здійснювати неперервне оволодіння новими знаннями і застосовувати їх у своїй майбутній професійній діяльності.

У результаті дослідження виявлено, що комплексне використання інноваційних технологій передбачає розроблення та використання різних видів навчальних, демонстраційних і контролюючих матеріалів, комп'ютерних тренажерів та моделей, їх поєднання із традиційними засобами навчання, за рахунок чого підвищується ефективність освітнього процесу та зростає рівень формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі.

Для перевірки результативності експериментально-дослідної роботи оцінювалися результати навчальної діяльності, бесід, опитувань і тестувань.

Для оцінювання результативності експериментальної методики щодо формування професійної компетентності у майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій ми знаходили фактичне нормоване відношення t_{ϕ} за критерієм Стьюдента.

Експериментальна методика найбільше вплинула на сформованість професійних вмінь та навичок, прояв професійних та комунікативних якостей і здатність до самоосвіти, вміння самостійно працювати зі значними обсягами навчальної літератури, користуватися навчальними комп'ютерними програмами, засобами діагностики, ресурсами Інтернет, визначати професійно значущу інформацію та встановлювати зв'язки між одержаними з різних джерел і в різний час інформаційними повідомленнями. Пояснюємо це

тим, що інноваційні технології завдяки поєднанню різних форм подання навчальної інформації сприяють не лише кращому її засвоєнню, а й розвивають навички з її пошуку та опрацювання.

Матеріали розділу детальніше описані у наукових публікаціях автора [20], [21], [22].

Список використаних джерел

1. Воловик П. М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці. Київ: Радянська школа, 1989. 222 с.
2. Ковальчук Л. О. Міжпредметні зв'язки у вивченні хіміко-технологічних дисциплін в економічному бізнес-коледжі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2002. 472 с.
3. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів: навчальний посібник. Київ: Україна, 1998. 343 с.
4. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0048290-04/sp:max50:nav7:font2#Text>.
5. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської Декларації у системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 № 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0049290-04/sp:max50:nav7:font2#Text>.
6. Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу: наказ Міністерства освіти і науки України від 20.10.2004 № 812. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0812290-04/sp:max50:nav7:font2#Text>.
7. Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу: наказ Міністерства освіти і науки України від 30.12.2005 № 771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0774290-05/sp:max50:nav7:font2#Text>.
8. Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2010 року: наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2007 № 612. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2514.

9. Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.10.2009 № 943. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0943290-09/sp:max50:nav7:font2#Text>.

10. Впровадження ECTS в українських університетах: Методичні матеріали. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 56 с.

11. Положення про використання європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. URL: <https://vspu.edu.ua/content/position/p131.pdf>.

12. Руководство пользователя по базовой системе Statistics 20. URL: ftp://public.dhe.ibm.com/software/analytics/spss/documentation/statistics/20.0/client/Manuals/IBM_SPSS_Statistics_Core_System_Users_Guide.pdf

13. Теорія імовірностей та математична статистика. Курс лекцій. / Уклад.: Т.А.Ліхоузова – К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 300 с.

14. Статистичний аналіз даних вимірювань: навч. посіб. / Єременко В.С., Куц Ю.В., Мокійчук В.М., Самойліченко О.В. – К.: НАУ, 2013.– 320 с.

15. Кокурн О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. – 281 с.

16. Кліманська М., Галецька І. Українська адаптація короткого п'ятифакторного опитувальника особистості ТІРІ (ТІРІ-UKR). Психологічний часопис : науковий журнал. 2021. № 3. Вип. 7. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України,. С. 57–74.

17. Прикладна психодіагностика в Національній гвардії України : метод. посіб. / Колесніченко О. С. та ін.; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2020. 388 с.
18. Туріщева Л.В. *Настільна книга практичного психолога: Навчально-методичний посібник для вчителя*. Харків: Основа, 2008. - 256 с.
19. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В.Л.Зливков, С.О. Лукомська, О.В. Федан. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
20. Чепелевська М.М., Зубаль М.В., Райтаровська І.В. Ефективність механізму реалізації формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій» №47, 2022. С.239-243.
21. Чепелевська М. М. Оцінка професійної підготовки фахівців в туристичній галузі. *зб.праць міжнародної наукової конференції "Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції"*. Чернігів, 2020. С.51-53
22. Chepelevska M. Theoretical bases of professional competence formation of future specialists in the tourist industry. *Modern science. Praha*, 2021. № 3. P 82-88

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукових публікацій з питань формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі дозволив чітко з'ясувати сутність і зміст поняття. На нашу думку, компетентність фахівця є поєднанням відповідних знань, умінь, практичних навичок, сучасного мислення, за допомогою яких особи з ефективністю зможуть приймати правильні рішення та в цілому здійснювати професійну діяльність. Система сучасної туристичної освіти спрямована на підготовку фахівців туристичної галузі відповідно до концепції системи туристської освіти, що полягає в здобутті знань шляхом поєднання глибокої теоретичної та дієвої практичної підготовки. Аналіз ринку праці та вимог роботодавців до кандидатів на працевлаштування підтвердив, що навчання нині ще більшою мірою, ніж раніше, не може бути закінчене в закладах професійної освіти, навіть якщо вони і надають максимум можливостей для оволодіння практичними знаннями та навичками. Процес навчання повинен бути безперервним, здійснюватися в різних формах – програмах адаптації та підвищення кваліфікації працівників всередині організації, самоосвіті і саморозвитку. Щоб вирішити низку наявних загальних проблем, необхідна державна підтримка закладів освіти в області підготовки кадрів для індустрії туризму, яка повинна полягати в створенні умов для результативної взаємодії профільних закладів освіти та представників туристичного бізнесу.

Упровадження інновацій у туристичний бізнес і підготовку кадрів для туристичної галузі сприяє розвитку нових типів туристичних продуктів, оснований на цифрових технологіях і візуалізації масивів даних і є крайньою необхідністю для оволодіння майбутніми фахівцями високотехнологічними засобами і технологіями туристичної діяльності.

2. На основі детального аналізу наукових публікацій нами визначено компоненти, критерії, показники і рівні професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі, обґрунтовано

педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури і власних досліджень ми дійшли висновку, що формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі буде ефективним у разі дотримання таких педагогічних умов: використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців туристичної галузі; застосування цифрових технологій в професійній підготовці фахівців туристичної галузі; поглиблене вивчення іноземної мови для професійної комунікації.

Аналіз структури професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі дозволив виокремити її компоненти, серед яких основними є: пізнавальний, проєктувальний, конструктивний, організаторсько-практичний, комунікативний, аналітичний, діагностичний, естетичний та рефлексивний. Усі ці компоненти формують професійну компетентність майбутнього фахівця туристичної галузі, тобто здатність застосовувати набуті знання, вміння та навички для розв'язання поставлених завдань і виконання професійних обов'язків.

Критеріями ефективності формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій визначені: *мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний.*

Для кожного із зазначених критерії встановлено показники ефективності формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. Показники оцінювалися за допомогою таких методів та засобів діагностики як анкетування, спостереження, бесіди, тестування, експертна оцінка. На основі впровадженої у вітчизняних ЗВО 100 бальної шкали оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти нами виокремлено чотири рівні навчальних досягнень здобувачів вищої освіти: *початковий, середній, достатній,*

високий.

3. Створена модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій складається із мотиваційно-цільового, методологічно-змістового, організаційно-технологічного, оцінно-результативного блоків і дозволяє конкретизувати й охарактеризувати змістовий, процесуальний і контролюючий аспекти професійної підготовки, що спрямована на формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій. Результатом реалізації моделі є підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі, що полягає в розвитку професійно важливих якостей студентів, їхньої моральної, психологічної та методичної підготовки.

4. Результати експериментально-дослідної роботи засвідчили, що використання визначених і обґрунтованих педагогічних умов та створеної моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій підвищують ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, забезпечують інтенсифікацію практичної професійної підготовки, сприяють саморозвитку та самоудосконаленню майбутніх фахівців, неперервному оволодінню новими засобами і технологіями, застосуванню їх у своїй майбутній професійній діяльності. У результаті дослідження виявлено, що комплексне використання інноваційних технологій на цифровій основі передбачає розроблення та впровадження нових видів туристичних продуктів, оволодінню новими вміннями у галузі змішаної та віртуальної туристичної мандрівки, підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі. Для перевірки результативності експериментально-дослідної роботи оцінювалися результати навчальної діяльності, опитувань і тестувань за різноманітними методиками.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. До напрямів подальших

досліджень відносно удосконалення професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі у міжнародних туристичних проєктах, вивчення впливу цифрових технологій на формування комунікаційних здібностей майбутніх туристичних кадрів, упровадження в освітній процес технологій доповненої і віртуальної реальності для поліпшення системи підготовки кадрів для туристичної галузі.

Додатки

Додаток А

Заклади вищої освіти України, які здійснюють підготовку фахівців за напрямками «Туризм», «Туризмознавство» та «Міжнародний туризм»

Форма власності	Назва закладу вищої освіти	Спеціальності
Державні ЗВО	Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця	туризм
	Вінницький торговельно-економічний інститут державного торговельно-економічного університету, Вінниця	готельно-ресторанна справа, туризм.
	Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро	сфера обслуговування (туризм).
	Донецький державний університет управління, Маріуполь (до 2022 р)	менеджмент (спеціалізація: менеджмент в туризмі), туризм (спеціалізація: туризм).
	Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця	туризм (спеціалізація: туризм).
	Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Кривий Ріг	Спеціальність та спеціалізація: туризм.
	Національний університет «Запорізька політехніка»,	Спеціальності: туризм та туризмознавство, готельно-

Запоріжжя.	ресторанна справа.
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Ізмаїл	Спеціальність: туризм (спеціалізація: туристична діяльність).
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Кам'янець Подільський.	Напрямки: готельно-ресторанна справа та туризм.
Державний торговельно-економічний університет, Київ	Спеціальності: менеджмент та туризм Спеціалізації: туристичний менеджмент, міжнародний туристичний бізнес.
Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ	Направлення: геодезія, картографія та землеустрій. Спеціальність: космічний моніторинг Землі («Сфера обслуговування» напряму «Туризм»).
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ	Спеціальності: туризм та туризмознавство.
Київський національний університет культури і мистецтв, Київ	Спеціальності: менеджер готельно-ресторанного бізнесу, менеджер міжнародного туризму, менеджер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу.

Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг.	Спеціальність: туризм.
Львівський державний університет фізичної культури, Львів	Спеціальності: туризм та туризмознавство.
Львівський інститут економіки і туризму, Львів	Спеціальності: туризмознавство, готельно-ресторанна справа, менеджмент організацій і адміністрування (спеціалізація: менеджмент готельного господарства і туризму, менеджмент готельного і ресторанного бізнесу).
Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів	Напрямок: туризм. Спеціальності: менеджмент організацій і адміністрування, менеджмент організацій і адміністрування, туризм, туризмознавство.
Національний авіаційний університет, Київ	Спеціальності: туризм та туризмознавство.
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ	Спеціальність: туризм (менеджер туристичної індустрії).
Національний університет «Львівська політехніка», Львів	Спеціалізація: туризмознавство (за видами).

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ	Спеціальність: туризм.
Національний університет харчових технологій, Київ	Спеціальність: туризм.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса	Спеціальність: туризм
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ.	Напрями підготовки: туризм і готельно-ресторанна справа. Спеціальності: туризмознавство та курортна справа.
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми	Спеціальність: туризм.
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, Київ	Напрямки: готельно-ресторанна справа та туризм
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль	Спеціальності: туризм та туризмознавство.
Ужгородський національний університет, Ужгород	Напрямок: готельно-ресторанна справа та туризм Спеціальності: туризм та туризмознавство.
Харківський державний університет харчування та	Спеціальність: готельно-ресторанна справа.

	торгівлі, Харків	
	Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків	Спеціальність: готельно-ресторанна справа.
	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків	Спеціальності: готельно-ресторанна справа, туризм, туризмознавство.
	Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаси	Напрямки: готельно-ресторанна справа та туризм.
	Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів	Спеціальності: туризм та туризмознавство.
Приватні ЗВО:	Академія праці, соціальних відносин і туризму, Київ.	Спеціалізація: менеджмент туристичної індустрії, готельно-ресторанна справа, туристичний бізнес
	Академія рекреаційних технологій і права, Луцьк	Спеціальність: туризм.
	Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Полтава.	Напрями: готельно-ресторанна справа, туризм.
	Галицька академія, Івано-Франківськ	Спеціальності: туризм та туризмознавство.
	Дніпровський гуманітарний університет, Дніпро	Спеціальність: туризм (спеціалізація: міжнародний туризм, менеджмент готельного, курортного та

		туристичного сервісу).
Житомирський економіко-гуманітарний інститут вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Житомир		Спеціальність: туризм.
Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, Запоріжжя		Спеціальність: туризм.
Інститут туризму Федерації профспілок України, Київ		Напрямок: менеджмент (професійного спрямування: менеджмент організацій і адміністрування та менеджмент туристичної індустрії).
Карпатський університет імені Августина Волошина, Ужгород		Міжнародна програма подвійного диплому з університетами ЄС за спеціальностями: управління бізнесом, туризм та готельна справа.
Київський кооперативний інститут бізнесу і права, Київ		Спеціальність: готельно-ресторанна справа.
Київський університет культури, Київ		Спеціальності: менеджер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу.
Київський університет туризму, економіки та права, Київ		Спеціалізації: міжнародний туризм, екскурсійна та

		музейна діяльність, сільський туризм, спортивний туризм та анімація, готельно-ресторанна справа.
	Класичний приватний університет, Запоріжжя	Спеціальності: готельна і ресторанна справа, туризм, туризмознавство (за видами).
	Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», Луцьк	Спеціальність: туризм.
	Міжнародний гуманітарний університет, Одеса.	Спеціальність: менеджмент Спеціалізація: міжнародний та національний туризм.
	Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, Рівне	Напрямок: туризм. Спеціальність: туризм.
	Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика, Миколаїв	Спеціалізація: туризм та готельно-ресторанна справа.
	Міжрегіональна академія управління персоналом, Київ	Спеціальність: менеджмент туризму та готельного бізнесу.
	Східноєвропейський університет імені Рауфа Абязова, Черкаси	Спеціальності: готельно-ресторанна справа, туризм.

Додаток Б

Google Classroom з навчальної дисципліни «Основи туризмознавства»

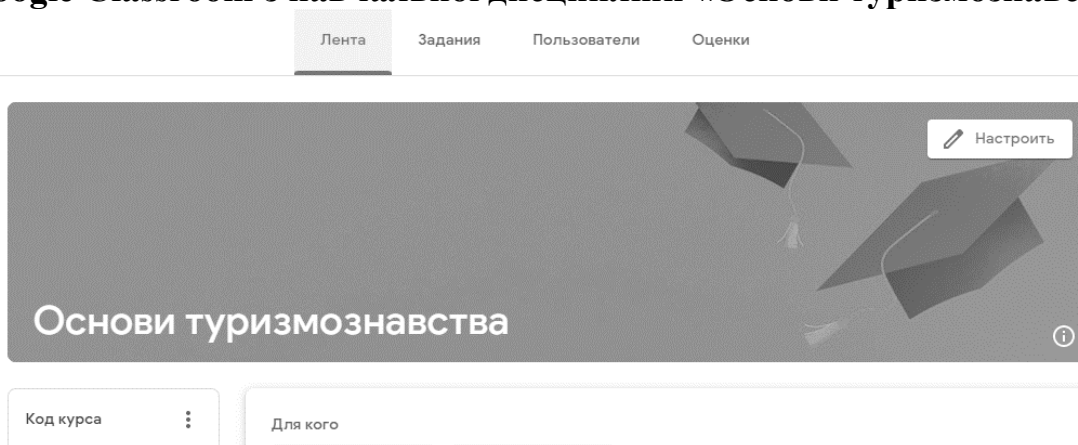

Рис. Б.1. Головна сторінка курсу «Основи туризмознавства»

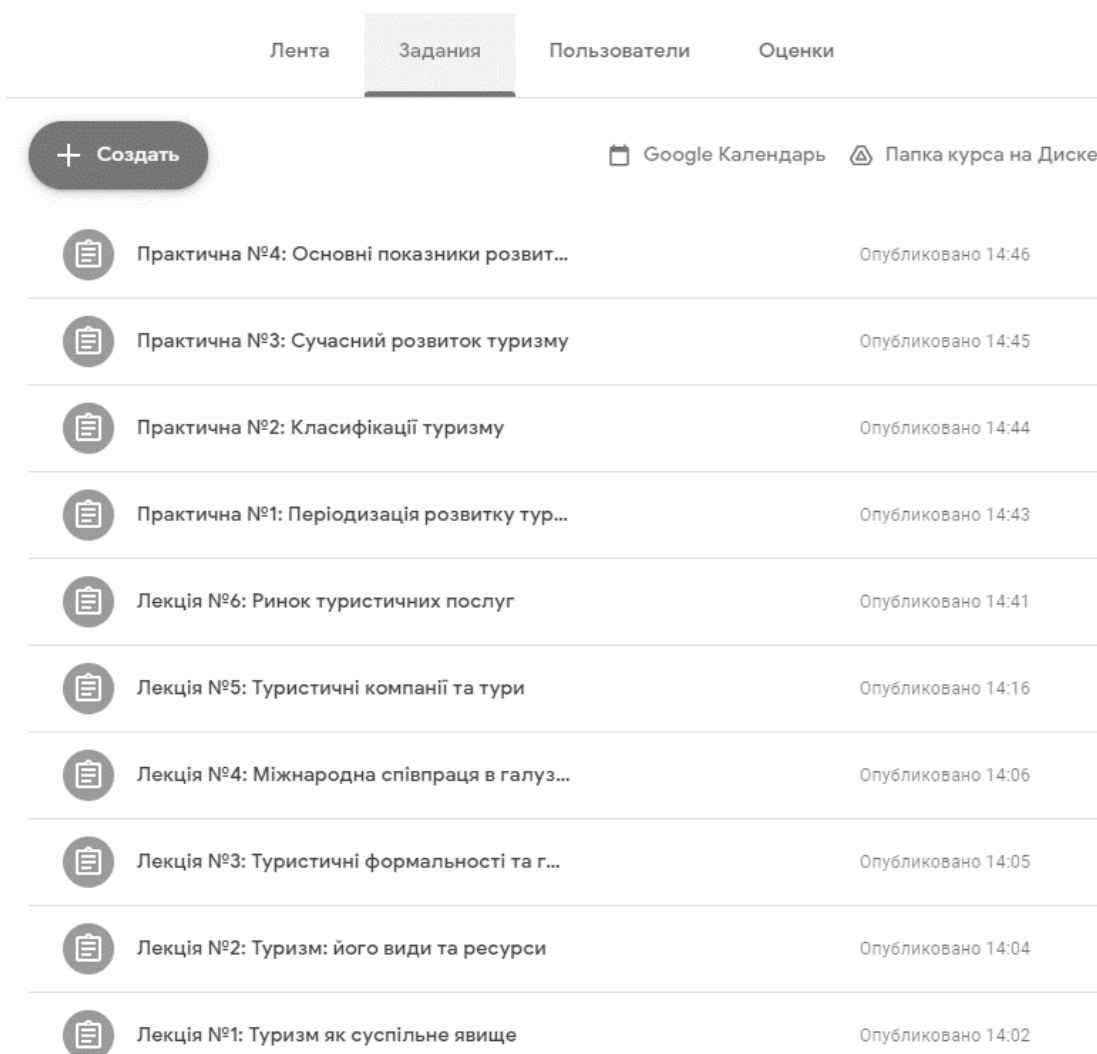

Рис. Б.2. Перелік завантажених завдань

Файлы Название ↑

4. Критерии выбора маршрута по теме «Византизм»

5. Краткая история «Путешествия» «Человек»

6. Путешествия по Европе

Лекция 1

1. Историческая справка

2. Географическое положение

3. Климатические условия

4. Ресурсы территории

Лекция 2

1. Историческая справка

2. Географическое положение

3. Климатические условия

4. Ресурсы территории

Лекция 4

1. Историческая справка

2. Географическое положение

3. Климатические условия

4. Ресурсы территории

Лекция 5

1. Историческая справка

2. Географическое положение

3. Климатические условия

4. Ресурсы территории

Лекция 6

Практика №2: Географическое развитие туризма

Виды	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой
Виды	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой
Виды	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой

Новый документ

1. Типичные вопросы

2. Типичные ответы

Новый документ

Практика №3: Оценка географического развития туристической отрасли в Украине

Показатель	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Туризм	100	105	110	115	120	125	130	135	140
Экологический	100	102	104	106	108	110	112	114	116
Культурный	100	103	106	109	112	115	118	121	124
Спортивный	100	101	102	103	104	105	106	107	108
Сельский	100	101	102	103	104	105	106	107	108
Деловой	100	104	108	112	116	120	124	128	132

Новый документ

Практика №4: Континентальный туризм

Континент	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой
Европа	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой
Азия	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой
Северная Америка	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой
Южная Америка	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой
Африка	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой
Океания	Туризм	Экологический	Культурный	Спортивный	Сельский	Деловой

Новый документ

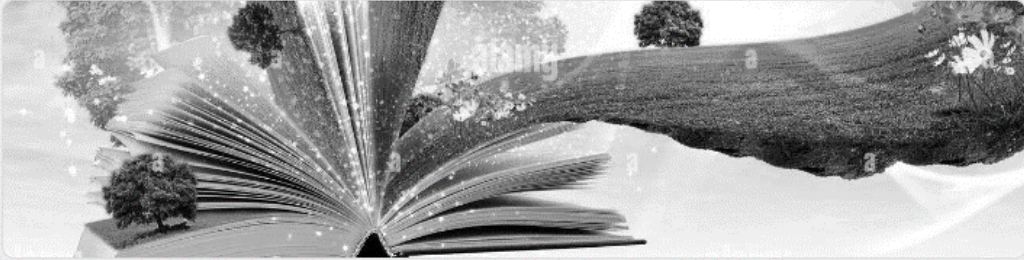
Практика №5: Сухопутное развитие туризма

Практична 3

Рис. Б.3. Google Disk з матеріалами курсу

Додаток В.

Тести опитувальники у Google формах

Лекція 1. Туризм як суспільне явище

 vmvinnitsa@gmail.com (без совместного доступа)
Сменить аккаунт

* Обязательно

Введіть прізвище та ім'я: *

Мой ответ

Введіть шифр групи: *

Мой ответ

Введіть назву спеціальності: *

Мой ответ

Скільки основних етапів розвитку туризму вам відомо? *

1 балл

- два
- три
- чотири
- п'ять
- шість

Скільки основних етапів розвитку туризму вам відомо? *

1 балл

- два
- три
- чотири
- п'ять
- шість

Що відносять до основних чинників, які спонукали наших предків мандрувати?

* 1 балл

- потреба освоєння нових територій, зручних для проживання та різних видів діяльності
- людська цікавість
- бажання пізнати навколишній світ
- потреба в пошуку їжі
- різного виду війни

Коли відбувся другий історичний етап розвитку туризму? *

1 балл

- з 1841 року до 1914 року
- з 1914 року до 1945 року
- з найдавніших часів до 1841 року
- з 1945 року до наших днів

Які основні мотиви для подорожей були в стародавньому світі? *

1 балл

- торгівля
- загарбання нових територій
- прочанство
- пізнавальні потреби
- лікування
- розваги

Коли відбувся третій історичний етап розвитку туризму? *

1 балл

- з 1841 року до 1914 року
- з 1914 року до 1945 року
- з найдавніших часів до 1841 року
- з 1945 року до наших днів

Охарактеризуйте головні риси різних етапів розвитку світового туризму:

* 6 баллов

	Початковий етап туризму	Етап становлення організованого туризму	Формування індустрії туризму	Етап масового туризму та глобалізації туристичної індустрії
Поява перших туристичних організацій	☐	☐	☐	☐
Розвиток різних релігій	☐	☐	☐	☐
Розширюються географія туристичних подорожей	☐	☐	☐	☐
Туризм стає головною галуззю економіки багатьох країн	☐	☐	☐	☐
Створюється туристична інфраструктура	☐	☐	☐	☐
Пізнання людиною природи	☐	☐	☐	☐

Рис. В.1. Тестові завдання до лекції 1.

Лекція 2. Туризм: його види та ресурси

 vmvinnitsa@gmail.com (без совместного доступа)
Сменить аккаунт

* Обязательно

Введіть прізвище та ім'я: *

Мой ответ

Введіть шифр групи: *

Мой ответ

Введіть назву спеціальності: *

Мой ответ

У чому полягає практичне значення кваліфікації туризму? *

1 балл

- визначати попит і формувати ринок туризму
- вирішувати проблеми його територіальної організації
- планувати розвиток матеріальної бази
- розробляти та реалізовувати туристичний продукт
- визначати попит і формувати ринок медичної галузі

До якого виду туризму відносять подорож з метою ознайомлення з природними, історико-культурними визначними пам'ятками, музеями, театрами, життям і традиціями народів у країні відвідування?

* 1 балл

- рекреаційний
- пізнавальний (екскурсійний)
- розважальний
- релігійний
- івент-туризм

До якого виду туризму відносять мандрівку з метою відвідання родичів, могил предків?

* 1 балл

- етнічний
- екзотичний
- розважальний

- пригодницький
- гірський

До якого виду туризму відносять подорож, пов'язану з відвідуванням екзотичних природних місцевостей та місць проживання народностей з нетиповою для туриста культурою та побутом? * 1 балл

- релігійним
- екзотичний
- освітнім
- пригодницький
- гірський

До якого виду туризму відносять подорож з метою відвідування певних заходів, зокрема: фестивалів, карнавалів, спортивних змагань або інших акцій? * 1 балл

- релігійним
- екзотичний
- освітнім
- івент-туризм
- гірський

Рис. В.2. Тестові завдання до лекції 2.

Зразки ментальних карт до лекцій

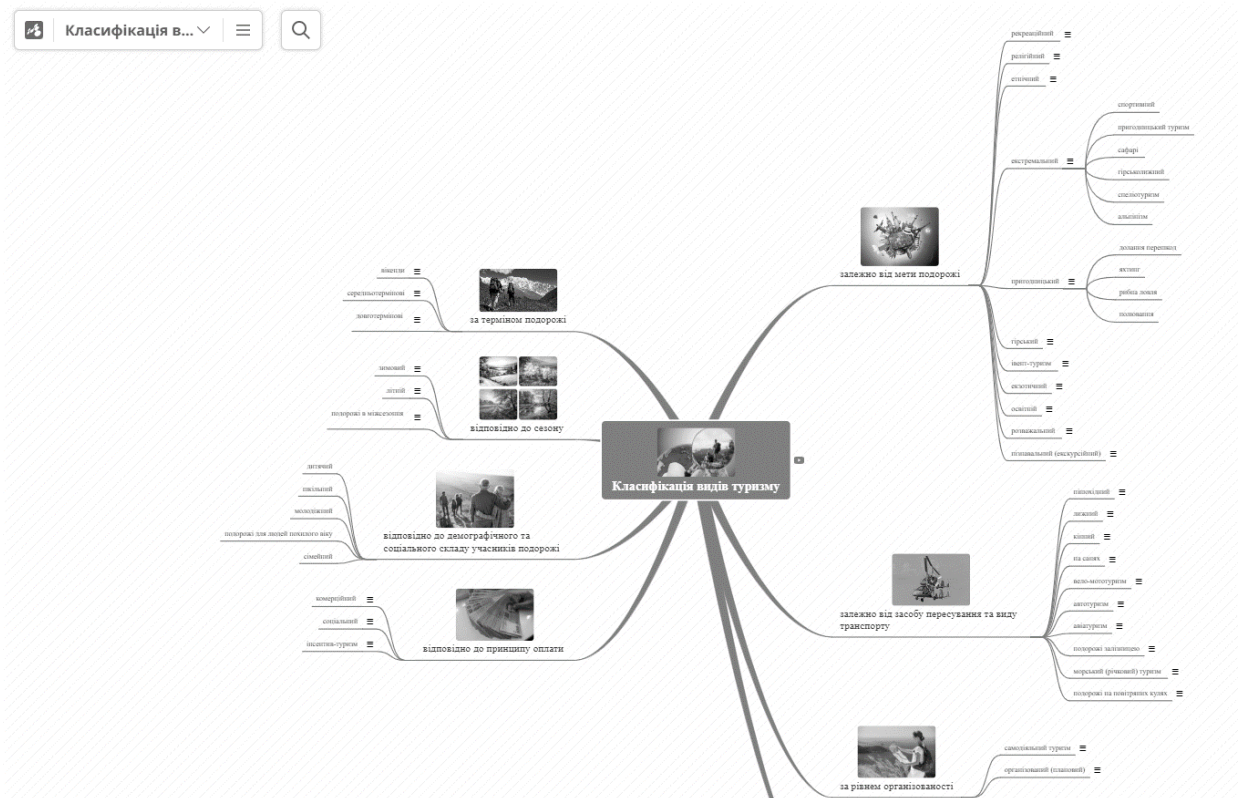

Рис. Е.1. Зображення ментальної карти з теми «Класифікація туризму»

Інтерактивні вправи

learningapps.org/display?v=pck6edai222

Українська

LearningApps.org

Налаштування пр

Перегляд вправ | Перегляд вправ | Створення вправи | Створити колекцію | Мої матеріали

Класифікація видів туризму 2022-10-24

Задание

Класифікуйте види туризму в залежності від мети, терміну подорожі, засобу пересування та виду транспорту тощо.

OK

Вид туризму залежно від мети подорожі

Вид туризму залежно від засобу пересування та виду транспорту

Вид туризму відповідно до демографічного та соціального складу учасників подорожі

створити схожу вправу | приватні вправи | публічні вправи | Редагувати вправу

Використати вправу

Повідомити про проблему

лінк: <https://learningapps.org/watch?v=pck6edai222>

Вбудувати: `<iframe src="https://learningapps.org/watch?v=pck6edai222" style="border:0px;width:100%;height:500px" allowfull`

Поширити: <https://learningapps.org/display?v=pck6edai222>

QR-Code

learningapps.org/create?new=86#preview

LearningApps.org

Настройки акк

Поиск | Все упражнения | Новое упражнение | Создать коллекцию | Мои упражнения

Класифікація видів туризму

рекреативний | довготермін | середньотерміновий

гірський

Вид туризму залежно від засобу пересування та виду транспорту

Молодець! Ти правильно виконав завдання

OK

кінний | шолопний | етнічний | туризм на санях

самодіяльний туризм | організований (плановий) туризм

Вид туризму відповідно до демографічного та соціального складу учасників подорожі

молодіжний | дитячий | інвалідів

Настроить ещё раз | Сохранить упражнение

learningapps.org/create?new=140#preview

Українська

LearningApps.org

Налаштування проф

Перегляд вправ | Перегляд вправ | Створення вправи | Створити колекцію | Мої матеріали

Природні чинники для ефективного кліматолікування.

При організації відпочинку, коли людина тривалий час перебуває в природних умовах, особливо при застосуванні різноманітних кліматопроектур, значно підвищується загальний життєвий тонус, імунітет (стійкість організму до несприятливого навколишнього середовища). Так, останні дослідження підтвердили, що тільки перебування людини біля моря, в горах або біля пшеничного поля прискорює обмін речовин, а отже, сприяє ліквідації застійних явищ в її організмі, які часто є причиною захворювань.

Для ефективного кліматолікування слід враховувати наступні природні чинники:

- , що визначається тривалістю сонячного сяйва (браку сонячного світла в певних широтах частіше викликає депресію, зниження загального тону та працездатності);
- , що визначається активністю сонця, дозування якої має важливе значення (при її недостатності в людини спостерігається авітаміоз, а при надлишку - алергія, опіки, захворювання шкіри);
- , що зумовлює переміщення повітряних мас, в результаті чого виникають атмосферні фронти, проходження яких змінює погоду, що супроводжується перепадами тиску. Людина реагує на різкі зміни атмосферного тиску, температури (середня гранична чутливість людини щодо перепаду температури - 6 градусів за добу, атмосферного тиску - мб за добу,

learningapps.org/create?new=301#preview

Українська

LearningApps.org

Налаштування проф

Перегляд вправ | Перегляд вправ | Створення вправи | Створити колекцію | Мої матеріали

Туристичні ресурси

Як називається суміш високомолекулярних вуглеводів, смол та асфальтенів, що використовується здебільшого при порушенні обміну речовин?

А Сапропелі

В Озокерит

С Лікувальні грязі

Д Бальнеологічний ресурс

Рис. Ж.1. Зображення інтерактивних вправ до лекцій

Зразок виконання практичного завдання

Завдання. За допомогою авторегресійних моделей спрогнозувати купівельну активність споживачів турагенства «Казка мандрів».

Виконання завдання

Для того, щоб прогнозувати за допомогою авторегресійних моделей, необхідно перевірити гіпотезу про наявність автокореляційної залежності з n -лагами запізнення купівельній активності споживачів турагенства «Казка мандрів».

Висуваємо гіпотезу про наявність автокореляційної залежності з n -лагами запізнення у купівельній активності споживачів турагенство «Казка мандрів». Для того, щоб підтвердити або спростувати дане твердження скористаємося критерієм Дарбіна-Уотсона d_p :

$$d_p = \frac{\sum_{t=1}^{n-1} (y_{t-1} - y_t)^2}{\sum_{t=1}^n y_t^2} \quad (1)$$

де y_{t-1} – показник у попередньому періоді;

y_t – показник у звітному періоді.

Емпіричні значення порівнюються з табличними верхньою d_v і нижньою d_n межами критерія:

$d_p < d_n$ – ряд містить автокореляцію;

$d_p > d_v$ – ряд не містить автокореляцію;

$d_n < d_p < d_v$ – необхідні подальші дослідження.

Усі необхідні розрахунки проведено в Excel (рис.1).

З рис.1 видно, що $d_p < d_n$ ($0,0051 < 0,88$), тому гіпотеза про наявність автокореляції не відхиляється. Наступним етапом є знаходження парних коефіцієнтів автокореляції та їх перевірка на значущість за критерієм Стьюдента t_p .

t	yt	yt-1	(yt-1 - yt)^2
2	5645	5340	93025
3	6448	5645	644809
4	5840	6448	369664
5	5742	5840	9604
6	5587	5742	24025
7	5220	5587	134689
8	5286	5220	4356
9	5036	5286	62500
10	5309	5036	74529
Всього	50113	50144	1417201
dp	0,0051		
dn	0,88		
dv	1,32		

Рис.1. Розрахунок показників для перевірки гіпотези про наявність автокореляційної залежності

Перевірка гіпотези про наявність автокореляції з лагом в один крок, тобто при $l=1$. Для цього розраховується парний коефіцієнт автокореляції (2):

$$R_{l=1} = \frac{\overline{y_t \times y_{t-1}} - \bar{y}_t \times \bar{y}_{t-1}}{\sigma_t \times \sigma_{t-1}} = \frac{\frac{\sum_{t=2}^n y_t \times y_{t-1}}{n-1} - \frac{\sum_{t=2}^n y_t}{n-1} \times \frac{\sum_{t=2}^n y_{t-1}}{n-1}}{\sqrt{\frac{\sum_{t=2}^n (y_t - \bar{y}_t)^2}{n-1}} \times \sqrt{\frac{\sum_{t=2}^n (y_{t-1} - \bar{y}_{t-1})^2}{n-1}}} \quad 2)$$

t	yt	yt-1	(yt-1 - yt)^2	yt^2	yt x yt-1	(yt - ytcp)^2	(yt-1 - yt-1cp)^2	yt-1^2
2	5645	5340	93025	31866025	30144300	5911,90123	53617,97531	28515600
3	6448	5645	644809	41576704	36398960	774204,457	5394,08642	31866025
4	5840	6448	369664	34105600	37656320	73923,5679	768154,8642	41576704
5	5742	5840	9604	32970564	33533280	30237,3457	72062,41975	34105600
6	5587	5742	24025	31214569	32080554	356,790123	29051,30864	32970564
7	5220	5587	134689	27248400	29164140	121181,346	238,5308642	31214569
8	5286	5220	4356	27941796	27592920	79586,679	123591,3086	27248400
9	5036	5286	62500	25361296	26620296	283142,235	81541,97531	27941796
10	5309	5036	74529	28185481	26736124	67138,5679	286819,7531	25361296
Всього	50113	50144	1417201	280470435	279926894	1435682,89	1420472,222	280800554
dp	0,0051		ytcp	5568,11111				
dn	0,88		yt-1cp	5571,55556				
dv	1,32		Rl=1	0,50385264				

Рис. 2. Розрахунок парного коефіцієнта автокореляції для першого лага

З рис. 2 видно, що $R_{l=1}=0,5$. Перевіряємо його статистичну достовірність за допомогою t-критерія Стьюдента за формулою 3:

$$t_p = \frac{|R_{l=1}| \sqrt{n-l-2}}{\sqrt{1-R_{l=1}^2}} \quad (3)$$

де n – кількість періодів;

l – лаг запізнення.

Емпіричні значення порівнюються з табличними та з числом ступенів свободи $m=n-l-2$ і заданому рівні статистичної достовірності:

- якщо $t_p > t_a$, то гіпотеза про наявність автокореляції з відповідним лагом не відкидається;

- якщо $t_p < t_a$, то, відповідно, відкидається і розраховується парний коефіцієнт автокореляції для наступного лага.

t	yt	yt-1	(yt-1 - yt)^2	yt^2	yt x yt-1	(yt - ytcp)^2	(yt-1 - yt-1cp)^2	yt-1^2
2	5645	5340	93025	31866025	30144300	5911,90123	53617,97531	28515600
3	6448	5645	644809	41576704	36398960	774204,457	5394,08642	31866025
4	5840	6448	369664	34105600	37656320	73923,5679	768154,8642	41576704
5	5742	5840	9604	32970564	33533280	30237,3457	72062,41975	34105600
6	5587	5742	24025	31214569	32080554	356,790123	29051,30864	32970564
7	5220	5587	134689	27248400	29164140	121181,346	238,5308642	31214569
8	5286	5220	4356	27941796	27592920	79586,679	123591,3086	27248400
9	5036	5286	62500	25361296	26620296	283142,235	81541,97531	27941796
10	5309	5036	74529	28185481	26736124	67138,5679	286819,7531	25361296
Всього	50113	50144	1417201	280470435	279926894	1435682,89	1420472,222	280800554
dp	0,0051		ytcp	5568,11111				
dn	0,88		yt-1cp	5571,55556				
db	1,32		Rl=1	0,50385264				
			tp	1,54327946				
Висновок	dp < dn, гіпотеза про наявність автокореляції не відвергається.		табл	2,36462425				

Рис. 4. Розрахунок статистичної достовірності парного коефіцієнта автокореляції з лагом в 1 крок

Як бачимо, $t_p < t_a$, тому гіпотеза про наявність автокореляції з лагом в 1 крок не підтвердилася, розраховуємо аналогічно парний коефіцієнт автокореляції для лага в 2 кроки $R_l=2$ і перевіряємо його статистичну значущість.

t	yt	yt-2	yt x yt-2	(yt - ytcp)^2	(yt-2 - yt-2cp)^2	yt-2^2
3	6448	5645	36398960	791210,25	1980,25	31866025
4	5840	6448	37656320	79242,25	718256,25	41576704
5	5742	5840	33533280	33672,25	57360,25	34105600
6	5587	5742	32080554	812,25	20022,25	32970564
7	5220	5587	29164140	114582,25	182,25	31214569
8	5286	5220	27592920	74256,25	144780,25	27248400
9	5036	5286	26620296	273006,25	98910,25	27941796
10	5309	5036	26736124	62250,25	318660,25	25361296
Всього	44468	44804	249782594	1429032	1360152	252284954
ytcp	5558,5					
yt-2cp	5600,5					
Rl=2	0,530467419					
tp	1,532813895					
табл	2,446911851					

Рис. 5. Розрахунок парного коефіцієнта автокореляції з лагом в 2 кроки і його статистичної достовірності

З рис. 5 видно, що $Rl=2=0,5$, $tp=1,533$, $ta=2,447$, $tp < ta$, тому гіпотеза про наявність автокореляції з лагом в 2 кроки не підтвердилася, розраховуємо аналогічно парний коефіцієнт автокореляції для лага в 3 кроки $Rl=3$ і перевіряємо його статистичну значущість.

t	yt	yt-3	yt x yt-3	(yt - ytcp)^2	(yt-3 - yt-3cp)^2	yt-3^2
4	5840	6448	37656320	79242,25	718256,25	41576704
5	5742	5840	33533280	33672,25	57360,25	34105600
6	5587	5742	32080554	812,25	20022,25	32970564
7	5220	5587	29164140	114582,25	182,25	31214569
8	5286	5220	27592920	74256,25	144780,25	27248400
9	5036	5286	26620296	273006,25	98910,25	27941796
10	5309	5036	26736124	62250,25	318660,25	25361296
Всього	38020	39159	213383634	637821,75	1358171,75	220418929
Середнє	5431,428571	5594,14286	30483376,3	91117,3929	194024,536	31488418,4
ytcp	5431,428571					
yt-3cp	5594,142857					
Rl=3	0,74599218					
tp	2,743880602					
табл	2,570581836					

Рис. 6. Розрахунок парного коефіцієнта автокореляції з лагом в 2 кроки і його статистичної достовірності

З рис. 6 видно, що $R1=3=0,75$, $tp=2,744$, $ta=2,571$, $tp>ta$, гіпотеза про наявність автокореляції з лагом в 3 кроки (3 роки) підтверджується, тоді необхідно розраховувати 3-факторну авторегресійну модель такого вигляду (4):

$$\hat{y}_t = a_0 + a_1 \times y_{t-1} + a_2 \times y_{t-2} + a_3 \times y_{t-3} \quad (4)$$

Ручний варіант розрахунку дуже громіздкий, тому розраховується та парна модель, для якої $R1$ більше. У даному випадку, $R13 > R12 > R11$, то визначаємо наступну парну лінійну авторегресії (5).

$$\hat{y}_t = a_0 + a_1 \times y_{t-3} \quad (5)$$

Система лінійних рівнянь розрахована в Excel за МНК (рис. 6).

Регресійна статистика				
Множинний R	0,822499584			
R-квадрат	0,676505565			
Нормований R-квадрат	0,611806678			
Стандартна помилка	184,2645919			
Спостереження	7			
Дисперсійний аналіз				
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>
Регресія	1	355024,5152	355024,5152	10,4562164
Залишок	5	169767,1991	33953,43982	
Всього	6	524791,7143		
	<i>Коефіцієнти</i>	<i>Стандартна помилка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значення</i>
Y-перетин	2571,003263	887,3300741	2,897459849	0,03389083
Змінна X 1	0,511325038	0,158128364	3,23360734	0,0231129

Рис. 6. Розрахунок рівняння авторегресійної моделі для купівельної активності турагенство «Казка мандрів»

Рівняння авторегресійної моделі матиме вигляд:

$$\hat{y}_t = 2571 + 0,511 \times y_{t-3}$$

Перевіряємо її статистичну точність на основі відносної помилки апроксимації ε_{vidn} , яке повинно становити менше 15% для підтвердження точності (3.14) [6].

$$\varepsilon_{vidn} = \left(\sum_{t=3}^n \frac{|y_t - \hat{y}_t|}{y_t} \right) : (n - 1) \times 100 = 0,1778 : 6 \times 100 = 2,96. \quad (6)$$

Так як $\varepsilon_{vidn} < 15\%$, це свідчить про статистичну точність моделі.

Для перевірки статистичної достовірності по F-критерію розраховуємо F_p по співвідношенням (7):

$$F_p = \frac{R_{l=3}^2}{1 - R_{l=3}^2} \times \left(\frac{n - l - m}{m - 1} \right) = \frac{0,75}{1 - 0,75} \times \frac{10 - 3 - 2}{2 - 1} = 6,27 \quad (7)$$

$$F_a \left\{ \begin{array}{l} a = 0,05 \\ V_1 = m - 1 = 1 \\ V_2 = n - l - m = 5 \end{array} \right\} = 4,06.$$

$F_p > F_a$, тобто, з ймовірністю 0,95 можна стверджувати, що рівняння парної лінійної авторегресії статистично достовірно. На основі даної моделі можна зробити прогнозування купівельної активності за допомогою множинної регресії в Excel.

Прогнозування за моделями цього класу носить покроковий (повзучий) характер. Наприклад, для першого року прогнозу, тобто для $L = 1$ в рівняння підставляємо $u_p = 5309$, тобто останнє фактичне значення:

$$\hat{y}_{n+1} = 2571 + 0,511 \times 5309 = 5285,$$

$$\hat{y}_{n+2} = 2571 + 0,511 \times 5285 = 5273,$$

$$\hat{y}_{n+3} = 2571 + 0,511 \times 5273 = 5267.$$

Це точковий прогноз. Довірчий інтервал ДІ визначається з двома похибками з урахування середньоквадратичного відхилення $S_{\varepsilon_{yt}}$ і та при ступенях свободи $V=n-l-2$:

$$\text{ДІ: } \left[\hat{y}_{n+L} \pm t_a \times S_{\varepsilon_{yt}} \right] = \left[\hat{y}_{n+L} \pm t_a \times \sqrt{\frac{\sum_{t=3}^n (y_t - \hat{y}_t)^2}{n-l-m}} \right], \quad (8)$$

$$S_{\varepsilon_{yt}} = \sqrt{\frac{169767}{5}} = 184,27; t_{\alpha} = \left\{ \begin{matrix} \alpha = 0,05 \\ V = 5 \end{matrix} \right\} = 2,57.$$

Результати точкового і інтервального прогнозів купівельної активності споживачів турагенство «Казка мандрів» розраховані у Excel та відображені у таблиці 4.

Таким чином, при збереженні тенденції, що склалася в 2020 р. купівельна активність може знизитися до 5285 дол США, при цьому можлива диференціація в межах від 4811,96 до 5759 дол США.

Таблиця 4.

Прогнози купівельної активності споживачів на основі лінійної авторегресійної моделі

Рік прогнозу	Точковий прогноз $\widehat{y}_{n+L}$, тис. дол США	Довірчий інтервал прогнозу	
		Нижня межа	Верхня межа
2020	5285	4811,96068	5759,2951
2021	5273	4800,00993	5747,34436
2022	5267	4793,89922	5741,23364

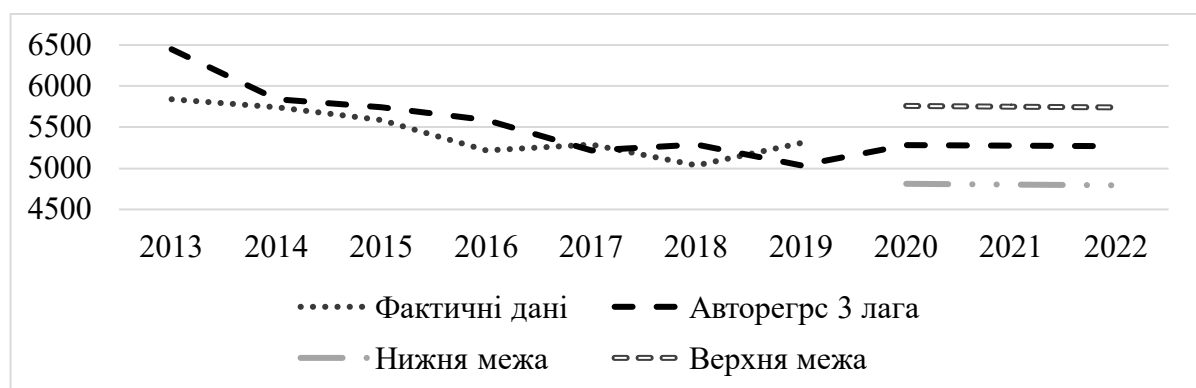

Рис. 7. Прогнозні значення купівельної активності у турагенстві «Казка мандрів» протягом 2020-2022 р.

З урахуванням даного прогнозу з рис. 7 видно, що підприємство працює стабільно та отримує прибуток, а це значить, що стратегія на лідерство на 2020 р. цілком прийнятна. Зрозуміло, якщо майбутній фахівець в туристичній галузі захоче працювати в даній компанії, їм необхідно знати дану інформаційну технологію. Оскільки форс-мажорні обставини та вплив

зовнішнього середовища неможливо спрогнозувати, необхідно щомісячно аналізувати купівельну активність споживачів. Якщо трапиться неочікуваний стрибок донизу, потрібно терміново проводити повністю аудит, щоб виявити причини такого явища.

Платформи блокчейну і їх використання

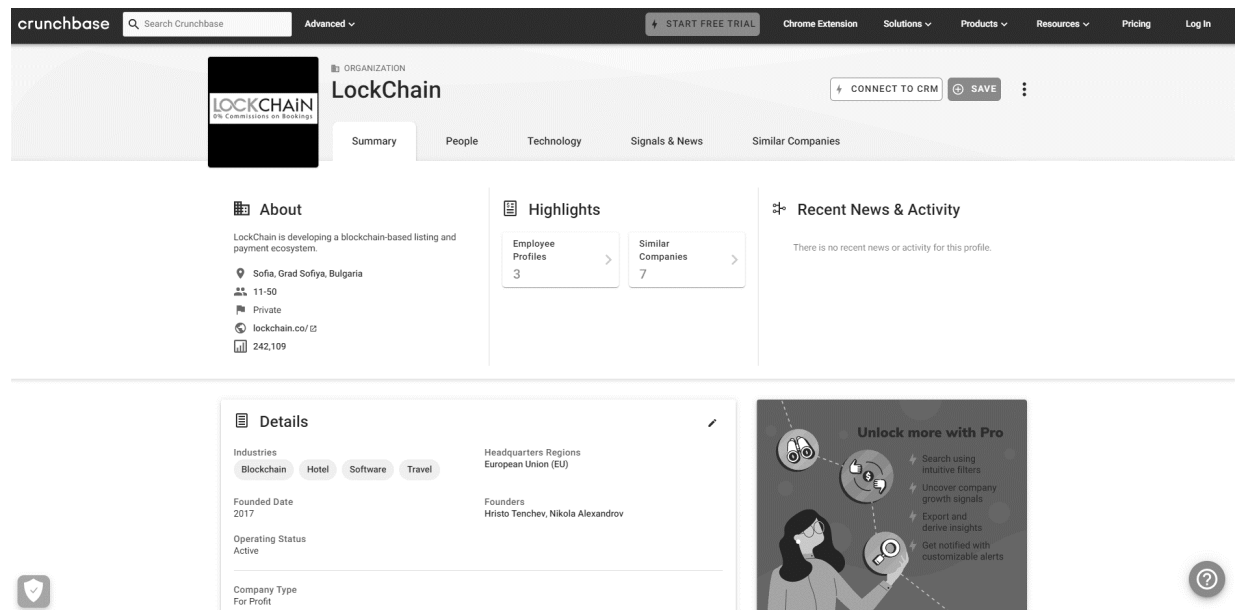

Рис. Л.1. Платформа LockChain

LockChain працює як прямий ринок для готелів та готельних компаній, які прагнуть взяти в оренду майно. Платформа охоплює оплату, управління майном та різні інші аспекти процесу бронювання. Найкраще, оскільки він використовує децентралізовану систему, посередників немає і комісійних платежів.

WINDING TREE

The innovation network for all things blockchain and travel.

Since 2017 Winding Tree has been building decentralized, peer-to-peer and open-source solutions for the travel industry.

[Read More](#)

Our Vision for Travel

We want to create a world where any travel provider has open-source, permissionless and decentralized tools that allows them to connect directly with their communities. There are many problems we have to

The image features a central network diagram with various icons representing travel services (airplane, train, car, person) and blockchain symbols (checkmarks, X, shield) connected by lines, illustrating the platform's decentralized nature.

Рис. Л.2. Платформа Winding Tree

Платформа Winding Tree – головний сучасний приклад відстеження багажу через blockchain, також включає елемент бронювання. Відсутність залучення інших сторін означає, що бронювання та відстеження можна здійснити легко, безпечно і надійно, при цьому всі процеси отримують більшу прозорість.

PLEGDED CAPITAL **TOKEN SALE 1 JULY - 1 AUGUST** **JOIN OUR PLATFORM**

BTC: \$21486.8 (+3.1%) ETH: \$1617.7 (+5.3%) Market Cap: \$1027.4B (+2.5%)
 ICOs: 98598 Cryptos: 2955 Events: 7768

Promotion Publish ICO Subscribe info@icoholder.com English Sign In

ICOHOLDER Search for ICO/STO/IEO Cryptocurrencies ICO Calendar DeFi NFT Events Trends

Trending: moneybolt, eassyfeedback, billionaireireland, purr safe club, adax

Tamadoge 3.77 ★ Ongoing

NavC Token 3.90 ★ Ongoing Will end next month

WeSendit 4.43 ★ Upcoming Starts in 11 days

The Bee Token A blockchain based platform for short term housing rentals and decentralized P2P housing exchange powered by the blockchain.

Buy Crypto Sell Crypto

Crypto Details ICO Details About Roadmap Activity Team News Comments

Market	Pair	Price	Volume 24H	24H (price)	24H (volume)
Idex	BEE/ETH one year ago	\$ 0.0003	\$ 213.37	-	-
ForkDelta	BEE/ETH 2 one year ago	\$ 0.0005	\$ 0.4640	-	-

\$ 0.0001
-2.02%

Crypto Stats

Daily, %: -2.02%
 Weekly, %: -
 Monthly, %: -

Рис. Л.3. Платформа VeeToken/Beenest

VeeToken/Beenest – одне з «найбільш інноваційних сучасних застосувань Blockchain – це платформа VeeToken, або Beenest, для домашнього обміну. Дана технологія використовується для того, щоб зв'язати клієнтів з господарями для можливості організувати та зробити оплату за проживання. Комісія відсутня, тоді як протоколи платежів, репутації та арбітражу існують, зберігаючи користувачів.

ShoCard Verify Information Developers

It's Your Identity. Own It.

Whether you're applying for a loan, meeting up for an online date, or proving vaccination status—you are the owner of your identity. No one should be able to see or use your data without your consent. The ShoCard wallet lets you take full control over your data by sharing only what you want with others, while keeping your personal information securely stored on your mobile device.

Download the ShoCard Wallet to:

Protect Your Identity

Don't let companies store and manage your information for you. Keep your personal

Verified!
You are approved.

Please scan this QR Code to instantly apply.
Your personal information will not be shared or saved.

Рис. Л.4. Платформа ShoCard SITA

AVIATIONPROS SUBSCRIBE MAGAZINES ADVERTISE CONTACT US PODCASTS BUYERS GUIDE GSE EXPO LOG IN REGISTER

AIRCRAFT ENGINES & COMPONENTS TOOLS & EQUIPMENT EDUCATION & TRAINING AIRPORTS AVIATION SECURITY AOA FBOS & TENANTS AIRLINES GROUND HANDLING GSE

GO BEYOND P&WC SPARE ENGINE SOLUTIONS LONG-TERM LEASING ON-WING LEASING LEASE TO OWN LEARN MORE

AIRPORTS > AIRPORT TECHNOLOGY

SITA Explores Travel Identity of the Future

SITA is exploring the potential of blockchain technology to provide travelers with a secure single token to travel through airports and across borders.

May 25, 2016

Related To: SITA

SAFETY COVERS

Рис. Л.5. Платформа SITA

ShoCard & SITA – спільний проєкт від ShoCard & SITA, який показав, що блокчейн використовується для управління ідентичністю. Незважаючи на те що платформа ще зароджується, можна сподіватися, що вона незабаром прокладе шлях до децентралізованої бази даних ID, використовуючи стандартний формат, щоб туристичні компанії могли швидко та легко перевірити ідентифікацію клієнтів.

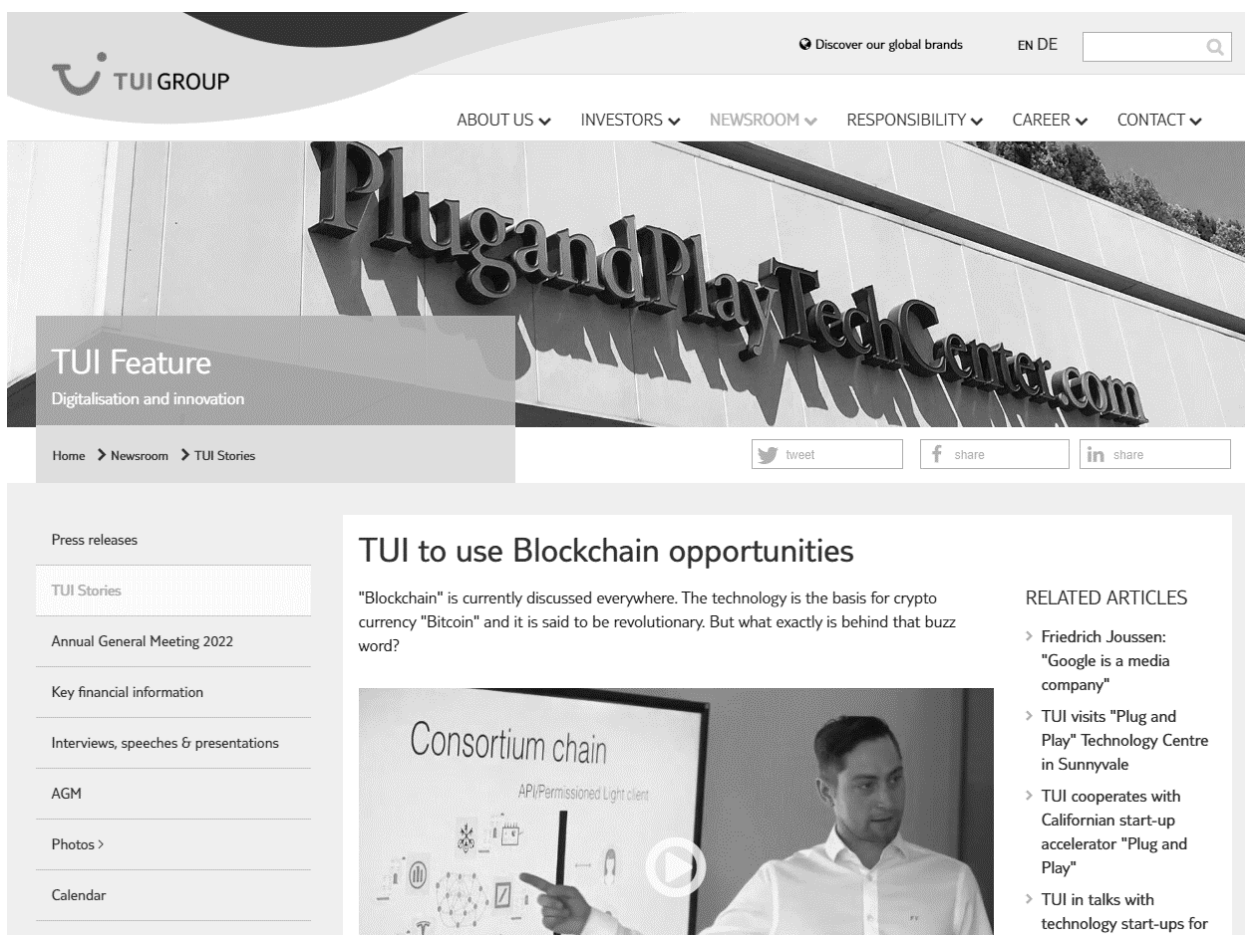

Рис. Л.6. Платформа TUI Bed-Swap

TUI запустив власний блокчейн-проєкт, який він називає Bed-Swap. Використовуючи цю технологію, компанія здатна переміщувати товарні запаси між різними точками продажу та гнучкими маржами продажу в режимі реального часу виходячи з рівня попиту, який присутній на даний момент часу.

Елементи технології доповненої реальності**Рис. М.1. СМАРТ окуляри GoogleGlass**

Доповнена реальність

Рис. Н.1. Доповнена реальність у мобільних додатках.

Доповнена реальність у музейній справі

Рис. П.1. Доповнена реальність у музейній справі

Доповнена реальність в архітектурі

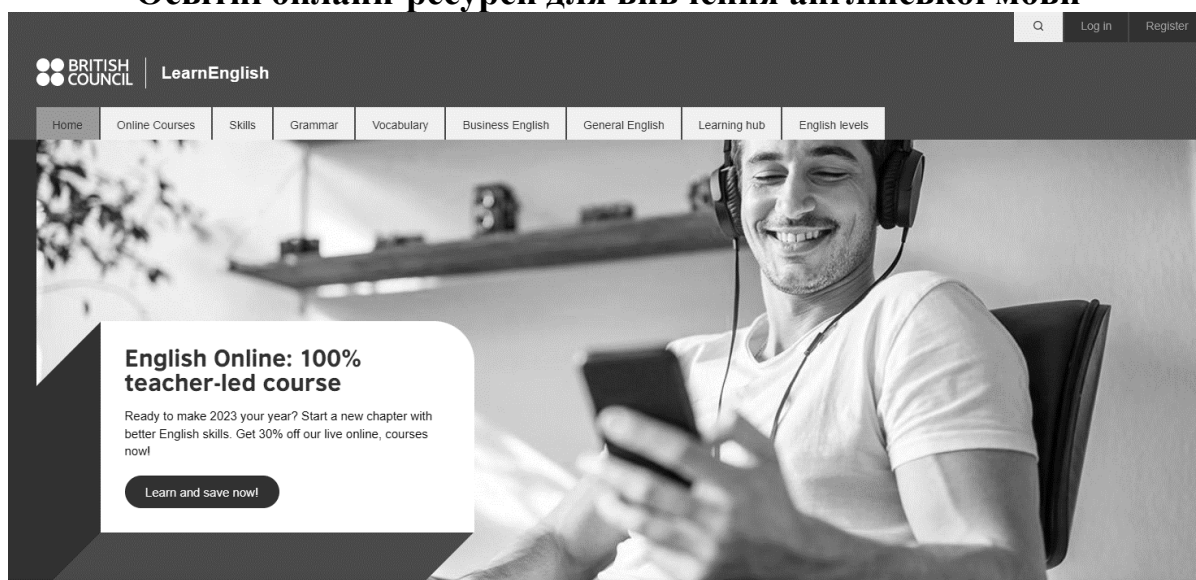

Рис. Р.1. Використання доповненої реальності в архітектурі.

Додаток С

Освітні онлайн-ресурси для вивчення англійської мови

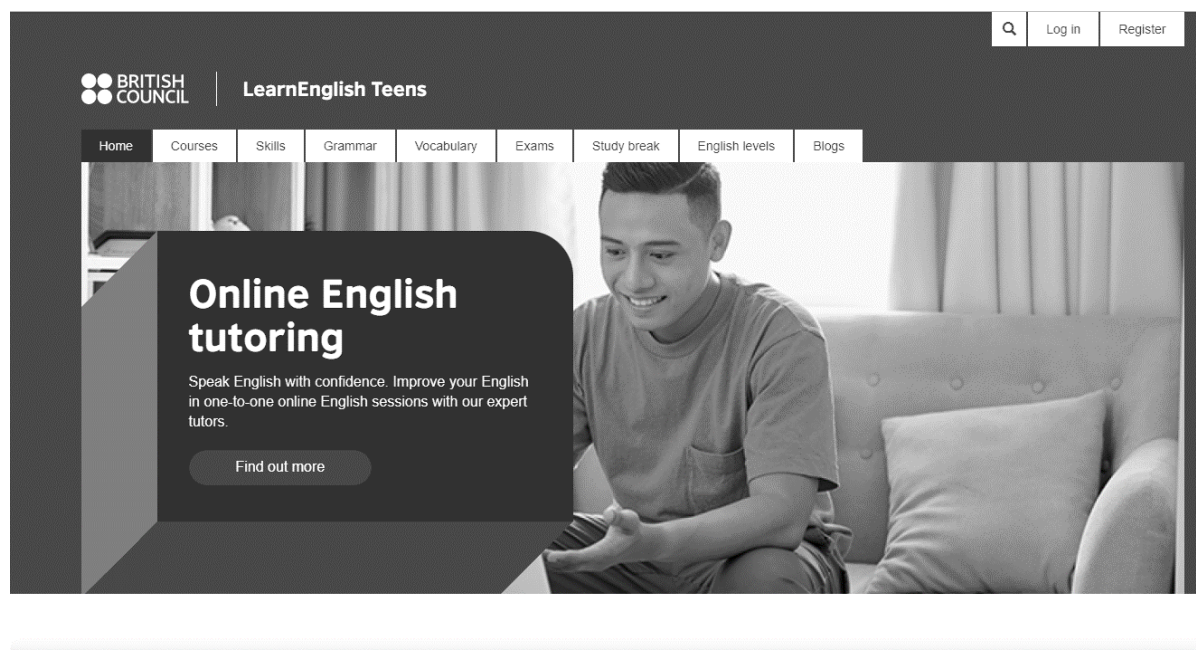

We use both first and third-party cookies to personalise web content, analyse visits to our websites and tailor advertisements. Some of these cookies are necessary for the website to function, whilst others require your consent. More detail can be found in our cookie policy and you can tailor your choices in the preference centre.

Accept All Cookies

Cookies Settings

Рис. С.1. Веб-сайт British Council Learn English.

We use both first and third-party cookies to personalise web content, analyse visits to our websites and tailor advertisements. Some of these cookies are necessary for the website to function, whilst others require your consent. More detail can be found in our cookie policy and you can tailor your choices in the preference centre.

Accept All Cookies

Cookies Settings

Рис. С.2. Веб-сайт British Council Learn English Teens.

News in Levels World News for Students of English

HOME LEVEL 1 LEVEL 2 LEVEL 3 DAYS BOOK 1 GRAMMAR BOOK 2 LEARN VIDEOS SKYPE TEST

Coal mine protests
20-01-2023 15:00
Thousands of people protest in West Germany. The government wants to destroy a village. The name of the village is...

Level 1 Level 2 Level 3

One Year ago: Robot goes to school
Joshua is 7 years old. He lives in Berlin, Germany. He is very sick. He cannot go to school. Joshua...

Level 1 Level 2 Level 3

Gina Lollobrigida dies
20-01-2023 07:00
Gina Lollobrigida is an Italian actress. She dies in...

Level 1 Level 2 Level 3

Get the App
Download on the App Store
GET IT ON Google Play

Рис. С.3. Веб-сайт News in Levels.

Follow Randall: f @ t y i n d

DailyESL.com | Trainyouraccent.com | EZsiang.com

RANDALL'S
ESL CYBER LISTENING LAB

Home Listening Activities About ESL-LAB Help

Boosting Your English Listening Skills

Рис. С.4. Веб-сайт Randal's ESL Cyber Listening Lab.

Додаток Т

АНКЕТА**для опитування роботодавців та представників бізнесу**

З метою удосконалення професійної підготовки фахівців в туристичній галузі та поліпшення якості освітніх послуг проводиться опитування серед існуючих та потенційних роботодавців і представників бізнесу.

Просимо Вас відповісти на запитання щодо якості підготовки фахівців, котрі працюють чи працювали у Вашій організації. Такий зворотний зв'язок дозволить нам максимально підготувати пропозиції до потреб ринку праці, а висловлені Вами пропозиції будуть враховані при розробці та перегляді навчального матеріалу.

1. Вкажіть, будь ласка, назву Вашого підприємства (установи/організації)

---

2. Для зворотного зв'язку вкажіть, будь ласка, Ваші контактні дані

---

3. Наскільки Ви зацікавлені в прийомі на роботу випускників без досвіду роботи?

1 (не зацікавлений) – 5 (дуже зацікавлений)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Оцініть знання та навички випускників за п'ятибальною шкалою

1 (низький рівень) – 5 (високий рівень)

4.1. Рівень базових (професійних) знань і навичок	1	2	3	4	5
4.2. Креативне мислення, інноваційність	1	2	3	4	5
4.3. Здатність працювати в колективі, комунікабельність	1	2	3	4	5
4.4. Організація робочого часу, самодисципліна	1	2	3	4	5
4.5. Здатність ефективно представляти себе й результати своєї праці	1	2	3	4	5
4.6. Націленість на кар'єрне зростання і професійний розвиток	1	2	3	4	5
4.7. Гнучкість та адаптивність	1	2	3	4	5
4.8. Володіння інформаційними та комунікаційними технологіями	1	2	3	4	5
4.9. Володіння іноземною мовою	1	2	3	4	5
4.10. Ведення ділової документації	1	2	3	4	5

5. Чи забезпечує вища освіта формування тих компетентностей, які потрібні фахівцям для ефективної роботи на Вашому підприємстві (в установі/організації)?

- Так
Ні
Частково

6. Чи зацікавлені Ви надати можливість для проходження виробничої практики або стажування на базі Вашого підприємства (установи/організації) з метою підвищення рівня практичної підготовки?

- Так
Ні

7. Надайте свій коментар або побажання стосовно підготовки фахівців

Дякуємо Вам за співпрацю!

Додаток У

Опитувальник професійного самоздійснення О. Кокун
Опитувальник професійного самоздійснення
(дослідницький бланк)

ПІБ _____
 вік ___ стать ___ професія _____ посада _____
 стаж роботи на посаді _____ загальний стаж роботи за професією _____

І ЧАСТИНА

Інструкція: Будь ласка, дайте відповіді на нижченаведені запитання, обвівши кружечком відповідне твердження (тільки одне із запропонованих, що найбільше підходить за кожним запитанням).

№	Запитання	Варіанти відповіді				
		взагалі не працюю	іноді	періодично	часто	постійно
1	Чи багато Ви працюєте над підвищенням свого професійного рівня	взагалі не працюю	іноді	періодично	часто	постійно
2	Чи маєте Ви план свого подальшого професійного розвитку	не маю плану	практично не маю	у загальних рисах	в головному маю	маю чіткий план
3	Чи задоволені Ви власною професійною кар'єрою	не задоволений (а)	скоріше незадоволений	важко відповісти	скоріше задоволений	повністю задоволений
4	Після досягнення певної професійної мети як швидко Ви ставите наступну	не ставлю взагалі	через тривалий час	через певний час	досить швидко	практично відразу
5	Наскільки гармонійно Вам вдається поєднувати професійну діяльність з позафаховим життям	зовсім не вдається	більше не вдається	частково вдається	вдається майже постійно	завжди вдається
6	Як швидко Ви досягаєте поставлених професійних цілей	тривалий час	досить повільно	через певний час	досить швидко	дуже швидко
7	Як Ви оцінюєте рівень своїх професійних досягнень	низький	невисокий	середній	досить високий	високий
8	Як часто Ваш професійний досвід стає у пригоді іншим фахівцям	практично ніколи	іноді	періодично	часто	постійно
9	Наскільки повно Ви як особистість можете розкритися у роботі	зовсім не можу	незначною мірою	частково	істотно	практично повністю
10	Наскільки творчо Ви намагаєтесь виконувати Вашу роботу	не намагаюсь	іноді дію творчо	частково дію творчо	здебільшого дію творчо	постійна творчість
11	Як Ви оцінюєте свій потяг до підвищення професійного рівня	повністю відсутній	невисокий	середній	досить виражений	дуже високий

12	Наскільки чітко Ви уявляєте своє професійне майбутнє	ніяк не уявляю	практично не уявляю	у загальних рисах	в головному уявляю	чітко уявляю
13	Чи задоволені Ви своїми професійними досягненнями	не задоволений (а)	скоріше не задоволений	важко відповісти	скоріше задоволений	повністю задоволений
14	Чи згодні Ви з тим, що в роботі постійно слід рухатися вперед	не згодний	більше не згодний, ніж згодний	не завжди згодний	здебільшого згодний	повністю згодний
15	Як оцінюєте рівень свого професійного менталітету, ідентифікації з професійним співтовариством	низький	невисокий	середній	досить високий	високий
16	Наскільки часто Ви досягаєте поставлених професійних цілей	дуже рідко	рідко	періодично	часто	практично завжди
17	Як оцінюють отримані Вами професійні здобутки Ваші колеги	низькі	не високі	середні	досить високі	високі
18	Як часто Ваші професійні здобутки використовуються іншими фахівцями	ніколи	іноді	періодично	часто	постійно
19	Наскільки повно можуть розкритися у професійній діяльності Ваші здібності	зовсім не можуть	незначною мірою	частково	істотно	практично повністю
20	Наскільки гнучким є стиль Вашої професійної діяльності	зовсім не гнучкий	майже негнучкий	іноді гнучкий	досить гнучкий	дуже гнучкий
21	Чи отримujete Ви задоволення в результаті підвищення своєї професійної майстерності	зовсім ні	практично ні	певне задоволення	достатнє задоволення	дуже велике задоволення
22	Чи проектуєте Ви власну кар'єру	ніяк не проектую	практично ні	у загальних рисах	намагаюсь проектувати	чітко проектую
23	Чи задоволені Ви своїм професійним рівнем	не задоволений (а)	скоріше не задоволений	важко відповісти	скоріше задоволений	повністю задоволений
24	Після отримання певного результату в роботі як швидко Вам хочеться досягти ще кращого	взагалі не хочеться	через тривалий час	невдовзі	швидко	практично відразу
25	Наскільки чітко сформувалася у Вас власна професійна позиція	ще відсутня	недостатньо сформована	частково сформована	майже повністю	повністю
26	Якою мірою Ви досягаєте поставлених професійних цілей	дуже малою	невеликою мірою	частково досягаю	значною мірою	повністю
27	Як оцінює керівництво Ваші професійні здобутки	низькі	невисокі	середні	досить високі	високі
28	Якою мірою Ви передасте свої професійні знання і досвід, навчаючи інших	не передаю	незначною мірою	частково	досить повно	повністю

29	Які можливості створює Вам професійна діяльність для самовдосконалення	дуже малі	незначні	часткові	великі	дуже великі
30	Чи багато нового Ви привнесли у свою професію	дуже мало	небагато	посередньо	багато	дуже багато

II ЧАСТИНА

Інструкція:.. Нижче опишіть, будь ласка, довільно, в якій формі й як Ваша професійна діяльність створює Вам можливості для особистісної самореалізації (розкриття здібностей, особистісний розвиток, навчання інших, допомога іншим тощо). Якщо можна, розкрийте це питання конкретніше.

Методика «Мотивація навчання у ЗВО» (Т. Ільїна)

Позначте Вашу згоду знаком «+» або незгоду знаком «-» з наведеними нижче твердженнями у графі «відповіді». Окрім тверджень, Вам пропонується відповісти на декілька запитань:

Питання/твердження	Відповіді
1. Найкраща атмосфера на занятті – атмосфера вільних висловлювань.	
2. Зазвичай я працюю з великим напруженням.	
3. У мене рідко бувають головні болі після хвилювань і неприємностей, що я пережив.	
4. Я самостійно вивчаю ряд предметів, необхідних, на мою думку, для майбутньої професії.	
5. Яку з якостей, притаманних Вам, Ви ціните найбільше?	
6. Я вважаю, що життя треба присвятити обраній професії.	
7. Я відчуваю задоволення від розгляду на занятті складних проблем.	
8. Я не бачу сенсу в більшості робіт, котрі ми виконуємо в університеті.	
9. Велике задоволення мені надає розповідь знайомим про майбутню професію.	
10. Я посередній студент, ніколи не буду досить успішним, тому немає сенсу докладати зусиль, щоб стати краще.	
11. Я вважаю, що в наш час необов'язково мати вищу освіту.	
12. Я абсолютно впевнений у правильності вибору професії.	
13. Яких з притаманних вам якостей ви бажали б позбутися?	
14. При першій нагоді я використовую на екзаменах підсобні матеріали (конспекти, шпаргалки, записи тощо).	
15. Найпрекрасніший час у житті – студентські роки.	
16. У мене дуже неспокійний і уривчастий сон.	
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни треба вивчати однаково ґрунтовно.	
18. При нагоді я би вступив до іншого ЗВО.	
19. Я зазвичай спочатку беруся за більш легкі завдання, а більш складні залишаю на кінець.	
20. Вибираючи професію, мені було складно зупинитися лише на одній з них.	
21. Я можу спати спокійно після будь-яких неприємностей.	
22. Я впевнений, що майбутня професія надасть мені моральне задоволення й матеріальний достаток у житті.	
23. Мені здається, що мої друзі здатні вчитися краще, ніж я.	
24. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.	
25. З певних практичних міркувань для мене це найзручніший ЗВО.	

26. У мене достатньо сили волі, щоб учитися без нагадувань адміністрації.	
27. Життя для мене майже завжди пов'язане з надзвичайним напруженням.	
28. Екзамени треба складати, витрачаючи мінімум зусиль.	
29. Є багато ЗВО, де я міг би вчитися з не меншим інтересом.	
30. Яка з притаманних Вам якостей найбільше заважає Вам вчитися?	
31. Я людина, яка легко захоплюється, але всі мої захоплення так чи інакше пов'язані з моєю майбутньою професією.	
32. Турбота про екзамен або роботу, що не виконана вчасно, часто заважає мені спати.	
33. Висока зарплатня після закінчення університету для мене не головне.	
34. Мені треба бути в доброму гуморі, щоб підтримати спільне рішення групи.	
35. Я змушений був вступити до ЗВО, щоб зайняти бажане положення в суспільстві або уникнути служби в армії.	
36. Я вчу матеріал, щоб стати професіоналом, а не для того, щоб скласти екзамен.	
37. Мої батьки – професіонали, і я хочу бути схожим на них.	
38. Для просування по службі мені необхідна вища освіта.	
39. Яка з Ваших якостей допомагає Вам учитися?	
40. Мені дуже складно заставити себе вивчати як слід дисципліни, що прямо не стосуються моєї майбутньої спеціальності.	
41. Мене дуже хвилюють можливі невдачі.	
42. Найкраще я займаюся, коли мене періодично стимулюють, підганяють.	
43. Мій вибір університету остаточний.	
44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу від них відставати.	
45. Щоб переконати в чомусь групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.	
46. У мене завжди рівний і гарний настрій.	
47. Мене приваблюють зручність, чистота, легкість майбутньої професії.	
48. До вступу в університет я давно цікавився цією професією, багато читав про неї.	
49. Професія, котру я здобуваю, найважливіша й найперспективніша.	
50. Мої знання про цю професію були достатніми для впевненого вибору цього ЗВО.	

Методика містить три шкали:

- 1) «набуття знань» – прагнення до набуття знань, допитливість;
- 2) «опанування професією» – прагнення оволодіти професійними знаннями, сформувані професійно важливі якості особистості;
- 3) «отримання диплому» – прагнення отримати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення до пошуку обхідних шляхів при здачі екзаменів і заліків.

В опитувальник з метою маскуванія включено низку фонових тверджень, котрі в подальшому не обробляються.

Обробка результатів.

1. Шкала «набуття знань» – за згоду («+») з твердженнями за п. 4 та 17 проставляється по 3,6 бали, за п. 26 – 2,4 бали, за незгоду («-») з твердженням за п. 28 – 1,2 бали, за п. 42 – 1,8 бали. Максимальна кількість балів – 12,6.

2. Шкала «опанування професією» – за згоду з твердженням за п. 9 – 1 бал, за п. 31 та 33 – по 2 бали, за п. 43 – 3 бали, за п. 48 та 49 – по 1 балу. Максимальна кількість балів – 10.

3. Шкала «отримання диплому» – за незгоду за п. 11 – 3,5 бали, з п. 24 – 2,5 бали, за п. 35 – 1,5 бали, за п. 38 – 1,5 бали, за п. 44 – 1 бал. Максимальна кількість балів – 10. Питання 5, 13, 30, 39 є нейтральними до цілей опитувальника та не включаються до обробки даних.

Висновки. Перевага мотивів за першими двома шкалами свідчить про адекватний вибір студентом професії та задоволеність нею.

Методика визначення комунікативної толерантності М. Снайдера

Поняття «комунікативні вміння» включає в себе не тільки оцінку співрозмовника, визначення його сильних і слабких сторін, а й уміння встановити дружню атмосферу, уміння зрозуміти проблеми співрозмовника та ін. Для перевірки цих якостей пропонуємо наступні тести.

Тест 1: Чи вмієте Ви слухати? Інструкція: «Відзначте ситуації, які викликають у Вас незадоволення або досаду і роздратування при бесіді з будь-якою людиною – будь то Ваш товариш, товариш по роботі, безпосередній начальник, керівник або просто випадковий співрозмовник».

Варіанти ситуацій.

Ситуації, що викликають досаду

1. Співрозмовник не дає мені шансу висловитися, у мене є що сказати, але немає можливості вставити слово.
2. Співрозмовник постійно перериває мене під час бесіди.
3. Співрозмовник ніколи не дивиться в обличчя під час розмови, і я не впевнений, чи слухає він мене.
4. Розмова з таким партнером часто викликає почуття марної трати часу.
5. Співрозмовник постійно метушиться, олівець і папір займають його більше, ніж мої слова.
6. Співрозмовник ніколи не посміхається. У мене виникає почуття ніяковості і тривога.
7. Співрозмовник завжди відволікає мене питаннями та коментарями.
8. Що б я ні висловив, співрозмовник завжди тримає в облозі мій запал.
9. Співрозмовник завжди намагається спростувати мене.
10. Співрозмовник пересмикує зміст моїх слів і вкладає в них інший зміст.
11. Коли я задаю питання, співрозмовник змушує мене захищатися.
12. Іноді співрозмовник запитує мене, роблячи вигляд, що не розчує.
13. Співрозмовник, не дослухавши до кінця, перебиває мене лише потім, щоб погодитися.
14. Співрозмовник при розмові зосереджено займається стороннім: грає сигаретою, протирає скла тощо, і я твердо впевнений, що він при цьому неухажний.
15. Співрозмовник робить висновки за мене.
16. Співрозмовник завжди намагається вставити слово в моє оповідання.
17. Співрозмовник завжди дивиться на мене дуже уважно, не кліпаючи.
18. Співрозмовник дивиться на мене, ніби оцінюючи. Це турбує.
19. Коли я пропоную що-небудь нове, співрозмовник каже, що він думає так само.

20. Співрозмовник переграє, показуючи, що цікавиться бесідою, занадто часто киває головою, ахає і підтакує.

21. Коли я говорю про серйозне, а співрозмовник вставляє смішні історії, жарти, анекдоти.

22. Співрозмовник часто дивиться на годинник під час розмови.

23. Коли я входжу в кабінет, він кидає всі справи і всю увагу звертає на мене.

24. Співрозмовник поводиться так, ніби я заважаю йому робити щось важливе.

25. Співрозмовник вимагає, щоб всі погоджувалися з ним. Будь-яке його висловлювання завершується питанням: «Ви теж так думаете?» Або «Ви не згодні?»

Обробка результатів: підрахуйте відсоток ситуацій, що викликають досаду і роздратування.

Інтерпретація:

70% -100% – Ви поганий співрозмовник. Вам необхідно працювати над собою і вчитися слухати.

40% -70% – Вам притаманні деякі недоліки. Ви критично ставитеся до висловлювань, Вам ще бракує деяких достоїнств хорошого співрозмовника, уникайте поспішних висновків, не загострюйте увагу на манері говорити, не вдавайте, що шукаєте прихований сенс сказаного, що не монополізуйте розмову.

10% -40% – Ви хороший співрозмовник, але іноді відмовляєте партнеру в повній увазі. Повторюйте ввічливо його висловлювання, дайте йому час розкрити свою думку повністю, пристосовуйте свій темп мислення до його мови і можете бути впевнені, що спілкуватися з Вами буде ще приємніше;

0% -10% – Ви відмінний співрозмовник. Ви вмієте слухати, Ваш стиль спілкування може стати прикладом для оточуючих.

Тест 2: Чи вмієте Ви слухати?

Інструкція: «На 10 питань слід дати відповіді, які оцінюються: «Майже завжди» – 2 бали, «В більшості випадків» – 4 бали, «Іноді» – 6 балів, «Рідко» – 8 балів, «Майже ніколи» – 10 балів».

Перелік запитань:

1. Чи намагаєтеся Ви «згорнути» розмову в тих випадках, коли тема (або співрозмовник) нецікаві Вам?

2. Чи дратують Вас манери Вашого партнера по спілкуванню?

3. Чи може невдалий вираз іншої людини спровокувати Вас на різкість або грубість?

4. Чи уникаєте Ви вступати в розмову з невідомою або малознайомою для Вас людиною?

5. Чи маєте Ви звичку перебивати співрозмовника?

6. Чи робите Ви вигляд, що уважно слухаєте, а самі думаете зовсім про інше?

7. Чи міняєте Ви тон, голос, вираз обличчя в залежності від того, хто Ваш співрозмовник?

8. Чи міняєте Ви тему розмови, якщо він торкнувся неприємної для Вас теми?

9. Ви зауважуєте людині, якщо в її мові зустрічаються неправильно вимовлені слова, назви, вульгаризми?

10. Чи буває у Вас поблажливо-менторський тон з відтінком зневаги та іронії по відношенню до того, з ким Ви говорите?

Обробка і інтерпретація: Чим більше балів, тим більшою мірою розвинене вміння слухати. Якщо отримано більше 62 балів, то слухач відноситься до «вище середнього рівня». Зазвичай середній бал слухачів 55.

Методика «Чи відповідальна Ви людина?» (А. Махнач)

Мета: Визначення стану розвитку показника особистісного критерію сформованості професійної компетентності у студентів Вам пропонується 25 тверджень. Оберіть той варіант відповіді, який характеризує Вас. У залежності від обраної відповіді поставте позначку у одній з колонок – «Ні, не згоден» або «Так, згоден».

Запитання	Так	Ні
1. Я достатньо швидко досягаю необхідних мені результатів		
2. Якщо це необхідно, я легко працюю без вихідних		
3. Свою майбутню роботу вважаю відповідальною		
4. Як правило, розпочате діло я доводжу до кінця		
5. Я здатен бути об'єктивним в оцінці власних досягнень і невдач		
6. Я завжди повертаюся до того, що зробив, і виправляю власні помилки		
7. Багато людей уважають, що я відповідально ставлюся до роботи (навчання)		
8. Я вважаю, що особисте життя не має впливати на роботу		
9. Приймаючи рішення, я маю чітко уявляти, як воно відіб'ється на справі		
10. Я завжди закінчую справи, що розпочав		
11. В моєму житті було більше успіхів, ніж невдач		
12. Я здатен достатньо точно визначати пріоритети у власній роботі		
13. Для мене важливо, щоб моя робота приносила користь іншим		
14. Якщо я буду позбавлений улюбленого заняття, життя втратить для мене сенс		
15. Я вважаю, що треба постійно вдосконалювати власний професіоналізм		
16. Я можу признатися у тому, що був неправий		
17. Мені приємно приймати відповідальні рішення		
18. Я здатен побачити власні проблеми в істинному світлі		
19. Виконана справа приносить мені задоволення		
20. Я здатен доводити свої плани до логічного кінця		
21. Іноді трапляється, що я беру на себе зобов'язання інших		
22. Якщо я погано виконаю якусь роботу, то довго почуваю себе недобре		
23. Помилки моїх підлеглих – мої помилки		
24. Я достатньо близько до серця приймаю проблеми інших		
25. Я завжди підкорююся вказівкам начальника		

Обробка результатів.

Підсумовуються всі відповіді „Так”, кожна з яких оцінюється в 1 бал.

Інтерпретація результатів:

20-25 балів – високий рівень. Ви дуже відповідальна людина, у Вас розвинуте почуття обов’язку. Зазвичай Ви доводите розпочаті справи до кінця, і, якщо певні події заважають Вам реалізувати намічені плани, це завдає Вам певних незручностей. Ви людина, яка бере відповідальність за інших людей на себе, радо усім допомагає, здатна жертвувати собою в інтересах інших. Ви критично ставитися до непослідовності, неточності й інших слабостей оточуючих, тому Ви схильні будувати міжособистісні відносини, ґрунтуючись на тому, наскільки люди, які Вас оточують, відзначаються почуттям обов’язку й відповідальності. Для досягнення власних цілей Ви виявляєте наполегливість і завзятість. Ви цілеспрямовані, Ваш стиль роботи характеризується високою обов’язковістю й точністю.

15-19 балів – середній рівень. Ви, безумовно, маєте почуття відповідальності й обов’язку, але Ви маєте бути впевнені, що від Вас ніхто не буде вимагати більше того, що Ви можете зробити. Іноді Ви буваєте надто пасивними, щоб хтось із оточуючих не розцінив Ваше бажання як намагання взяти на себе кермо влади й повну відповідальність за те, що відбувається. Побоюючись цього, Ви іноді стримуєте бажання щось зробити, у той час як Ваша природна активність і працездатність цілком дозволяють Вам приймати відповідальні рішення й доводити розпочаті справи до кінця.

Менше 14 балів – низький рівень. Ви людина, схильна до спонтанних, а іноді й до непослідовних рішень. Ви часто не замислюєтесь над тим, що від Вас очікують відповідальних рішень. У майбутній професійній діяльності Ваша неточність і необов’язковість можуть призвести до конфлікту з колективом колег. Занадто легковажне відношення до своїх обов’язків, а може й до життя в цілому, не завдає Вам неприємностей лише тому, що Ви поки що не стикалися з серйозними вимогами з боку інших.

Методика діагностики оцінки самоконтроля в спілкуванні М. Снайдера

Інструкція: Уважно прочитайте десять речень, що описують реакції на деякі ситуації. Кожне з них ви повинні оцінити як вірно або невірно стосовно себе. Якщо речення здається вам вірним або переважно вірним напишіть ліворуч з порядковим номером букву «В», якщо неправильним або переважно не правильним - букву «Н».

1. Я вважаю важким мистецтво наслідувати звичкам інших людей.
2. Я, мабуть, міг би зваляти дурня, щоб привернути увагу або потішити оточуючих.
3. З мене міг би вийти непоганий актор.
4. Іншим людям іноді здається, що я переживаю щось більш глибоко, ніж це є насправді.
5. У компанії я рідко опиняюся в центрі уваги.
6. У різних ситуаціях і в спілкуванні з різними людьми я часто поведжуся абсолютно по-різному.
7. Я можу відстоювати тільки те, в чому я щиро переконаний.
8. Щоб досягти успіху в справах і в стосунках з людьми, я намагаюся бути таким, яким мене очікують бачити.
9. Я можу бути дружелюбним з людьми, яких я терпіти не можу.
10. Я не завжди такий, яким здаюся.

Люди з високим комунікативним контролем, по Снайдеру, постійно стежать за собою, добре знають, де і як себе вести, контролюють вираженням своїх емоцій. Разом з тим, у них утруднена спонтанність самовираження, вони не люблять непрогнозованих ситуацій. Їх позиція: «Я такий, який я є в даний момент». Люди з низьким комунікативним контролем більш безпосередні і відкриті, у них більш стійке «Я», мало піддане змінам в різних ситуаціях.

Підрахунок результатів: по одному балу нараховується за відповідь «Н» на 1, 5 і 7 питання і за відповідь «В» на всі інші.

Інтерпритація. Якщо Ви щиро відповідали на питання, то про Вас, мабуть, можна сказати наступне:

0-3 бала – у Вас низький комунікативний контроль. Ваша поведінка стійка, і Ви не вважаєте за потрібне змінюватися в залежності від ситуацій. Ви здатні до щирого саморозкриття в спілкуванні. Деякі вважають Вас «Незручним» у спілкуванні внаслідок вашої прямолінійності.

4-6 балів – у Вас середній комунікативний контроль, Ви щирі, але не стримані в своїх емоційних проявах, в своїй поведінці зважаєте на оточуючих людей.

7-10 балів – у Вас високий комунікативний контроль. Ви легко входите в будь-яку роль, гнучко реагуєте на зміну ситуації, добре відчуваєте і навіть в змозі передбачити враження, яке ви справляєте на оточуючих.

Методика визначення стану розвитку рефлексивного показника студентів (діагностична методика А. Карпова, В. Пономарьова)

Інструкція для обстежуваних. Вам потрібно дати відповіді на декілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей номера питання напишіть, будь ласка, цифру, що відповідає варіанту Вашої відповіді: 1 – абсолютно неправильно; 2 – неправильно; 3 – мабуть неправильно; 4 – не знаю; 5 – мабуть, правильно; 6 – правильно; 7 – цілком правильно. Не замислюйтесь довго над відповідями. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей у цьому випадку не може бути. Перша відповідь, яка спала на думку, і є правильною.

Текст опитувальника.

Питання	Відповідь
1. Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї, хочу її з кимсь обговорити.	
2. Коли мене раптово несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що прийшло в голову.	
3. Перш ніж підняти трубку телефону, щоб подзвонити у справі, я зазвичай у думках планую майбутню розмову.	
4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відвернутися від думок про нього.	
5. Коли я роздумую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буде цікаво раптом пригадати, що послужило початком ланцюжка думок.	
6. Приступаючи до важкого завдання, я прагну не думати про майбутні труднощі.	
7. Головне для мене - уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.	
8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому хтось незадоволений мною.	
9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.	
10. Для мене важливо у деталях уявляти собі хід моєї майбутньої роботи.	
11. Мені було б важко написати серйозний лист, якби я заздалегідь не складав план.	
12. Я вважаю за краще діяти, а не роздумувати над причинами своїх невдач.	
13. Я досить легко ухвалюю рішення стосовно дорогої покупки.	
14. Як правило, щось задумавши, я прокручую у голові свої задумки. Уточнюю деталі, розглядаю всі варіанти.	
15. Я хвилююся за своє майбутнє.	
16. Думаю, що в більшості ситуацій треба діяти швидко,	

керуючись першою думкою, що прийшла в голову.	
17. Деколи я ухвалюю необдумані рішення.	
18. Закінчивши розмову, я буває, продовжую вести її подумки, приводячи все нові й нові аргументи в захист своєї точки зору.	
19. Якщо відбувається конфлікт, то, роздумуючи над тим, хто в нім винен, я в першу чергу починаю з себе.	
20. Перш ніж ухвалити рішення, я завжди стараюся все ретельно обдумати і зважити.	
21. У мене бувають конфлікти тому, що я деколи не можу передбачити, якої поведінки чекають від мене оточуючі.	
22. Буває, що, обдумуючи розмову з іншою людиною, я ніби в думках веду з нею діалог.	
23. Я прагну не замислюватися над тим, які думки і відчуття викликають в інших людях мої слова і вчинки.	
24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, в яких словах це краще зробити, щоб її не образити.	
25. Вирішуючи важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюсь іншою справою.	
26. Якщо я з кимсь сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винним.	
27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.	

Обробка результатів.

З цих 27-и тверджень 15 є прямими (номери питань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25). Інші 12 - зворотні твердження, що необхідно враховувати при обробці результатів, коли для одержання підсумкового балу підсумовуються в прямих питаннях цифри, відповідні відповідям студентів яких досліджують, а у зворотних - значення, замінені на ті, що виходять при інверсії шкали відповідей.

Переведення тестових балів у стени

Бали	0-80	81-100	101-107	108-113	114-122	123-130	131-139	140-147	148-156	157-171	172 і вище
Стени	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Результати, які дорівнюють або більше ніж 7 стенив, свідчать про високорозвинену рефлексивність.

Результат від 4 до 7 стенив – середній рівень рефлексивності.

Менше 4-х стенив, – низький рівень розвитку рефлексивності.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Чепелевська М. М., Гуревич Р. С. Розробка моделі механізму реалізації професійної підготовки фахівців в туристичній галузі. *Науковий часопис. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. № 83, 2021. С. 198-203. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.41>.
2. Чепелевська М. М., Кадемія М. Ю. Застосування інформаційних технологій в професійній підготовці фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. №62, 2021. С. 96-104. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-62-1-330>.
3. Чепелевська М. М., Кобися В. М. Удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі за допомогою цифрових технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 65. С. 30-40. DOI: 10.31652/2412-1142-2022-64-5-22.
4. Чепелевська М. М., Зубаль М. В., Райтаровська І. В. Ефективність механізму реалізації формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій» №47, 2022. С.239-243. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.46>.
5. Zaporozhchenko, T., Matviienko, O., Chepelevska, M., Nedosiekova, N., Artemieva, I., & Petukhova, T. Implementation of Vocational Education Standards in the Context of Postmodern Trends. *Postmodern Openings*. 2022. V.13. Issue (1Sup1), P. 266-275. <https://doi.org/10.18662/po/13.1Sup1>. (Web of

Science)

6. Čepelevska M. Theoretical bases of professional competence formation of future specialists in the tourist industry. *Modern science. Praha*, 2021. № 3. P. 82-88.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Чепелевська М. М. Професійна компетентність майбутніх фахівців туристичної галузі як сукупність компетенцій майбутніх фахівців зі спеціальності «Туризм». *III International scientific conference «Modernization of the educational system: world trends and national peculiarities» : Conference proceedings, February 21th, 2020*. Kaunas: Izdevniecība «Baltija Publishing» С. 207-211.

8. Чепелевська М. М. Оцінка професійної підготовки фахівців в туристичній галузі. зб. праць міжнародної наукової конференції "Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції". Чернівці, 2020. С. 51-53.

9. Чепелевська М. М. Використання засобів дистанційного навчання для підготовки фахівців. *Молодий вчений*. 2020. №12. С.78-83.

10. Чепелевська М. М. Модель підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі *Пріоритетні напрямки розвитку науки та освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23 грудня 2020 року) : збірник тез*. Бердянськ : БДПУ, 2020. С.66-69.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

11. Чепелевська М. М. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі: методичні рекомендації. Вінниця, ФОП Тарнашинський О. В., 2022. 120 с.

Додаток Я

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Міністерство освіти і науки України
 НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
 ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
 Ідентифікаційний код 02071100
 Першотравневий проспект, 24,
 м. Полтава, 36011
 тел./факс: +38 (0532) 56-98-94,
 +38 (0532) 60-87-30 (приймальня)
 сайт: www.nupr.edu.ua
 e-mail: rector@nupr.edu.ua; kanc@nupr.edu.ua
 № 30-11/2022
 « _____ » _____ 20__ р.

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ результатів дисертаційного дослідження М. М. Чепелевської «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 освіта/педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Протягом 2018-2021 навчальних років в освітній процес Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» було впроваджено комплексні педагогічні умови формування готовності фахівців з туризму до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг, а також під час самостійної роботи студентів проходила апробацію експериментальна методика щодо підготовки майбутніх магістрів з туризмознавства до проектної професійної діяльності, і, запропонований автором, комплекс творчих педагогічних завдань, які використовувалися в роботі викладачів та модель дослідження.

Модель формування професійної підготовки фахівців в туристичній галузі описує процес формування професійної компетентності цілісним образом, а це означає, що в ній враховується логіко-змістова сторона навчання та послідовність у часі. Структура моделі розроблена автором надає можливість простежити будь-які сторони та характеристики об'єкта дослідження. Зміст моделі обумовлено соціальним замовленням суспільства на професійну підготовку майбутнього фахівця туристичної галузі. При розробці моделі професійної підготовки майбутніх фахівців в туристичній галузі використовувалися такі методичні підходи: компетентнісний, системний, аксеологічний, диференційований.

Формування готовності майбутніх магістрів туризмознавства до професійної проектної діяльності проводилося за такими критеріями: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, професійний, креативний. Для визначення результативності експериментальної методики проводилося тестування й анкетування учнів контрольних та експериментальних груп, спостереження за

їхньою навчальною та практичною діяльністю, технологічною практикою, результати оцінювань оброблялися методами математичної статистики.

Матеріали дисертаційного дослідження мають практичну значущість. Експериментальна апробація теоретичних положень дає підстави стверджувати про доцільність їх використання у навчальному процесі педагогічного вузу.

Проректор з наукової та
міжнародної роботи
Національного університету

«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
кандидат економічних наук, доцент

С.П. Сівіцька

Завідувач кафедри психології та педагогіки
Національного університету

«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
доктор психологічних наук, професор

С.П. Яланська

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 616-620, факс (0432) 612-812, E-mail: info@vspu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125094

15.09.2021 р. № 06/33

на № _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження
на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
01 освіта/педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта
(за спеціалізаціями)
«Формування професійної компетентності
майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій»
аспіранта кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
М. М. Чепелевської

Протягом 2018-2021 навчальних років в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського було впроваджено програму формування готовності майбутніх менеджерів з туризму до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності. Реалізовано педагогічні умови, які сприяють досягненню формування готовності фахівців з туризму до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг, серед яких виокремлено такі: формування у студентів особистісного бажання щодо професійної діяльності та професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг; викладання деяких професійних дисциплін англійською мовою; поєднання традиційних та інноваційних форм навчання через інтерактивні компоненти програми та використання засобів віртуальних комунікацій; залучення практиків до навчального процесу; наявність програм академічної мобільності; орієнтація програми на підготовку крос-галузевих фахівців, здатних до системного та креативного мислення; реалізація науково-методичного забезпечення освітнього процесу з використанням універсальних та спеціалізованих інформаційних систем та програмних продуктів.

Результати апробації програми та алгоритму роботи, які запропоновані Чепелевською М.М., довели, що етапи формування готовності майбутніх менеджерів з туризму до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності призвели до позитивної динаміки розвитку означеної якості, а також спонукали студентів самовдосконалюватися та саморозвиватися.

Матеріали дисертаційного дослідження мають практичну значущість. Експериментальна апробація теоретичних положень дає підстави стверджувати про доцільність їх використання у навчальному процесі педагогічного вузу.

Проректор з наукової роботи _____

Коломієць А.М.

858100 911

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
 вул. Винниченка, 31, м. Луцьк, 43006 тел./факс (0332) 24-22-35
 E-mail vippo@vippo.org.ua ЄДРПОУ 02139699

01.09.2021 № 407/02-13
 на № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження
на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
01 освіта/педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта
(за спеціалізаціями) «Формування професійної компетентності
майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій»
аспіранта кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
М. М. Чепелевської

Вивчення досвіду впровадження експериментальної методики щодо підготовки майбутніх магістрів з туризмознавства до проєктної професійної діяльності в навчальний процес Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти впродовж 2018-2021 навчальних років здійснювалось на основі наукового дослідження Чепелевської М.М.

Вивчені та опрацьовані аспіранткою педагогічні умови щодо формування готовності майбутніх менеджерів з туризму до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності та експериментальні дані мали практичну значущість для реалізації проєктів туристичного забезпечення, підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів.

Апробація обґрунтованих теоретичних положень і методичних напрацювань засвідчила, що розроблена дисертаційна модель може ефективно використовуватись у навчальному процесі вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації для фахівців сфери туризму. Отримані результати дослідження щодо формування готовності майбутніх менеджерів з туризму до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності сприятимуть розбудові туризму в Україні.

Матеріали дисертаційного дослідження мають практичну значущість. Експериментальна апробація теоретичних положень дає підстави стверджувати про доцільність їх використання у навчальному процесі ЗВО. Сформульовані положення і висновки дослідження, які відтворюють особливості здійснення фахової підготовки в галузі туристичних послуг, можуть бути застосовані для розбудови та розширення можливостей сфери туризму в Україні.

Директор

Петро ОЛЕШКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені М.П.ДРАГОМАНОВА
01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9
Телефон 234-11-08

№ _____
На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Чепелевської М. М. за темою «Формування професійної компетентності
майбутніх фахівців туристичної галузі засобами інноваційних технологій»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
01 освіта/педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта
(за спеціалізаціями)

Дослідницько-експериментальна перевірка та використання результатів дисертаційного дослідження Чепелевської М. М. здійснювалася в освітньому процесі інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова у період з 2018 по 2021 роки з метою підвищення якості підготовки шляхом впровадження експериментальної методики в зміст професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі.

За результатами використання доробку наукового дослідження Чепелевської М. М. вдалося забезпечити позитивну динаміку особистісного зростання студентів, яке характеризується адекватністю суджень і більш зрілими світоглядними позиціями, здатністю прийняття відповідальних рішень.

Апробація та використання результатів дисертаційного дослідження засвідчила, що запропонована експериментальна методика підготовки майбутніх магістрів з туризмознавства до проектної професійної діяльності може ефективно використовуватись у навчальному процесі. Позитивним виявився і вплив на формування професійних вмінь та навичок, прояв професійних та економічних якостей, здатність до самоосвіти.

Результати експериментального дослідження, доводять важливість впровадження в процес підготовки магістрів туризмознавства інформаційно-комунікаційних технологій і проектної діяльності для формування готовності до професійної проектної діяльності.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Чепелевської М. М. є важливим і актуальним, а його результати доцільно впровадити у систему професійної підготовки магістрів туристичної галузі у педагогічних закладах вищої освіти України.

Проректор з наукової роботи

Декан Інженерно-педагогічного факультету

Г.М.Торбін

Д.Е. Кільдеров